

Нигоҳи нав ба таърихи садри Ислом

Таълифи

доктор Усмон ибни Муҳаммад
Ал-Хамис

Мутарҷим

Фараҳманди Амиршоҳӣ

Душанбе – 2008

Бисмиллоҳир - раҳмонир- раҳим

Сарсухани мутарчим ва ношир

Парвардигоро, ба Ту сипоси бекарон ва ҳамду санои пепоён бод! Туй, ки пок ва бениёз аз ҳар ҳамду санову ситоише ҳастӣ, эеро Ту бузург, қудратманд, тавоно ва баландмартаба ва ҷовидон ҳастӣ.

Парвардигоро, ба Паёмовари охирин ва ростинат – ҳазрати Муҳаммад (с), ки барояш каломи раббонӣ ва нуронии хешро фуру фиристонд ва ба василаи ин китоби муқаддсат – Қуръони маҷид ва карим ҳақиқатро ҳамчун офтоби дурахшон тобонид ва башариятро ба роҳи рост ҳидоят намуд, салом ва дуруд ва раҳмат бифирист.

Парвардигоро, ба шогирдони содиқ ва ифтихорофаринони мактаби рисолаташ, ки бо қадаме, бо қаламе ва дираме дар густариши дини мубини Ислому саҳм гузоштанду ҷонисориҳо намуданд, ба аҳли байт ва ба хешовандони мӯъминаш дар ҷодаи душвор, вале пурифтихори паёмоварияш ёвару мададгор ва мушфиқу ғамгусор буданд, дуруду салом ва раҳмати бепоён бифирист.

Парвардигоро, аз ҳамаи мӯъминони самимиву мухлис, ки то рӯзи қиёмат аз роҳу равиш ва дарку сиришти онҳо пайравӣ мекунанд ва дар ин ҷода садоқат ва вафодорӣ зоҳир мекунанд, розӣ бош ва моро низ аз ҷумлаи ин раҳравони мӯъмин ва шефтагони ҳақиқат бигардон!

Аммо баъд, эй касоне, ки дар талоши ҳақиқат ва дар роҳи расидан ба Исломи ноб ва дини беолоиши Худованди мутаъол ва пайравӣ аз суннатҳои Расули акрами Ислому (с) ва оли атҳор ва саҳобагони аҳёраш ҳамеша кунҷков, пурталаш ва хастагиро намепазиред,

биёед, як бори дигар бо Худои меҳрубону бахшоянда, бузургу тавоно ва баландмартаба аҳду паймон бибандем, ки чуз ризо ва хушнудии зоти мутаъоли ӯ мақсуд ва ҳадафе дар зиндагӣ надошта бошем ва чуз ҳақиқатҳои поку ростини дини мубини Ислому ва тавҳиди беолоиш ба чизи дигаре пайравӣ накунем.

Биёед, бо Парвардигори меҳрубонамон таҷдиди паймон кунем, ки ҳамаи суҳанонро бишназем ва он гоҳ беҳтарини онҳоро пайравӣ намоем ва ҳар дурӯғ ва хурофотеро ҳар чанд, ки ба либоси дин ва ниқоби интисоб, бузургон ва пешвоёни динӣ ороставу пероста бошад, бе таҳқиқ ва далелу бурҳони қобили қабул напазирем, то дар рӯзи қиёмат дар пешгоҳи Худованди мутаъол шармсор ва сарафканда ва хору залил набошем.

Бародарон ва хоҳарони азизу гиромӣ! Шумо низ монанди дигар инсонҳои оқил ва ҳушманде, ки барои ислоҳи худашон меандешанд ва ҳамеша дар талош ҳастанд, ки мабодо коре кунанд, ки натиҷааш пушаймонӣ бошад ё зараре ба онҳо бирасад, шумо низ ҳатман аз ҳамин инсонҳои оқил, зираку ҳушёр ҳастед ва аз рӯи сиришт дӯст намедоред, ки Худо накарда, дар имтиҳони бузурги илоҳӣ дар монед ва ронда шавед. Бинобар ин, ҳатман кӯшишу талоши пайгирона хоҳед кард, ки дар амри дин ва ақида, ки сарнавишти оянда ва абадии ҳар кас ба он вобастагӣ дорад, кӯр-кӯрона тақлидкор ва пайрави дигарон набошед. Ин як амри мусаллам аст ва ҳамаи уламо ва донишмандони исломӣ, на танҳо бар ин боваранд, балки ҳамеша бар он таъйиду таъкид мекунанд, ки дар масъалаҳои ақидатӣ набояд ба дигарон тақлид ва пайравӣ кард.

Аз ин рӯ, оқилона нест, ки касе дар масъалаҳои эътиқодӣ тақлидкунандаи дигарон бошад (*агарчи дар масоили чузъӣ тақлид барои шахси оммӣ ва беилм ҷоиш аст*) ва дар масъалаҳои усулӣ ва ақидатӣ бе ин

ки далел ва бурҳоне бипурсад, фақат бубинад, ки дигарон чӣ мекунад, ӯ низ ҳамон корро кунад, дигарон чӣ мегӯянд, ӯ ҳам ҳамон суханҳои онҳоро такрор созад. Ин қору рафтор хилофи ақли солим ва дину дониш аст. Пас ҳар мусалмони воқеӣ ва солимандеш бояд бидонад, ки ба чӣ имон дорад ва чаро эътиқоди комил дорад? Барои ин имон ва бовараш чӣ далелҳои илмӣ ва мантиқӣ мавҷуд аст?! Оё шумо низ огоҳона аз худ пурсидаед, ки масалан, барои тавҳид ва яктопарастӣ чӣ далелҳои доред?! Ё акси он баъзеҳо барои қабрпарастӣ (*на зиёрати қабристон, ки суннат аст*) ва мурдапарастӣ ва ё барои лаъну нафрини саҳобагон (р) ва аҳли байти Паёмбари Ислом (с) ва дилозории Расули ақрам (с) чӣ далелҳои доранд?! Барои ширкпарварӣ, бидъатгузорӣ, ихтилофандозӣ ва тафриқаафканӣ дар байни мусалмонон ба ин васила чӣ далелҳои доранд? Барои сохтан ва зинат додани он ҳама қабрҳо ва боргоҳҳо чӣ асосу далел доранд?! Барои занҷир ба гардан бастан, бо занҷир ва ханҷар худро задан ва назру ниёзи мушрикона анҷом, додан, чӣ далелҳои доранд?! Барои як шахсияти бофтаву сохта ва ҳаёлии ғайри мавҷуд он ҳама фурутанӣ кардан ва онро «**Соҳибуззамон**» лақаб додан ва тамоми ихтиёрооти ҷаҳони ҳастиро ба дасти ӯ супурдан ва наъзубиллоҳ, Худованди бузург, баланд-мартабаву қудратмандро дар тамоми умури ҳар ду ҷаҳон беихтиёр кардан, чӣ далелҳои доранд? Барои имомони бузургвори дин ва хидматгузори шаръи матин ва бандагони мухлиси Худованди мутаъолро ҳамақораи ин дунёву он ҷаҳон доништан, чӣ далелу бурҳон доранд?! Он ҷо, ки мегӯянд:

- **«Иёбал-халқи илайкум ва ҳисобухум Ёалайкум ва фаслул хитоби Ёиндакум».**

- **«Эй Имомон! Бозгашти махлуқот ба сӯйи шумост ва ҳисоби онҳо бар шумост ва сухани охир сухани шумост!!**

(«Мафотиҳу- л-чинон», дуъои «Ҷомиъаи кабира»).

Дар ҳоле ки Худованд дар Қуръони маҷид, дар охири сураи Ҷошия сароҳатан мефармояд:

«Инна илайно иёбахум сумма инна ӯлайно ҳисобаҳум».

- **«Бозгашти махлуқот ба сӯйи Мо мебошад ва ҳисоби онҳо ҳам бар мост!».**

Барои ин суханон ва эътиқодоти мушрикона чӣ далелу бурҳон дар даст доранд!? Барои ин, ки ҳазрати Алӣ (р)-ро **«қасиму-л-ҷаннати ван-нор»**, яъне тақсимкунандаи биҳишт ва дӯзах медонанд, дар ҳоле ки ин ақида бо таълимоти китоби муқаддаси Худо - Қуръони карим муҳолифат ва зиддият дорад, чӣ далелҳое дар ихтиёр доранд?!

Хулоса, тамоми ихтиёроти ин ҷаҳони ҳастиро ба бандагони Худо супурдан, кучояш бо ақидаи он бузургворон созгорӣ дорад ва кучояш Дин ва Ислому ва Тавҳид аст?

Бадбахтӣ дар ин аст, ки ки номи ин хурофоту ширкиёт ва ин суханҳои ботил Ислому гузошта шудааст. Пас хонандаи гиромӣ бояд аз пайи далелу бурҳони қотеъ ва асоснок бошад ва ҳар дурӯғ ва хурофотро ба номи Ислому набояд қабул кунад.

Китобе, ки инак дар даст доред, **«Нигоҳи нав ба таърихи садри Ислому»** ба қалами андешаманд ва донишманди забардасти араб, доктор Усмон ибни Муҳаммад Ал-Хамис мансуб аст, ки тайи солҳои ахир, баҳусус дар муҳоҳисаҳои ошкорое, ки дар моҳи Рамазони ҷаҳор сол пеш аз шабакаи маҳворавии **«Ал-мустақила»** аз Лондон пахш шуд, шӯҳрати ҷаҳонӣ ёфт. Қасоне, ки бевосита ин муҳоҳисаҳоро дунбол накардаанд, шояд сидии (CD) онро дида бошанд,

зеро он дар ҳама ҷо дастрас аст ва дар бисёре аз сайтҳои интернетӣ низ гузошта шудааст. Дар он мунозираҳо чехрае, ки бисёр ҷолиб дурахшид ва бо матонат ва виқор ва қуввати далелу бурҳон на танҳо аҳли суннат, балки пайравони мазҳаби ташайюъро низ ба ҳайрат ва таъаҷҷуб водошт ва дар бисёр мавридҳои мунозирони дигар маҷбур буданд ба ӯ тан диҳанд, устоди донишманд, доктор Усмон ибни Муҳаммад Ал - Хамис буд.

Дар паҳлӯи ӯ доктор Абдурраҳим Муллозода низ хуб дурахшид. Аз тарафи шиъаён яке Тиҷонӣ ва як ироқии гумном ба номи Абдуззаҳро буд. Мебояд дар бораи Тиҷонӣ ҳам, ки дар он мунозираҳо хеле шарманда шуд, ишора кунем. Ин муздуре, ки солҳо дар ҷойҳои номаълум ба сар мебурд, маълум шуд, ки комилан як инсони беҳувият, бесаводу таноқузгӯе будааст, ки агар баъзе асарҳоро ҳам худаш навишта бошад, бисёри матолиб аз номаш сохтаву бофта шудаанд ва ба ҳамин сабаб суханони бепоя ва зидду нақизаш зиёд мебошанд. Агарчи китобҳои Тиҷонӣ дорои арзиши илмӣ нестанд ва кирои рад кардан надоранд, аммо аз он ҷое, ки дар сатҳи густардае байни мусалмони манотиқи ҷаҳон паҳн карда шудаанд, бо вучуди ин, баъзе донишмандон дар радди ақидаҳои бевунёд ва ботили ӯ китобҳо навиштаанд. Аз ҷумла:

1. **«Дурӯғгӯёнро бишносед»**, муаллиф Усмон Муҳаммад Ал-Хамис, мутарҷим Ҷаъфари Тақизода.

2. **«Балки гумроҳ шудӣ»**, радияе бар китоби **«Он гоҳ ҳидоят шудам»**, муаллиф Холиди Асқалонӣ, тарҷумаи Асадуллоҳи Мӯсаваӣ.

3. **«Дифоъ аз аҳли байт ва асҳоби Паёмбар (с)»**, посух ба Тиҷонӣ, муаллиф доктор Иброҳими Раҳилӣ, тарҷумаи Абдурраҳим Муллозода.

Лозим аст як нуктаи дигар оид ба мувоҳидаҳои шабакаи телевизионии **«Ал-мустақила»** гуфта шавад

ва он ки ҷаҳони ташайюъ, аз араб то аҷам, ҳиндӣ ва ғайра дар он мунозираҳо шикаст хӯрданд ва касе боқӣ намонд, ки ўро наозмуда бошад, зеро ду - се ҳафтаи пайдарпай, ки баҳсу мунозираҳо давом кард, ҳар касеро, ки гумон мекарданд метавонад обрӯяшонро бихарад, ўро бевосита ва ё телефонӣ ба майдон оварданд ва ҳатто бо воситаҳои мухталиф аз онҳо ҳимоят мекарданд ва маълумоти лозимро дар ихтиёри онҳо мегузоштанд, аммо ба лутфи Худованди мутаъол ба ҷое нарасиданд. Ҷолиб ин аст, ки нусхаи таҳрифшудае аз мунозираи мазкур ба василаи ашхоси муғриз ва пойбанди ҷаҳли мураккаб дар баъзе манотиқи ҷаҳон паҳн шудааст, аммо агар шахси бедордил ва ҷўяндаи ҳақиқат аз тамоми паҳлӯҳои мунозира ва мубоҳисаҳо ба хубӣ ва бе таҳрифот бохабар шудан хоҳанд, ҳатман ба сайтҳои арабии шабакаи интернет муроҷиъат намоянд.

Бояд гуфт, ки дар мавзӯҳои таърихӣ, баҳусус таърихи садри Ислон навиштани асари илмиву таҳқиқотӣ кори сахлу осон нест, зеро аз он давра муддати беш аз ҳазору чаҳор сад сол сипарӣ шудааст ва аз ҷониби дигар дар натиҷаи амали баъзе таърихнигорону муҳаққиқони исломӣ ва ғайриисломӣ доништа ва ё надоништа ҳақиқати асливу воқеъии беҳтарин ва дурахшонтарин аҳди Ислонро таҳриф карда, дар ойнаи қачнамо тасвир намудаанд. Онҳо бо қаламҳои нотарошида ва каломи дурушти худ ҳақиқати таърихро таҳриф намуда, бо ин амали нописанд ва номатлуби худ мардуми мусалмонро ба гумроҳӣ мекашанд ва дар байни афроди ҷомеаи ҷаҳони Ислон тухми нифоқу хусумат мекоранд. Мутаассифона, имрӯзҳо ин гуна таърихнигорон ва нависандагони муғриз бо хомаҳои захрогини худ дар садаи таҳрифи воқеъият ҳастанд, бинобар ин, бояд муаррихон ва нависандагони амин ва ҳақиқатнигор бо таълифи рисолаҳои илмӣ ва осори таърихиву адабӣ

воқеъияти аслии таърихи пуршукӯҳи Исломо бо ҳама фарозу нишеб, муваффақияту камбудӣ, дастоварду норасоихояш рӯйи коғазу сафҳа ва навор биоваранд, то ки мусалмонон аз ҳақиқати ҳол огоҳии комил пайдо кунанд ва аз таърихи гузашташон барои худ панду андарзе бигиранд, ки онҳо аз кучо омадаанд, чӣ таърихеро пушти сар гузоштаанд, чӣ корнамоии бузургеро анҷом додаанд, чӣ саҳву хато ва иштибоҳотро содир намудаанд ва имрӯз чӣ рисолати бузургеро ба дӯш доранд ва барои ояндаи неки башарият чӣ корҳоро бояд анҷом бидиҳанд. Дар ин бобат ҳақ ба ҷониби аллома Муҳаммад Иқболи Лоҳурӣ аст, ки фармудааст:

*Чист таърих? Эй ба худ бегонае,
Достоне қиссае, афсонае.*

*Ин туро аз хештан огаҳ кунад,
Ошнои кору марди раҳ кунад.*

*Рӯхро сармоҷи тоб аст ин,
Ҷисми миллатро чу аъсоб аст ин.*

*Ҳамчу ханҷар бар фасонат мезанад,
Боз бар рӯйи ҷаҳонат мезанад.*

*Ваҳ, чӣ сози ҷоннигору дилпазир,
Назмаҳои рафта дар тораи асир.*

*Шӯълаи афсурда дар сӯзаш нигар,
Дӯш дар оғӯши имрӯзаш нигар.*

*Шамъи ӯ баҳти умамро кавкаб аст,
Равшан аз вай имшабу ҳам дишаб аст.*

*Чашми паргоре, ки бинад рафтаре,
Пеши ту боз офаринад рафтаре.*

*Бодаи садсола дар минои ӯ,
Мастии порина дар саҳбои ӯ.*

*Забт кун таърихро поянда шав,
Аз нафасҳои рамида зинда шав.*

*Дӯшро пайванд бо имрӯз кун,
Зиндагиро мурғи дастомӯз кун,*

*Риштаи айёмро овар ба даст,
Варна гарди рӯзкӯру шабпараст.*

Хушбахтона, аз ҷумлаи чунин таърихнигорони воқеъбин ва ҳақиқатнигор муаллифи ин рисола – доктор Усмон ибни Муҳаммад Ал – Хамис ба шумор меравад. Ӯ таърихи садри Исломо мавриди баррасии илмӣ қарор дода, бо риояи мантиқи солим ва овардани далелу бурҳонҳои қатъӣ ҳақиқати ҳолро равшан намуда, кӯшиш ба харҷ додааст, ки шахсият ва рисолати бузургтарин ва охириин Паёбари Худо - ҳазрати Муҳаммад (с), аҳли байти атҳор ва саҳобাগони ахёраш, таърихи ростини хулафои рошидин, тавтиъа ва фитнаҳои душманони дохилӣ ва хориҷӣ, ба шаҳодат расидани Усмон Ибни Аффон (р), Алӣ ибни Абутолиб (р) Ҳасан ибни Алӣ (р), Ҳусайн ибни Алӣ (р) ва фоҷиъаҳои ҷангҳои хунини Ҷамалу Сиффин ва дигар ҳаводиси муҳими садри Исломо дар назари хонанда бо тамоми ҷузъиёт таҷассум намояд ва ба ин васила воқеъияти аслии ин аҳди дурахшонро аз таҳрифоту тавҳинот пок намояд.

Дар фасли нахустини ин китоб дар бораи он ки таърихро чӣ гуна бояд омӯхт ва равиши Имом Муҳаммад Ҷарири Табарӣ роҷеъ ба таърихи Исломо баён шудааст. Фасли дуввуми ин рисолаи пурарзиш дар бораи биъсати Расули ақрам (с) ва ҳодисаҳои пас аз вафоти Расули ақрам (с) то соли 61-и ҳиҷрии

қамарӣ рӯйдода, маълумот медиҳад ва достону ривоятҳои дурӯғин ва сохтаро гӯшзаду таъкид месозад ва ҳақиқати ҳолро арзёбӣ мекунад.

Фасли саввуми ин китоб ба мавзӯи адолати саҳобгон (р) ба истинод аз Қуръон ва Суннат бо баёни муҳимтарин шубҳаҳое, ки дар мавриди онҳо эрод шуда ва баёни ҳақиқат дар ин маврид бахшида шудааст.

Дар фасли чаҳорум ва хотимавии рисола муаллиф ва пажӯҳишгари варзида қазияи хилофати исломиро мавриди баррасӣ қарор дода, бо овардани далелу бурҳонҳои қотеъ шарҳу тавзеҳоти ғаразнок ва ғайривоқеъии як қатор муҳаққиқонро рад мекунад.

Аз ин рӯ, гуфта метавонем, ки муҳаққиқ ва донишманди маъруфи исломӣ, доктор Усмон ибни Муҳаммад Ал-Хамис дар ин росто хидмати арзанда ва сазовореро адо намудааст ва бинобар ин, китоби ӯ «**Нигоҳе ба таърихи садри Ислом**» -ро тарҷума намуда, барои хонандагони тоҷик ва форсизабон чун барги сабз пешкаш менамоем. Умед дорем, ки ин рисолаи пураарзишро хонандагони сершумори таърихи Ислом бо хушнудӣ мепазиранд ва аз мутолиъаи он баҳраи зиёди маънавӣ мегиранд, зеро инсон бо ғизои рӯҳӣ зиндааст ва ҳайвон бо ғизои моддӣ. Ба қавли мутафаккири бузурги исломӣ Мавлоно Ҷалолиддини Балхии Румӣ:

*Одамӣ фарбеҳ шавад аз роҳи гӯш,
Гову хар фарбеҳ шавад аз роҳи нӯш.*

Дар охир умед дорем, ки Худованди мутаъол ба тамоми ҷӯяндагони роҳи рост тавфиқи расидан ба ҳақ ва ҳақиқатро бидиҳад. Омин!

Фараҳманди Амиршоҳӣ

Муқаддима

Инналҳамда лиллоҳи ва настаџинуҳу ва настағфируҳу ва наџузу биллоҳи мин шурури анфусино ва мин сайиоти аъмолино, ман яҳдиллоҳу фало музилла лаҳу ва ман юзлил фало ҳодия лаҳу ва ашҳаду ан ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу ло шарика лаҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан ъабдуҳу ва расулуҳу.

Худованди мутаџол дар қисмате аз оятҳои каломи покаш фармудааст:

«**Ё айюҳал-лазина оманут-тақуллоҳа ҳаққа туқотиҳи ва ло тамутунна илло ва антум муслимун**».

«Эй касоне, ки имон овардаед! Он гуна, ки ҳаққи тақво ва парҳезгорӣ аст, аз Худо битарсед! Ва аз дунё наравед, магар ин ки мусалмон бошед!
(бояд гавҳари имонро то поёни умр ҳифз кунед!)

(Сураи Оли Имрон, ояти 102)

«**Ё айюҳан-носут-тақу раббакумул-лазӣ халақакум мин-нафсин воҳидатин ва халақа минҳо завҷаҳо ва басса минҳумо риҷолан касиран ва нисоан, ват-тақуллоҳал-лазӣ тасоалуна биҳи вал-арҳома, инналлоҳа кона ъалайкум рақибан**».

«Эй мардум! Аз *(муҳолифат бо)* Парвардигоратон бипарҳезед! Ҳамон касе, ки шуморо як инсон офарид ва ҳамсари ӯро *(низ)* аз чинси ӯ халқ кард ва аз он ду мардон ва занони зиёде (дар рӯи замин) мунташир сохт. Ва аз Худое

битарсед, ки (ҳамагӣ ба азамати Ӯ эътироф доред ва) ҳангоме, ки чизе аз якдигар меҳоҳед, номи Ӯро мебаред! *(ва низ аз қатъи робита бо)* хешовандони худ, парҳез кунед! Зеро Худованд, муроқиби шумост».

(Сураи Нисо, ояти1)

«Ӯ айюҳал-лазина оманут-тақуллоҳа ва қулу қавлан садидан юслиҳ лакум аъмолакум ва яғфир лакум зунубакум ва ман ютиъиллоҳа ва расулаҳу фақад фоза фавзан ъазиман».

«Ӯй касоне, ки имон овардаед! Тақвои илоҳӣ пеша кунед ва суханони ҳақ бигӯед, то Худованд корҳои шуморо ислоҳ кунад ва гуноҳонатонро биомурзад ва ҳар кас итоъати Худо ва Расулаш кунад, бо растагорӣ *(ва пирӯзии)* бузурге даст ёфтааст».

(Сураи Аҳзоб, оёти 70-71)

Бешубҳа, росттарин суҳан китоби муқаддаси Худо - Қуръони маҷид ва беҳтарин роҳнамуд – ҳадисҳои саҳеҳи Муҳаммад (с) аст ва бадтарин корҳо навовариҳо дар дин аст ва ҳар навоварӣ дар дин бидъат аст ва ҳар бидъат гумроҳӣ аст ва ҳар гумроҳӣ саранҷомаш дӯзах аст.

Вақте ба фикри дар ин мавзӯ навистан афтодам, дучори шубҳа шудам ва қадам пасу пеш мекардам, зеро нафарони зиёде вориди ин мавзӯ шудаанд ва баъзе ба ҳақ ба он пардохтаанд ва аксарият ботилгароёна онро мавриди баррасӣ қарор додаанд. Шакке нест, ки ин мавзӯ гарчи замони зиёде бар ин гузаштааст, як мавзӯи зинда ва пӯё аст, зеро аз он ҷо, ки мо он насли яктои рӯзгор ва он ситорагони баргузидаро гиромӣ медорем, ин мавзӯ ҳамеша барои мо навию тозагӣ дорад. Чунки калимаи

ҳақ нуре аст, ки дар партави он мардум роҳёб мешаванд ва ба хогири фазилат ва бартари он насли мо бояд ҳаққе, ки онҳо бар гардани мо доранд, адо кунем, зеро асҳоби (*саҳобагон*) Паёмбари Исломи (с) монанди дигар мардум нестанд. Ҳеҷ кас дар илм ва амал аз онҳо пешӣ нагирифтааст ва ҳаргиз касе ба гарди пойи онҳо нарасидааст ва онҳо буданд, ки Худованди мутаъол ба василаи эшон дини мубини Исломиро густариш дод, қудрат бахшиду пирӯз гардонид.

Ва мо гарчи фазилатҳои саҳобагон Муҳаммад (с)-ро ҳамеша баён мекунем, аммо бояд гуфт, ки мо даъво надорем, ки онҳо маъсум (*беғуноҳ*) буданд, чунки касе ҷуз паёмбарони Худованд ва малоика маъсум нестанд.

Бале, баъзе аз саҳобагон (р) дар даврони ҳаёти Паёмбар (с) муртакиби хато шудаанд ва баъзе баъд аз вафоти эшон ба хато рафтаанд, аммо саҳву хатоҳояшон дар баробари некиҳояшон чун зарраҳои рег дар баробари кӯҳҳо мемонад ва мисли қатраи об дар баробари дарё ҳастанд.

Ва шакке нест, ки қазияи таърих бисёр муҳим аст, зеро низоми миллатҳост ва роҳу барномаи ҳар миллат ва ҳол ва ояндаашро муҷассам менамояд ва ҳеҷ уммате ба қудрат ва раҳбарӣ намерасад, магар он ки бо гузаштаи таърихиаш робитаи мустаҳкам дошта бошад ва барои сохтани ҳоли худ ва барномарезӣ ҷиҳати ояндааш аз гузашта истифода кунад. Ва уммате монанди уммати исломӣ бояд беш аз дигарон ба таърихи худ тавачҷӯх кунад, зеро таърихи Исломи саршор аз ифтихорот ва қаҳрамониҳо ва пирӯзиҳо ва муваффақиятҳои аст, ки чунин дастовардҳои дар таърихи умматҳои дигар бисёр кам ҳастанд, аммо чун уммати мо дар ҳоли ҳозир тан ба заъф ва сустӣ додаст, Худованди мутаъол ворисону фарзандони маймунҳо ва хукҳоро бар мо мусаллат ва забардаст

кардааст. **Ва ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳил-ъазим.**

Ман юҳин, ясҳалул-ҳавону ӯалайҳи,
Мо лаҷариҳо бимайти ийломин¹.

*«Ҳар кас хор шавад, хорӣ ва зиллат ба осонӣ бар
ӯ фурӯд меояд ва фарде, ки мурдааст, агар захмӣ
шавад, эҳсоси дард намекунад».*

Пас бо таваҷҷӯҳ ба ин заъф бояд ба таърихи дурахшони уммати худ бозгардем, то худбинӣ ва нигоҳ кардан ба гирду атрофи худ барои мо осон шавад ва қадамҳои муносибе барои оянда бардорем. Ин замоне амалӣ мегардад, ки мо ба таърихи дуруст ва саҳеҳи худ баргардем ва он чи аз таърих, ки дуруст ва воқеъӣ нест, арзише надорад. Агар бо диққат ба таърихи худ бингарем, хоҳем дид, ки дурахшонтарин даврони он замоне аст, ки Паёмбари акрам (с) ва саҳобагони киромаш (р) дар он аҳд мезистанд. Он насле, ки бори вазнини нашр ва густариши рисолати дини мубини Исломро ба ӯҳда гирифт, пас онҳо баъд аз паёмбарон инсонҳои баргузидаи Худо ҳастанд. Мутаассифона, ба сабаби пайдоиши фирқаҳои ба вучудодада таърихи Ислом то ҳадди зиёде таҳриф шудааст, зеро ҳар фирқае мекӯшад, то аз ҷойгоҳи фирқаҳои дигар кам кунад ва ҷойгоҳи мазҳабу фирқаи худашро боло барад ва ба ин хотир, дар таърихи Ислом халогӯҳе эҷод шудааст.

Ва баъзе аз уммати исломӣ чунон дар муҳаббати ҳазрати Алӣ (р) зиёдаравӣ ва ифрот кардаанд, ки ҳама чизро аз даст дода ва гирифтори фасод ва инҳирофоти зиёде шудаанд. Аз ин рӯ, ҳадисҳо ва ривоятҳои ғайри қобили қабулро ба ӯ нисбат додаанд ва ба василаи ин ривоятҳо кӯшиш кардаанд, то мақом ва манзалати дигар саҳобагони киром (р) бикоҳанд ва

¹. Мутанаббӣ. Девон, саҳ.164.

онҳоро афроди мутаҷовиз ба ҳаққи ҳазрати Алӣ ибни Абутолиб (р) нишон диҳанд, ки ба ин восита бар ӯ ва аҳли байташ ситам ва зулмро раво дидаанд. Ин зиёдаравӣ, таъассуб ва ифротгарой онҳоро бар он доштааст, ки набераҳои он ҳазратро имомони аз сӯйи Худо таъйиншуда мешуморанд ва онҳоро аз паёмбарони гиромӣ бартар қарор медиҳанд.² **Ва ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳил-ъазим.**

Тибқи ривоятҳои саҳеҳ ин боварҳо ва ақидаҳо дар нимаи қарни саввуми ҳиҷрӣ ба вучуд омадаанд ва он чӣ онҳоро таъйид мекунад, ин аст, ки вақте шахсият ва зиндагонии саҳобагонӣ бузургро баррасӣ мекунем, мебинем, ки онҳо бо ҳамдигар душманӣ надоштаанд ва дар ахбор ва ривоятҳои саҳеҳе, ки аз ҳазрати Алӣ (р) нақл шудааст, чизе нест, ки нишонгари он бошад, ки он ҳазрат нисбат ба дигар саҳобогон (р) душманӣ ва кина дошта бошад, балки ҳама бо иттифоқ қабулдоранд, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) духтараш Умми Кулсум духтари Фотима (р)-ро ба никоҳи Умар (р) даровардааст. Аз тарафи дигар, фарзандонашро Абубакр ва Умар ва Усмон ном ниҳода, дар даврони хилофати Умар (р) вазифаи қозигиро ба ӯҳда гирифтааст ва низ ӯ Абубакр (р) ва Умар (р) ва дигар саҳобагонӣ (асҳоби) Паёмбари Исломи (с)-ро ситоиш ва тавсиф намудааст.

Камина чунончи дар оғози ин китоб гуфтам, пас аз машварат бо уламои мавриди эътимод маслиҳатро бар он дидам, ки дар ин мавзӯ, то он ҷо ки бароям муяссар аст, чизе бинависам. Пас он чӣ ҳақ аст, аз сӯйи Худованди мутаъол мебошад ва агар дар ин гуфтаҳо ғайр аз ҳақ чизе ба чашм бихӯрад, аз кӯтоҳиву ноогоҳии ман ва аз шайтони раҷим шуморида шавад.

Дар ин пажӯҳиш ба баррасии қисмате аз таърихи тӯлонии Исломи хоҳам пардохт, қисмате, ки ба пиндори

². Биҳору -л-анвор, ҷилдҳои 23-27.

ман аз муҳимтарин қисматҳои таърих аст ва ин қисмат аз вафоти Паёмбари акрам (с) то соли 61-уми ҳиҷрӣ шуруъ мегардад.

Ин китобро ба чаҳор фасл тақсим намудаем:

Фасли аввал:

Дар баёни ин ки таърихро чӣ гуна бояд омӯхт ва ҳамчунин дар ин фасл равиши Имом Муҳаммад Қарири Табарӣ ва аҳамияти санадҳо дар таърихи Ислом баён шудааст.

Фасли дуввум:

Дар ин фасл биёсати Расаллulloҳ (с) ва ҳодисаҳои 61-и ҳиҷрии қамарӣ рӯй додаанд, баён мекунем ва ҳодисаҳои муҳимеро, ки дар ин даврон рӯй додааст, то он ҷо ки метавонам бо санадҳои саҳеҳу дақиқ зикр мекунем ва дostonҳои дурӯғин ва сохтагиро ғушзаду таъкид менамоем.

Фасли саввум:

Дар ин фасл ба мавзӯи адолати саҳобагон (р) ба истинод аз Қуръон ва Суннат бо баёни муҳимтарин шубҳаҳои, ки дар мавриди онҳо эрод шудааст ва баёни ҳақиқат дар ин маврид пардохтаем.

Фасли чаҳорум:

Дар ин фасл қазияи хилофатро мавриди баррасӣ қарор додаем ва далелу бурҳонҳои бидъатгузоронро ба тафсил баён мекунем ва бисёр ба сурати илмӣ ва дақиқ мавриди баҳсу гуфтугӯ қарор гирифтаанд, ки камтар дар асари дигаре ёфта мешавад. Инро аз рӯйи худписандӣ намегӯям, балки тибқи фармудаи Худованди мутаъол:

«Ва аммо биниъмати раббика фаҳаддис».
«Неъмати Парвардигоратро баён кун».

(Сураи Зуҳо, ояти 11)

баён карда, аз даргоҳи Худованди бузург чашми ниёз дорем, ки ки амали холисонаи бандаи ҳақиқиро барои ризои худаш бигардонад ва бипазирад, зеро ӯ таъоло, тавоно, бахшоянда ва меҳрубон аст.

Ва охиру даъвоно анил -ҳамду лиллоҳи раббилъоламин.

Биллоҳи ё қориан кутубий ва сомӣъуҳо,
Асбил ғалайҳо ридоал-ҳукми валкарам.

Эй хонанда ва шунавандаи китобҳоям, туро ба Худо савганд медиҳам, ки бо бузургворӣ ва матонат бо онҳо бархӯрд кунӣ.

Вастур билутфика мо талқаҳо мин хатаин,
Ав аслиҳнаҳу тусиб ин кунта зо фаҳамин.

Ва агар хатое дар он мебинӣ, лутф кун ва онро бипӯшон ва ё ин ки агар фаҳму дарк дорӣ, онро ислоҳ кун, ки ба ту, иншоаллоҳ, подоше мерасад.

Факам ҷаводин кабо вассабку ӯодатуҳу,
Ва кам ҳусомин набо ав ӯадо зу саламин.

Ва чӣ басо бузургвор ва саховатмандоне будаанд, ки ақиб мондаанд ва ҳол он, ки пешравӣ одаташон будааст ва чӣ басо шамшерҳои бурро будаанд, ки кунд шудаанд ё занг зада, аз ҳам рехтаанд.

**Ва куллоно ё ахий хатоун зу залалин.
Валъузру яқбалуҳу зулфазли вашшиям³.**

Бародару хоҳарони гиромӣ, ҳамаи мо хато мекунем ва дучори лағзиш мешавем ва касе, ки дорои каромату бузургворӣ бошад, ин узри бандаи ҳақирро мепазирад.

Доктор Усмон ибни Муҳаммад ал-Хамис

³ . Ба нақл аз «Мавориду-з-замъон», 1/7.

Даромади сухан

Яке аз бузургтарин дурӯғҳои таърихнигорон ин аст, ки баъзе гуфтаанд, ки асҳоби (саҳобагони) Паёмбари Ислом (с) нисбат ба яқдигар дар дилҳояшон душманӣ доштаанд ва ин як даъвои ботил аст ва аз он чи Худованд ба равшанӣ гуфтааст, бисёр дур мебошад. Худованди мутаъол ба саҳобагони Паёмбар (с) мегӯяд:

«Кунтум хайра умматин ухричат линноси таъмуруна билмаъруфи ва танҳавна ъанилмункари ва туъминуна биллоҳи ва лав омана аҳлул-китоби лакона хайран лаҳум минҳумул-муъминуна ва аксарухумул-фосиқуна».

«Шумо беҳтарин уммате будед, ки ба фоидаи инсонҳо офарида шудаанд, (чунки) амр ба маъруф ва наҳй аз мункар мекунед ва ба Худо имон доред ва агар аҳли Китоб (ба чунин барнома ва ойини дурахшоне) имон оваранд, барои онҳо беҳтар аст! (Вале танҳо) иддаи каме аз онҳо боимон ҳастанд ва бештари онҳо фосиқанд (ва берун аз итоъати Парвардигор)».

(Сураи Оли Имрон, ояти 110)

Ва Расули акрам (с) дар ин бора фармудаанд:

«Беҳтарини мардумон касоне ҳастанд, ки дар асри ман мебошанд»⁴.

Баъд аз се асри аввал, ки Паёмбари Ислом (с) ба бартарии он шаҳодат додааст, нависандагоне пайдо шуданд, ки таърихи Исломро таҳриф ва сиёҳ намуданд ва бо ҳақ муҳолифат карда ва бо он душманӣ варзиданд ва даъво кардаанд, ки саҳобагони (асҳоби) Паёмбари акрам (с) бо ҳамдигар дӯсту бародар ва бо яқдигар меҳрубон набудаанд,

⁴ . Бухорӣ. Китобу- ш-шаҳодот, боби «*Ло яшҳаду ӯало шаҳодати ҷаврин изо ушҳида*», ҳадиси 2509.

балки гӯё онҳо душманони якдигар буда ва ҳамдигарро лаънат мекардаанд ва зидди ҳамдигар буда ва ҳамдигарро нафрин менамуданд ва бар зидди ҳамдигар фитнагарӣ мекарданд ва бо ҳамдигар рафтори мунофиқона доштаанд ва аз он ҷо, ки бо ҳамдигар душманӣ ва кина доштаанд ва ҳар кас аз пайи хоҳишот ва ҳавои нафси худа буда, зидди ҳамдигар тавтиъа мекардаанд. Савганд ба Худованди бузург ва баландмартаба, ки ҳамаи онҳо дурӯғ гуфтаанд ва дар ҳаққи эшон тӯҳмату тавҳини бисёре кардаанд.

Абубакр (р), Умар (р), Усмон (р), Алӣ (р), Талҳа (р), Зубайр (р), Абуубайда (р), Оиша (р), Фотима (р) ва дигар пешгомон ва саҳобагон (р) болотар ва поктар аз он будаанд, ки чунин чизҳое аз онҳо сар занад ва бани Ҳошим ва бани Умайя чун мусалмон буданд ва бо якдигар хешованд буданд, бисёр нисбат ба ҳамдигар вафодор буда ва иртиботи маҳкам ва сахте бо ҳам доштанд ва дар роҳи хайр хеле бо ҳамдигар ҳамкорӣ ва ёрӣ менамуданд ва онҳо буданд, ки кишварҳоро фатҳ карданд ва талошу кӯшиш ва даъвати онҳо миллатҳо ба дини мубини Ислом рӯй оварданд ва ҳар фарде аз бани Умайя бо бани Ҳошим бо навъе нисбат дорад ва пайванди хешутаборӣ дорад. Бояд дониш, ки ахбор ва ривоёти саҳеҳе, ки ростгӯён ва дурусткорон онро ривоят мекунанд, собит месозад, ки саҳобагон баъд аз паёмбарони Худо беҳтарин ва баргузидатарин инсонҳои таърихи инсоният будаанд ва ривоятҳое, ки сирати асҳоби киромиро зишту бад ҷилва медиҳанд ва даъво мекунанд, ки онҳо шахсиятҳои ночизе будаанд, ривоятҳое ҳастанд, ки дурӯғгӯён ва ҷаълкунандагони ҳадисҳо бофтаанд ва ҳақиқати таърихӣ надоранд.

Аз ин рӯ, бояд таърихи мусалмононро бояд аз сари нав навишт ва онро аз сарчашмаҳои зулоли он фаро гирифт, ба вижа дар мавридҳое, ки шахсони

ғайри мутаъаҳҳид ва дурӯғӯ онро таҳриф кардаанд, зеро уммати исломии мо аз ҳама миллатҳо дар ҳифзи таърихи дуруст ва воқеъиаш ғанитар аст ва таърихнигорони бузурги гузаштаи мо ахбор ва ривоятҳоро ҷамъоварӣ кардаанд ва дурусту нодурусти онро гирдоварӣ намудаанд ва сарчашмаи ахбор ва номҳои ривояткунандагонро баён кардаанд, то хонанда дуруст ва нодурусти онро бидонад.

Мо бояд дар роҳи гузаштагони солеҳи худ қадам бардорем ва ин китобҳоро аз суханони дурӯғи муғризон тоза кунем, дурустро аз нодуруст муайян ва ҷудо созем, дар маҳаки ҳақиқат ва адолат бисанҷем, дар он сурат имони комил дорам, ки мо беҳтарин ҷонишинон барои беҳтарин гузаштагонамон хоҳем буд.

Уммати исломӣ аз бузургтарин чашм сарчашмаи қудрати худ, ки боварӣ, шукӯҳ ва азамати гузаштааш мебошад, маҳрум мондааст ва дар ҳоле ки ин уммат гузаштагоне доштааст, ки таърих сирате поктар ва дурахшонтар аз сирати онҳоро надидааст ва бояд ҳама бидонанд, ки корномаи саҳобагони кироми ҳазрати Муҳаммад (с) монанди дилҳояшон поку соф, солим, боазамат ва пуршукӯҳ будааст.

Ҳар кас мехоҳад, ки дар бораи таърихи Ислом асаре бинависад, бояд дар дилаш нисбати аҳли ҳақ ва хайр кинаву бадӣ надошта бошад ва онҳоро бишиносад ва ҳаққи эшонро бидонад ва дар фарқ гузоштан байни ривояткунандагон ва ташхиси дуруст аз нодуруст маҳорат дошта бошад, амонатдор ва содиқ ва аз пайи ҳақ бошад.

ФАСЛИ АВВАЛ

Таърихро чӣ гуна бояд омӯхт?

Бояд таърихро ба мисли ҳадисҳои набавӣ таҳқиқ кард ва фаро гирифт. Мо вақте бихоҷем, ки ҳадисҳои Паёмбари Ислому (с)-ро мутолиъа кунем, бояд таҳқиқ ва муайян созем, ки оё таъаллуқи доштани ин ҳадисҳо ба Расули ақрам (с) собитанд ё не? Ва мо то санад ва матро баррасӣ накунем, наметавонем ба дурустӣ ё нодурустии ҳадис пай бибарем ва аҳли илму ҳадис ва ривояткунандагони онро мавриди баррасӣ қарор додаанд ва ҳадисҳои онҳоро баррасӣ намуда ва дурустро аз нодурусту мушаххас кардаанд ва дар натиҷа ин ҳадисҳо аз ҳадисҳои дурӯғ ва заъиф пок карда шудаанд.

Аммо таърих аз ҳадис фарқ мекунад. Гоҳе мебинем, ки бисёр аз ривоятҳои таърих санад надоранд ва гоҳе мебинем, ки санадҳо ҳастанд, вале шахсиятҳои, ки дар санадҳои ин ривоят ҳастанд, шахсиятҳои ношинохтаанд ва дар ҳеҷ сарчашмае шарҳи ҳолашон баён нашудаанд ва ҳеҷ кас аз аҳли илму дар таъйид ё радди онҳо чизе нагуфтааст. Пас дар чунин сурату вазъият ҳукму кардан дар бораи чунин ривоятҳо барои мо душвор мешавад, зеро мо тарҷумаи ҳол ва шахсияти баъзе аз афроди ин санадҳо овардари намедонем. Пас мавзӯи таърих аз ҳадис душвортар аст, аммо ин ба маънии он нест, ки дар он саҳлангорӣ кунем, балки бояд таҳқиқ созем ва бидонем, ки таърихро чӣ гуна биомӯзем ва фаро бигирем.

Шояд дар ин мавридҳо касе бигӯяд, ки бо ин тарзи бархӯрд ва баррасӣ бисёре аз пораҳои муҳими таърихро аз даст хоҳем дод. Дар посух меғӯем, ки бисёре аз таърихро аз даст нахоҳем дод, зеро, ки бисёре аз ривоятҳои таърих, ки мо ба он ниёз дорем, бахусус дар ин баҳс, бо санад зикр шудаанд ва ин санадҳо дар ҳуди китобҳои таърих, монанди **«Таърихи Табарӣ»** зикр шудаанд ва ё ин ки дар китобҳои ҳадис, ба мисли **«Саҳеҳ»**-и Бухорӣ, **«Муснад»**-и Аҳмад, **«Ҷомеъ»**-и Тирмизӣ ва **«Мусаннаф»**-и Ибни Абушайба оварда шудаанд, инчунин дар осори тафсирие, ки баъзе аз ривоятҳои таърихро ба санад зикр мекунам, монанди **«Тафсир»**-и Ибни Қарири Табарӣ ва **«Тафсир»**-и Ибни Касир баён шудаанд. Гоҳе дар китобҳои махсус, ки бо замони хосе аз таърих пардохтаанд, баён шудаанд, монанди китоби **«Ҳурубу-р-риддат»**-и Каллоъӣ ва ё **«Таърихи Халифа»**-и Ибни Хайёт. Манзур ин аст, ки мо аз он, ки санаде барои ривояте биёбем, дар намонем ва агар санаде наёбем, аз асли кулӣ пайравӣ мекунем ва он ин аст, ки Худованди мутаъол ва Паёмбари Ислом (с) саҳобагонро ситоиш кардаанд, чунонки дар ин асари оварда зикр мегардад, пас асл ин аст, ки онҳо одил ва дурусткор будаанд ва ҳар ривояте, ки эшон айб мегиранд, бояд ба санади он нигоҳ кард, агар санади он саҳеҳ бошад, бояд ба таъвил ва шарҳи он ривоят нигоҳ кард ва агар заъиф бошад ё аслан санаде надошта бошад, мо аз асл ва қоидаи кулӣ пайравӣ мекунем ва он ин аст, ки саҳобогони Расули акрам (с) одил ва дурусткор будаанд.

Пас ба ҳангоми хондани таърих, бахусус таърихи саҳобогони ҳазрати Муҳаммад (с)-ро бояд бодикқат ва нуктасанҷона ба ташхиси дуруст аз нодуруст онро мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дод.

Китобҳои ҷӣ касонеро бихонем?

Боиси таассуф аст, ки дар замони мо бисёриҳо шефтаву шайдои хондани китобҳои набе гардидаанд, ки дар мавзӯи таърихи Ислом таълиф шудаанд. Китобҳои, ки фақат ба зебо ҷилва додан ё бад нишон додани дoston аҳамият медиҳанд ё зишти ва зебоиро ҳамроҳ пешкаши хонанда мегардонанд ва ба дурустию нодурустии он таваҷҷӯҳ намеkunанд, монанди китобҳои Аббоси Иқод⁵ ва китобҳои Холид Муҳаммад Холид⁶ ё китобҳои Тоҳо Хусайн⁷ ва китобҳои Ҷурҷӣ Зайдон⁸-и насронӣ ва ё дигар нависандаҳои навбаромад ва онҳо вақте аз таърих сухан мегӯянд, фақат ба зебо ҷилва додани дoston ва ибораҳои ҷаззоб аҳамият медиҳанд ва таваҷҷӯҳ намеkunанд, ки оё ин дostonҳо ҳақиқат доранд ва ё надоранд. Ва ҳатто баъзе нависандагон бад ҷилва додани дostonро мадди назар қарор медиҳанд ва хулоса он ҷӣ барояшон муҳим аст ин аст, ки дostonи зебо ва ҷолиберо ба шумо пешкаш намоянд.

Пас китобҳои ҷӣ касонеро бихонем?

Ҷавоб ин аст, ки агар шумо метавонед, санадҳоро баррасӣ кунед ва хубро аз нохуб ҷудо намоед, пас китоби «**Таърих**»-и Имом Муҳаммад Ҷарири Табариро мутолиъа кунед, зеро, ки ӯ дар садри таърихнависони исломӣ қарор дорад. Агар шумо қодир ба ташхиси санадҳо нестед, «**Таърих**»-и Ибни Касир - «**Ал-бидоя ван – ниҳоя**»-ро бихонед ва

⁵ . Китобе ба номи «**Абқариёт**» дорад.

⁶ . Китобе дорад ба номи «**Хулафоу- р- Расул**».

⁷ . Китобҳои «**Мавқиъатул-ҷамал**, Алӣ (р) ван-нубувват вал

фитнатул-кубро»-ро навиштааст.

⁸ . Китобе дорад ба номи «**Таърихи тамаддуни исломӣ**».

«Таъриху-л-Ислом»-и Заҳабиро бихонед. Ба назари ин ҷониб беҳтарин китоб «Алҷавосим минал-ҷавосим»-и Ибни Арабӣ аст, ки дар мавриди ин қисмат аз таърихи Ислом сухан гуфтааст.

Он чи, ки бояд аз он дури чӯем

Вақте китобҳои таърихро мехонем, бояд аз ҳаракат бо назар ва дидгоҳи муаллиф парҳез кунем, балки бояд ба асли ривоят нигоҳ кунем, на ба раъй ва назари муаллиф ва низ бояд ба ҳангоми хондан инсофро мадди назар дошта бошем. Вақте таърихи асҳоби Паёмбари Худо (с)-ро мехонем, бояд ба ду чиз мӯътақид бошем:

Аввал, ин ки мӯътақид бошем, ки саҳобагони Паёмбар (с) баъд аз Паёмбарони Худо (а) беҳтарин инсонҳо ҳастанд, зеро ки Худованди таборак ва таъоло онҳоро ба некӣ васф кардааст ва дар чандин ҳадис баён шуда, ки саҳобакон баъд аз паёмбарони Худо беҳтарин инсонҳо ва дар миёни умматҳо беҳтарин уммат ҳастанд.

Дуввум, ин ки бидонем саҳобагони Паёмбарони Худо (а) маъсум (беғуноҳ) нестанд. Бале, мо мӯътақидем, ки агар ҳамаи онҳо бар чизе иҷмоъ кунанд, ба хато намераванд ва иҷмоъи онҳо маъсум аст, зеро Паёмбари Ислом (с) ба мо хабар дода, ки ин уммат бар гумроҳӣ иттифоқ нахоҳад кард. Пас асҳоб (р) аз иҷмоъ кардан бар хато маъсум ҳастанд⁹, аммо афроди онҳо маъсум нестанд ва фақат паёмбарони Худо (а) ва фариштагон маъсуманд. Ба ғайр аз

⁹. Аҳмад дар «Муснад»-и худ аз тариқи Абубасри Ғиффорӣ 6/396 ҳадиси 26682, ин ҳадисро ривоят кардааст ва Ибни Моҷа дар китоби «Алфитан», боби «Саводу-л-аъзам», 2/367, ҳадиси 3998 аз тариқи Анас ибни Молик ривоят кардааст ва Ибни Осим дар «Сунан», боби «Мо зукира мин амрин-Набийи (с) билузумил-ҷамоъати» саҳ, 39, ҳадиси 80 онро ривоят кардааст.

паёмбарони Худо ва фариштагон аз дидгоҳи мо касе маъсум нест. Бинобар ин, мо бояд мӯътақид бошем, ки саҳобагон беҳтарин инсонҳо ҳастанд ва низ эътиқод дошта бошем, ки бошем, ки онҳо маъсум, яъне бегуноҳ нестанд. Пас агар ба ривояте бархӯрд кардед, ки дар он як саҳоба мавриди айбҷӯӣ қарор гирифта бошад, пеш аз пазируфтани ӯ қабул накардани он, ба санадаш нигоҳ кунед. Агар санад саҳеҳ бошад, пас бидонед, ки онҳо маъсум нестанд ва монанди дигар инсонҳо хато мекунад ва агар санад заъиф бошад, аз асл ва қоидаи куллий пайравӣ кунед ва он ин аст, ки онҳо баъд аз паёмбарони Худо беҳтарин инсонҳо ҳастанд ва Худованд асҳоби Паёмбари Ислом (с)-ро дар каломи поки хеш ситоиш мекунад ва мефармояд:

«Муҳаммадур-расулulloҳи валлазина маъаҳу ашиддоу ъалал-куффори руҳамоу байнаҳум, тароҳум руккаъан сучҷадан ябтағуна фазлан миналлоҳи ва ризванан, симоҳум фи вучуҳиҳим мин асарис-сучуд. Золика масалухум фит-тавроти ва масалухум фил-инчили, казаръин ахраҷа шатъаҳу фаозараҳу фастағлаза фаство ъало суқиҳи юъцибуз-зурроъа лияғиза биҳимул-куффора, ваъадаллоҳул-лазина оману ва ъамилус-солиҳоти минҳум мағфиратан ва аҷран ъазиман».

«Муҳаммад (с) фиристодаи Худо аст ва касоне, ки бо ӯ ҳастанд дар баробари кофирон сарсахту шадид ва дар миёни худ меҳрубонанд. Пайваста онҳоро дар ҳоли рукӯъ ва сучуд мебинӣ дар ҳоле ки ҳамеша фазли Худо (с) ва ризои ӯро металабанд (то онҳоро ба биҳишт ворид намояд). Нишонаи (итоъати) онҳо (аз Худованд) дар чехрашон аз асари сачда (ва ибодат) намоён аст. (Мурод ин аст, ки асари ибодат, салот ва ихлос

барои Худованди мутаъол бар чеҳраи мӯъмин ошкор мешавад.) Ин тавсифи онҳо дар Таврот ва тавсифи онҳо дар Инчил аст, монанди зироъате, ки навдаҳои худро бароварда, сипас ба тақвияти онҳо пардохта, то маҳкам шуда ва бар пояи худ истодааст ва ба қадре рушд карда, ки деҳқонро ба таъачҷуб вомедорад. Ин барои он аст, ки кофиронро ба хашм оварад, (яъне Худованди мутаъол мусалмонро бисёр нерӯманд мегардонад, то мояи хашм ва газаби кофирон гарданд, вале) касоне аз онҳоро, ки имон оварда ва корҳои шоиста анҷом додаанд, Худованд ваъдаи омурзиш ва аҷри бузурге (ки бихишт аст), додааст».

(Сураи Фатҳ, ояти 29)

(Албатта, ин масал шомили саҳобаи Расулulloҳ (с) ва ҳама касоне аз гурӯҳҳои бо имон ва лашкариёни Исломи дар тамоми асрҳо ва наслҳо мешавад, ки нақши қадамашонро бар роҳ ва равиши онҳо раҳрав ва пайрав карда бошанд).

Дар ин оят Худованди таборак ва таъоло ҳамаи саҳобогони (асҳоби) Паёмбар (с)-ро васф намудааст, пас асл ва қоидаи куллий дар мавриди онҳо ин аст, ки эшон бояд тавсиф ва мавриди эҳтироми умум қарор гиранд.

Аз Паёмбари Исломи (с) ривоят шудааст, ки фармудаанд:

- «Асҳоби (саҳобогони) маро носазо нагӯед, агар аз шумо касе ба андозаи кӯҳи Уҳуд дар роҳи Худо нафақа кунад, ба андозаи як мушт ё ними онҳо намерасад»¹⁰.

Пас Паёмбари Исломи (с) саҳобогон ва ёронашро тавсиф ва тамҷид кардааст.

¹⁰. Бухорӣ. Фазоилу-с-саҳоба, боби «Лав кунуту муттаҳизан халилан», 3673. Муслим. Фазоилс-саҳоба 254.

Дар фасли саввуми ин китоб дар бораи адолати
саҳобагон (р) ба тафсил баҳс хоҳад шуд.
Ва Абуабдуллоҳи Қаҳтонӣ мегӯяд:

*Ло тақбаланна миннат-таворихи кулла мо,
Ҷамаъа рувоту ва хатта кулла банон,
Ирвил-ҳадисал-мунтақия ӯан аҳлиҳ,
Сиямо завил-аҳломи вал-аснон.
Ка ибнил-Мусайяби вал-Алои ва Моликин.
Вал-Лайси ваз-Зухрийи ав Суфён.*

Тарҷума:

*Аз таърих ҳама он чиро, ки ровиён гирд оварда
ва ҳар кас навиштааст, қабул накун.
Ҳадиси баргузидаву дурустро аз аҳли он, бахусус
бузургон ва моҳирони фан ривоят кун.
Аз афроде монанди Ибни Мусайяб ва Ало ва
Молик ва Лайс ва Зӯҳрӣ ё Суфён ривоят кун.*

Яъне вақте китобҳои таърихӣ саҳеҳ ва дурустero
дастрас кардӣ, ки таърихнигоронашон аз афроди
боваринок ва мавриди эътиmode ривоят мекунанд, пас
монанди касоне мабош, ки таърихи асҳоби Паёмбар
(с)-ро мавриди айбҷӯӣ қарор медиҳанд ва мегӯянд, ки
таърихи мо таърихи сиёҳе аст. Аммо дар асл чунин
нест, балки таърихи мо таърихи дурахшон ва зебoе
аст, ки инсон аз хондани он лаззати маънавӣ
мебаррад, на чун таърихҳои дурӯғину бесанаде, ки
фикри хонандаи мусалмонро мушавваш ва бадбин ба
гузаштаи дурахшони садри Ислom карда ва шахси
ғайримусалмон ва пажӯҳишгарро ба Ислom дилгарму
ҷалб нанамуда, балки гурезон месозад. Пас таъсири
чунин ривоятҳо ба нафъи кист? Барои бештар пайдо
кардани маълумот дар мавриди Паёмбар (с) ва
асҳоби Киrom (р) ба китобҳои таърих, мисли
«**Таъриху-л-умами вал-мулук**», маъруф ба
«**Таърихи Табарӣ**», «**Ал-бидоя ван-ниҳоя**»-и Ибни

Касир ва «**Таъриху-л-Ислом**»-и Заҳабӣ ва дигар китобҳои мӯътабари таърих муроҷиъат кунед, аммо бояд донист, ки китоби «**Таърихи Табарӣ**» муҳимтарин китоб дар таърихнигории исломӣ аст ва бештари маврид олимон ва донишмандон аз он нақл мекунанд.

Аҳли суннат ва ҷамоъат аз «**Таърихи Табарӣ**» нақл мекунанд ва аз он санаду далел меоранд ва ҳамчунин аҳли бидъат ба навиштаҳои ин китоби мӯътабар така мекунанд. Бояд гуфт, ки «**Таърихи Табарӣ**» аз дигар китобҳои таърихи Ислом аз чанд ҷиҳат бартарӣ дорад, ки баъзе аз ин умур иборатанд аз:

1. Замони Имом Табарӣ ба замони он рӯйдодҳо наздик мебошад.

2. Имом Табарӣ бо санаду далели мӯътамад ривоят мекунад.

3. Ҷойгоҳи баланди илмии Имом Табарӣ (р).

4. Бештари китобҳои таърих аз ӯ нақл мекунанд.

Пас, вақте мо мехоҳем таърихи Исломро биомӯзем ва дар бораи Паёмбари Ислом (с) ва саҳобагони киром (р) маълумоти зарурӣ бигирем, бояд бевосита ба суроғи «**Таърихи Табарӣ**» биравем, вале чунонки гуфтам, ҳам аҳли суннату ҷамоъат аз ин китоб далелу санад меоранд ва ҳам аҳли бидъат, пас ҷи гуна метавон арзиши аслии ва дурустиву ростии онҳоро мушаххас ва муайян кард.

Бояд донист, чунонки гуфтем, яке аз хусусиятҳои «**Таърихи Табарӣ**» ин аст, ки ривоятҳоро бо санаду далел зикр мекунад ва аҳли суннату ҷамоъат аз ривоятҳои саҳеҳи Имом Табарӣ истифода мекунанд, дар сурате, ки аҳли бидъат ривоятҳои дуруст ва нодурустро нақл мекунанд ва муҳим назди онҳо ин аст, ки ривоятҳояшон бо хостаҳо ва майлҳояшон мувофиқу мутобиқ бошанд. Бинобар ин, бояд равиши

Имом Табариро дар китоби таърихаш бидонем ва дарк кунем.

Раши Имом Табарӣ дар таърихнигорӣ

Имом Табарӣ (р) дар ин маврид бо муқаддимае, ки дар аввали китобаш навиштааст, кори моро осон кардааст ва эй кош, касоне, ки ин таърихро меомӯзанд, аввал ин муқаддимаро мехонданд.¹¹

ӯ дар муқаддимаи асараш мегӯяд:

«Хонандаи китоби мо бояд бидонад, ки дар ин китоб ахбор ва ривоятҳоеро чамъ намудаам ва санаду ровиёни онҳоро баён кардаам, пас агар дар ин китобам чизе дар мавриди гузаштагон баён намудаам, ки чун дуруст несту ҳақиқат надорад, хонанда онро намеписандад, бояд донист, ки чунин хабареро мо аз пеши худ наовардаем ва балки касоне онро овардаанд ва бароямон нақл кардаанд ва мо ба ҳамон сурат, ки онҳо гуфтаанд, нақл кардаем»¹². Фикр мекунам Имом Табарӣ бо муқаддимае, ки барои китобаш навиштааст, масъулиятро ба гардани хонанда гузоштааст ва ба шумо мегӯяд:

«Агар дар ин китобам хабар ё ривояте дидед, ки бароятон бад менамояд ва қобили қабулатон нест, нигоҳ кунед, ки аз чӣ касе онро ривоят кардаем ва масъулият ба гардани касест, ки мо аз ӯ ривоят кардаем ва ман фақат бояд касеро, ки онро бароям ривоят кардааст, ном бибарам, агар боваринок ва мавриди эътимод бошад, ривояташро қабул кунед ва агар боваринок ва мавриди эътимод набошад, ривояташро напазиред».

¹¹ . Балки ҳар кас, ки китоберо мехонад, бояд муқаддимаи онро бихонад, то раши муаллифро бидонад.

¹² . Табарӣ. Таърих, Муқаддима, сах. 5.

Бештари муҳаддисон низ чунин кардаанд ва шумо агар ба ғайр аз Саҳеҳайн, ки Бухорӣ ва Муслим фақат ба зикри ҳадисҳои саҳеҳ мутаъаххид шудаанд, ба китоби дигаре аз китобҳои ҳадис, монанди Тирмизӣ, «Сунан»-и Абудовуд, Дорулқутнӣ, Дорамӣ ё «Муснад»-и Аҳмад ва ғайра муроҷиъат кунед, мебинед, ки онҳо санади ҳадисро бароятон баён мекунад ва худро фақат ба зикри ҳадисҳои саҳеҳ мулзам накардаанд ва балки санадро бароятон баён намудаанд ва шумо бояд ба санадҳо нигаред ва диқат диҳед. Пас агар санади ҳадис саҳеҳ бошад, онро қабул кунед ва агар саҳеҳ набошад, онро напасиред. Ҳамчунин Имом Табарӣ худахро мулзам накарда, ки фақат ахбори саҳеҳро оварад, балки ӯ мутаъаххид шуда, ки номи нақлкунандаи хабар ва ривоятро низ зикр кунад. Бинобар ин, Имом Табарӣ дар ин маврид масъулияте ба дӯш надорад.

Имом Табарӣ дар китоби таърихаш ривоятҳои зиёде аз шахсе ба номи Лут ибни Яҳё, ки кунияташ Абумихнаф аст, зикр кардааст ва аз ин шахс панҷсаду ҳаштоду ҳафт (587) ривоят нақл намудааст ва ин ривоятҳо аз вафоти Паёмбари Ислому (с) оғоз мешаванд ва поёнбахши онҳо ривоятҳои ҳастанд, ки дар бораи хилофати Язид ибни Муъовия ва ин бахше аз таърихи Ислому қисмате аст, ки дар ин китоб мо аз он сухан меронем ва воқеаи Сақифаи бани Саъида, ҳикояи Шӯро ва дигар қорҳои, ки ба хотири онҳо исёнгарон бар зидди Усмон (р) шӯриш бардоштанд ва сипас ӯро ба шаҳодат расониданд ва хилофати Алӣ (р), ҷангҳои хунин ва ғоҷеъаомези Ҷамалу Сиффин, қазияи таҳким, ҷанги Наҳравон, хилофати Муъовия, кушта шудани Ҳусайн ибни Алӣ (р). Ҳамаи ин рӯйдодҳо ва ҳодисаҳо дар ин қисмати таърих иттифоқ афтодаанд ва дар ҳамаи ин мавридҳо Абумихнаф ривоятҳои дорад, ки аҳли бидъат аз он истинод мекунад ва мавриди писандашон мебошад. Танҳо

Абумихнаф нест, балки ў маъруфтарини ровиён аст ва ғайр аз вайшахсе монанди Алвоқидӣ¹³, ки муттаҳам ба дурӯғӯй аст ва ривоятҳояш қобили қабул нест, низ дар ин маврид ривоятҳое дорад. Шакку шубҳае нест, ки Воқидӣ муаррихи бузург ва огоҳ ба таърих аст, аммо шахсияташ мавриди эътимод нест.

Саввумӣ, Сайф ибни Умари Тамимӣ¹⁴ аст, ки ў низ таърихнигори маъруфест, аммо ривоятҳои ў қобили қабул нест ва ба дурӯғӯй муттаҳам аст ва фарди боваринок нест.

Ҳамчунин Калбӣ,¹⁵ ки як дурӯғӯйи маъруф аст. Пас бинобар ин, бояд инсон дар ривоятҳои ин афрод ва мисли инҳо, таҳқиқ кунад.

Ба Абумихнаф бозмегардем. Ибни Муъин дар бораи ў мегӯяд:

- **«Боваринок ва қобили эътимод нест».**

Абуҳотим мегӯяд:

- **«Ҳадиси ў қобили қабул нест».**

Ва боре Абуҳотимро дар бораи Абумихнаф пурсиданд, дастҳояшро ба ҳамдигар зад ва гуфт:

- **«Ниёзе ба пурсидан надорад».**

Дорулқутнӣ мегӯяд:

- **«Заъиф аст».**

Заҳабӣ мегӯяд:

- **«Нақлкунандаи бад ва фосид аст, ки қобили эътимод нест»¹⁶.**

Бинобар ин, шумо вақте «Таърихи Табарӣ»-ро боз кардед ва ривояте дар он дидед, ки саҳобағони Паёмбари акрам (с) дар он айбҷӯйӣ шудаанд ва ривояткунанда Абумихнаф мебошад, бояд он

¹³ . Муҳаммад ибни Умар ибни Воқид. Шарҳи ҳоли вай дар «Таҳзибут-таҳзиб», 9/363 ва «Мизонул-эътидол», 3/662 .

¹⁴ . Шарҳи ҳоли ў дар «Таҳзибут-таҳзиб» , 4/295 ва «Мизонул-иътидол», 2/255.

¹⁵ . Муҳаммад ибни Соиби Калбӣ, «Мизонул- эътидол», 3/556.

¹⁶ . «Мизонул-эътидол», 3/419, «Алҷурҳу ват-таъдил», 7/182, «Алсонун-л-мизон», 4/492.

ривоятро дур биандозед, зеро Абумихнаф онро ривоят кардааст ва ӯ ҳам бидъатгузор ва ҳам дурӯғӯ аст, ки ривоятҳои зиёде гуфтааст.

Ноқилони ахбор чӣ гуна таърихро таҳриф мекунад?

Василаҳое, ки нақлқунандагони ахбор ба василаи он симои таърихро лаккадор ва доғдор мекунад, иборатанд аз:

1. *Дурӯғгӯӣ ва аз худ бофта баровардан. Достонеро аз пеши худ мебофанд, чунонки ба дурӯғ достоне сохтаанд, ки гӯё вақте хабари марги Алӣ (р) ба Оиша (р) расидааст, ӯ саҷдаи шукр ба ҷо оварда бошад ва ҳол он ки ин худ дурӯғи маҳз аст¹⁷.*

2. *Зиёд кардан ба воқеа ё кам кардан аз он ба ҳадафи таҳрифи воқеаиёт. Ба ин сурат, ки асли воқеа дуруст аст, монанди воқеаи Сақифа, ки достони Сақифа дуруст аст ва дар он ҷо Абубакр (р) ва Умар (р) ва Абуубайда аз як сӯ ва аз тарафи дигар Хабоб ибни Мунзар ва Саъд ибни Убода ва касони дигаре аз Ансор (р) ҷамъ шудаанд. Аммо касоне, ки хостаанд ин ҳақиқатро таҳриф кунанд, чизҳое ба он зиёд кардаанд, ки баён хоҳад шуд.*

3. *Таъвил ва тавҷеҳи нодурусти воқеаҳо. Ба ин сурат, ки нақлқунандаи ахбор мекӯшад то воқеаро тавҷеҳ ва тафсири нодурусте кунанд, ки бо майлҳо ва ҳавои нафси ӯ ва бо ақида ва бидъаташ мутобиқат намояд.*

4. *Бузург ҷилва додани хатоҳо ва костиҳо. Шояд достон дар он воқеаи бошад, аммо нақлқунандаи ахбор он хатоҳоро бузург ҷилва медиҳад ва хубихоро мепӯшонанд.*

¹⁷. Тиҷонӣ дар китобаш «Фасъалу аҳла-з-зикри», саҳ. 97 онро зикр карда ва гӯяндаашро баён накардааст.

5. Сурудани шеърҳое барои таъйиди ҳодисаҳои таърихӣ. Шеър месароянд ва сипас онро ба Амирулмӯъминин Алӣ (р) ё ба Уммулмӯъминин Оиша (р) ё ба Зубайр (р) ва ё ба Талҳа (р) нисбат медиҳанд, ки дар ин шеър яке аз саҳобагон (р) мавриди айбҷӯӣ қарор гирифтааст. Чунончи шеъреро ба Ибни Аббос (р) нисбат додаанд, ки гӯё ӯ дар ҳаққи Уммулмӯъминин Оиша (р) гуфта бошад:

**Табағғалти таҷаммалти,
Ва лав шиъти тафайялти.**

*Хачирсавор шудю шутурсавор шудӣ,
Гар мехостӣ¹⁸ савори фил ҳам мешудӣ.*

6. Навиштани номаҳои дурӯғин. Чуноне дар достони шаҳодати Усмон (р) баён хоҳад шуд, ки номаҳои бардурӯғеро ба ӯ нисбат доданд ва навиштаеро ба дурӯғ ба Оиша (р) нисбат доданд ва ба дурӯғ навиштаҳое ба Алӣ (р) ва Талҳа (р) ва Зубайр (р) нисбат доданд. Илова бар ин китобҳои таълиф шуда ва ба дурӯғ ба Алӣ (р) нисбат дода шудааст, монанди китоби «**Наҳҷу-л-балоға**», ки ба дурӯғ онро ба Алӣ (р) нисбат додаанд ва китоби «**Ал-Имомат вас-сиёсат**», ки онро ба дурӯғ ба Ибни Қутайба нисбат додаанд¹⁹.

¹⁸ . Барои ҷанг ва фитнаангезӣ.

¹⁹ . Ибни Қутайба. **Таъвилу мушкил ил-Қуръон**, таҳқиқи Саид Аҳмади Сақар, саҳ 32.

Аҳли суннат барои касби итминон аз чӣ замоне оғоз карданд?

Вақте фитна падидор шуд, аҳли суннату ҷамоъат барои касби итминон аз дурустии ривоятҳо таҳқиқро оғоз карданд, чунонки Имом Муҳаммад ибни Сирини тобеъии гаронқадр (р) мегӯяд:

«Аҳли суннат аз санадҳо намепурсиданд, аммо он гоҳ, ки фитна падидор шуд, ба нақлкунандагон ва ровиён гуфтанд, ки афродеро, ки шумо аз онҳо ривоят мекунед, барои мо ном бибаред ва вақте ном мебурданд, ҳадисҳои аҳли суннат пазируфта мешуд ва аҳодиси аҳли бидъат пазируфта намешуд²⁰».

Чун қоидаи куллӣ дар мавриди ашхос ин аст, ки онҳо боваринок ва мавриди эътимод ҳастанд ва Ибни Сирин аз бузургони тобеъин аст ва даврони саҳобагон Расули акрам (с) -ро дарёфта ва бо ҳамаи тобеъин зиндагӣ кардааст ва манзур аз фитна дар ин ҷо пайдоиши аҳли бидъат, монанди шиъаён²¹, хавориҷ²² ва қадария²³ аст.

²⁰ . Муслим. Саҳеҳ. Муқаддима. боби «Ал-асноду минад-дини».

²¹ . Шиъа қасоне ҳастанд, ки даъво доранд, ки пайравони Алӣ (р) ва фарзандонаш мебошанд ва имомат хоси Алӣ (р) ва фарзандонаш аст ва бисёре саҳобагонро кофир мехонанд. Ниг: «Усулу мазҳабуш-шиъа» ва китоби «Аш-шиъа ват-ташайюъ» (Мутарҷим).

²² . Хавориҷ қасоне буданд, ки баъд аз ҷанги Сиффин бар зидди Алӣ (р) шӯриш карданд ва ӯ бо онҳо дар мавзеи Наҳравон ҷангид.

²³ . Қадария қасоне ҳастанд, ки мункири тақдир ва сарнавишт мебошанд ва мегӯянд: «*Ҳарчиз нав аст ва падида хоҳад шуд*».

ФАСЛИ ДУВВУМ

Биъсати Расулulloҳ (с)

Дар рӯзи душанбе дувоздаҳуми²⁴ моҳи рабиъу-л-аввал Худованди мутаъол барои башарият миннат ниҳод ва сарвари инсоният²⁵ ва ҳодии он ҳазрати Муҳаммад ибни Абдуллоҳ ибни Абдулмутталиби Ҳошими Қурайшӣ (с) дида ба ҷаҳон кушод. Ӯ ҳанӯз дар батни модар буд, ки падараш аз ҷаҳон чашм пӯшид ва дар синни шашсолагӣ низ модарашро аз даст дод ва бобояш Абдулмутталиб сарпарастии вайро ба ўҳда гирифт. Аммо баъд аз ду сол Абдулмутталиб вафот кард ва амакаш Абутолиб сарпарастии ўро ба дӯш гирифт.

Вақте ҳазрати Муҳаммад (с) ба синни чихилсолагӣ расид, Худованд ўро маъус кард, то мардумро мужда диҳад ва онҳоро аз азоби илоҳӣ битарсонад. Ӯ ба беҳтарин шакл ва васила рисолати худро анҷом дод ва фармони илоҳиро ба мардум расонид, то мардумро аз гумроҳиҳо ба сӯйи нур берун биёварад. Бинобар ин, бузургони қавмаш бо вай душманӣ варзиданд ва пайравонашро мавриди озор ва шиканҷа қарор доданд. Афроде аз ў пайравӣ карданд, ки дунёро фурӯхта ва охиратро харида буданд ва онҳо бо ҷону

²⁴ . Дар таъйини рӯзи таваллуди Паёмбар (с) ихтилоф аст.

²⁵ . Паёмбар (с) фармудааст: «**Ман сарвар ва сайиди инсонҳо дар рӯзи қиёмат ҳастам ва ин ифтихор нест**». «Муснад»-и Аҳмад, 3/2, ҳадиси 11000.

моли худ дар роҳи Худо ҷиҳод карданд ва Худо ва Паёмбараш (с)-ро ёрӣ доданд. Худованди мутаъол дар Қуръони маҷид мефармояд:

«Лилфуқароил-муҳочиринал-лазина ухричу мин диёриҳим ва амволиҳим ябтағуна фазлан миналлоҳи ва ризванан ва янсуруналлоҳа ва расулаҳу улоика ҳумус-содиқуна.»

«Ин амвол барои фақирони муҳочире аст, ки аз хонаву манзил ва амволи худ берун ронда шуданд, онҳо фазли Худованд ва ризои Ӯро металабанд ва Худо ва Расулашро ёрӣ мекунанд. онҳо ростгӯён ҳастанд.»

(Сураи Ҳашр, ояти 8)

Паёмбар (с) сенздаҳ сол дар Макка ба даъвати худ идома дод, то ин ки Худованд ба ӯ (с) фармон дод, то ба Мадина ҳиҷрат кунад. Дар ин вақт асҳоб ва ёронаш низ бо ӯ ҳиҷрат карданд ва амвол ва фарзандон ва хонаҳояшонро дар роҳи Худо тарк намуданд. Вақте Паёмбар (с) ба Мадина расид, мардуми ин шаҳр, яъне ансориён ӯро ҷой доданд ва ёрӣ карданд ва бо ҳамаи мардум ба хотири Паёмбар (с) душманӣ варзиданд ва бо муҳочирон ҳамдардӣ намуда ва амвол ва хонаҳояшонро дар ихтиёри онҳо гузоштанд ва ҳатто фарде аз ансор, ки дуто зан дошт ба муҳочир мегуфт, ки ҳар кадомро, ки мехоҳӣ интиҳоб кун, ман ӯро талоқ медиҳам ва он гоҳ ту бо ӯ издивоҷ кун.

Худованд мефармояд:

«Валлазина табаввауд-дора вал-имона мин қаблиҳим юҳиббуна ман ҳоҷара илайҳим ва ло яҷидуна фи судуриҳим ҳоҷатан мимо уту ва юъсируна ғало анфусиҳим ва лав кона биҳим хасосату ва ман юқа шуҳҳа нафсиҳи фаулоика ҳумул-муфлиҳуна.»

«Ва барои касоне аст, ки дар ин сарсарзамини Мадина (ва дар сарои имон пеш аз муҳочирон

маскан гузиданд, ҳар мусалмонеро, ки ба сӯяшон ҳичрат кунад, дӯст доранд ва дар дили худ ниёзе ба он чӣ ба муҳочирон дода шуда эҳсос намекунанд ва онҳоро бар худ муқаддам медоранд, ҳарчанд худашон бисёр ниёзманд бошанд ва касоне, ки аз бухл ва ҳариси нафси худ боздошта шудаанд, растагор ҳастанд».

(Сураи Ҳашр, ояти 9)

Паёмбар (с) даъватро ба берун аз Мадинаи мунаввара густариш дод то ин ки тамоми Ҷазирату-л-арабро фаро гирифт ва то он ки рӯзи бузурге, ки Худованди мутаъол дар он рӯз Маккаро барои Паёмбараш (с) фатҳ кард, фаро расид ва аҳли Маккаи мукаррама мусалмон шуданд ва баъд аз он ҳамаи сарзамини Араб зери фармони Паёмбар (с) қарор гирифт.

Баъд аз бисту се соли даъват ва чиҳод, аҷали аз пеш муқаддар шуда фаро расид ва он Ҳазрат (с) ба лиқои Худо шитофт, чунонки Худованди мутъол мефармояд:

«Ва мо Муҳаммадун илло расулун қад халат мин қаблиҳир-русулу. афаин-мота ав қутила инқалабтум ъало аъқобикум ва ман янқалиб ъало ъақибайҳи фалан язурраллоҳа шайъан ва саячзиллоҳуш-шокирина.»

«Муҳаммад (с) фақат фиристодаи Худо аст ва пеш аз ӯ фиристодагони дигаре низ буданд. Оё агар ӯ (с) бимирад ва ё кушта шавад, шумо ба ақиб бармегардед? (Ва оё Исломо раҳо карда ба даврони чоҳилият ва куфр бозгашт хоҳед намуд?) Ва ҳар кас, ки ба ақиб бозгардад, ҳаргиз ба Худо зараре намерасонад ва Худованд ба зудӣ шукркунадагон (ва пойдорон)-ро подош хоҳад дод.»

(Сураи Оли Имрон. ояти 144)

Бо вафоти Расули акрам (с) дунё торик шуд ва чаро чунин набошад дар ҳоле, ки худи сарвари коинот - ҳазрати Муҳаммад (с) мефармояд:

«Ҳар гоҳ касе аз шумо ба мусибате гирифта омад, мусибати аз даст додани маро ба ёд оварад, бешубҳа он бузургтарин мусибат аст»²⁶.

Бинобар ин, аз замоне, ки Худованд инсонро офаридааст, то кунун чаҳон мусибате бузургтар аз вафоти Паёмбари Исломи (с) ба худ надидааст. Вақте ҳазрати Муҳаммад (с) вафот кард, духтараш Фотима (р) мегуфт:

- **«Эй падарҷон! Нидои Парвардигоратро лаббайк гуфти ва биҳишти Фирдавс ҷойгоҳи ту аст, мусибати аз даст додани туро ба Ҷабраил (а) мерасонам»²⁷.**

Анас ибни Молик (р) мегуяд:

-«*Рӯзе, ки Паёмбар (с) вориди Мадина шуд, тамоми ин шаҳр равшан шуд ва рӯзе, ки вафот кард, ҳама ҷо торик шуд ва низ гуфтааст, ки боварамон намешуд, ки ӯ вафот кардааст.*»

Абубакар (р) баъд аз вафоти Паёмбар (с) ба Умар (р) гуфт:

-«*Биё, барои дидори Умми Айман биравем*» ва вақте пеши вай рафтанд, Умми Айман гиря кард, онҳо ба ӯ гуфтанд:

- «*Чаро гиря мекуни²⁸? Он чӣ назди Худост, барои Паёмбар (с) беҳтар аст.*

ӯ гуфт:

- **«Савганд ба Худо, барои ин гиря намекунам, ки намедонам ҷойи Паёмбари Исломи (с) пеши Худо беҳтар аз дунёст, балки барои ин гиря мекунам, ки**

²⁶ . Ат-табақотул-кубро, 2/275 ва Албонӣ онро саҳеҳ доништа ва дар силсилаи ҳадисҳои саҳеҳ зикр кардааст 1106.

²⁷ . «Саҳеҳ»-и Бухорӣ китоби «Ал-Мағозӣ» боби «Маразун-Набий» (с) ва вафотуҳу», ҳадиси 4193, 4/1619.

²⁸ . Ибни Моҷа, китоби «Ал-Ҷаноиз», боби «Вафотун-Набий (с)», ҳадиси 1163.

дигар ваҳй аз осмон намеояд» ва ин суҳанон онҳоро ба гиря андохт ва Абубакр (р) ва Умар (р) гиря карданд²⁹. Ва Ин гуна ин рӯҳи пок ба сӯйи Парвардигораш парвоз кард, вале дини Худо - Исломи поку муназзаҳ дар замин барои башарият боқӣ монд.

Хилофати Абубакри Сиддик (р) (аз соли 11-ҳиҷрӣ то соли 13-ҳиҷрӣ)

Вақте Паёмбар (с) вафот кард, Абубакр (р) дар ҳоли омадан аз ободиҳои атрофи Мадина буд. Ӯ омад ва чодарро аз рӯйи Паёмбар (с) дур кард ва бар пешониаш бӯса зад ва гуфт:

- «Падару модарам фидоят бод! Хуш зистӣ ва хуш вафот кардӣ!»

Сипас чеҳраи Паёмбар (с)-ро пӯшонид ва болои минбар рафт ва гуфт:

-«Ҳар касе аз шумо, ки Муҳаммад (с)-ро мепарастада бошад, огоҳ бошад, ки Муҳаммад (с) вафот кардааст ва ҳар касе аз шумо, ки Худоро мепарастад, пас донанд Худованди мутаъол зинда аст ва ҳаргиз намемирад». Худованди мутаъол дар Қуръони маҷид мефармояд:

«Ва мо Муҳаммадун илло расулун қад халат мин қаблиҳир-русул, афаин-мота ав қутила-инқалабтум Ӵало аъқобикум ва манн янқалиб Ӵало Ӵақибайҳи фалан язурраллоҳа шайъан ва саячзиллоҳуш-шокирина».

«Муҳаммад фақат фиристодаи Худост ва пеш аз ӯ фиристодагони дигаре низ буданд. Оё агар ӯ бимирад ва ё кушта шавад, шумо ба ақиб бармегардед? (Ва Исломо раҳо карда ба даврони

²⁹ . Муслим, китоби «Фазоилу-с-саҳоба», ҳадиси 2454.

чоҳилият ва куфр бозгашт хоҳед намуд?) **Ва ҳар кас ба ақиб бозгардад, ҳаргиз ба Худо зараре намерасонад ва Худованд ба зудӣ шукркунандагон (ва пойдорон)-ро подош хоҳад дод».**

(Сураи Оли Имрон. ояти 144)

Он гоҳ мардум бо садои баланд гиря карданд ва саҳобагони Паёмбари акрам (с) дар кӯча ва хиёбон ин оятро такрор мекарданд. Анас (р) мегӯяд:

- **«Гӯё мо ин оятро ҳамон вақт шунида будем³⁰».**

Бо ин ки Қуръони маҷид дар он замони Паёмбар (с) ва пеш аз вафоташ комил шуда буд, аммо аз он ҷо, ки хабари вафоти Паёмбар (с) зарбаи бисёр сахте барои саҳобогон (р) буд, гӯё ин оятро нав мешуниданд ва пеш аз он нашунида буданд.

Аббос ибни Абдулмутталиб (р) ва Алӣ ибни Абутолиб (р) ва Фазл ибни Аббос (р) Паёмбар (с)-ро ғул дода, кафан карданд, то бар Ў (с) намоз хонда шавад ва дафн гардад. Аз он ҷо, ки Аббос (р) амаки Паёмбар (с) ва Алӣ (р) ва Фазл (р) писарони амакаш буданд, бинобар ин, онҳо барои ғул ва кафан кардани Паёмбари Ислом (с) аз дигарон сазовортар буданд.

Сақифаи бани Соъида

Дар ин муддат, ки Алӣ (р) ва Аббос (р) ва Фазл (р) ба таҷҳиз ва такфини Паёмбар (с) машғул буданд, баъзе аз ансориён дар Сақифаи Бани Соъида гирди ҳам омаданд. Аввал ин ривоятро он гуна, ки Имом Табарӣ аз Абумихнафи дурӯғгӯ нақл кардааст, баён мекунем ва сипас он гуна, ки Имом Бухорӣ ривоят карда, онро бозгӯ месозем ва он гоҳ ҳар ду ривоятро

³⁰ Исмоили Бухорӣ. Саҳеҳ. Фасли «Фазоилу-с-саҳоба», боби «Лав кунту муттаҳизан халилан», ҳадиси 3467.

бо якдигар муқоиса менамоем, то зиёдагӯиҳоеро, ки Абумихнаф ба асли воқеъа зиёд кардааст, бидонем. Зиёдкардаҳоеро, ки бисёре онро қабул кардаанд ва дар воқеъаи Шӯро низ ба ҳамин сурат баён хоҳад шуд.

Имом Табарӣ (р) мегӯяд:

- «Ҳишом ибни Муҳаммад барои мо аз Абмихнаф ривоят кард, ки гуфтааст:

- «Абдуллоҳ ибни Абдурраҳмон ибни Абуамр ибни Абуамраи Ансорӣ ба ман гуфт: - Вақте Паёмбар (с) вафот кард, аҳли ансор дар Сақифаи бани Соъида чамъ шуданд ва гуфтанд:

- «Баъд аз Муҳаммад (с) раҳбарии мусалмононро ба Саъд ибни Убода месупоранд» ва яке аз онҳо бархост ва гуфт:

- «Арабҳо ба василаи шамшерҳои шумо сари таслим фуруд оварданд ва Паёмбари Худо (с) дар ҳоле аз ҷаҳон чашм фуру бафт, ки аз шумо розӣ ва хушнуд буд, пас худатон зимомии умурро ба даст бигиред».

Он гоҳ ҳама дар посухи ӯ гуфтанд, ки назари ту дуруст аст ва яке гуфт: - Агар муҳоҷирони Қурайш қабул накунанд, мегӯем, ки як амир аз шумо бошад ва як амир аз мо бошад. Он гоҳ Саъд ибни Убода гуфт: - «Ин оғози сустӣ аст».

Сипас Умар ибни Хаттоб (р) хабар ёфт, ки баъзе аз ансор дар Сақифаи бани Соъида чамъ шудаанд ва мегӯянд як амир аз шумо интиҳоб шавад ва як амир аз мо интиҳоб шавад³¹. Он гоҳ Умар (р) пеши Абубакр (р) рафт ва ӯро аз воқеъа бохабар кард ва гуфт:

- «Бародарони ансории мо чамъ шудаанд ва ин тавр мегӯянд, Биё, то пеши онҳо биравем». Абубакр (р) ва Умар (р) бар роҳ афтоданд ва дар роҳ Абуубайдари диданд ва ба ӯ гуфтанд: - «Бо мо биё»

³¹ . Яке аз ансор ба ӯ хабар дод.

ва ҳар се нафар пеши ансориён рафтанд. Умар (р) меғӯяд:

- «Дар дилам суханеро омода карда будам ва вақте хостам сухан бигӯям, Абубакр (р) ба ман ишора кард, ки хомӯш бошам ва Абубакр (р) оғоз ба сухан намуд ва баъд аз ҳамду ситоиши Худованд гуфт:

- «Худованд Муҳаммад (с)-ро мабъус кард... ва Умар (р) хутбаи тӯлоние аз Абубакрро нақл кард ва гуфт, ки хулоса, Абубакр (р) ба ансор фаҳмонида гуфт:

-«Муҳоҷирон аз дигарон ба хилофат авло ва сазовортар ҳастанд».

Он гоҳ Хабоб ибни Мунзар гуфт:

- «Эй гурӯҳи ансор, коратонро худатон ба ўҳда бигиред, мардум дар сояи шумо қарор доранд ва ҳеҷ кас чуръати муҳолифат бо шуморо надорад ва мардум тибқи раъйи шумо амал хоҳанд кард, шумо соҳиби қудрат ва сарват ҳастед ва афроди зиёде доред, агар онҳо хостаи шуморо қабул накарданд, онҳоро аз ин сарзамин берун кунед ва зимомии умурро ба ўҳда бигиред. Савганд ба Худо, ки шумо аз онҳо ба ин қор сазовортар ҳастед ва ба василаи шамшерҳои шумо мардум ба ин дин гаравидаанд ва ман аз дигарон ба он сазовортар ҳастам».

Он гоҳ Умар (р) ва Абуубайда (р) ба Абубакр (р) гуфтанд:

- «Дастатро дароз кун мо бо ту байъат мекунем» ва вақте Умар (р) ва Абуубайда (р) рафтанд, то бо ў байъат кунанд, Башир ибни Саъд аз онҳо пешқадам шуд ва бо Абубакр (р) байъат кард ва бархосту гуфт:

- «Савганд ба Худо, агар як бор Ҳазраҷро фармонравои худ қарор диҳед, ҳамеша ин бартариро бар шумо хоҳанд дошт³²».

Он гоҳ Саъд гуфт:

³². Яъне Усайд ибни Ҳузайр нисбат ба Саъд ибни Убода ҳасад бурд.

- «Агар тавоноии бархостан медоштам дар кӯчаҳо ва атрофи Мадина ғуррише мешунидӣ, ки туро ва ёронатро захмӣ мекард, савганд ба Худо, туро ба қавме пайванд мекунам, ки дар миёни онҳо фармонбардор будай, на фармонраво, маро ба дӯш бигиред ва аз ин ҷо бибаред».

Он гоҳ ӯро ба дӯш гирифтанд ва ба хонааш бурданд. Чанд рӯз баъд ӯ гуфт:

- «То вақте ҳастам тирҳои дар тиркаш доштаамро ба сӯйи шумо партоб мекунам ва тегаи найзаамро бо хунатон рангин мекунам ва шуморо бо шамшерам мезанам ва бо хонавода ва касоне аз қавмам, ки аз ман пайравӣ мекунанд, бо шумо меҷангам ва қавли шуморо қабул нахоҳам кард».

Аз он ба баъд Башир ибни Саъд бо онҳо намоз намехонд ва дар ҷумъаи эшон ширкат намекард ва ба ҳаҷ мерафт ва аз Арафот ҳамроҳи онҳо бознамегашт ва ҷудо меомад ва ӯ чунин буд, то он ки Абубакр (р) вафот кард³³.

Ин ривояти Абумихнаф буд, ки ин гуна достони Сақифаро нақл мекунад ва инак, мо ин достонро чунонки Исмоили Бухорӣ ривоят намуда, зикр мекунем ва ҳар ду ривоятро бо ҳам муқоиса мекунем.

Имом Бухорӣ мегӯяд:

- «Исмоил ибни Абдуллоҳ аз Сулаймон ибни Билол аз Ҳишом ибни Урва аз Урва ибни Зубайр аз Оиша (р) ҳамсари Паёмбар (с) ривоят мекунад, ки гуфтаст:

- «Вақте Паёмбар (с) вафот кард, ансориён дар Сақифаи бани Соъида пеши Саъд ибни Убода ҷамъ шуданд ва гуфтанд:

- «Як амир аз мо бошад ва як амир аз шумо бошад».

³³ . Таърихи Табарӣ, 2/455 бо андаке тасарруф.

Он гоҳ Абубакр (р) ва Умар (р) ва Абуубайда (р) пеши онҳо рафтанд. Умар (р) хост сухан бигӯяд, Абубакр (р) ўро ором кард ва Умар (р) гуфтааст:

- «Савганд ба Худо, фақат ба хотири он хостам сухан бигӯям, ки сухан ва гуфтори хубе омода карда будам, ки метарсидам Абубакр (р) онро нагӯяд. Сипас Абубакр (р) бисёр расо ва зебо сухан кард ва дар охир гуфт:

- «Мо амир ҳастем ва шумо вазир ҳастед».

Он гоҳ Хабоб ибни Мунзар гуфт:

- «Не, савганд ба Худо, чунин намекунем, як амир аз шумо бошад ва як амир аз мо».

Сипас Абубакр (р) гуфт:

- «Не, балки мо амир мешавем ва шумо вазир бошед, онҳо Қурайш аз ҳамаи арабҳо наҷибтар ва шарифтар ҳастанд, бинобар ин, бо Умар (р) ё Абуубайда (р) байъат кунед».

Умар (р) гуфт:

- «Не, балки мо бо ту байъат мекунем, ту сарвари мо ва беҳтарини мо ҳастӣ ва Паёмбари Худо (с) туро аз ҳама бештар дӯст медошт».

Он гоҳ Умар (р) бо Абубакр (р) байъат кард ва мардум низ бо Абубакр (р) байъат карданд»³⁴.

Ин ривояти Имом Бухорӣ буд. Чунон, ки мебинем як ривояти кӯтоҳ ва мухтасар аст ва ҳақиқати воқеъаи Сақифа ҳамин аст. Аммо он чӣ Абумихнаф зиёд карда, ки Саъд ибни Убода гуфтааст:

- «Бо шумо меҷангам» ва бо онҳо намоз намехонд ва дар ҷумъаи онҳо ширкат намекард ва дар маросими ҳаҷ аз Арафот ҳамроҳ бо онҳо бознамегашт ва ин ки Хабоб ибни Мунзар бо Абубакр (р) муҳолифат кард ва зиёдагӯиҳои дигаре, ки овардааст, ҳама пуч ва ботил ҳастанд ва ҳақиқат надоранд. Чунонки маълум аст, достони Сақифа ним соат тӯл

³⁴ . Исмоли Бухорӣ. Фазоилус-саҳоба, боби «Лав кунту муттахизан халилан», ҳадиси 3467.

накашидааст, аммо нигоҳ кунед, ки чӣ гуна онро тӯлонӣ ва бузург кардаанд.

Аммо дар мавриди Саъд ибни Убода, Аҳмад дар «Муснад»-и худ аз Ҳамид ибни Абдурраҳмон ривоят кардааст, ки гуфт:

- «Абубакр (р) сухан гуфт ва ҳама чизҳое, ки дар фазилати ансор нозил шуда ва он чиро, ки Паёмбар (с) дар фазилати онҳо гуфта буд, ҳамаро баён кард ва гуфт:

- «Шумо медонед, ки Паёмбар (с) фармуд:

- «Агар мардум дар дарае бираванд ва ансор ба дараи дигаре бираванд, ман ба роҳи ансор хоҳам рафт ва ту эй Саъд, медонӣ, ки дар ҳузури ту Паёмбар (с) фармуданд:

- «Қурайш фармонравоён ҳастанд».

Дар ин ҳангом Саъд гуфт:

- «Рост мегӯӣ, мо вазир ҳастем ва шумо амир ҳастед³⁵».

Ин ривоятро Аҳмад дар «Муснад»-и худ бо санади саҳеҳ аз Ҳамид ибни Абдурраҳмон ибни Авф (р) ривоят кардааст ва ин ривоят гарчӣ мурсал аст, аммо аз ривояти Абумихнафи дурӯғӯ хеле қавитар ва саҳеҳтар аст.

Абубакри Сиддиқ (р)

Ў Абдуллоҳ ибни Усмон ибни Омир ибни Амр ибни Каъб ибни Саъд ибни Тайим ибни Мура ибни Каъб ибни Луай ибни Ғолиб ибни Фиҳр аст ва Фиҳр ҳамон Қурайш аст³⁶.

Ҳазрати Алӣ ибни Абутолиб (р) мегӯяд:

³⁵ .Аҳмад. Муснад, 1/18, таҳқиқи Аҳмад Шокир.

³⁶ .Абунаъим. Маърифату-с-саҳоба, 1/150.

- «Худованд номи Сиддиқро барои Абубакр (р) аз осмон нозил фармудааст³⁷».

Мусалмон шудани Абубакр (р)

Аз Абудардоъ (р) ривоят аст, ки гуфт:

- «Назди Паёмбар (с) нишаста будам, ки ногаҳон Абубакр (р) дар ҳоле омад, ки гӯшае аз либосашро бардошта буд ва зонуҳояш намоён буданд, Паёмбар (с) фармуд:

- «Барои дӯстатон моҷарое пеш омадааст».

Абубакр (р) салом кард ва гуфт:

-«Миёни ман ва Умар (р) ҳамдигарнофаҳмие шуд ва ман ўро нороҳат кардам ва сипас пушаймон шудам ва аз ў хостам, ки маро бибахшад, аммо ў қабул накард, бинобар ин пеши Шумо омадам». Паёмбар (с) фармуд:

-«Худованд туро мебахшад, эй Абубакр (р)» (ва то се бор чунин фармуд).

Сипас Умар (р) пушаймон шуд ва ба хонаи Абубакр (р) омад ва пурсид:

- «Оё Абубакр (р) ин қост?

Гуфтанд:

- «Не!»

Он гоҳ Умар (р) пеши Паёмбар (с) омад ва ранги чеҳраи Паёмбар (с) дар ҳоли тағйир кардан буд, то он ки Абубакр (р) дилаш сўхт ва нороҳат шуд, сипас ба зону зад ва гуфт:

- «Эй Расулulloҳ (с), савганд ба Худо, ки ман болои ў ситам кардам» (ва ду бор чунин гуфт).

Ва Паёмбар (с) фармуд:

-«Худованд маро ба сўйи шумо фиристод, шумо гуфтед, ки дурӯғ мегўй» ва Абубакр (р) гуфт:

³⁷ . Таброни, 1/55 ва Ҳофиз ибни Ҳаҷар дар «Алфатҳ», 7/11 онро зикр карда ва ровиёни он боваринок ҳастанд.

- «Рост мегӯяд ва бо ҷону молаш маро ёрӣ кард ва бо ман ҳамдардӣ намуд, пас оё дӯстамро бароям мегузored ё не?» (ва ду бор чунин гуфт)» ва пас аз ин Абубакр (р)-ро касе озор намеод³⁸».

Ва Аммор ибни Ёсир мегӯяд:

- «Паёмбар (с)-ро дар ҳоле дидам, ки касе бо ӯ набуд, магар панҷ нафар, се ғулом ва ду зан ва Абубакр (р)³⁹».

Ҳичрат

Аз Абубакр (р) ривоят аст, ки гуфт:

- «Ҳамроҳи Паёмбари акрам (с) дар ғор будам, сарамро баланд кардам, пойҳои таъқибкунандагонро дидам, гуфтам:

- «Эй Паёмбари Худо (с), агар яке аз онҳо сарашро пойин кунад, моро хоҳад дид».

Фармуд:

- «**Ором бош, эй Абубакр, ду нафаре ҳастем, ки Худо саввумини мост**»⁴⁰.

Ҷазилатҳои Абубакр (р)

Аз Абуҳурайра (р) ривоят аст, ки гуфт:

- «Аз Паёмбар (с) шунидам, ки мегуфт:

- «Ҳар кас як чуфт аз ҳар чизе, ки бошад, дар роҳи Худо нафақа кунад, аз дарҳои биҳишт садо бармеояд:

- «**Эй бандаи Худо, аз ин дар ворид шав, ин беҳтар аст!**».

³⁸ . Бухорӣ . Ҷазоилус-саҳоба, боби «Қавлун-Набий (с)», «Лав кунту муттаҳизан халилан», ҳадиси 3661.

³⁹ . Манбаъи гузашта, ҳадиси 3660, ғуломҳо: Билол, Зайд ибни Ҳорис ва Омир ибни Фуҳайра мавлои Абубакр (р) буданд. (Мутарҷим).

⁴⁰ . Бухорӣ . Маноқибу-л-ансор, боби «Ҳичратун-Набий (с) ва асҳобуҳу иллал-Мадина», ҳадиси 3922 ва Муслим 3666.

Пас ҳар кас аҳли намоз бошад аз дари намоз фаро хонда мешавад ва ҳар кас аз аҳли чиҳод бошад аз дари чиҳод садо зада мешавад ва ҳар кас аҳли садақа бошад аз дари садақа фаро хонда мешавад ва ҳар кас аҳли рӯза бошад аз Бобур-раён даъват карда мешавад».

Абубакр (р) гуфт:

- «Касе, ки аз ҳама дарҳо фаро хонда мешавад, чӣ бояд бикунад ва гуфт:

-« Оё касе ҳаст, ки аз ҳама дарҳо фаро хонда шавад?»

Паёмбар (с) фармуд:

-« Бале, умед дорам, ки ту аз онҳо бошӣ, эй Абубакр (р)⁴¹».

Аз Анас ибни Молик (р) ривоят аст, ки гуфт:

- «Паёмбар (с) бо ҳамроҳии Абубакр (р), Умар (р) ва Усмон (р) болои кӯҳи Уҳуд рафт, кӯҳ чунбид. Ҳазрати Муҳаммад (с) фармуд:

- **«Устувор бош, эй Уҳуд! Зеро болои ту як Паёмбар (с), як Сиддиқ ва ду шаҳид ҳастанд»⁴².**

Аз Амр ибни Ос (р) ривоят аст, ки гуфт:

- «Паёмбар (с) маро фармондеҳи лашкари Зотуссалосил кард ва ман пеши эшон омадам ва гуфтам:

- Чӣ касеро бештар аз ҳама дӯст дорӣ?

Фармуд:

- Оиша (р)-ро.

Гуфтам:

- Аз мардон чӣ касеро?

Гуфт:

-Падарашро.

Гуфтам:

- Баъд аз ӯ чӣ касеро?

⁴¹ .Бухорӣ. Фазоилу-с-саҳоба, боби «Қавлун-Набий (с)», «Лав кунту муттаҳизан халилан», ҳадиси 3666.

⁴² . Саҳеҳи Бухорӣ, ҳадиси 3675.

Фармуд:

- Умар ибни Хаттоб (р)-ро⁴³».

Илм ва дониши Абубакр (р)

Аз Абусаъиди Худрӣ (р) ривоят аст, ки гуфт:

- Паёмбар (с) барои мардум суханронӣ кард ва гуфт:

- «Худованд бандаеро ихтиёр дода, то аз дунё ва он чӣ пеши Худо ҳаст, якеро интиҳоб кунад ва он банда он чӣ пеши Худо ҳастро интиҳоб кард».

Меғӯяд:

- «Он гоҳ Абубакр (р) гиря кард ва мо аз гиря кардани ӯ таъачҷуб кардем, аммо дар ҳақиқат, бандае, ки ихтиёр дода шуда буд, худи Паёмбар (с) буд ва Абубакр (р) аз ҳамаи мо донотар буд.

Раслуи акрам (с) фармуд:

- *«Абубакр (р) дар ҳамроҳӣ бо ман миннат гузоридааст ва агар касе ҷуз Парвардигорамро ба дӯстӣ мегирифтам, Абубакр (р)-ро ба унвони дӯст интиҳоб мекардам, вале ӯ бародари динии ман аст ва ӯро дӯст медорам. Ҳеҷ даре аз дарҳое, ки ба масҷид боз мешавад, боқӣ намонад, магар, ки баста шавад, ҷуз дари Абубакр⁴⁴».*

Ҳамроҳӣ бо Паёмбари Худо (с)

Аз Абдуллоҳ ибни Умар (р) пурсиданд, ки сахттарин коре, ки мушрикони бо Расулуллоҳ (с) карданд, чӣ буд?

Гуфт: - «Уқба ибни Абумуайтро дидам, ки пеши Паёмбар (с) омад, дар ҳоле ки Паёмбар (с) машғули

⁴³ . Бухорӣ. Фазоилус-саҳоба, ҳадиси 3662 ва Муслим, ҳадиси 2348.

⁴⁴ . Бухорӣ. Фазоилус-саҳоба, боби «Қавлун-Набий (с)». Саддул-абвоба, ҳадиси 3654.

намоз буд ва Уқба чодаре ба гардани Паёмбар (с) печонид ва ўро ба шиддат гулўяшро фишурд. Он гоҳ Абубакр (р) омад ва ўро аз Паёмбар (с) дур кард ва гуфт:

- «Оё мардеро, ки мегўяд, ки **«Парвардигори ман Аллоҳ аст»**, мекушед ва ҳол он, ки оятҳое аз сўйи Парвардигоратон бароятон овардааст⁴⁵».

Ишораҳои Паёмбар (с) ба хилофати Абубакр (р)

1. Аз Оиша (р) ривоят аст, ки Паёмбар (с) дар бемориаш гуфт:

-«Абубакр (р)-ро бигўед, ки имоми намози мардум шавад⁴⁶».

2. Аз Ҷубайр ибни Мутъим ривоят аст, ки гуфт:

- «Зане назди Паёмбар (с) омад ва Паёмбар (с) ба ў гуфт, ки боз бори дигар ҳам биёяд.

Зан гуфт:

- *«Агар ман омадам ва шуморо наёфтам», - гўё манзураш марг буд.*

Паёмбар (с) фармуд:

- *«Агар маро наёфтӣ, пеши Абубакр (р) биё⁴⁷».*

3. Аз Оиша (р) ривоят аст, ки гуфт:

- Паёмбар (с) дар бемориаш ба ман гуфт:

-«Абубакр (р) ва бародаратро пеши ман фаро бихон, то навиштае бинависам, зеро ман метарсам, ки касе орзу кунад ва бигўяд:

-Ман сазовортарам ва ҳол он, ки Худо ва муъминон касе чуз Абубакр (р)-ро намепазиранд⁴⁸».

⁴⁵. Бухорӣ, ҳадиси 3678.

⁴⁶. Бухорӣ, Китобул-азон, боби «Аҳлул-илми валфазли аҳаққу бил-имомати», ҳадиси 646.

⁴⁷. Бухорӣ, ҳадиси 3659 ва Муслим, ҳадиси 2386.

⁴⁸. Муслим. Фазоилус-саҳоба, ҳадиси 2387 ва Бухорӣ, 5666.

Дучори шубҳа шуданд, бахусус вақте хабар ёфтанд, ки бисёре аз арабҳо аз дини Ислому баргаштанд, аммо Абубакри Сиддиқ (р) барои фиристодани лашкар пойфишорӣ мекард ва мегуфт:

- *«Савганд ба Худо, гиреҷеро, ки Паёмбари Худо (с) бастааст, боз намекунам, агаргарчи паррандагон ва даррандагони атрофи Мадина моро бирабоянд ва ҳатто агар сағҳо пойҳои ҳамсарони Расули акрам (с)-ро бикашанд ҳам ман лашкари Усомаро равона хоҳам кард».*

ӯ лашкарро равона кард ва нафаронеро гузошт, то дар атрофи Мадинаро посдорӣ кунанд. Ҳаракати лашкар дар ин вақт яке аз бузургтарин маслиҳатҳо буд, чун онҳо аз канори ҳар мавзеъе аз маҳаллаҳои араб мегузаштанд, аҳолии он ҷо аз онҳо метарсиданд ва мегуфтанд:

- *«Чунин лашкаре аз миёни қавме омада, ки қудратманданд ва ба шиддат муҳофизат мешаванд».*

Лашкариёни Усома чиҳил рӯз ё ҳафтод рӯз монданд ва сипас солим ва бо ҳамроҳи ғанимат ба Мадинаи мунаввара баргаштанд.

Ҷанг бо муртадон ва мункирони закот

Абубакр (р) тасмим гирифт, ки бо аз дин баргаштагон ва касоне, ки аз додани закоти амволи худ саркашӣ карда буданд, биҷангад. Саҳобагон (р) дар ин бора бо Абубакр (р) сухан гуфтанд ва аз ӯ хостанд, ки бо муртадон наҷангад, зеро Мадинаи мунаввара ва аҳли он дар хатар қарор доранд. Аммо Абубакр (р) қабул накард ва саҳобагон бо Абубакр (р) сӯҳбат карда ва маслиҳат дода гуфтанд, ки бо онҳо, ки закот намедиҳанд наҷангад ва дили онҳоро ба даст биёварад, то имон дар дилҳояшон реша давнадад, баъд аз он закот хоҳанд дод, аммо ӯ ин пешниҳодро

қабул накард. Ҳамаи муҳаддисон ба ҷуз Ибни Моҷа дар китобхояшон аз Абуҳурайра (р) ривоят кардаанд, ки Умар ибни Хаттоб (р) ба Абубакр (р) гуфт:

- «Барои ҷӣ бо мардум меҷангӣ ва ҳол он, ки Паёмбар (с) фармудааст:

- **«Фармон дода шудаам бо мардум бичангам, то он ки гувоҳӣ диҳанд, ки ҳеҷ маъбудӣ барҳаққе ҷуз Худо нест ва Муҳаммад (с) фиристодаи Худо аст ва вақте инро гуфтанд, ҷон ва молашон дар амон хоҳад буд, магар ба ҳаққи он».**

Абубакр (р) гуфт:

- «Савганд ба Худо, барои зонубанди шутуре, ки дар замони Паёмбар (с) меоданд ва ҳоло намедиҳанд, бо онҳо хоҳам ҷангид. Закот ҳаққи мол аст, савганд ба Худо бо касе, ки миёни закот ва намоз фарқ мегузорад, хоҳам ҷангид».

Умар (р) мегӯяд:

- *«Вақте дидам, ки Абубакр (р) барои ҷангидан бо онҳо азм кардааст, дониستم, ки ҳақ аст»⁴⁹.*

Ман мегӯям:

- Ва Худованди мутаъол мефармояд:

«Фаизан-салаҳал-ашҳурул-хуруму фақтулул-мушрикина ҳайсу ваҷадтмуҳум ва хзуҳум ваҳсруҳум вақъуду лаҳум кулла марсадин. Фаин тобу ва ақомус-салота ва отавуз-закота фаҳаллу сабилахум. Иннал-лоҳа ғафурур-раҳим».

«Ҳангоме ки моҳҳои ҳаром ба поён расид, дар ҳама ҷо барои онҳо дар камин биншинед, агар тавба карданд ва намоз хонданд ва закот доданд, роҳро барои онҳо бигузored. Бешак, Худованд дорои мағфирати фаровон ва раҳмати густарда аст».

(Сураи Тавба, ояти 5)

⁴⁹ . Бухорӣ. Китобул - эътисом, боби «Ал-иқтидоу бисунани Расулиллоҳи», ҳадиси 7284.

Бисёре аз арабҳо бо вафоти Паёмбар (с) аз дини Ислом баргаштанд. Қабилаи Асад ва Ғитфон бо роҳбарии Тулайҳаи Асадӣ муртад шуданд.

Қабилаи Кинда ва атрофиёни он бо роҳбарии Ашъас ибни Қайси Киндӣ муртад шуданд ва қабилаи Музҳиҷ ва атрофиёни он бо роҳбарии Асвади Алъансӣ низ аз дини Ислом баргаштанд.

Бани Ҳанифа бо роҳбарии Мусайламаи каззоб низ муртад шуданд.

Қабилаи Сулайм ҳам муртад шуданд ва Фиҷоъа онҳоро роҳбарӣ мекард ва бани Тамим ҳамроҳ бо Сиҷоҳи Тағлабия низ ҳамин роҳи нодуруст ва куфрро пеш гирифтанд.

Илова бар инҳо нафарони дигаре низ буданд. ки муртад нашуданд, вале аз додани зокот саркашӣ карданд, чунонки шоирашон месарояд:

*Атаъно Расулаллоҳи мо кона васатуно,
Фа ё ли ғибодиллоҳи мо болу Абибакрин.*

Яъне, то замоне ки Паёмбари Худо (с) дар миёни мо буд, аз ӯ пайравӣ кардем, пас эй бандагони Худо, инак Абубакр (р) аз мо чӣ меҳаҳад?

**А юрисуҳо Бакран изо мота баъдуху,
Ва тилка лаъамруллоҳи қосиматуз- захри.**

Яъне, оё баъд аз марги ӯ (с) Абубакр (р) ҷонишини ӯ (с) мешавад, савганд ба Худо, ки чунин чизе камари маро мешиканад.

Абубакр (р) лашкареро бо фармондеҳии Холид ибни Валид ба сӯи Тулайҳа ибни Хувайлиди Асадӣ фиристод ва сипас Шураҳбил ибни Ҳуснаро аз паси вай фиристод ва Холид ибни Саъид ибни Осро ба сӯи қабилаҳои Қузоъа ва Вадиъа ва Ҳорис ва Алъало

ибни Ҳазрамиро бо ҳамроҳи лашкаре ба сӯи Баҳрайн фиристод⁵⁰. Ва Ҳузайфа ибни Мӯҳсини Ғитфониро ба унвони амири лашкар таъйин намуд ва ўро фармон дод то бо аҳли Дабо ва Арфаҷа ва Ҳарсама бичангад ва Турфа ибни Ҳоҷибро ба ҷанги бани Сулайм ва тарафдоронашон аз қабилаи Ҳавозин ва Сувай ибни Муқринро ба минтақаи Таҳомаи Яман фиристод.

Абубакри Сиддиқ (р) ба Мадина боз гашт ва барои ҳар қадам як номае навишт, ки аз ин қарор аст:

- «Бисмиллоҳир-раҳмонир-раҳим».

Аз Абубакр халифаи Паёмбари Худо (с) ба ҳамаи касоне, ки нома ба онҳо мерасад, омма ва хосса. Онон, ки мусалмон шудаанд ва инак аз Ислому бозгаштаанд. Салом бар касе, ки аз ҳидоят пайравӣ кард ва баъд аз ҳидоят ба гумроҳӣ ва ҳавопарастӣ бознагаштааст. Худовандеро, ки ҳеҷ маъбудӣ барҳаққе ҷуз Ў нест ва Ў (ҷ) шарике надорад ва гувоҳӣ медиҳам, ки Муҳаммад (с) банди ва Паёмбари Худост ва мо ба он ҷӣ ў овардааст, иқрор мекунем ва ҳар кас таълимҳои эшонро инкор кунад, мо ўро кофир мешуморем ва бо ў ҷиҳод мекунем. Аммо баъд:

Худованд Паёмбареро, ки муждадиҳанда ва бимдиҳанда буд ва мардумро ба сӯи Худо фаро меҳонд фиристод, то ҳар касро, ки зинда буд, битарсонад ва бар кофирон ҳуҷҷат тамои шавад, он гоҳ Худованд касонеро, ки даъвати эшонро лаббайк гуфтанд, ба сӯи ҳақ ҳидоят кард ва касоне, ки аз Паёмбар (с) рӯй гардонданд, вай онҳоро кушт, то ин, ки мардум ба дилхоҳи худ ё ба ночор Ислому қабул карданд. Паёмбар (с) дастури Худоро иҷро кард ва уммати хешро андарз ва насиҳат гуфт ва вазифаашро анҷом дод ва ба диёри боқӣ шитофт ва Худованд инро баён карда буд. Худованд инро дар китобе, ки барои мусалмонон нозил кардааст, баён кардааст, чунонки мефармояд:

⁵⁰ . Албидоя ван- ниҳоя, 6/320-321.

«Иннака майитун ва иннаҳум майитун».
«Ҳароина ту мемирӣ ва онҳо низ
мирандандаанд.»

(Сураи Зумар, ояти 30)

Ва низ мефармояд:

«Ва мо ҷаъално ли башарин мин қабликал-
хулда, а фаин-митта фаҳумул-холидуна».

«Ва пеш аз ту ҳеч инсоне зиндагии ҷовидона
надодаем, оё агар ту бимирӣ, онҳо ҷовидон хоҳанд
буд?»

(Сураи Анбиё, ояти 34)

Ва дар ҷойи дигар ба мӯъминон фармуд:

«Ва мо Муҳаммадун илло расулун қад халат
мин қаблиҳир-русулу, а фаин-мота ав қутила
инқалабтум ъало аъқобикум ва ман янқалиб ъало
ъақибайҳи фалан язурраллоҳа шайъан ва
саяҷзиллоҳуш-шокирина».

«Муҳаммад фақат фиристодаи Худост ва пеш
аз ӯ фиристодагони дигаре низ буданд. Оё агар ӯ
бимирад ва ё кушта шавад, шумо ба ақиб
бармегардед? (Ва Исломро раҳо карда ба даврони
ҷоҳилият ва куфр бозгашт хоҳед намуд?) Ва ҳар
кас ба ақиб бозгардад, ҳаргиз ба Худо зараре
намерасонад ва Худованд ба зудӣ шукргузоронро
подош хоҳад дод.»

(Сураи Оли Имрон, ояти 144)

Пас ҳар кас Муҳаммад (с)-ро мепарастад,
бидонад, ки Муҳаммад (с) мурда аст ва ҳар кас
Худоро парастид мекунад, Худованд зиндааст ва
ҳаргиз намемирад ва хобу бехобӣ барои Аллоҳ (ҷ)
роҳе надорад ва Худованд қорашро ҳифозат
менамояд ва аз душмани худ интиқом мегирад ва ман
шуморо ба тақвои илоҳӣ тавсия мекунам ва шуморо

супориш мекунам, ки аз раҳнамуди Паёмбари худ пайравӣ кунед ва ба ресмони дини Худо чанг бизанед. Бидонед, ки ҳар касро, ки Худо ҳидоят накунад, гумроҳ аст ва ҳар касро, ки Худо ёрӣ накунад мағлуб ва шикастхӯрда аст ва ҳар кас, ки роҳнамои ӯ ғайр аз Худо касе бошад, гумроҳ аст ва Худованди мутаъол мефармояд:

«Ва тараш-шамса изо талаъат-тазовару ʻан қаҳфиҳим зотал-ямини ва изо ғарабат тақризухум зоташ-шимоли ва ҳум фи фаҷватим-минҳу, золика мин оётиллоҳи ман яҳдиллоҳу фаҳувал-муҳтади ва ман юзлил фалан таҷида лаҳу валийян муршидан».

«Ва (агар дар он ҷо будӣ) офтобро медидӣ, ки ба ҳангоми тулӯъ ба самти рости ғорашон мутамоил мегардад ва ба ҳангоми ғуруб ба самти чап ва онҳо дар маҳалли васеъе аз он (ғор) қарор доштанд. Ин аз оёти Худо аст! Ҳар касро Худо ҳидоят кунад, ҳидоятёфтаи воқеъӣ ӯст ва ҳар касро гумроҳ намояд, ҳаргиз вали ва роҳнамое барои ӯ нахоҳӣ ёфт.»

(Сураи Қаҳф, ояти 17)

Ва ҳаргиз дар дунё амале аз ӯ қабул нахоҳад шуд, магар он, ки Худованд ба он иқрор намояд ва дар охират ҳеҷ чизе аз ӯ пазируфта намешавад.

Ба ман хабар расидааст, ки баъзе аз шумо баъд аз он, ки ба Ислом иқрор карда ва ба он амал мекарданд, фиреб хӯрда ва аз рӯи ҷоҳилият даъвати шайтонро пазируфта ва аз дини худ баргаштаанд.

«Ва из қулно лилмалоикатис-ҷуду ли-Одама фасачаду илло иблиса кона минал-чинни фафасақа ʻан амри раббири, а-фа-тат-тахизунаҳу ва зуррийятаҳу авлиёа мин дунӣ ва ҳум лакум ʻадуввун, биъса лиззолимина бадалан».

«Ба ёд оред замонеро, ки ба фариштагон гуфтем, ки барои Одам сачда кунед ва онҳо ҳамагӣ сачда карданд, чуз иблис, ки аз чин буд ва аз фармони Парвардигораш берун шуд. Оё (ба ин ҳол) ӯ ва фарзандонашро ба ҷои Ман авлиёи худ интихоб мекунед, дар ҳоле ки онҳо душмани шумо ҳастанд?! (Фармонбардорӣ аз шайтон ва фарзандонаш ба ҷои итоъати Худо). Чӣ ҷойгузинии баде аст барои ситамкорон!».

(Сураи Каҳф, ояти 50)

Ситамгорон чӣ ивази баде доранд! Худованди мутаъол мефармояд:

«Иннаш-шайтона лакум ӯадуввун фаттахизуху ӯадувван. Иннамо ядъу ҳизбаху лиякуну мин асҳобис-саъири».

«Албатта, шайтон душмани шумост, пас ӯро душман бидонед. Ӯ фақат ҳизбашро ба ин даъват мекунад, ки аҳли оташи сӯзони (ҷаҳаннам) бошанд.»

(Сураи Фотир, ояти 6)

Ман лашкаре аз муҳочирон ва ансор ба сӯйи шумо фиристодам ва ба он лашкар фармон додаам, ки аз ҳеҷ кас чуз имон чизе қабул накунад ва ҳеҷ касро то вақте ки ба сӯйи Худо даъват накардаанд, ба қатл нарасонанд, агар даъватро қабул кард ва иқрор намуд ва амали солеҳ анҷом дод, аз ӯ пазируфта шавад ва агар даъватро напазируфт бо ӯ бичанганд, то фармони илоҳиро қабул намояд ва фармон додаам, то онҳоро қатли ом кунанд ва занон ва фарзандонашонро ба асирӣ бигиранд ва аз касе чизе чуз Ислом пазируфта намешавад. Пас ҳар кас аз Ислом пайравӣ кард, беҳтар аст ва ҳар кас Исломро тарк гуфт, бидонад, ки Худоро дармонда ва нотавон намекунад. Фиристодаамро фармон додаам, то номаамро дар ҳама ҷамъомадҳои шумо бихонад ва

агар мусалмонон азон гуфтанд ба онҳо ҳамла накунад ва агар азон нагуфтанд, эшонро аз он ҷӣ бар он ҳастанд, бипурсед, агар қабул накарданд ба онҳо мӯҳлат надихед ва агар иқрор карданд ба он гуна, ки сазовор аст, бо онҳо муъомила карда шавад»⁵¹.

Асвади Алъансӣ (Абҳала ибни Каъб)

Асвади Алъансӣ дар замони Расули Худо (с) даъвои паёмбарӣ дошт ва бо як лашкари ҳафтсаднафарӣ ба сӯи Санъо ҳаракат намуд ва бар ин шаҳ ғалаба кард ва тамоми сарзамини Яман зери фармони ӯ қарор гирифт ва оҳиста-оҳиста қаламрави ӯ густариш меёфт ва бисёре аз аҳли Яман ба сабаби ӯ аз дини мубини ислом баргаштанд. Ӯ дар ҳамин вазъ буд, ки Паёмбари ақрам (с) вафот кард ва дар замони Абубакр (р) сипаҳсолори далер Фирӯзи Дайламӣ ўро кушт.

Асвад, ки бисёр маст шуда ва ба хоб фурӯ рафта буд, ин ҳангом Фирӯзи Дайламӣ бо шамшер ўро зад ва Асвад фарёди баланде кашид. Посбонон дарҳол ба сӯяш шитофтанд ва гуфтанд, ки ин садои кӣ буд? Ҳамсари Асвад, ки як зани солиҳае буд, гуфт, ки ба «паёмбар» (*Асвад ва ё Абҳала ибни Каъб дар назар дошт, зеро муртадон ўро паёмбар медонистанд*) ваҳй омадан дорад.

Пас посбонон бозгаштанд. Он гоҳ мусалмонон ва кофироне, ки аз Асвад пайравӣ намекарданд, дар атрофи қалъа ҷамъ шуданд ва мунодии мусалмонон фарёд баровард, ки ман гувоҳӣ медиҳам, ки Муҳаммад (с) Паёмбари Худост ва Абҳала дурӯғӯ аст ва сари Асвадро ба сӯи онҳо андохт. Ин ҷо буд, ки ёрони Асвад шикаст хӯрданд ва пой ба гурез

⁵¹ . Албидоя ваниҳоя, 6/320.

ниҳоданд ва мардум ба пайгарди онҳо пардохтанд ва ин ҷову он ҷо онҳоро дастгир мекарданд⁵².

Тулайҳаи Асадӣ

Тулайҳаи Асадӣ дар замони зинда будани ҳазрати Муҳаммад (с) муртад шуда буд ва вақте ки Паёмбар (с) вафот кард, Уяйна ибни Ҳисн аз Ислом баргашт ва аз Талиҳа ҳимоят кард ва ба қавмаш гуфт:

- «Савганд ба Худо паёмбаре, ки аз бани Асад бошад, бароям писандидатар аз паёмбаре аст, ки аз бани Ҳошим бошад ва Муҳаммад (с) даргузаштааст ва инак, шумо аз Талҳа пайравӣ кунед».

Аз ин рӯ, қавмаш бани Фузора ба ӯ мувофиқат карданд. Пас аз он, ки сипаҳсолори далери Ислом - Холид ибни Валид онҳоро шикаст дод, Талиҳа ҳамроҳи занаш ба Шом гурехт ва баъдан дубора мусалмон шуд ва дар замони Абубакри Сиддиқ (р) барои адои ҳаҷи умра ба Маккаи мукаррама рафт. Ӯ дар тамоми умраш аз рӯ ба рӯ шудан бо Абубакри Сиддиқ (р) хиҷолат мекашид. Вай баъд аз бозгашти дубора ба Ислом дар ҷанги Ярмук ва дигар ҷангҳо зери фармондеҳии Холид ибни Валид дар канори мусалмонон меҷангид ва Абубакр Сиддиқ (р) ба Холид навишт, ки дар ҷанг бо Тулайҳа машварат кун, аммо фармондеҳиро ба ӯ вогузор макун⁵³.

⁵² . Албидоя ванниҳоя, 6/315.

⁵³ . Аз он ҷо, ки Абубакр (р) дурандеш буд, дастур дод, ки фармондеҳии ҷанг ба Талҳа вогузор нашавад ва фақат аз маҳорат ва огоҳии ӯ дар бораи умури ҷанг истифода шавад.

Асад ва Ғитфон

Вақте ҳайате аз қабилаи Асад ва Ғитфон назди Абубакр (р) омаданд ва аз ӯ дархости сулҳ карданд, Абубакр (р) ба онҳо гуфт:

- Ё ҷангро қабул кунед ё бо хориву зиллат таслим шавед. Гуфтанд: Чӣ гуна? Гуфт:

- Либоси ҷангӣ ва силоҳ аз шумо гирифта мешавад ва шумо фақат қавме хоҳед буд, ки аз паси шуторон бошед, то он, ки халифаи Паёмбар (с) ва мӯъминон дар мавридаш фикре бикунанд ва хунбаҳои касонеро аз афроди мо, ки ба дасти шумо кушта шудаанд, пардохт кунед ва мо хунбаҳои кушташудагони тарафи шуморо пардохт намекунем ва гувоҳӣ бидиҳед, ки кушташудагони мо дар биҳишт ҳастанд ва кушташудагони шумо дар ҷаҳаннам мебошанд⁵⁴.

Умар (р) гуфт:

- Ин, ки ту мегӯӣ, ки хунбаҳои кушташудагони моро бидиҳанд, кушта шудагони мо дар роҳи Худо кушта шудаанд ва хунбаҳои надоранд.

Сичоҳ ва бани Тамим

Афроди бани Тамим пас аз вафоти ҳазрати Муҳаммад (с) назарҳои мухталифе доштанд. Баъзе муртад шуданд ва баъзе аз додани закот саркашӣ карданд ва баъзе дар Ислом боқӣ монданд ва баъзе дудила ва саргардон буданд.

Дар ҳоле, ки онҳо дар чунин вазъияте қарор доштанд, Сичоҳ- духтари Ҳориси Тағлабия назди эшон омад. Сичоҳ аз насорои араб буд ва даъвои паёмбарӣ кард ва лашкариёни қавмаш ва касоне, ки ба онҳо пайваста буданд, бо вай ҳамроҳ буданд. Ӯ

⁵⁴ . Албидоя ванниҳоя, 6/323.

мехост ба ҷанги аҳли Мадина биравад ва чун аз сарзамини бани Тамим гузар кард, онҳоро ба ҷониби худ даъват кард ва он гоҳ бештари мардуми бани Тамим даъвати ӯро қабул карданд ва ӯ бо эшон сулҳ кард, ки ҷанге миёни ӯ ва онҳо сурат нагирад. Пас Молик ибни Нувайра вайро аз ҷангидан бо аҳли Мадина мунсариф кард ва ӯро тарғиб кард, то ба бани Ярбуъ ва дигар мардум бичангад ва ҷанг бо Мадинаро барои баъд бигузорад. Он гоҳ Сиҷоҳ ба ҳамроҳи лашкариёнаш ба сӯи Ямома рафт, то онро аз дасти Мусайламаи каззоб озод кунад. Вақте Мусайлама хабар ёфт, ки Сиҷоҳ дар ҳоли омадан ба сӯи ӯ аст тарсид, зеро вай машғули ҷанг бо мусалмонон буд ва дуруст замоне буд, ки пеш аз маъракаи Ямома бо мусалмонон даргириҳое дошт, бинобар ин ӯ ба Сиҷоҳ паём фиристод ва аз ӯ хост, ки бо вай сулҳ кунад ва Сиҷоҳ бо ин шарт қабул кард, ки нисфи сарзамини Ямомаро ба ӯ бидиҳад. Сипас Мусайлама ба Сиҷоҳ паём фиристод ва аз ӯ хостгорӣ кард ва гуфт:

- Оё ҳозир ҳастӣ бо ман издивоҷ кунӣ, то бо кӯмаки қавми худ ва қавми ту тамоми арабҳоро зери фармони худ дароварем?

ӯ гуфт:

- Бале!

Вале вақте Сиҷоҳ аз омадани Холид ибни Валид бохабар шуд, тарсид ва ба сарзамини ҳудаш баргашт ва дар миёни мардуми бани Тағлаб иқомат кард ва гуфтаанд, ки ӯ дубора мусалмон шуд⁵⁵.

Ҷанги Ямома

Абубакр (р) Холид ибни Валидро ба Ямома фиристод, то бо бани Ҷанифа бичангад ва қаблан

⁵⁵ . Албидоятун ванниҳоя, 6/324.

Икрима ибни Абуҷаҳл ва Шураҳбил ибни Ҳуснаро фиристода буд. Адади сарбозони лашкари бани Ҳанифа 40-ҳазор нафар буд. Вақте Холид ба он ҷо расид, дар пеш Шураҳбил ибни Ҳусна ва дар самти рост Зайд ибни Хаттоб ва дар самти чап Абуҳузайфаро қарор дод.

Мусалмонон пеш рафтанд, то ин ки ба теппае боло баромада, ба Ямома расиданд, он ҷо лашкари Холид урду зад ва парчами муҳоҷирон бо Солим - мавлои Абуҳузайфа буд ва парчами ансор бо Собит ибни Қайс буд. Ҷанг шиддат гирифт, то ин ки Собит ибни Қайс ҷуқуриёе канд ва поҳояшро то ними соқ дар он қарор дод ва ӯ кафан пӯшида буд ва дар ҷояш ҷангид, то он ки кушта шуд. Баъзе аз муҳоҷирон ба Солим мавлои Абуҳузайфа гуфтанд:

- Оё метарсӣ, ки аз сӯйи ту душман ба мо ҳамла кунад?

Гуфт:

- Агар аз самти ман душман биёяд, пас ман хофиз ва ҳимоятгари хуби Қуръони маҷид набудаам.

Пас Холид ибни Валид аз ҳама пештар рафт ва дар миёни ду саф истод ва мубориз талабид ва ҳар кас барои мубориза ба сӯйи ӯ меомад, дарҳол Холид ӯро мекушт ва вақте ҷанг шиддат гирифт, Холид муҳоҷиронро аз ансор ҷудо намуд ва арабҳои бодиянишинро ҷудо кард ва ҳар қабилаеро зери парчаме қарор дод, то мардум бидонанд, ки аз кадом сӯй ба эшон ҳамла мешавад ва мусалмонон дар ин ҷанг чунон сабру муқовимат карданд, ки камтар монанди онро метавон ёфт. Ҳамчунон ба ҷониби душман пешравӣ мекарданд, ки онҳоро Худованд пирӯз кард ва кофирон пой ба гурез гузоштанд ва мусалмонон ба пеш рафтанд, то ин, ки ворида маконе ба номи Ҳадиқату-л-мавт шуданд.

Бани Ҳанифа дарҳои ин боғро ба рӯи худ бастанд ва саҳобагон онҳоро муҳосира карданд ва Бароъ ибни Молик гуфт:

- Эй мусалмонон, маро рӯи онҳо дар боғ партоб кунед.

Мусалмонон аз болои девор ӯро дар даруни боғ андохтанд. Ӯ бо онҳо ҷангид, то ин ки дари боғро боз кард ва мусалмонон аз дару девор вориди боғ шуданд ва муртадони Ямомаро куштанд, то ин ки ба Мусайлама расиданд. Он гоҳ Ваҳшӣ ибни Ҳарб, кушандаи амир Ҳамза – амаки ҳазрати Муҳаммад (с) баъдтар мусалмон шуда буд, ба сӯи Мусайлама рафт ва найзаашро⁵⁶ ба ҷониби ӯ партофт. Найза ба тани Мусайлама расид ва ӯро аз пой афтонид. Дар ин ҷанг тақрибан даҳ ҳазор нафар аз муртадон кушта шуданд ва шашсад нафар аз мусалмонон ба шаҳодат расид.

Боқимондаи муртадон ба қалъа паноҳ бурданд, он гоҳ Холид ибни Валид бо эшон сулҳ кард ва онҳоро ба Ислом фаро хонд, пас ҳама мусалмон шуданд. Афроде аз онҳо пеш аз расидан ба қалъа асир шуда буданд, ки аз он ҷамъ зане буд, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) ба унвони каниз бо ӯ ҳамбистар шуд ва аз ӯ соҳиби фарзанде ба номи Муҳаммад шуд, ки дар таърих бо номи Муҳаммад ибни Ҳанафия маъруф аст.

Муртад шудани аҳли Баҳрайн

Аҳли Баҳрайн муртад шуданд ва Мунзар ибни Нуъмонро ба унвони подшоҳи худ таъйин карданд ва мегуфтанд:

- «Агар Муҳаммад (с) паёмбар мебуд, наmemурд».

⁵⁶ .Ин ҳамон найзае аст, ки Ваҳшӣ бо он шери Худо - Ҳамза ибни Абдулмуталлиб амаки Паёмбар (с)- ро кушт ва ҳоло сарсаҳтарин душмани Худо Мусайлама бо он кушта шуд.

Ба чуз деҳае, ки номаш Ҷавосо аст, ҳама аз дини мубини Ислом баргаштанд ва ин ягона деҳае буд, ки дар миёни муртадон намози ҷумъаро барпо медоштанд ва муртадон сокинони ин деҳаро муҳосира карда ва онҳоро дар тангно қарор доданд, то ин ки ба шиддат гурусна монданд, он гоҳ яке аз эшон ин шеърро суруд:

*Ало аблага Абобакрин расулан,
Ва фитёнал-Мадинати аҷмаъино.
Фаҳал лакум ило қавми киромин,
Қуъудун фи Ҷавосо муҳсирино.
Ка-анна димоухум фи кулли фаҷчин,
Шуъоаш-шамси яғшан-нозирино.
Таваккално ъалар-Раҳмони инно,
Ваҷаднас-сабра лилмутаваккилино.*

Оё кист, ки паёми моро ба Абубакр расонад,
Ҷам ҷавонони Мадинаро аз ҳоли мо бифаҳмонад.
Оё барои наҷоти қавми гаронқадри маҳсур,
Намеоянд, то созанд аз аҳли Ҷавосо шарро дур?!
Дар ҳар роҳе хунашон мисли шуъои офтоб,
Бинандаро кӯркунандаву гардонанда нотоб.
Мо бар Худои меҳрабон таваккал дорем,
Сабру бурдбориро шиъори худ медонем.

Марде бо номи Ҷоруд ибни Муъалло дар миёни онҳо истод ва суҳанронӣ кард ва гуфт:

- «Эй гурӯҳи Абулқайс! Ман шуморо аз чизе мепурсам, агар онро медонед, ба ман бигӯед ва агар онро намедонед ба ман посух надихед.

Гуфтанд: - «Бипурс».

Гуфт: -«Оё медонед, ки пеш аз Муҳаммад (с) низ Худованд паёмбароне доштааст?»

Гуфтаанд: -«Бале!»

Гуфт: -«Хабар доред ё онҳоро дидаед?»

Гуфтанд: -«Хабар дорем».

Гуфт: - «Он паёмбарон чӣ шуданд?»

Гуфтанд: - «Мурданд».

Гуфт: - «Пас Муҳаммад (с) мурдааст, ҳамон тавр, ки эшон мурдаанд ва ман гувоҳӣ медиҳам, ки ҳеҷ маъбуди барҳаққе ҷуз Аллоҳ нест ва гувоҳӣ медиҳам, ки Муҳаммад (с) Паёмбари Худост.

Гуфтанд: -«Ва мо ҳам гувоҳӣ медиҳем, ки ҳеҷ маъбуди барҳаққе ҷуз Аллоҳ таъоло нест ва Муҳаммад (с) Паёмбари Худост ва ту беҳтарин ва сарвари мо ҳастӣ». Он гоҳ дар дини мубини Исломи боқӣ монданд ва муртад нашуданд.

Абубакар (р) Алоъ ибни Ҳазрамиро ба Баҳрайн фиристод ва Самома ибни Асолро бо ӯ ҳамроҳ кард. Вақте ӯ ба лашкари муртадон наздик шуд, фаромад ва онҳо ҳам фаромаданд. Шаб буд, ки ногаҳон Алоъ садоҳои баландеро дар миёни лашкари муртадон шунид. Алоъ гуфт:

- «Чӣ касе мееравд ва хабари онҳоро барои мо меорад?» Марде бархост ва вориди лашкари онҳо шуд ва дид, ки онҳо шароб хӯрдаанд, маст ҳастанд ва чизе намефаҳманд. Ӯ ба сӯи Алоъ баргашт ва ӯро бохабар кард. Он гоҳ Алоъ дарҳол бо ҳамроҳи лашкараш ба сӯи онҳо рафт ва эшонро куштанд ва фақат адади каме аз онҳо муваффақ ба гурехтан шуданд.

Фиристодаи Холид ба Ироқ (Ҷанги Зотуссалосил)⁵⁷

Абубакар (р) ба Холид ибни Валид нома навишт, ки ба сӯи Ироқ биеравд ва Холид ба сӯи Ироқ ҳаракат кард ва он ҷо Ҳурмуз лашкариёни зиёде барои ҷанг бо

⁵⁷ . Ба хотири ин, ки бисёре аз аспаворон ва размандагони Форс ба занҷир кашида шуданд, ҷанги Зотуссалосил номида шудааст. Ал- бидоя ванниҳоя, 6/349 ва ин ҷанг он ғазваи Зотуссалосил нест, ки дар замони Паёмбар (с) рух дод буд..

мусалмонон омода карда буд. Холид ва ҳамроҳонаш дар ҷое ба номи Козима⁵⁸ рӯ ба рӯи Форс (Эрон) қарор гирифтанд. Он гоҳ Холид фаромад ва ба сӯи Ҳурмуз рафт. Баъд аз он, ки ду зарбаи шамшер байни ӯ ба Холид радду бадал шуд, Холид ӯро дастгир кард. Он гоҳ зане, ки ҳомии Ҳурмуз буд, пеш омад, то Холид ӯро накушад. Қаъқоъ ибни Амр бар аҳли Форс ҳамла кард ва форсҳо шикаст хӯрданд ва мусалмонон амвол ва аслиҳаҳои онҳоро ба ғанимат гирифтанд.

Ҷанги Шом

Абубакр (р) ба Амр ибни Ос навишт: *«Дӯст дорам туро ба чизе машғул кунам, ки барои зиндагӣ ва охирати ту бештар аст, магар он, ки он чӣ дар он ҳастӣ бароят писандидатар бошад».*

Амр ибни Ос дар ҷавоб навишт: *«Ман тире аз тирҳои Худо ҳастам ва ту тирандоз ҳастӣ, пас ҳар ҷо, ки хатар бештар аст, маро ба ҳамон сӯй партоб кун».*

Дар ин ҳангом Абубакр (р) гурӯҳҳоро ташкил дод ва фармондеҳонро ба тарзи зерин муқаррар кард:

- Язид ибни Абусуфёнро, ки бештари мардум бо ӯ буданд, ба Димишқ фиристод.

- Абуубайда ибни Ҷарроҳ фармондеҳи лашкаре муқаррар шуд, ки ба Ҳимс мерафт.

- Амр ибни Осро барои Фаластин қарор дод. Сипас Шураҳбили Ҳусна ва Иқрима ибни Абуҷаҳро ба кӯмаки Язид ибни Абусуфён фиристод.

Бузургони саҳобагон (р), ки дар ҷанги Ярмук ширкат кардаанд инҳо буданд: Абуубайда ибни Ҷарроҳ, Зубайр ибни Аввом, Абдуллоҳ ибни Масъуд, Абудардоъ, Абуҳурайра, Шураҳбил ибни Ҳусна, Амр

⁵⁸ . Ҷое аст дар Кувайти ҳозира.

ибни Ос, Абусуфён ибни Ҳарб, Язид ибни Абусуфён
ва Икрима ибни Абуҷаҳл.

Ҷанги Ярмук

Теъдоди лашкари мусалмонон дар ин ҷанг бисту
ҳафт ҳазор нафар ва шумораи лашкари насоро яксаду
бист ҳазор нафар буд. Фармондеҳон ба Абубакр (р)
паём фиристоданд ва аз ӯ кӯмак хостанд. Абубакр (р)
ба онҳо навишт, ки ҳама ҷамъ шавед ва як лашкар
ташкил диҳед, шумо ёварони Худо ҳастед ва ҳар кас
Худоро ёрӣ кунад, Худо ӯро ёрӣ мекунад ва ҳар кас ба
Худо кофир шавад, Худованд ӯро шикаст медиҳад ва
лашқаре дар теъдоди шумо ҳаргиз аз камии афрод
шикаст намехӯрад, балки шикаст аз роҳи гуноҳон ба
шумо ворид мешавад, бинобар ин аз гуноҳ парҳез
кунед.

Сипас Абубакр (р) гуфт:

- «Савганд ба Худо, ки бо фиристодани Холид
ибни Валид насронӣро аз васвасаҳое, ки дар дил
доранд, фаромӯш мегардонам. Он гоҳ ба Холид, ки
дар Ироқ буд, паём фиристод, ки ба Шом биравад ва
вақте ба Шом расид, пас ӯ фармондеҳи ҳама лашкари
мусалмонон аст. Ӯ Холид ибни Масно ибни Ҳорисаро
ҷонишини худ қарор дод ва ӯ бо ҳамроҳи нӯҳ ҳазору
панҷсад сарбоз ба сӯйи Шом раҳсипор шуд. Барои он,
ки роҳ кӯтоҳтар шавад, аз роҳе рафт, ки ҳеҷ кас пеш
аз вай аз он роҳ нарафта буд, бинобар ин ӯ саҳроҳо
ва биёбонҳоро тай кард ва дар ин роҳ Нофиъ ибни
Умайраи Тойи раҳбалади ӯ буд. Аз он ҷо, ки
сарзамини шӯразор ва беобе буд, вақте оби онҳо
тамом шуд, шутуронро куштанд ва оберо, ки дар
шиками уштурҳояшон буд, ба аспҳо медоданд ва баъд
аз панҷ рӯз Холид ба Шом расид. Пеш аз он, ки Холид
ҳаракат кунад, яке аз бодиянишинон ба ӯ гуфт:

- Агар дар фалон рӯз ба фалон дарахт расидӣ, ту ва ҳамроҳонат наҷот ёфтаед ва агар ба он дарахт нарасидӣ, ту ва ҳамроҳонат ҳалок хоҳед шуд ва онҳо дар ҳамон рӯз ба ҳамон дарахт расиданд, он гоҳ Холид гуфт: **«Ба ҳангоми субҳ қавм роҳпаймоии шабонаро меситоянд»**. Ин сухани ӯ зарбулмасале шуд.

Марде аз насрониёни араб берун рафта буд, то аз ваъияти саҳобагон (р) хабар биёварад. Вақте омад, гуфт:

«Қавмеро дидам, ки шабҳоро ба ибодат мегузaronанд ва рӯзҳо савори майдони ҷанг ҳастанд, савганд ба Худо агар писари подшоҳашон дуздӣ кунад, дасташро мебуранд ва агар зино кунад, сангсораш хоҳанд кард».

Он гоҳ фармондеҳи лашкари Рум ба ӯ гуфт:

- «Савганд ба Худо, агар ту рост мегӯӣ, пас зери замин аз болои замин беҳтар аст».

Вақте Холид аз Ироқ ба сӯи Шом меомад, яке аз насрониёни араб ба ӯ мулоқот кард ва ба ӯ гуфт:

- «Румиҳо чӣ қадар зиёданд ва мусалмонҳо чӣ қадар кам ҳастанд». Холид гуфт:

- «Вой бар ту, оё маро аз Рум метарсонӣ? Лашкаре, ки пирӯз шавад зиёд аст ва лашкаре, ки шикаст бихӯрад кам аст. Савганд ба Худо дӯст дорам, ки Ашқар (*номи аспи Холид*) беҳбудӣ меёфт ва онҳо чанд баробар мешуданд (*зеро аспи Холид дар мусофират аз Ироқ бемор гашта буд*)».

Моҳон, фармондеҳи румиҳо, Холидро ба мубориза хост ва Холид ба сӯи ӯ рафт. Он гоҳ Моҳон гуфт:

- «Мо медонем, ки он чӣ шуморо аз сарзаминатон ба ин ҷо кашонида фақр ва гуруснагӣ аст, пас пеши ман биёед, ба ҳар як аз шумо даҳ динор, либос ва хӯрок медиҳам ва ба сарзамини худ баргардед ва

соли оянда ба ҳамин андоза дубора барои шумо мефиристам».

Холид гуфт:

- «Он чӣ ту гуфтӣ моро ба ин ҷо наовардааст, балки мо қавми хунхоре ҳастем ва ба мо хабар расида, ки ҳеҷ хуне аз хуни румиҳо хубтар ва гуворотар нест».

Он гоҳ он ду аз ҳам чудо шуданд ва қаҳрамонон ворида майдон шуданд ва ҷанг оғоз шуд.

Румиҳо салибҳои худро бардоштанд ва садоҳое аз онҳо бармеҳост, ки мисли ғурриши раъду барқ буд ва усқуфҳо ва уламои онҳо, эшонро ба ҷангидан ташвиқ мекарданд ва румиҳо ҷунон зиёд ва ҷунон мусаллаҳ буданд, ки ҳаргиз лашкаре ба ин сурат дида нашуда буд. Аммо мусалмонҳо ҳама якҷоя, якдаст ва яксадо бар румиҳо ҳамла карданд ва румиҳо шикаст хӯрданд ва рӯй ба гурез ниҳоданд ва ин ҷанг бо пирӯзии мусалмонон ба поён расид.

Корзор ва қаҳрамониҳо

Икристима ибни Абучаҳл дар ҷанги Ярмук истод ва гуфт:

- **«Ман дар чанд ҷой бо ҳамроҳи Паёмбар (с) ҷангидаам ва имрӯз аз пеши шумо мегурезам?»**

Сипас садо зад, ки чӣ касе барои мубориза то мурдан бо ман аҳд мебандад? Амакаш Ҳорис ибни Ҳишом ва Зирор ибни Азвар бо ӯ байъат карданд. Онҳо чаҳорсад нафар аз аспсаворони мусалмононро ба ҳамроҳ доштанд ва ҷанги бисёр сахте ба намоиш гузоштанд, то ин ки бисёре аз онҳо кушта шуданд. Таърихнигорон навиштаанд, ки онҳо вақте захмӣ шуда ва ба замин афтода буданду об хоистанд ва барояшон об оварданд, аммо ҳар як бародари диниашро бар худ бартарӣ медод ва мегуфт обро ба ӯ бидиҳед, то ин ки ҳама шаҳид шуданд ва ҳеҷ як аз эшон об нанӯшиданд.

Мусалмонон калисои Юҳанноро гирифтанд ва онро ба ду қисмат тақсим карданд ва нисфи онро масҷид карда ва нисфи дигари онро ба сурати калисо боқӣ гузоштанд ва ин масҷид имрӯз Ҷомеъи Димишқ номида мешавад.

Вафоти Абубакр (р)

Дар моҳи ҷимодиюлохири соли саздаҳуми ҳиҷрӣ Абубакр (р) бемор шуд ва беморие, ки ба марги ӯ анҷомид. Вақте дар остонаи марг қарор гирифта буд, духтараш Умулмўъминин Оиша (р), ки дар канори ӯ буд, гуфт:

*Лаъамрука мо юғнис- сароу њанил-фато,
Из ҳашраҷат явман ва зоқа биҳас-садру.*

Ба ҷонат савганд, ки сарвату молу боигарӣ,
Нафъат набахшад, гар ҳаст охириин лаҳзаи
зиндагӣ.

Абубакр (р) чашмонашро боз кард ва бо нигоҳе ба ӯ гуфт:

-Чаро нагуфтӣ:

«Ва ҷоат сакратул-мавти билҳаққи. Золика мо кунта минҳу таҳид»

« Ва саранҷом сакароти марг ба ҳақ фаро расид (ва ба инсон гуфта мешавад:) Ин ҳамон чизе ҳаст, ки ту аз он мегурехтӣ».

(Сураи Қоф, ояти19)

Ба Абубакр (р) гуфта шуд, ки оё бароят табибе наёварем? Гуфт:

- Табиб маро дида ва ба ман гуфт:

- Ман он чӣ меҳоҳам анҷом медиҳам (*манзураш ин буд, ки табиб Худо аст ва ҳар чӣ хоҳад ҳамон мешавад*).

Он гоҳ Абубакр (р) ҷон ба Ҷонофарин таслим кард ва ҷунонки Паёмбар (с) ўро мужда дода буд, ин дунёро ба сӯи биҳиште, ки паҳнои он ба андозаи осмонҳо ва заминҳост, тарк гуфт ва ба раҳмати Худованди мутаъол пайваст. Абубакр (р) дар паҳлӯи Паёмбар (с) ба хок супурда шуд.

Хилофати Умар ибни Хаттоб (р) (аз соли 13 то 23 ҳиҷрӣ)

Хилофати Абубакр (р) ду сол се моҳ идома ёфт. Сипас ў вафот кард ва хилофатро баъд аз ҳудаш ба Умар (р) гузошт ва мардум бо ў байъат карданд.

Абубакр (р) Умар (р)-ро шоистатарин фард барои ба ўҳда гирифтани хилофат медид, аз ин рӯ, ўро ба унвони ҷонишини худ таъйин кард ва Умар ибни Хаттоб (р) хилофатро ба ўҳда гирифт. Ў муддати даҳ сол хилофат кард ва даврони хилофати ў зеботарин солҳои умри Исломи баъд аз давраи Паёмбар (с) ва Абубакр (р) маҳсуб мешавад.

Дар замоне, ки мусалмонон машғули ҷанг бо лашкари хавфнок ва пурқудрати Рум буданд, Умар (р) хилофатро ба ўҳда гирифт. Мусалмонҳо дар ин ҷанг пирӯз шуданд ва Димишқ ва Ҳимс ва Қинсирин ва Аҷнодайнро фатҳ карданд ва баъд аз он пирӯзии бузургро, ки фатҳи Байтулмуқаддас буд, ба даст овардаанд.

Мусалмонон бо фароғат ва хушҳолӣ дар сарзамини Рум сайру гашт мекарданд. Сипас Амр ибни Ос ба сӯи Миср рафт ва онро фатҳ кард ва Саъд ибни Ваққос бо лашкари худ ба тарафи машриқ, ба сӯи сарзамини Форс раҳсипор шуд ва воридаи Эронсарзамин шуд. Баъд аз ҷанги бузурги Қодисия ба

фармондеҳии Саъд ибни Ваққос даргирифт, ки яке аз набардхояш сарнавиштсоз буд. Сипас Хуросон фатҳ шуд ва дар даврони Умар (р) мусалмонон футухоти зиёде карданд.

Умар (р) ба шиддат мувоҷиби фармондеҳон ва волиҳо (амирон) буд. Ӯ ваъияти амиронро пурсуҷӯ мекард ва хабари онҳоро аз мардум мегирифт ва Муҳаммад ибни Муслима фиристодаи Умар (р) буд, ки барои хабардор шудан ба ваъият ба назди амирон мерафт.

Умар (р) шабҳо бедор буд ва ба шиддат мувоҷиби амнияти Мадина буд. Ӯ ба бузургони асҳоб (р) иҷоза намедод, ки аз Мадина берун бираванд ва аз онҳо мехост то дар Мадина боқӣ бимонанд ва ӯро дар мавриди корхояш машварат диҳанд⁵⁹. Умар (р) чунон адолатро ба ҷо меовард, ки вақте фиристодаи шоҳаншоҳи Эрон - Кисро ӯро дид, ки Амирулмӯъмин зери дарахте хоб аст, гуфт:

- *«Одилона ҳукумат намудаӣ, бинобар ин, дар амон ҳастӣ ва роҳат хобидаӣ!»*.

Аз Ҳузайфа ибни Ямон ривоят аст, ки гуфт:

- Пеши Умар (р) нишаста будем, ӯ гуфт:

- «Қадам як аз шумо фармудаи Паёмбар (с)-ро дар мавриди фитнае, ки мисли мавҷҳои дарё мавҷ меоварад, ба ёд дорад? Ҳузайфа гуфт:

- «Он фитна бо ту коре надорад ва миёни ту ва ӯ даре ҳаст, ки баста аст».

Умар (р) гуфт:

-«Оё дар шикаста мешавад ё боз мешавад?»

Ҳузайфа гуфт:

- « Не, балки шикаста хоҳад шуд».

Умар (р) гуфт:

- «Пас ҳаргиз баста нахоҳад шуд».

Ҳузайфа гуфт:

- «Бале, ҳаргиз баста нахоҳад шуд».

⁵⁹ Ат- таърихул-исломи, 3/21 ва баъд аз он.

Ба Ҳузайфа гуфта шуд:

-« Оё Умар (р) дарро медонист?»

Гуфт:

- «Бале, ман ба ӯ ҳадисе гуфтам, ки хато нест».

Ба Ҳузайфа гуфта шуд:

- «Он дар кист?

Гуфт:

- «Умар (р) аст⁶⁰».

Пас ин дар худи Умар (р) буд ва шикаста шудани он кушта шудани ӯ буд, ки Абулӯълӯи маҷусӣ - Худо ӯро зишт кунад ва ҷояшро дӯзах гардонад, - вайро ба таври ногаҳонӣ ба шаҳодат расонид.

Насаби Умар (р)

ӯ Умар ибни Хаттоб ибни Нуфайл ибни Абдулғузо ибни Риёҳ ибни Абдуллоҳ ибни Қурт ибни Разоҳ ибни Адӣ ибни Каъб ибни Луай ибни Ғолиб ибни Фихр⁶¹ аст ва Фихр ҳамон Қурайш аст.

Исломи пазируфтани Умар (р)

Ибни Масъуд (р) гуфтааст:

- «Аз вақте Умар (р) мусалмон шуд, ҳамеша мо қудратманд будаем⁶²».

⁶⁰ Бухорӣ. Ал- фитан, боби «Алфитнатул-лати тамуҷҷу камавҷил-баҳри, ҳадиси 7096 ва Муслим. Китобу-л-имон , 231.

⁶¹ Маърифатус-саҳоба. Абунаъим 1/190.

⁶² . Умар (р) дар соли 6-уми биъсат, баъд аз он, ки чихил мард ва даҳ зан мусалмон шуда буданд, пайрави Исломи шуд. (Мутарҷим).

Ҳамсафар бо Паёмбари Ислом (с)

Аз ибни Аббос (р) ривоят аст, ки гуфт:

- «Умар (р)-ро⁶³ рӯйи тахт гузоштанд ва мардум ӯро ба оғӯш мегирифтанд ва барояш дуъо мекарданд. Пеш аз он, ки ӯ баланд шавад ва ман низ дар миёнашон будам, ногаҳон сухани марде тавачҷӯҳи маро ба худ ҷалб кард, ки мегуфт:

- «Дӯст дорам бо амале мисли амали ту ба мулоқоти Худо биравам, савганд ба Худо гумони ман ин аст, ки Худованд туро бо дуто ёр ва дӯстат ҳамроҳ гардонад ва зиёд аз Паёмбар (с) мешунидам, ки мефармуд:

- «Ман ва Абубакр (р) ва Умар (р) рафтем. Ман ва Абубакр (р) ва Умар (р) ворид шудем. Ман ва Абубакр (р) ва Умар (р) берун омадем»⁶⁴.

Ва он мард Алӣ ибни Абутолиб (р) буд».

Фазилатҳои Умар (с)

- Аз Абуҳурайра (р) ривоят аст, ки гуфт: Паёмбари Худо (с) фармуд: «Дар умматҳои пеш аз шумо мардумоне буданд, ки ба онҳо илҳом мешуда ва чизҳои ба онҳо гуфта мешудааст, агар дар уммати ман чунин касе бошад, ӯ Умар (р) аст»⁶⁵.

Аз Абуҳурайра (р) ривоят аст, ки гуфт: «Пеши Паёмбар (с) нишаста будем, ки фармуд: «Дар хоб дидам, ки дар биҳишт ҳастам ва зане дар канори коҳе вузӯ мегирифт, гуфтам: - Ин коҳ аз чӣ касест? Ба ман гуфта шуд, ки ин коҳ аз Умар (р) аст. Он гоҳ ба ёди ғайрати (рашки) Умар (р) афтодам, бинобар ин ба ақиб баргаштам». Сипас Умар (р) гиря кард ва

⁶³ . Бухорӣ, боби «Маноқиби Умар (р)», 3684.

⁶⁴ . Баъд аз он буд, ки Абулӯълӯи Маҷусӣ Умар (р)-ро кушта буд.

⁶⁵ . Бухорӣ. Фазилулус-саҳоба, боби «Маноқиби Умар (р)», 3689. Муслим, китоби «Фазилул-с-саҳоба», ҳадиси 2398.

гуфт: -«*Оё гайратам дар баробари шумо ба чуш меояд?*⁶⁶».

Аз Анас ибни Молик (р) ривоят аст, ки гуфт: Паёмбар (с) болои кӯҳи Уҳуд рафт ва Абубакр ва Умару Усмон бо Паёмбар (с) ҳамроҳ буданд. Он гоҳ кӯҳ чунбид, Паёмбар (с) бо пояш бар он зад ва гуфт: «*Эй Уҳуд! Устувор бош, ки болои ту касе нест, магар як Паёмбар (с) ва як сиддиқ ва ду шаҳид*»⁶⁷.

Аз Саъд ибни Ваққос (р) ривоят аст, ки гуфт: - Паёмбар (с) ба Умар (р) гуфт: «*Эй писари Хаттоб (р)! Савганд ба касе, ки чонам дар дасти Ёст, шайтон туро дар ҳеч роҳе намебинад, магар он, ки роҳи дигареро дар пеш мегирад*»⁶⁸.

⁶⁶ . Бухорӣ. Фазоилус-саҳоба, боби «Маноқиби Умар (р)», ҳадиси 3689. Муслим. Фазоилу- с-саҳоба», ҳадиси 2398.

⁶⁷ . Бухорӣ. Манбаъи гузашта, ҳадиси 3679 ва Муслим манбаъи гузашта, ҳадиси 2394.

⁶⁸ . Бухорӣ. Фазоилу- с-саҳоба, боби «Маноқиби Умар (р)», ҳадиси 3683.

МУҲИМТАРИН КОРҲОИ АНҶОМДОДАИ УМАР (Р)

**Фатҳи Қодисия
(дар муҳаррами соли 14-ҳичрӣ)**

Умар (р) қасд кард, ки худаш дар ҷанги Ироқ ширкат кунад, бинобар ин, Алӣ ибни Абутолиб (р)-ро дар Мадина ба унвони ҷонишини худ интиҳоб кард. Абдурраҳмон ибни Авф ба ӯ гуфт: -Метарсам агар кушта шавӣ, мусалмонон дар ҳама ҷой заъиф шаванд ва назари ман ин аст, ки ту ба Мадина бозгардӣ ва фарди дигареро бифиристӣ.

Он гоҳ Умар (р) ва дигар саҳобагон назари Абдурраҳмон ибни Авфро қабул карданд ва Умар (р) гуфт: - Ба назари шумо чӣ касеро бифириستم? Абдурраҳмон ибни Авф гуфт: -Шери қирон Саъд ибни Ваққосро.

Умар (р) қабул кард ва дар натиҷа Саъд ҳамроҳи лашкари чаҳор ҳазор нафарӣ ё шаш ҳазор нафарӣ ба сӯи Ироқ раҳсипор шуд. Умар (р) гуфт: - Савганд ба Худо, ки подшоҳони арабро дар муқобили подшоҳони Аҷам қарор медиҳам ва ба Саъд дастур дод, ки аз раисони қабилаҳои араб бихоҳад, ки дар ҷанги Қодисия ширкат кунанд.

Дар ин ҷанг 313-нафар ё бештар аз саҳобагон ширкат доштанд. Аз фарзандони онҳо 70-нафар дар ин ҷанг ширкат карданд. Форсҳо ҳама иттифоқ карданд, ки Рустамро ба унвони фармондеҳи худ интиҳоб кунанд. Рустам бо як лашкари ҳаштод

ҳазорнафарӣ ё бештар ҳаракат кард ва ӯ сию се фили
чангӣ ба ҳамроҳ дошт. Саъд Рибъӣ ибни Омирро
барои гуфтугӯ бо сипаҳсолор Рустам пеши ӯ
фиристод. Рибъӣ ворид шуд ва форсҳо маҷлиси
Рустамро бо фаршҳои фохир ва гаронбаҳо ва заррин
ва болиштҳои абрешимӣ ораста буданд ва марвориду
садафҳои гаронқиматро ба намоиш гузошта буданд.
Рустам дар ҳоле, ки тоҷ ба сараш буд, бар тахти
тиллоӣ таъя зада буд ва Рибъӣ бо либосҳои кӯҳна ва
шамшер ва сипари маъмулӣ ва аспӣ кӯтоҳқомате
ворид шуд. ӯ аз аспаш нафаромад, то он, ки ба гӯшаи
фаршҳо расид, он гоҳ аз асп фаромад ва аспашро ба
яке аз ин болиштҳо баст ва дар ҳоле ки силоҳ ва
либоси чангӣ ба тан дошт ва кулоҳи оҳанин бар сараш
буд, рӯй дар рӯйи онҳо қарор гирифт. Форсҳо ба ӯ
гуфтанд, ки аслиҳаатро ба замин бигуздор. ӯ гуфт: -
Ман худам пеши шумо наомадаам, балки шумо маро
даъват кардаед, агар ба ҳамин сурат дӯст доред,
пеши шумо мемонам, вагарна бармегардам. Рустам
гуфт: - Ба ӯ иҷоза бидиҳед. ӯ дар ҳоле ки найзаашро
монанди асое ба дасти худ гирифта буд, пеш омад ва
сари найза бештари фаршҳои гаронбаҳоро пора кард.
Онҳо ба ӯ гуфтанд: -Чаро ба ин ҷо омадаед? Рибъӣ
гуфт: -Худованд моро фиристодааст, то ҳар касро, ки
бихоҳад аз бандагии бандагон берун оварда ва ба
сӯйи бандагии Худо раҳнамоӣ диҳем ва аз тангнои
дунё ӯро ба паҳнои он ҳидоят кунем ва аз ситами
динҳо ӯро берун карда ва ба сӯи адолати Ислому
биёварем. Бинобар ин, Худованд моро ҳамроҳ бо
дини худ ба сӯйи мардум фиристода аст то онҳоро ба
сӯйи Худо фаро бихонем ва ҳар кас инро аз мо қабул
кунад, мо аз ӯ қабул мекунем ва коре ба вай надорем
ва ҳар кас қабул накунад, ҳамеша бо ӯ хоҷем чангид,
то ба он чи Худо ваъда додааст, бирасем.

Гуфтанд: - «Худо ба чӣ ваъда додааст?» Гуфт: -
«Худо ба касоне, ки бо мункирони ӯ бичанганд ва

кушта шаванд, ваъдаи биҳишт додаст ва ба онҳое, ки дар ҷанг бо кофирон кушта нашаванд, ваъдаи пирӯзӣ додаст».

Рустам гуфт: - «Суханатонро шунидам, оё фурсат медиҳед, то мо фикр кунем ва шумо ҳам фикр кунед? Гуфт: -«Бале, чанд рӯз дӯст доред ба шумо фурсат бидиҳем?» Як рӯз ва ё ду рӯз? Рустам гуфт: -Не, балки бештар фурсат диҳед, то мо бо раисон ва соҳибони раъйи худ машварат кунем. Гуфт: - Паёмбари мо (с) одаташ бар ин набуд, ки ба ҳангоми рӯёрӯӣ бо душман онҳоро беш аз се рӯз фурсат диҳад, пас дар мавриди худ ва қавмат фикр кун ва баъд аз се рӯз яке аз се чизро интихоб кун. Рустам гуфт: -«Оё фармондеҳ ва раҳбари онҳо ту ҳастӣ?» Гуфт: -Не, аммо мусалмонон монанди як ҷисм ҳастанд ва ҳар гоҳ поёнтарини онҳо ба касе паноҳ диҳад, болотарини онҳо ба амали ӯ эҳтиром мегузорад.

Он гоҳ Рустам ва бузургони қавмаш гирдиҳам омаданд, Сипаҳсолор гуфт: -«Оё то кунун сухани қавитар ва беҳтаре аз сухани ин мард дидаед? Гуфтанд: -«Паноҳ ба Худо аз ин ки ба ин мард гароиш пайдо кунӣ ва дини худро ба хотири ин сағ раҳо кунӣ, оё либосҳои кӯҳнаашро надидӣ?»

Рустам гуфт:

- «Вой бар шумо! Ба сурат не, балки ба сират бингаред. Зеро, ки арабҳо ба либос ва хӯрок аҳамият намедиҳанд ва фақат аз шарофат ва насаб дифоъ мекунанд».

Ибни Касир мегӯяд:

- «Ҷанги Қодисия рӯйдоди бисёр бузург буд, ки дар Ироқ воқеаи шигифтангезтаре аз он рӯй надода буд ва вақте ки ҳар ду гурӯҳ рӯ ба рӯӣ ҳамдигар қарор гирифтанд, Саъд ибни Ваққос бемор ба касалии «ирқуннасо» (*дарди «scitique» аз камар то зону мерасад*) буд ва баданаш варам карда буд. Ӯ наметавонист савори асп шавад, балки ӯ бар синааш

афтода ва ба лашкар нигоҳ мекард ва онро ҳидоят менамуд ва кори чангро ба Холид ибни Арфата супурда буд⁶⁹».

Чанг оғоз шуд ва фармондеҳон сарбозонро барои чангидан ташвиқ мекарданд ва ҳарду гурӯҳ ба шиддат бо ҳам чангиданд ва гурӯҳе аз далерони Ислом шуҷоъати басо зебо аз худ ба намоиш гузоштанд, афроде монанди Амр ибни Маъдикарб, Қаъқоъ ибни Амр, Ҷарир ибни Абдуллоҳи Баҷалӣ, Холид ибни Арфата, Зирор ибни Хаттоб, Тулайҳаи Асадӣ.

Чанг се шабонарӯз идома ёфт ва мусалмонон фил ва филсаворонро нобуд карданд ва боди сахте вазидан гирифт ва хаймаи форсҳоро аз ҷой канд ва мусалмонҳо пирӯз шуданд. Дар ин ҳангом сипаҳсолор Рустам шитобон савор бар асп шуд, то бигурезад, аммо мусалмонҳо ӯро дастгир карданд ва куштанд.

Чанги Аҷнодайн

Аҷнодайн яке аз чангҳои сарнавиштсоз бо румиҳо буд. Амр ибни Ос ҳамроҳи лашкараш ба сӯи Аҷнодайн ҳаракат кард ва аз он сӯй румиҳо ва фармондеҳашон Артабон берун омаданд. Вақте хабар ба Умар ибни Хаттоб (р) расид гуфт: Артабони Румро дар муқобили Артабони Араб қарор додаем, бубинед, ки чӣ мешавад? Амр дар мавзеи Аҷнодайн истод дар ҳоле, ки наметавонист ба нуқтаи заъфи Артабон пай бибарад ва ҳамчунин фиристодаҳо наметавонистанд хабарҳое барои ӯ биёваранд, ки ӯро қонеъ кунад, бинобар ин тасмим гирифт худаш биравад.

Амр барои хабар ёфтани аз вазъияти Артабон ба унвони фиристодаи Амр ибни Ос пеши ӯ рафт ва суханони ӯро шунид ва он чӣ хост ба ӯ гуфт. Амр ибни Ос эҳсос кард, ки ӯ аз ин масъала бохабар шуда ва ин

⁶⁹ . Албидоя ван-ниҳоя, 7/44.

ки фармони куштани ўро додааст. Бинобар ин, ба Артабон гуфт:

-«Эй амир! Шумо суханони маро шунидед ва ман суханони шуморо шунидам. Ман яке аз даҳ нафаре ҳастам, ки Умар ибни Хаттоб (р) моро фиристода, то бо Амр ибни Ос ҳамроҳ шавем ва шоҳиди корҳояш бошем ва ман дӯст дорам, ки онҳоро пеши ту биёварам, то онҳо суханони туро бишунаванд ва ту суханони онҳоро бишунавӣ».

Артабон гуфт: *-«Бале, бирав онҳоро пеши ман биёвар».* Сипас посбонеро садо зад ва оҳиста чизе дар гӯшаш гуфт ва Амр аз он ҷо ба саломат баромад ва баъд Артабон фаҳмид, ки касе ки пеши ӯ омадааст, ҳуди Амр ибни Ос будааст ва гуфт:

-«Ин мард маро фиреб дод, савганд ба Худо, ин мард аз ҳамаи арабҳо хатарноктар аст». Баъд аз он ҷанги Аҷнодайн оғоз шуд ва Худованд мусалмононро пирӯз гардонид ва Артабон ба Илиё (Байтулмуқаддас) гурехт ва он ҷо пинҳон шуд.

Фатҳи Байтулмуқаддас

Абуубайда ба ҳамроҳи лашкари Ислому ба сӯйи Байтулмуқаддас раҳсипор шуд ва вақте, ки ба он ҷо расид, он шаҳрро муҳосира кард ва чунон сокинони дар тангно қарор дод, ки сулҳро қабул карданд ва бо ин шарт, ки Амирулмӯъминин Умар ибни Хаттоб (р) пеши онҳо шахсан ташриф биёрад.⁷⁰

Вақте Умар ба Шом расид, Абуубайда фармондеҳони бузург, монанди Халид ибни Валид ва Язид ибни Абусуфён ба истиқболи ӯ рафтанд, Абуубайда фаромад ва Умар (р) ҳам фаромад. Абуубайда хост, ки дастҳои Умар (р)-ро бибӯсад ва аммо Умар (р) хост, ки пойҳои Абуубайдари бибӯсад.

⁷⁰ . Албидоя ван-ниҳоя, 7/57.

Он гоҳ Абуубайда бозистод ва Умар низ бозистод. Сипас Умар (р) ҳаракат кард, то он ки бо насронии Байтулмуқаддас сулҳ намуд, ба шарти ин ки то се рӯз румиёро аз Байтулмуқаддас берун кунанд ва Умар аз ҳамон даре ба масҷид даромад, ки Паёмбари Худо (с) дар шаби Меъроҷ даромада буд. Гуфтаанд, ки ӯ ба ҳангоми даромадан ба Байтулмуқаддас лаббайк гуфт ва ду рақъат намоз дар меҳробии Довуд (а) хонд ва намози бомдоди фардиро дар он ҷо бо мусалмонҳо адо намуд ва дар рақъати аввал сураи Содро хонд ва сачда кард ва мусалмонон низ сачда карданд ва дар рақъати дувваум сураи бани Исроилро хонд. Пас бо роҳнамоии Каъби Ахбор ба маҳалли санг омад. Каъб ба ӯ пешниҳод кард, ки масҷидро аз пушти сар қарор диҳад. Умар (р) гуфт: -Бо дини яҳудият мушобихат кардаед?

Сипас масҷидро дар ҷониби қиблаи Байтулмуқаддас қарор дод- ҷое, ки онро имрӯз Масҷиди Умар мегӯянд. Сипас Умар (р) чодарашро паҳн намуд ва хокҳои сангро аз он дур мекард ва мусалмонон низ ҳамроҳи ӯ ҳамин корро карданд ва баъд румихоро вазифадор кард, то боқии хокҳоро дур кунанд, зеро румихо сангро ошғолдоне карда буданд, чунки қиблаи яҳудиён буд ва занҳои онҳо латтае олуда ба хуни одати моҳонагии худро рӯйи санги Байтулмуқаддас меандохтанд. Онҳо мехостанд бо ин кор аз яҳудиён интиқом бигиранд, зеро яҳудиён қабри касеро, ки ба ҷои Исо (а) ба дор овехтанд, ба унвони ошғолдон қарор дода буданд ва ба ин хотир маҳали ба дор овехтани он фард «қумома» (ошғолдон) номида мешавад ва ин ном ба калисое, ки насронии он ҷо бино карда буданд, гуфта мешуд.

Фатҳи Тустар ва Алсуc ва асир шудани Ҳурмузон (соли 17-хичрӣ)

Сабаби аслии ин воқеъа он буд, ки Яздигурд, подшоҳи Эрон форсҳоро таҳрик мекард, то бо арабҳо биҷанганд, то он ки паймонхоеро, ки баъд аз ҷанги Қодисия ва дигар ҷангҳои хурд баста буданд, шикастанд ва бо ҳамдигар аҳд бастанд, ки бо мусалмонон биҷанганд.

Вақте, ки хабар ба Умар ибни Хаттоб (р) расид ба Саъд ибни Ваққос дастур дод, ки лашкаре ба Аҳвоз дар муқобили Ҳурмузон бифиристад. Саъд ибни Ваққос, Нуъмон ибни Муқринро фиристод. Нуъмон вақте ки ба Ромхурмуз расид, Ҳурмузон ба сӯи ӯ рафт ва бо ӯ ҷангид ва дар натиҷа Ҳурмузон шикаст хурд ва ба Тустар гурехт. Мусалмонон ӯро пайгирӣ карданд, то он, ки ӯро он ҷо муҳосира карда ва теъдоди зиёде аз ҳар ду гурӯҳ кушта шуданд. Он гоҳ мусалмонон ба Бароъ⁷¹ гуфтанд:

-«Эй Бароъ! Савганд бихӯр бар Парвардигорат, то душманро шикаст диҳад.» ӯ гуфт: -«Бор Худоё! Онҳоро шикаст бидеҳ ва маро шаҳид кун!»

Бароъ дар он рӯз зиёда аз сад нафар аз ҷанговарони душманро кушта буд. Он гоҳ Худованд Ҳурмузон ва қавмашро шикаст дод ва ба танг омаданд ва марде аз форсҳо аз Абумӯсои Ашъарӣ талаби амон кард. Абумӯсо ба ӯ амон дод. Он мард мусалмононро ба ҷое роҳнамоӣ кард, ки аз он ҷо метавонистанд воридаи шаҳр шаванд ва он ҷо даромадгоҳи об ба

⁷¹ . Дуъоҳои ӯ ҳамеша қабул мешуданд. Анас ибни Молик (р) гӯяд: -«Паёмбари Худо (с) фармуд: «Чӣ басо афроде, ки мӯйҳояшон жулида ва либосҳояшон ғуборолуд аст ва касе ба онҳо тавачҷуҳ намекунад, аммо агар савганд бихӯрад, ки Худоё, чунин кунад, Худованд ҳамон корро мекунад ва Бароъ ибни Молик яке аз онҳост». Тирмизӣ, 3854 бо санади ҳасан.

шаҳр буд. Фармондеҳон мардумро ба он ҷо фаро хонданд ва гурӯҳе аз мардони далер ба ҳамроҳи об шабона ба шаҳр даромаданд ва ба сӯйи дарбонон омаданд ва онҳоро куштанд ва дарҳоро кушоданд. Мусалмонон ҳам такбир гуфта ва ба шаҳр даромаданд ва ин наздики субҳ буд. Ҷанг оғоз шуд ва то баромадани офтоб идома ёфт ва мусалмонҳо натавонистанд намози бомдодро бихонанд.

Анас (р) мегӯяд:

-«Дар фатҳи Тустар ҳузур доштам ба ҳангоми намози бомдод буд ва мардум машғули фатҳи шаҳр буданд ва намозро баъд аз баромадани офтоб хонданд ва он намоз бароям писандидатар аз шутурони сурхмӯй аст⁷²»

Ҳурмузон ба сӯйи қалъа гурехт ва гурӯҳе аз мардони далер аз пайи ӯ омаданд. Вай тирандозӣ мекард ва тире ба Бароъ ибни Молик (р) ва Маҷза ибни Савр расид ва он ду аз пой афтоданд. Ҳурмузон ба онҳо гуфт, ки сад тир дорам, ҳар кас ба сӯйи ман биёяд, ӯро бо тир хоҳам зад, агар баъд аз кушта шудани сад нафари шумо маро асир кунед, чӣ фоидае барои шумо дорад?

Мусалмонҳо гуфтанд:

- «Пас чӣ мехоҳӣ?»

Гуфт:

- «Ба ман амон бидиҳед, то худамро ба шумо таслим кунам, он гоҳ маро пеши Умар ибни Хаттоб (р) бибаред, то ӯ ҳар чӣ дар мавриди ман бихоҳад ҳукм кунад».

Мусалмонҳо қабул карданд. Вақте ӯро пеши Умар (р) бурданд, ба хонаи Умар (р) рафтанд, аммо диданд, ки он ҷо нест. Аҳли хона гуфтанд, ки Умар (р) дар масҷид хобида аст. Ҳурмузон гуфт:

- «Умар (р) кучост?»

⁷² . Бухорӣ. Алхавф, боби «Ассалоту ғинда муноҳизотил-ҳусун».

Онҳо ба сӯйи Умар (р) ишора карданд ва оҳиста сухан мегуфтанд то ӯро бедор накунанд. Ҳурмузон гуфт:

- «Нигаҳбонон ва дарбонони ӯ дар кучоянд?»

Гуфтанд, ки вай нигаҳбон ва дарбон надорад.

Умар (р) аз садои онҳо бедор шуд ва нишаст. Ба ӯ гуфтанд, ки ин Ҳурмузон аст. Умар (р) гуфт:

- «Ба чӣ далел чанд бор аҳдшиканӣ кардӣ?»

Ҳурмузон гуфт:

- Метарсам, ки пеш аз он ки туро бохабар кунам, маро бичушӣ. Умар (р) гуфт:

- «Аз ин ҷиҳат матарс».

Он гоҳ Ҳурмузон об хост. Об оварданд ва ӯ дар ҳоле ки меларзид, қадаҳи обро ба даст гирифт ва гуфт:

- «Метарсам, ки дар ҳоле ки об менӯшам, кушта шавам».

Умар (р) гуфт:

- «То вақте об нанӯшидаӣ, касе коре ба корат надорад».

Он гоҳ Ҳурмузон қадаҳи обро ба замин андохт ва об нанӯшид. Умар (р) гуфт:

- «Барояш об биёваред ва ӯро ташна накушед».

Ҳурмузон гуфт:

- «Об намехӯрам».

Умар (р) ба ӯ гуфт:

- «Ман туро мекушам».

Ҳурмузон гуфт:

- «Шумо маро то вақте, ки об бинӯшам, амон додаед ва ҳанӯз об нанӯшидаам».

Анас ибни Молик (р) гуфт:

- «Рост мегӯяд, эй Амирулмӯъминин».

Умар (р) гуфт:

- «Вой бар ту эй Анас! Ман касеро амон медиҳам, ки Маҷзаъа ва Бароъро куштааст?».

Ва он гоҳ Умар (р) рӯ ба Ҳурмузон кард ва ба ӯ гуфт:

- «Савганд ба Худо маро фиреб додӣ ва акнун фиреб намехӯрам, магар он, ки мусалмон шавӣ».

Он гоҳ Ҳурмузон мусалмон шуд. Вақте ба Ҳурмузон гуфтанд:

- «Чаро пеш аз ин мусалмон нашудӣ?» Гуфт:

- «Тарсидам, ки бигӯянд аз тарси шамшер мусалмон шуд».

Омуррамода (соли 18-ҳичрӣ)

Ин сол барои он Омуррамода номида шуд, ки замин бар асари қаҳтсолӣ ва камбуди борандагӣ рангаш мисли хокистар сиёҳ шуда буд ва ин қаҳтсолӣ то нӯҳ моҳ идома ёфт ва Умар (р) ба Абумӯсо дар Басра ва ба Амр ибни Ос навишт ва гуфт: -«*Барои уммати Муҳаммад (с) талаби борон кунед*». Мардум барои адои намози талаби борон берун рафтанд. Умар (р) Аббос амаки Паёмбар (с)-ро ҳамроҳи худ бурд, то барои талаби борон дуъо кунад. Аббос (р) бархост ва хутбаи кӯтоҳе баён карда ва намоз хонд ва сипас бар замин зону зад ва гуфт: **-Бор Худоё! Фақат Туро мепарастем ва танҳо аз Ту кӯмак мехоҷем, бор Худоё! Моро биёмурз ва бар мо раҳм бикун ва аз мо розӣ бош.**

Сипас баргаштанд ва вақте ба хонаҳо расиданд, чунон борид, ки 0 ҳама ҷо пур аз об шуд.

Анас ибни Молик (р) мегӯяд: -Умар ва Аббос (р) берун омаданд, то барои боридани борон дуъо кунанд ва Умар (р) гуфт:

- *Бор Худоё! Дар замини Паёмбар (с) вақте дучори хушксолӣ мешудем, ба Паёмбар (с) мутавассил мешудем (ва ӯ (с) барои мо дуъо мекард)*

ва инак, ба дуъои амаки Паёмбари худ ба Ту мутавассил мешавем⁷³

Ҷанги Наҳованд

Дар ин ҷанг мусалмонҳо сӣ ҳазор нафар буданд ва Нӯмон ибни Муқрин фармондеҳи онҳо буд. Форсҳо дар қалъа паноҳ гирифта ва барои ҷанг бо мусалмонон берун наёмаданд. Тулайҳаи Асадӣ гуфт:

- Назари ман ин аст, ки гурӯҳеро бифириستم, то онҳоро муҳосира кунанд ва бо онҳо даргир шаванд ва онҳоро таҳрик кунанд ва вақти онҳо берун омаданд, ин гурӯҳ ба сӯйи мо бигурезад ва онҳо вақте ин гурӯҳро дунбол кунанд, вақте гурӯҳ ба мо расид, мо ҳам бигурезем. Он гоҳ дар ин ки мо шикаст хӯрдаем, шакке шубҳае ба худ роҳ намедиҳанд ва ҳамагӣ аз қалъаҳояшон берун меоянд. Вақте ҳама комилан берун омаданд ба сӯйи онҳо бармегардем ва бо онҳо меҷангем, то Худованд байни мо ва онҳо файсала намояд.

Мардум ин назарро қабул карданд ва Нӯмон гурӯҳеро ба фармондеҳии Қаъқоъ ибни Амр фиристонд, то ба шаҳр бираванд ва душманро муҳосира кунанд ва вақте онҳо барои ҷангидан берун омаданд аз пеши онҳо бигурезанд. Қаъқоъ чунин кард ва вақте форсҳо аз қалъаҳояшон берун омаданд, Қаъқоъ ва ҳамроҳонаш ба ақиб гурехтанд ва аҷамиҳо гурехтани онҳоро ғанимат донистанд ва чунон, ки Тулайҳа фикр мекард, аз пайи онҳо омаданд ва гуфтанд фурсати хубе аст ва ҳама берун омаданд ва дар шаҳр (қалъа) касе ба ғайр аз дарбонҳо боқӣ намонданд.

⁷³ . Бухорӣ, китоби «Алистикӯъ», боби «Суолул-имома алистикӯъа», ҳадиси 1010.

Онҳо ин гурӯҳи худро пайгирӣ карданд, то он ки ба лашкар расиданд. Нӯъмон ибни Муқрин омода буд. Мардум хостанд бо онҳо биҷанганд, аммо Нӯъмон ба онҳо дастур дод, то сабр кунанд, ки баъд аз нишастани офтоб, ки бод вазидан мегирад ва пирӯзӣ нозил мешавад, он гоҳ биҷанганд, чунонки Паёмбар (с) чунин мекард. Ногуфта намонад, ки душманон вақте аз қалъаҳо берун омаданд, субҳи ҷумъа буд. Мардум пофишорӣ мекарданд, ки Нӯъмон фармони ҳамла бидиҳад, аммо ӯ чунин накард ва ӯ марди устуворе буд. Баъд аз заволи офтоб намозро бо мусалмонон адо кард ва сипас бар аспи сурхи моил ба сиёҳаш савор шуд ва канори ҳар байрақ ва гурӯҳе меистод ва онҳоро ба сабр ва пайдорӣ бармеангехт ва ба мусалмонон гуфт, ки вақте аввалин такбирро гуфтам, омода шавед ва чун такбири дувумро гуфтам, комилан омода шавед ва ҳангоме, ки такбири саввумро гуфтам, бо тамоми қудрат ҳамла кунед.

Сипас Нӯъмон ба ҷояш баргашт. Форсҳо низ саҳт омодагӣ дида буданд ва дар сафҳои зиёд ва ба ҳама часпидае барои ҷанг истода буданд. Онҳо чунон ададашон зиёд ва дорои аслиҳа ва лавозимоти ҷангӣ буданд, ки ҳеҷ гоҳ дида нашуда буд. Онҳо пушти сари худ оҳанҳои хордор андохтанд, то натавонанд бигурезанд ва ақибнишинӣ кунанд. Он гоҳ Нӯъмон аввалин такбирро гуфт ва байрақро алвонҷ дод ва мардум барои ҳамла кардан омода шуданд. Сипас такбири дувумро гуфт ва байрақро алвонҷ дод ва мардум комилан омода шуданд. Сипас такбири саввумро гуфт ва ҳамла кард ва мардум низ бар мушрикони ҳамла карданд. Нӯъмон ва сипоҳаш барқосо ҳамла карданд ва чунон ҷанге ба намоиш гузоштанд, ки монанди он дар таърих дида нашуда буд ва дар ниҳоят Худованди мутаъол мусалмононро пирӯз гардонид.

Вафоти Холид ибни Валид (соли 21-ҳиҷрӣ)

Холид дар ҳоле, ки дар бистари марг буд, гуфт:

- *Дар ҷангҳои зиёде ширкат кардаам ва дар бадани ман ҳеҷ ҷое нест, магар он, ки асапе аз захми шамшер ва найза бар он аст ва акнун монанди шутур ба марги табиӣ рӯи бистари худам мемирам.*

Ҷамчунин гуфт:

- *Агар шабе издивоҷ мекардам ё ба фарзанде мужда дода мешудам, чунон хушҳол намешудам, ки аз мулоқот ва рӯёрӯӣ бо душман як шаби сардро ҷамроҳи ҷанговарони муҳочир субҳ кунам.*

Шаҳид шудани Умар (р)

Амирулмӯъминин Умар ибни Хаттоб (р) ба дасти Абулӯълӯъи маҷусӣ ба шоҳад расид. Умар (р) машғули намози бомдод буд, ки Абулӯълӯъ бо ханҷари заҳролуде ду зарба ба ӯ зад ва ӯ вақте қотилашро шинохт, гуфт:

- *«Худоро сипос мегӯям, ки ба дасти мусалмоне кушта нашудаам, ки рӯзи қиёмат ба Худо далеле биёварад ва бигӯяд, ки бароят сачдае кардаам.»*

Хилофати Усмон ибни Аффон (р) (аз соли 23 то 35 хичрӣ)

Шӯро

Умар (р) вақте зарба хӯрд, шаш нафарро барои хилофат номзад кард ва онҳо: Усмон ибни Аффон (р), Алӣ ибни Абутолиб (р), Талҳа ибни Абдуллоҳ (р), Зубайр ибни Аввом (р), Абдурраҳмон ибни Авф (р) ва Саъд ибни Ваққос (р) буданд. Имом Бухорӣ достони Шӯроро дар китоби «Саҳеҳ»-и худ овардааст ва ӯ ду ҳодисаи муҳимро, ки баҳс ва муноқишаҳои зиёде перомунӣ он шудааст, барои мо баён кардааст. Пас вақте мо меғӯем, ки бояд таҳқиқ кунем, алҳамдулиллоҳ, метавонем таҳқиқ кунем ва ба он чӣ дуруст ва ҳақиқат аст, роҳнамуд шавем ва барои чунин ҳодисаҳои метавонем ривоятҳои дурусту саҳеҳе биёбем.

Имом Бухорӣ дар мавриди кушта шудани Умар (р) достони дарозе баён карда, то ин ки ба ин ҷо мерасад, ки ба Умар (р) гуфта шуд:

- Эй Амирулмуъминин! Васият кун ва ҷонишине барои худ таъйин бинамо.

Умар (р) гуфт:

- Барои ин кор аз ин нафарон касеро сазовортар намебинам, афроде, ки Паёмбар (с) вафот намуд ва аз онҳо розӣ буд. Сипас Алӣ, Усмон, Зубайр, Талҳа, Саъд ва Абдурраҳмонро ном бурд ва гуфт:

- Абдуллоҳ ибни Умар дар ҷамъи шумо ҳозир мешавад, аммо ӯ дар хилофат ҳаққе надорад, агар

хилофат ба Саъд расид, ӯ шоиста аст ва агар ба ӯ нарасид, аз вай кӯмак бигиред ва бидонед, ки ман ӯро ба хотири нотавонӣ ё хиёнат аз вазифа барканор накардаам.

Дар ин вақт он шаш нафар гирди ҳам омаданд ва Абдурраҳмон ибни Авф гуфт, ки се нафарро аз байни худ интихоб кунед. Зубайр гуфт:

- Ман ба нафъи Алӣ (р) канор меравам⁷⁴.

Талҳа гуфт:

- Ман ба нафъи Усмон (р) канор меравам ва Саъд гуфт:

- Ман ба нафъи Абдурраҳмон ибни Авф канор меравам.

Ба ҳамин тариқ се нафар: Талҳа, Зубайр ва Саъд номзадии худро бозпас гирифта ва се нафар ба унвони номзади хилофат боқӣ монданд, *яъне Алӣ ибни Абутолиб ва Усмон ибни Афон ва Абдурраҳмон ибни Авф*. Абдурраҳмон ба Алӣ ва Усмон гуфт:

- Ҳар кадом аз шумо ду нафар аз ин масъулият канорагирӣ кунед, мо ихтиёрро ба ӯ вомегузорем, то аз ду нафари дигар онро, ки беҳтар аст, интихоб кунед.

Он гоҳ Алӣ ва Усмон сукут карданд. Абдурраҳмон ибни Авф гуфт:

- Интихобро ба ман вомегузоред? Савганд ба Худо, ки бар ман лозим аст, то беҳтарини шуморо интихоб кунам.

Алӣ ва Усмон гуфтанд:

- Бале, он гоҳ Абдурраҳмон дасти Алиро гирифт ва гуфт:

- Ту хешованди Паёмбар (с) ҳастӣ ва дар қабул кардани Ислом пешқадам будай, туро ба Худо савганд

⁷⁴ . Ин ривоят ҳақиқати корро баён мекунад, ки Зубайр (р) бо Алӣ (р) душманӣ нашофтааст, зеро ӯ писари амаи Алӣ (р)- Сафия духтари Абдулматаллиб буд ва Алӣ (р)-ро барои хилофат номзад кард.

медиҳам, ки агар туро ба унвони амир интиҳоб кардам, адолат кунӣ ва агар Усмонро ба унвони амир ва халифа интиҳоб кардам, ба вай итоъат намоӣ.

Сипас пеши Усмон рафт ва ҳамин суханҳоро ба ӯ гуфт. Вақте Абдурраҳмон аз он ду аҳд гирифт, гуфт:

- Усмон дасти худро баланд кун ва бо ӯ байъат кард ва Алӣ низ бо Усмон байъат намуд ва аҳли хона омаданд ва бо ӯ байъат карданд⁷⁵.

Ин буд ривояти байъат бо Усмон (р) чунон, ки дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ омадааст.

Ва тафсилоти дигаре дорад, ки дар ривояти саҳеҳ омадааст, ки Абдурраҳмон ибни Авф се рӯз нишаст ва аз муҳочирон ва ансор мепурсид ва гуфт:

- Савганд ба Худо, ҳеҷ хонае аз хонаҳои ансор ва муҳочиронро нагузоштам, магар, ки аз онҳо пурсидам ва дидам, ки ҳеҷ касеро бо Усмон (р) баробар қарор намедиҳанд.⁷⁶

Яъне билофосила бо Усмон (р) байъат накард ва балки Абдурраҳмон баъд аз аҳд гирифтани аз Усмон ва Алӣ то се рӯз сабр кард ва бо саҳобагон машварат намуд ва баъд аз он Усмонро интиҳоб кард. Мутаассифона, китобҳои наве, ки аз ҳаёт ва зиндагии саҳобагон (р) сухан мегӯянд, ба ривояти Имом Бухорӣ тавачҷӯҳ намекунанд ва ривояти дурӯғини Абумихнафро, ки дар таърихи Табарӣ омадааст, баён медоранд ва инак, матни ривояти мазкур:

Вақте Умар ибни Хаттоб зарба хӯрд ба ӯ гуфтанд: -Касеро ба унвони ҷонишини худ интиҳоб кун. Гуфт:

- Чӣ касеро ҷонишини худ кунам? Агар Абуубайда ибни Ҷарроҳ зинда мебуд, ӯро ҷонишини худ мекардам ва агар Парвардигорам аз ман мепурсид мегуфтам аз Паёмбарат (с) шунидам, ки мегуфт: -«**Абуубайда амини ин уммат аст**» ва агар Солим

⁷⁵ . Бухорӣ. Фазоилус-саҳоба, боби «Қиссатул-байъати», 3700.

⁷⁶ . Бухорӣ. Китобул-аҳком, боби «Кайфа юбойъул-имоман-носу», ҳадиси 7207.

мавлои Ҳузайфа зинда мебуд, ўро ҷонишини худ мекардам, агар Парвардигорам аз ман мепурсид, мегуфтам аз Паёмбарат (с) шунидам, ки мегуфт: **«Солим ба шиддат Худоро дўст дорад».**

Марде ба ў гуфт: -Абдуллоҳ ибни Умарро ҷонишини худ кун. Гуфт:

- *«Худованд туро бидушад ва нобудат кунад, савганд ба Худо, ки ин суханро ба хошири Худо нагуфтӣ, вай бар ту, чӣ гуна мардери ба унвони ҷонишини худ интиҳоб кунам, ки натавонист занашро талоқ диҳад. Мо саҳмияе дар корхоятон надорем, алоқаманд нестем, ки аз хонаводаам касе ин корро ба ўҳда бигирад, агар кори хуб ва хайре будааст, аз он баҳраманд шудаем ва агар бадие буда, аз мо дур мешавад. Барои хонаводаи Умар ибни Хаттоб басанда аст, ки як нафар аз онҳо бозхост шавад ва дар мавриди уммати Муҳаммад (с) зери суол қарор бигирад. Ман худамро ба заҳмат андохтам ва хонаводаамро маҳрум кардам ва агарна гуноҳе карда бошам ва на подоше ба ман бирасад, хушбахт ҳастам. Нигоҳ кунед, агар касеро ҷонишини худ қарор диҳам, касе барои худаш ҷонишин таъйин карда, ки аз ман беҳтар будааст ва агар касеро ба унвони ҷонишин таъйин накунам, касе барои худаш ҷонишин таъйин накарда, ки аз ман беҳтар будааст ва Худованд ҳаргиз дини худро нобуд намекунад».*

Он гоҳ мардум берун рафтанд ва дубора омаданд ва гуфтанд:

- «Чизе мегуфтӣ ва масъулиятро ба касе месупоридӣ, беҳтар буд. Гуфт:

- *«Баъд аз он чӣ ба шумо гуфтам, тасмим гирифтам, ки фикр кунам ва амири шуморо ба нафаре бисупорам, ки аз ҳамаатон шоистатар аст, ки шуморо ба сўйи Ҳақ роҳнамоӣ кунад» ва ба сўйи Алӣ (р) ишора кард. Беҳуш шудам ва дар хоб дидам, ки марде вориди боғе шуд, ки худаш дарахтони онро*

кошта буд ва меваҳои тару тоза ва расидаро мечид ва бо худаш бармедошт, донистам, ки Худованд ҷони Умарро мегирад, пас намехоҳам, ки дар ҳоли ҳаёт ва баъд аз марг ҳам масъулият ба ӯҳдаи ман бошад. Аз ин гурӯҳе, ки Паёмбар (с) фармуд: **-«Онҳо аз аҳли биҳишт ҳастанд»**, якеро интиҳоб кунед. Саъид ибни Зайд ибни Амр ибни Нуфайл аз ҳамон гурӯҳ аст, аммо ӯро дар амри хилофат дохил намекунам, вале шаш нафари дигар Алӣ ва Усмон, ки ҳар ду аз фарзандони Абдуманоф ҳастанд ва Абдурраҳмон ва Саъд тағоҳои Паёмбар (с) мебошанд ва Зубайр ибни Аввом ҳаворӣ (ёри мухлиси) Паёмбар (с) ва писари аммааш аст ва Талҳа ибни Убайдуллоҳ марди нек ва хубе мебошад. Аз инҳо якеро интиҳоб кунед ва вақте, ки касеро ба унвони амир ва халифа қабул кардед, ба хубӣ аз ӯ ҳимоят кунед ва вайро ёрӣ диҳед ва агар ба фарде аз шумо амонате супурд, амонатро ба ӯ бозгардонед».

Он гоҳ мардум берун рафтанд ва Аббос ба Алӣ гуфт: -Бо онҳо ҳамроҳ мабош. Алӣ гуфт: -Ихтилофро дӯст надорам. Аббос гуфт: -Пас чизи нохушоянде хоҳӣ дид.

Субҳи рӯзи дигар Умар Усмону Алӣ ва Саъду Абдурраҳмон ибни Авф ва Зубайр ибни Аввромро даъват кард ва гуфт:

- «Фикр кардам ва дидам, ки шумо бузургон ва фармондеҳони мардум ҳастед ва бояд аз шумо касе хилофатро ба ӯҳда бигирад ва Паёмбар (с) дар ҳоле вафот кард, ки аз шумо розӣ буд, агар шумо дуруст бошед ва пойдорӣ кунед, аз ин ки мардум бар зидди шумо бошанд, тарс надорам ва балки он чӣ аз он метарсам ин аст, ки бо ҳамдигар ихтилоф кунед ва он гоҳ мардум дучори ихтилоф ва тафриқа мешаванд. Пас бархезед аз Оиша (р) иҷоза бигиред ва вориди ҳуҷраи вай шавед ва бо ҳамдигар машварат кунед ва якеро аз миёни худатон интиҳоб кунед».

Сипас гуфт: -«Даруни ҳуҷраи Оиша (р) наравед, балки наздики он бинишинед» ва он гоҳ сарашро ба болин гузошт ва аз баданаш хун мерафт.

Онҳо ворид шуданд ва бо якдигар оҳиста сухан мегуфтанд, сипас чун овозашон баланд шуд, Абдуллоҳ ибни Умар (р) гуфт:

- Субҳоналлоҳ, Амирулмўъминин ҳанӯз вафот накардааст.

Аз садои Абдурраҳмон Умар (р) ба худ омад ва гуфт:

- «Биравед, вақте ман мурдам, то се рӯз бо ҳам машварт кунед ва дар ин се рӯз Суҳайб имоми намози мардум бошад ва рӯзи чаҳорум ҳатман бояд амир ва халифае дошта бошед ва Абдуллоҳ ибни Умар ба унвони мушовир дар ҷамъи шумо ҳузур ёбад, аммо ҳаққи интиҳоб шуданро надорад ва Талҳа дар амри хилофат шарики шумост, агар дар ин се рӯз омад, ўро дар ҷамъи худ ҳозир кунед ва агар ин се рӯз гузашт ва ҳанӯз вай наёмада буд, пас қоратонро бикунед. Чӣ касе масъулияти қонеъ кардани Талҳаро ба ўҳда мегирад?»

Саъд ибни Ваққос гуфт:

- «Ман ва ў иншоаллоҳ, муҳолифат намекунем».

Умар (р) гуфт:

«Умед дорам муҳолифат накунад, иншоаллоҳ ва гумон намекунам гайр аз ин ду мард: Алӣ ва Усмон касе амри хилофатро ба ўҳда бигирад. Агар Усмон халифа шавад, марди нармрафторе аст ва агар Алӣ халифа шавад, марди шод ва хуштаъбе аст ва беҳтар мардумро ба сӯи Ҳақ раҳнамоӣ мекунад. Агар Саъдро амир қарор диҳед, ў шоистаи он аст ва агар ўро амир қарор надодед, бояд, ки амир аз ў кумак бигирад, зеро ман ўро ба хотири заъф ё хиёнате аз вазифа барканор накардаам. Абдурраҳмон ибни Авф марди оқиле аст ва мадади худовандӣ роҳнамои ў аст, сухани ўро гуш кунед».

Ва ба Абуталҳаи Ансорӣ гуфт:

- «Эй Аботалҳа! Худованд Исломо ба василаи шумо иззат ва қудрат дод, панҷоҳ нафар аз ансорро интихоб кун ва ин гурӯҳро водор кун, то якеро аз миёни худ интихоб намоянд. Ва ба Миқдод ибни Асвад гуфт:

- «Вақте маро дар қабр гузоштед, ин гурӯҳро ҷамъ кун, то мардеро аз миёни худ интихоб кунанд».

Ва ба Суҳайб гуфт:

- *«То се рӯз имоми намози мардум бош ва Алӣ, Усмон, Зубайр, Саъд, Абдурраҳмон ва Талҳаро, агар омад, биёвар ва Абдуллоҳ ибни Умарро дар ҷамъи онҳо ҳозир кун, аммо ӯ ҳаққи ба ӯҳда гирифтани хилофатро надорад ва он гоҳ болои сарашон биист, агар панҷто ба иттифоқ мардеро ба унвони амир қабул карданд ва яке муҳолифат кард, бо шамшер сари ӯро аз танаш ҷудо кун, агар чаҳорто иттифоқ карданд ва якеро интихоб намуданд ва ду нафари дигар қабул накарданд, гардани он дуру бизан. Агар се нафар аз онҳо мардеро амир карданд ва се нафари дигар каси дигареро интихоб карданд, он гоҳ Абдуллоҳ ибни Умарро довар қарор диҳед ва ӯ ҳар гурӯҳеро, ки интихоб кард, ҳамон гурӯҳ аз миёни худ касеро ба унвони амир интихоб кунанд. Агар онҳо довари Абдуллоҳ ибни Умарро қабул накарданд, бо касоне бошед, ки Абдурраҳмон ибни Авф бо онҳост ва дигаронро агар хостанд ба он чӣ мардум бар он иттифоқ кардаанд, муҳолифат намоянд, бикушед⁷⁷».*

Манн, муаллифи ин сатрҳо мегӯям:

- Субҳоналлоҳ! Чӣ гуна Умар (р) рехтани хуни ин саҳобагони бузург: Алӣ, Усмон, Талҳа, Зубайр, Абдурраҳмон ва Саъдро ҳалол медонад ва ҳол он, ки ӯ мегӯяд: **«Инҳо қавме ҳастанд, ки Паёмбари Худо (с) вафот кард ва аз онҳо розӣ буд»**, пас дурӯғ будани ривоят мушаххас аст, сипас чӣ касе метавонад

⁷⁷ . Табарӣ. Таърих, 292/3.

ин дастурро ичро кунад ва оё агар онҳоро ба қатл бирасонад, ўро зинда мегузоранд? Шакку шубҳае нест, ки чунин ривоят дурӯғ, сохтаву бофта аст.

Бозгашт ба ривояти саҳеҳ

Мардум ба иттифоқ бо Усмон (р) байъат карданд ва ў баъд аз Абубакр (р) ва Умар (р) аз ҳамаи саҳобогон бартар ва афзал аст, зеро Ибни Умар (р) мегӯяд:

- *«Мо баъд аз Паёмбари Худо (с) ҳеҷ касеро бо Абубакр (р) баробар қарор намедодем ва сипас Умар (р) ва сипас Усмон (р)-ро аз ҳама бартар медонистем ва бақияи асҳоби Паёмбар (с)-ро аз яқдигар бартар намешумурдем⁷⁸».*

Ва дар ривояти Табаронӣ омадааст, ки ў гуфт:

- *«Паёмбар (с) (ин фазилат додани моро) мешунид, аммо эътироз намекард⁷⁹.»*

Ва Абдуллоҳ ибни Масъуд (р) дар мавриди байъат бо Усмон (р) мегӯяд:

- *«Мо масъулияти амрро ба касе супурдаем, ки дорои бартарӣ аст⁸⁰».*

Бинобар ин, Имом Аюб ибни Абутамим Ассиҳтиёнӣ ва Имом Аҳмад ва Имом Дорулқутнӣ мегӯянд:

- *«Ҳар кас Алӣ (р)-ро бар Усмон муқаддам дорад, муҳоҷирин ва ансорро таҳқир кардааст, зеро Абдурраҳмон ибни Авф гуфт: -Ҳеҷ хонае аз хонаҳои ансор ва муҳоҷиронро нагузоштаам, магар он ки ворида он шудаам ва ҳеҷ касеро нидидаам, ки касеро*

⁷⁸ . Бухорӣ. Фазоилус-саҳоба, боби «Маноқиби Усмон (р) », ҳадиси 3697.

⁷⁹ . Ал- Кабир. Мӯъҷаму- т-Табаронӣ. 13132/12. Ас- суннату хилол, саҳ 398 . Ибни Абуосим. Вас-суннату, 553 ва Албонӣ санади онро саҳеҳ доништааст.

⁸⁰ . Ассуннату хилол, саҳ 320.

бо Усмон баробар қарор диҳад. Ҳама Усмонро бартар мешумурданд ва ҳама ба Усмон ибни Аффон (р) байъат карданд».

Имом Аҳмад ибни Ҳанбал мегӯяд:

- «Ҳама ба иҷмоъ бо Усмон (р) байъат карданд ва байъати ӯ аз байъати ҳама муҳкамтар буд⁸¹».

Ном ва насаби Усмон (р)

ӯ Усмон ибни Аффон ибни Абуос ибни Умайя ибни Абдушамс ибни Абдуманоф аст ва дар Ибни Маноф насабаш бо насаби Паёмбар (с) мепайвандад ва модараш Арво духтари Кариз духтари Рабиъа аст ва модаркалонаш Умми Ҳаким духтари Абдулмутталиб аммаки Паёмбар (с) аст⁸².

Лақаби Усмон Зиннурайн аст, зеро ки бо ду духтари Паёмбар (с) Руқия ва Умми Кулсум издивоҷ кард⁸³. Куниятш Абуабдуллоҳ ва Абуумар аст. ӯ дар садри Ислом ба дасти Абубакри Сиддиқ (р) мусалмон шуд⁸⁴ ва ба Ҳабаша ва баъд ба Мадина ҳиҷрат кард.

Ақидаи аҳли суннат ин аст, ки ҳар кас Алиро бар Абубакр ва Умар муқаддам бидорад, бидъатгузор ва гумроҳ аст ва ҳар кас Алиро бар Усмон муқаддам намояд, хато кардааст ва аҳли суннат чунин касеро гумроҳ ва аҳли бидъат намедонанд, гарчи баъзе аз уламо ба шиддат бар зидди касе, ки Алиро бар Усмон муқаддам бидонад, сухан гуфтаанд ва баён кардаанд, ки ҳар кас Алиро ба Усмон муқаддам бидонад, ӯ фикр мекунад, ки саҳобагон ба амонат хиёнат кардаанд, чунки онҳо Усмонро бар Алӣ бартарӣ дода, ба унвони халифа интихоб карданд.

⁸¹ . Манбаъи гузашта.

⁸² . Маърифатус-саҳоба, 235/1.

⁸³ . Ҳамон манбаъ. 245/2.

⁸⁴ . Ал-исобат, 455/2.

Фазилатҳои Усмон (р)

Дар даврони хилофати Усмон (р) футухоти зиёде шуд ва даврони хилофати ӯ дувоздаҳ сол давом кард ва аз беҳтарин солҳо буданд ва дар тайи ин солҳо қаламрави Ислому густариш ёфт. Дар ин солҳо Муъовия (р) ба ҷанги Қибрис рафт ва Умар (р) ҷанг аз тариқи дарёро манъ карда буд ва Усмон (р) ба он иҷоза дод ва Озарбойҷон, Арманистон, Кобул ва Сиҷистон ва дигар сарзаминҳо дар замони хилофати ӯ фатҳ шуданд ва ҷанги бузурги Зотуссаворӣ дар замони ӯ рух дод.

Усмон (р) Масҷидуннабӣ ва Масҷидул-ҳаромро тавсеа дод ва бузургтарин тавсеа дар замони хилофати рошидин ва дар даврони Усмон ибни Аффон (р) иборатанд аз:

1. Абдурраҳмон ибни Самура мегӯяд: -Вақте Паёмбар (с) лашкари Алъусраро омода мекард, Усмон (р) бо ҳазор динор омад ва ин динорҳоро дар домани Паёмбар (с) рехт. Ӯ мегӯяд: -Паёмбар (с) ин динорҳоро зерурӯ мекард ва фармуд:

- **«Писари Аффон баъд аз имрӯз ҳар коре бикунад ба ӯ зиёне намерасонад»** ва чанд бор ин ҷумларо такрор кард⁸⁵.

2. Абумӯсои Ашъарӣ (р) мегӯяд: -Усмон (р) дари Паёмбар (с)-ро зад. Паёмбар (с) фармуд: **«Дарро боз кун ва ӯро ба биҳишт мужда бидех, ба хотири балое, ки пеш меояд»**⁸⁶.

3. Анас мегӯяд: -Паёмбар (с) ба ҳамроҳи Абубакр ва Умар (р) ва Усмон (р) боли кӯҳи Уҳуд

⁸⁵ . Имом Аҳмад дар 63/5 онро ривоят кардааст ва яке аз ровиёни он Касир ибни Абукасир мавлои Абдурраҳмон ибни Самура аст, ки худ фарди ношинохтае аст. Албонӣ ин ҳадисро ҳасан доништааст. Мишкотул-масобиҳ, 6064.

⁸⁶ . Бухорӣ, боби «Маноқиби Усмон », ҳадиси 3695 ва Муслим китоби «Фазоилус-саҳоба», ҳадиси 2403.

рафт, кӯҳ ларзид ва таккон хӯрд, Паёмбар (с) фармуд: **«Уҳуд, ором бош! Болои ту нест, магар Паёмбар ва як Сиддиқ ва ду шаҳид»**⁸⁷.

4. Ибни Умар (р) мегӯяд: -Рӯзе Паёмбар (с) ба сӯйи мо омад ва фармуд: - **«Акнун дидам гӯё, ки калидҳо ва тарозуҳо ба ман дода шуданд, калидҳо дар як паллаи тарозу гузошта шуданд ва уммати ман дар паллаи дигари он гузошта шуд ва уммати ман вазнинтар шуд. Сипас Абубакр (р)-ро гузоштанд аз онҳо вазнинтар шуд ва сипас Умар (р)-ро оварданд ва гузоштанд ва ӯ вазнинтар шуд, сипас Усмон (р)-ро оварданд ва гузоштанд ва ӯ вазнинтар шуд»**. Марде аз Паёмбар (с) гуфт: -Пас мо кучо ҳастем, гуфт: **«Шумо ҷоё ҳастед, ки худатонро қарор додаед»**⁸⁸

Ва яке аз нишонаҳои садоқати нубуввати Паёмбар (с) ин аст, ки ба ҳодисаҳои, ки барои Усмон (р) рух хоҳад дод, хабар дод. Аз Мурра ибни Каъб (р) ривоят аст, ки гуфт: -Аз Паёмбари Худо (с) шунидам, ки фитнаҳои баён мекард. ӯ (с) фармуд, ки фитнаҳо наздик ҳастанд ва дар ин ҳангом марде аз он ҷо гузашт, ки бо либосе худро пӯшонда буд, Паёмбар (с) фармуд: **«Ин мард дар он рӯз бар ҳидоят аст»**. Мурра ибни Каъб мегӯяд: Ман ба сӯйи он мард рафтам дидам, ки ӯ Усмон ибни Афон (р) аст⁸⁹.

Ва аз Оиша (р) ривоят аст, ки гуфт, ки Паёмбари Худо (с) фармуд: -**«Эй Усмон, агар Худованд рӯзе ин корро ба ту супурд ва мунофиқон хостанд, ки ту**

⁸⁷ . Дар «Фазоиلى Умар (р) таҳриҷи он баён шуд.

⁸⁸ . Аҳмад дар «Муснад», 76/2 онро ривоят кардааст ва яке аз ровиён он Убайдуллоҳ ибни Марвон аст, ки худ фарди маҷхуле аст ва Аҳмади Шокир дар ҳадиси 5469 саҳеҳ қарор додааст.

⁸⁹ . Тирмизӣ. Китоби «Маноқиб», боби «Маноқиби Усмон» ва санади он саҳеҳ аст.

либосатро, ки Худо онро ба тани ту карда берун бикашӣ, онро берун наёвар»⁹⁰.

Усмон (р) баъд аз Умар ибни Хаттоб (р) дувоздаҳ сол ҳукумат кард ва вақте ӯ раҳбарии ҳукуматро ба даст гирифт, ҳафтадсола буд ва дар ҳаштоду ду солагӣ кушта шуд ва фитна дар охири хилофати ӯ сар баланд кард.

Бо он, ки дурӯғгӯён, ҷоҳилон ва гумроҳон кӯшиш кардаанд воқеъиятҳои даврони хилофати Усмон (р)-ро таҳриф кунанд, аммо даврони хилофати Усмон (р) давраҳои хубтарини хилофати рошидин ба шумор меояд ва дар даврони ӯ қаламрави Ислом густариш ёфт ва Шимоли Африқо ва Искандария фатҳ шуд ва аввалин киштии ҷангии исломӣ дар даврони ӯ дуруст шуд ва Арманистону Озарбойҷон дар даврони хилофати ӯ фатҳ шуд ва дар замони ӯ сарзамини Форс (Эрон) ба таври комил фатҳ гардид ва амну осоиш фарогир шуд ва даромадҳо зиёд шуданд. Ин осоиш ва футухот дар муддати дувоздаҳ соли хилофати ӯ идома ёфт ва дар соли сивупанҷи ҳиҷрӣ ҳангоме, ки гурӯҳе аз ҷинояткорони ситамгар бар зидди ӯ шӯриш карданд ва вайро дар хонааш, дар ҳоле, ки рӯзадор ва машғули хондани Қуръон буд, ба шаҳодат расонданд, фитнаҳо оғоз шуданд.

Ҷанги Африқо (соли 27-ҳиҷрӣ⁹¹)

Усмон (р) Абдуллоҳ ибни Саъд ибни Абисарҳро фармон дод, то ба ҷанг бо аҳолии сарзамини Африқо биравад ва агар онро фатҳ кунад, як панҷуми хумси ғаниматро ба ӯ хоҳанд дод.

⁹⁰ . Ибни Моҷа, Ал-муқаддима боби «Фазоилу асҳобун-Набӣ», ҳадиси 97.

⁹¹ . Албидоя ван-ниҳоя, 157/7.

Ў бо даҳ ҳазор нафар лашкар ба сӯи Африқо ҳаракат кард ва ҳамаи он сарзаминро онро фатҳ намуд ва аҳолии Африқо мусалмон шуданд ва Абдуллоҳ ибни Саъд як панҷуми хумси ғаниматро гирифт ва панҷ чаҳор қисми онро барои Усмон (р) фиристод, ки ӯ аз панҷ чаҳор қисмати он ғаниматро дар миёни лашкар тақсим кард ва ба ҳар аспсавор се ҳазор динор расид, ҳазор динор ба худаш ва ду ҳазор динор саҳмияи аспаш буд ва ба пиёда ҳазор динор расид.

Чанги Зотуссавори (соли 31-ҳиҷрӣ)

Константин Геракл румиҳо ва барбарҳоро барои чангидан бо Абдуллоҳ ибни Саъд ибни Абусарҳ ҳам кард ва бо лашкари бисёр бузурге ба сӯи мусалмонон ҳаракат намуд. Онҳо панҷсад киштӣ доштанд ва ба сӯи мағриб, ҷое, ки Абдуллоҳ ибни Абисарҳ ва ёронаш буданд, раҳсипор шуданд.

Вақте ҳар ду лашкар рӯ ба рӯи ҳам қарор гирифтанд, насрониён салибро баланд мекарданд ва мусалмонон шабро бо намоз ва тиловати Қуръони карим рӯз карданд. Ҳангоми субҳ Абдуллоҳ ибни Абисарҳ ёронашро гирифт, то дар киштиҳо саф бикашанд ва ба онҳо фармон дод, то машғули зикри Худо ва тиловати Қуръон шаванд.

Бод аз тарафи румиҳо ва барбарҳо мевазид, ки пас бод ором шуд, мусалмонҳо ба онҳо гуфтанд, ки агар мехоҳед аз дарё берун меоем ва дар хушкӣ бо ҳам мечангем, аммо онҳо қабул накарданд. Он гоҳ мусалмонон ба онҳо наздик шуданд ва киштиҳо ба ҳам хӯрданд ва чанг оғоз шуд. Сипас Худованди мутаъол мусалмононро пирӯз кард ва Константин Геракл ва лашкараш рӯ ба гурез гузоштанд ва

Абдуллоҳ ибни Абисарҳ чанд рӯз дар Зотуссаворӣ иқомат кард ва сипас зафармандона бозгашт.

Ҳодисаи Ҷирҷир ва барбарҳо бо мусалмонон

Вақте мусалмонон бо як лашкари бист ҳазор нафарӣ бо фармондеҳии Абдуллоҳ ибни Абисарҳ ба сӯи Африқо рафтанд, Абдуллоҳ ибни Умар ва Абдуллоҳ ибни Зубайр низ дар лашкари Абдуллоҳ ибни Абисарҳ буданд. Подшоҳи барбарҳо Ҷирҷир бо як лашкари саду бист ҳазор нафарӣ ё дусад ҳазор нафарӣ барои муқобилаи мусалмонон ба сӯи онҳо омад. Вақте ҳар ду лашкар рӯ ба рӯ қарор гирифтанд, Ҷирҷир ба лашкар фармон дод, то мусалмонҳоро муҳосира кунанд. Бинобар ин, мусалмонҳо дар вазъияти бисёр сахт ва ваҳшатноке қарор гирифтанд. Абдуллоҳ ибни Зубайр мегӯяд:

- «Аз пушти сафҳо ба подшоҳ Ҷирҷир нигоҳ кардам, ӯ ба аспе савор буд ва ду каниз бо парҳои товус ӯро соя карда буданд. Пеши Абдуллоҳ ибни Абисарҳ рафтам ва аз ӯ хостам, ки нафаронеро ҳамроҳи ман бифиристам, ки маро аз пушт ҳимоят кунанд, то худамро ба подшоҳ бирасонам.

Ӯ гурӯҳе аз мардони далерро бо ман ҳамроҳ кард ва ба онҳо дастур дод, то аз пушти сари ман муҳофизат кунанд. Ман пеш рафтам, то ин ки сафҳоро ба сӯи ӯ шикоятам ва онҳо гумон мекарданд, ки мехоҳам паёмеро ба подшоҳ бирасонам ва вақте ба ӯ наздик шудам, аз ман эҳсоси хатар кард ва бар аспаш савор шуд ва пой ба гурез ниҳод. Ман ба ӯ расидам ва найзае ба ӯ задам ва ӯ захмӣ шуд, сипас бо шамшерам вайро аз пой афтондам ва сарашро гирифта ва нӯги найза кардам ва такбир гуфтам. Вақте барбарҳо инро диданд, пароканда шуданд ва мисли гурба пой ба гурез гузоштанд. Мусалмонон

онҳоро дунбол карда мекуштанд ва асир мекарданд ва ғаниматҳо ва амволи зиёде ба даст оварданд ва нафарони зиёдеро ба асирӣ гирифтанд ва ин воқеъа дар шаҳре ба номи Сабитла, ки ба масофаи ду рӯз аз Қиравон дур аст, рух дод ва ин аввалин иттифоқе буд, ки Абдуллоҳ ибни Зубайр (р)-ро маъруф кард.

Муҳимтарин корҳои Усмон ибни Аффон (р)

- 1- Тавсеъаи Масҷиди Набавӣ (с).
- 2- Сохтани аввалин киштии ҷангӣ.
- 3- Қуръонро бори дигар ҷамъоварӣ кард, вале ин бор онро дар як мусҳаф қарор дод ва нусхаҳое аз он навишт ва ба шаҳрҳои исломӣ фиристод ва як нусха аз онро пеши худ гузошт ва то ба имрӯз мусҳаф ба Усмон (р) нисбат дода мешавад ва мегӯянд, ки Мусҳафи Усмонӣ, зеро ифтихори ҷамъовариашро ӯ доштааст.

Оғози фитна

Фитна дар соли 34-ҳиҷрӣ, вақте ки баъзе аз афроди ҷоҳил ва оммӣ хостанд бар зидди Усмон ибни Аффон (р) шӯриш кунанд, оғоз шуд. Ӯ онҳоро гирифт ва сарзаниш кард ва сипас раҳо кард, аммо онҳо боз наистоданд, балки бештар омодагӣ гирифта ва бори дуввум дар соли 35-ҳиҷрӣ аз сарзамини худ ҳаракат карданд. Онҳо чунин вонамуд мекарданд, ки гӯё меҳоҳанд ба ҳаҷ бираванд. Омаданд ва вориди Мадина шуда ва Амирулмӯъминин Усмон ибни Аффон (р)-ро дар хонааш муҳосира карданд, то ин ки баъд аз чиҳил рӯзи муҳосира, ӯро куштанд ва дар тайи рӯзҳое, ки вай дар муҳосира буд, ӯро аз ҳама чиз, ҳатто аз намоз хондан дар масҷид боздоштанд.

Сабабҳои фитна

Сабаби аввал:

Сабаб ва омили аслии ин фитнаҳо марди яҳудие бо номи Абдуллоҳ ибни Сабаъ буд⁹².

Мутақаддимин бар вучуди ин шахсият иттифоқи назар доштаанд ва фирқае аз аҳли бидъатро ба Абдуллоҳ ибни Сабаъ нисбат додаанд ва онро «сабаъия» ё «сабоия» номидаанд ва ақидаҳо ва бовариҳои хоссеро ба ин фирқа нисбат додаанд. Аммо ин ақидаҳо аз доираи ташайюъ берун намеравад. Вале касе, ки саъй карда ин ҳодисаро инкор кунад ва дар садри инкори вучуди ин шахсият қарор дорад, фарде аст ба номи Муртазо Аскарӣ, ки дар китобаш «**Абдуллоҳ ибни Сабаъ ва афсонаҳои дигар**», онро инкор кардааст. Тоҳо Ҳусайн дар китобаш «**Алӣ ва бануху**» низ вучуди ин шахсиятро инкор кардааст. Бояд гуфт, ки Тоҳо Ҳусайн тибқи одаташ чизҳои яқинӣ ва мусалламро инкор мекунад, чунонки дар китобаш «**Аш- шиърул-арабий**⁹³» инро инкор карда, ки Иброҳим (а) ва Исмоил (а) Каъбаро сохтаанд ва мегӯяд: -Қуръони карим инро барои мо мегӯяд, вале лозим нест, ки бигӯем ин иттифоқ афтодааст. Пас Тоҳо Ҳусайн дар ҳама чиз роҳи шак ва шубҳаро дар пеш гирифтааст.

Аммо Аскарӣ кушиш намуда то мардумро фиреб диҳад, зеро ӯ чунон мепиндорад, ки равиши ӯ илмӣ аст ва аҳодис ва ривоятҳои ҷамъоварӣ карда, ки Ибни Сабаъро ном бурдаанд ва мегӯяд, ки ҳамаи ин ривоятҳо аз тариқи Сайф ибни Умар омадаанд ва Сайф як фарди дурӯғӯ аст, пас Ибни Сабаъ вучуде надоштааст.

⁹² . «Абдуллоҳ ибни Сабаъ, ҳал ҳия ҳақиқатун ам хаёл?»

⁹³ . Нигоҳ кунед ба саҳ. 26 ин китоб.

Аммо сухани \bar{u} ба чанд далел ботил аст, ки иборатанд аз:

- «Бисёре аз муаррихон ва муҳаддисони шиъа дар китобхояшон гуфтаанд, ки ин шахсият вучуд доштааст».

Навбахтӣ дар китобаш «**Фирақуш-шиъа**» баъд аз баёни суханони Ибни Сабаъ мегӯяд: Ва ин фирқа «**сабаъия**» номида мешавад, яъне ёрони Абдуллоҳ ибни Сабаъ⁹⁴ (ва Навбахтӣ дар қарни саввуми ҳиҷрӣ вафот кардааст). Ал- Кишӣ дар китобаш «**Риҷолуш-шиъа**» аз Абу ҷаъфар ривоят мекунад, ки Абдуллоҳ ибни Сабаъ даъвои пайғамбарӣ мекард ва \bar{u} иддаё мекард, ки Амирулмӯъминин Алӣ ибни Абутолиб Худо аст⁹⁵. Ва як ривояти дигар аз Ҷаъфари Содиқ (р) ривоят карда, ки дар он аз Ибни Сабаъ ном бурда шудааст ва беш аз панҷ ривоят дар ин маврид баён кардааст.

Ҷамчунин шахсони зерин аз уламои шиъа ривоятҳое зикр кардаанд ва Ибни Сабаъро ном бурдаанд:

- Шайх Саддуқ дар китобаш «**Ман ло яҳзуруҳул-фақиҳ**⁹⁶».

- Шайх Тӯсӣ дар «**Шайхут-тоифа**⁹⁷».

- Маҷлисӣ - алломаи маъруфи шиъа⁹⁸.

- Нурии Табарӣ⁹⁹.

Ва бисёри дигаре, ки онҳоро барои он, ки баҳс дароз нашавад, ном намебарам¹⁰⁰.

⁹⁴ . Фирақуш-ш-шиъа, саҳ 22.

⁹⁵ . Кишӣ. Риҷол, саҳ 98.

⁹⁶ . Ривояти 955.

⁹⁷ . Тӯсӣ. Риҷол, саҳ 1.

⁹⁸ . Биҳорул-анвор, 146/42 – 210/51.

⁹⁹ . Мустадраку-л-васоил, 169/18.

¹⁰⁰ . Аз аҳли суннат ҳамаи онҳое, ки таърихи ин қисматро навиштаанд, Ибни Сабаъ ва таъсири \bar{u} ро дар ин қисмат ёдоварӣ кардаанд ва фақат нависандагони ахири шиъа вучуди Ибни

Абдуллоҳ ибни Сабаъ аслан аз яҳудиёни Яман буд, ки ба зоҳир мусалмон шуд, сипас санги шиъаи Алӣ буданро ба сина зад ва фирқаи сабаъия, ки мегуфтанд, ки Алӣ (р) Худост. Онҳо касоне буданд, ки пеши Алӣ ибни Абутолиб (р) омаданд ва ба ӯ гуфтанд:

- «Ту, ӯ ҳастӣ».

Алӣ гуфт:

- «ӯ кист?»

Гуфтанд:

- «Ту Аллоҳ ҳастӣ».

Он гоҳ Алӣ бо ғуломаш Қанбар дастур дод то чуқурие биканад ва дар он оташ даргиронад ва гуфт:

**Ламмо раайтул-амра амран мункаран,
Аҷҷичту норий ва даъавту Қанбаран.**

*Ҳангоме, ки корро бисёр мункар дидам,
Оташамро равшан карда ва Қанбарро садо задам
(то онҳоро дар оташ бисӯзонад).*

Ва Алӣ (р) гуфт:

- «Ҳар кас аз ин гуфта боз нагардад, ӯро дар оташ месӯзам». Бинобар ин, бисёр аз онҳоро дар оташ сӯзонд ва баъзе гурехтанд ва Абдуллоҳ ибни Сабаъ низ гурехт ва гуфтаанд, ки ӯ кушта шуд. Валлоҳу аълам!

Ибни Сабаъ баъзе аз ақидаҳои яҳудиятро матраҳ мекард. Монанди раҷъат (бозгашт) ва васӣ ва ин, ки имомат фақат ба як хонавода таъаллуқ дорад. ӯ барои нашри ақидаҳои аз бодиянишинҳо истифода мекард, бинобар ин, дурӯғҳоеро миёни онҳо паҳн мекард ва даъво мекард, ки Усмон (р) чунину чунон кардааст ва ӯ ва ҳамкоронаш номаҳое менавиштанд ва ба дурӯғ ба асҳоби Паёмбар (с) нисбат медоданд.

Сабаъро инкор кардаанд ва баъзе аз нависандагони аҳли суннат аз онҳо пайравӣ намудаанд.

Ва номаҳое ба Зубайр ва Талҳа ва Оиша (р) ва дигар саҳобагон нисбат доданд ва ба дурӯғ мӯҳри онҳоро дар номаҳо мезаданд. Ҳамаи ин корҳоро барои ин мекарданд, ки мардум ба Усмон (р) эътироз кунанд ва аз сиёсати ӯ шикоят намоянд. Дар гузашта дастгоҳҳои иртиботӣ ҳамонанди имрӯз (*радио, оинаи нилгун...*) вуҷуд надошт ва касоне, ки ин ахбор ба онҳо мерасид, бодиянишинон буданд ва онҳо ин хабарҳоро қабул мекарданд ва таъйид менамуданд. Бинобар ин, шахсони бадбахти зиёде ба ӯ рӯй оварданд ва ӯ ба афроди камсинну сол ва камтаҷриба мегуфт:

- «Таъаҷуб аст аз касе, ки мегӯяд Исо (а) бармегардад ва инро такзиб мекунад, ки Муҳаммад (с) бармегардад ва ҳол он, ки Худованди мутаъол мефармояд: **«Инналлазӣ фараза ъалайкал-Қуръона лароддука ило маъодин. Қул рабӣ аъламу ман чоа билхудо ва ман ҳува фи залолин мубин.»**

«Он касе, ки бар ту Қуръонро фарз кард, туро ба чойгоҳат (*зодгоҳат Макка, фотеҳ ва зафарманд ва пирӯз*) бозмегардонад! Бигу: Парвардигори ман аз ҳама беҳтар медонад чӣ касе (*барномаи*) ҳидоят оварда ва чӣ касе дар гумроҳии ошкор аст».

(Сураи Қасас, ояти 85)

Пас Муҳаммад (с) ба бозгашт аз Исо (а) сазовортар аст».

Ва мегуфт: - **«Дар гузашта ҳазор пайғамбар будааст ва ҳар пайғамбар васӣ ва ҷонишине доштааст ва Алӣ васии Муҳаммад (с) аст».**

Мардумоне аз қишрҳои мухталиф даъвати ӯро қабул карданд ва ӯ баъзеро, ки ҳадафҳои ӯро фаҳмида буданд, даъватгар қарор дод ва онҳо ба ақидаҳои ӯ даъват мекарданд.

Аз ҷумла касоне, ки дар нашр ва густариши даъвати вай иштирок доштанд: Гофиқӣ ибни Ҳарб, Абдурраҳмон ибни Удаиси Балавӣ, Кинона ибни

Бишр, Савдон ибни Ҳимрон, Абдуллоҳ ибни Зайд ибни Варқоъ, Амр ибни Ҳумқи Хазоъӣ, Ҳирқус ибни Зоҳир, Ҳаким ибни Ҷубла, Қутайраи Сукуни ва дигарон буданд¹⁰¹.

Масруқ мегӯяд: Оиша (р) гуфт:

- «Усмон (р) чун либоси тоза аз олудагӣ пок буд, сипас шумо ўро мисли гӯсфанд сар буридед».

Масруқ ба ў гуфт:

- «Ин кори худат буд, ба мардум нома навишти ва онҳоро фармон меодӣ то бар зидди Усмон шуриш кунанд».

Оиша (р) гуфт:

- «Савганд ба Худое, ки мӯъминон ба Ў имон овардаанд ва кофирон ба Ў куфр варзидаанд, ман то кунун хурдтарин чизе барояшон нанавиштаам».

Аъмаш мегӯяд:

- «Абдуллоҳ ибни Сабаъ аз номи Оиша (р) нома навишта буд¹⁰² ва номаҳое ба дурӯғ навишта мешуд ва ба саҳобагони Паёмбари Худо (с) нисбат дода мешуд ва дар ҳамаи ин номаҳо Усмон (р) танқид мешуд».

Абдуллоҳ ибни Сабаъ дар шаҳрҳои мухталиф пайравоне дошт ва онҳо барои ў нома менавишанд ва ў барои онҳо нома менавишт ва барои ҳамдигар низ нома менавишанд, ки валӣ ва ҳоким ба дастури Усмон бо мо чунин кард ва ғайра ба Мадина рафтем, Усмон бо мо чунон кард, Усмон бо асҳоби Муҳаммад (с) фалон кард, номае аз Зубайр ибни Аввом ба дасти мо расидааст, Алӣ ибни Абутолиб паёме барои мо фиристодааст, Оиша (р) номае барои мо фиристодааст, аз фалон ба мо нома расидааст. Бинобар ин, бодиянишинҳое, ки чуз чизи каме аз дин

¹⁰¹ . Мухтасари «Ат- тўҳфатул-исно ғашарияти», 318.

¹⁰² . Албидоя ван-ниҳоя, 204/7, Ибни Касир мегӯяд санади ин ривоят саҳеҳ аст.

намедонистанд, зери таъсири ин чизҳо қарор мегирифтанд ва кинаи Усмон (р)-ро ба дил гирифтанд.

Сабаби дуввум:

Сабаби дуввуми пайдоиши фитна, осоиш ва рифоҳе буд, ки дар замони Усмон (р) уммати исломиро фаро гирифта буд. Чунонки Ҳасани Басрӣ мегӯяд: *-Камтар рӯзе бар мардум мегузашт, магар он ки дар он рӯз чизи хуберо тақсим намекарданд, садо зада мешуд: -Эй бандагони Худо, биёед ва саҳмияи асали худро бигиред, эй бандагони Худо, биёед ва саҳмияи пули худро бигиред*¹⁰³. Ин рифоҳ ва сериву пурӣ аз он ҷиҳат буд, ки ҷиҳод дар замони Усмон (р) дар авҷи худ қарор дошт ва амволи фаровоне ба даст меомад ва мардум дар рифоҳ қарор гирифтанд ва маъмулан, рифоҳ чунин чизҳоеро дар пай дорад, яъне шикоят кардан, қабул накардани чизҳои ҳастанд, ки бар асари фаровонӣ ва осоиштагӣ ба вучуд меоянд, зеро мардум мағрур мешаванд ва сипас намегузоранд.

Сабаби саввум:

Тафовути табиъат ва хулқи Усмон (р) бо табиъат ва хулқи Умар (р).

Умар (р) сахтгир буд ва Усмон (р) бурдбор ва меҳрубон буд, аммо чунон ки бисёре даъво мекунанд, заъиф ва нотавон набуд, балки ӯ бурдбор ва гузашткунанда буд. Бинобар ин, вақте ӯро дар хонааш муҳосира карданд, гуфт:

- «Оё медонед, чӣ чизе ба шумо ҷуръат дода, то бар зидди ман бархезед? Танҳо чизе, ки ба шумо ҷуръати густоҳӣ дода, бурдбории ман аст».

Ва Абдуллоҳ ибни Умар (р) гуфт:

¹⁰³ . Таҳқиқу мавоқифус-саҳобати фил-фитнати, 360/1.

- «Савганд ва Худо, онҳо ба хотири чизҳое бар Усмон (р) эътироз карданд, ки агар Умар (р) онҳоро анҷом меод, ҳеҷ кас чизе намегуфт».

Пас чаро бар Усмон (р) эътироз карда ва бо ӯ душманӣ варзиданд? Зеро Усмон (р) гузаштқору ҳалим буд ва хатои онҳоро мебахшид ва онҳоро пурсуҷӯву бозҷӯӣ намекард.

Сабаби чаҳорум:

Баъзе аз қабилаҳо аз раёсати Қурайш хашмгин буданд. Қабилаҳои арабе, ки ба Исломи гаравида буданд, бахусус онҳое, ки баъзе аз афродашон аз дин баргаштанд ва сипас бо зӯри шамшер дубора Исломи қабул карданд, баъзе ҳақиқатан мусалмон шуданд ва баъзе ба ночор ба Исломи тан доданд ва баъзе дар ҳоле мусалмон шуданд, ки дар дилашон чизе буд. Бинобар ин нафарон дӯст надоштанд, ки ҳамеша раёсат бо Қурайш бошад ва аз ин норозат буданд ва мегуфтанд чаро раёсат аз онҳо Қурайш аст? Бинобар ин, Ибни Халдун мегӯяд: «Баъзе аз қабилаҳо мехостанд бар Қурайш раёсат кунанд, бинобар ин, ба волиён ва фармондорон таъна мезаданд¹⁰⁴» ва нармрафтори Усмон (р) беҳтарин фурсати барои онҳо чиҳати расидан ба ҳадафашон буд.

Инҳо муҳимтарин омилҳо ва сабабҳои фитна буд ва сабабҳои дигаре ҳам ҳастанд, ки онро баён намекунам, то баҳс ба дарозо нақашад.

Эътирозҳое, ки бар Усмон (р) шудааст

Айбгириҳо ва эътирозҳои бар ҳукумати Усмон (р) шударо ба таври хулоса баён мекунем, сипас онҳоро муфассал шарҳ медиҳем.

¹⁰⁴. Таҳқиқи мавоқифус-саҳобати фил-фитнати, 365/1.

- Аввал: ӯ хешовандонашро вазифа ва мақом дод.
 - Дуввум: Абузарро ба Рабаза бадарға кард¹⁰⁵.
 - Саввум: Додани аз панҷ як қисми (хумси) ғанимати ҷангӣ дар Африқо ба Марвон ибни Ҳакам.
 - Чаҳорум: Сӯхтани нусхаҳои мухталифи Қуръон ва таъйини як нухса аз Қуръони маҷид барои тамоми мардум.
 - Панҷум: Задани Ибни Масъуд то он, ки шикамаш дарид ва задани Аммор ибни Ёсир то ҷое, ки паҳлӯҳояш шикаст.
 - Шашум: Густариш додани чарогоҳи шутурони байтулмол.
 - Ҳафтум: Комил хондани намоз дар сафар.
 - Ҳаштум: Гурез аз ҷанги Уҳуд.
 - Нӯҳум: Ҳузур надоштани дар ҷанги Бадр.
 - Даҳум: Ҳузур надоштани дар Байъатур-ризон.
 - Ёздаҳум: Накуштани Убайдуллоҳ ибни Умар ба қисоси куштани Ҳурмузон.
 - Дувоздаҳум: Зиёд кардани азони дуввум дар рӯзи ҷумъа, ки ин азон дар замони Паёмбар (с) ва Абубакру Умар набуд ва фақат як азон гуфта мешуд.
 - Сездеҳум: Паёмбар (с) Ҳакам – падари Марвонро бадарға кард ва Усмон (р) ӯро бозгардонд.
- Ва чизҳои дигар ҳаст монанди ин, ки меғӯянд Усмон (р) дар ҳамон зинаи минбар менишаст, ки Паёмбар (с) дар он менишаст. Паёмбар (с) бар зинаи авали минбар меистод ва суҳанронӣ мекард, баъд аз ӯ (с) Абубакр (р) дар зинаи дуввум қарор мегирифт ва вақте Усмон (р) омад, ба ҳамон зинаи аввал боло рафт ва баъд аз ӯ то ба имрӯз чунин аст. Ҳамчунин гуфтаанд, ки Умар (р) бо дурра мезад ва Усмон (р) бо шаллоқ мезад. Ва гуфтаанд Усмон (р) Абудардоъро, ки яке аз асҳоби Паёмбар (с) буд, озор дод ва дигар чизҳо ва эътирозоте, ки бар Усмон (р) мешавад, ки

¹⁰⁵. Рабаза дар фосилаи аз рӯз аз Мадина ба сӯйи Макка аст, Мӯъҷам-л-булдон, 24/2.

бештарашон дурӯғ ҳастанд ва ҳақиқат надоранд ва инак шарҳи он эътирозҳо.

Эътирози аввал:

Додани вазифа ва мақом ба хешонашон

Хешовандони Усмон (р), ки ӯ онҳоро вазифа ва мақом дода буд, чӣ касоне буданд? Хешовандони Усмон (р), ки вай онҳоро вазифа дода буд, иборат буданд аз Муъовия, Абдуллоҳ ибни Саъд ибни Абисарҳ, Валид ибни Уқба, Саъид ибни Ос ва Абдуллоҳ ибни Омир. Ин панҷ нафар аз хешовандони Усмон (р) буданд, ки ӯ онҳоро ба унвони волӣ ва амир таъйин карда буд. Мухолифони Усмон (р) гумон мебуданд, ки ин амали ӯ ҷоест аст барои эътироз ва айбгирӣ. Пас бубинем, ки боқии волиён ва амирони Усмон (р) чӣ касоне буданд.

Абумӯсои Ашъарӣ, Қаъқоъ ибни Амр, Ҷобир Алмазнӣ, Ҳабиб ибни Муслима, Абдурраҳмон ибни Холид ибни Валид, Абуаъвар Салмӣ, Ҳаким ибни Саломат, Ашъас ибни Қайс, Ҷарир ибни Абдуллоҳи Баҷалӣ, Утайба ибни Нуҳос, Молик ибни Ҳабиб, Усайри Аҷалӣ, Соиб ибни Ақраъ, Саъид ибни Қайс, Салмон ибни Рабиъа ва Ханис ибни Хабиш, инҳо волиён ва фармондорони Усмон (р) буданд ва бо як нигоҳи кӯтоҳ мебинем, ки адади хешовандони Усмон, ки волӣ ва амир буданд, аз дигарон хеле камтар буданд ба хусус вақте ки инро дар назар бигирем, ки Паёмбар (с) бани Умайяро беш аз дигарон амир ва фармондор муқаррар мекард.

Шайхулислом Ибни Таймия мегӯяд:

- *«Ҳеҷ қабилае аз қабилаҳои Қурайшро сурог надорем, ки амирон ва фармондорони Паёмбар (с) аз он қабила аз бани Умайя бештар бошанд ва бештари волиён ва фармондорони Паёмбар (с) аз*

бани Умайя буданд, зеро онҳо зиёд буданд ва шарофат ва раёсат дар онҳо буд¹⁰⁶».

Ва волиён ва касоне аз бани Умайя, ки Паёмбар (с) онҳоро ба унвони амир ва волӣ интихоб кард, иборатанд аз Итоб ибни Ҳусайн, Абусуфён ибни Ҳарб, Холид ибни Саъид, Усмон ибни Саъид ва Аббон ибни Саъид. Ин панҷ нафар аз бани Умайяро Паёмбар (с) ба унвони волӣ интихоб кард ва Усмон (р) низ аз бани Умайя панҷ нафарро ба унвони волӣ муқаррар кард ва ҳамаи ин фармондорон ва волиёнро Усмон (р) дар як замон муқаррар накарда буд, балки Усмон (р) Валид ибни Уқбаро ба унвони фармондор муқаррар кард, сипас ӯро аз вазифа барканор кард ва Саъид ибни Осро ба ҷойи ӯ таъйин намуд.

Пас панҷ нафар дар як вақт волӣ набуданд. Ҳамчунин Усмон (р) пеш аз вафоташ Саъид ибни Осро аз вазифа барканор кард,¹⁰⁷ сипас вақте Усмон (р) вафот кард, аз бани Умайя фақат се нафар волӣ ва амир буданд.

Муъовия ва Абдуллоҳ ибни Саъд ибни Абисарҳ ва Абдуллоҳ ибни Омир ибни Кариз ва Абдуллоҳ ибни Омир низ пеш аз вафоти Усмон (р) аз амири барканор шуда буданд¹⁰⁸.

Дар ин ҷо ба як чиз бояд таваҷҷӯҳ кард ва он ин аст, ки Усмон (р) Валид ибни Уқба ва Саъид ибни Осро аз аморати Куфа барканор кард, ҳамон Куфое, ки Умар (р) Саъд ибни Абуваққосро аз амирии он азл кард ва Куфое, ки ҳаргиз аз ҳеч волӣ ва амире розӣ нашуда буд.

Бинобар ин, аз мансаб барканор кардани Усмон (р) ин волиёнро наметавон айбе барои онҳо шумурд, балки шаҳре, ки онҳо ба унвони волӣ муқаррар шуда буданд, айб дошт ва оё ин волиён кифоят ва лаёқати

¹⁰⁶ . Минҳочуссуннат, 192/6.

¹⁰⁷ . Табарӣ. Таърих, 445/3.

¹⁰⁸ . Ҳамон манбаъ

худро собит карданд ё не? Ва гувоҳии уламо дар мавриди ин волиёне, ки Усмон (р) онҳоро ба ин вазифа муқаррар карда буд, баён хоҳад шуд.

Алӣ (р) хешовандони худро ба унвони волӣ ва амир интихоб кард¹⁰⁹, аммо ҳеҷ кас бар ӯ эътироз накард ва мо низ бар ӯ эътироз намекунем ва инҳо, ки бар Усмон (р) айб мегиранд, ки хешовандонашро волӣ қарор додаст ё шиъа ҳастанд ё суннӣ.

Агар шиъа бошанд, ба онҳо мегӯем, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) низ хешовандонашро волӣ ва амир қарор дод, пас ҳар ду қазия яксон ҳастанд. Агар Усмон (р)-ро ба хотири он, ки хешовандонашро волӣ таъйин карда, метавон айбҷӯӣ кард, пас ин ки Алӣ (р) низ хешовандонашро волӣ қарор дода буд, низ метавонад ҷое барои эътироз ва айбҷӯии ӯ бошад ва агар наметавон Алӣ (р)-ро низ айб гирифт ҳамчунин Усмон (р)-ро ба хотири ин кор набояд айбҷӯӣ кард, балки касоне, ки Усмон (р) онҳоро ба унвони волӣ таъйин кард, аз онҳо, ки Алӣ (р) амириро ба онҳо супурд, беҳтар буданд, ба ҷуз Абдуллоҳ ибни Аббос.

Ва агар касе бар Усмон (р) эътироз мекунад, суннӣ бошад, ба ӯ мегӯем, ки бояд аз ин ду чиз якеро бигӯӣ: Яке ин ки Усмон (р) аз рӯйи хоҳиши онҳо онҳоро ба унвони волӣ муқаррар кард ва онҳо шоистагии ин мақомро надоштанд. Дуввум, ин ки мегӯӣ Усмон (р) гумон мебурд, ки онҳо шоистагии амириро ва волӣ буданро доранд ва бинобар ин онҳоро волӣ қарор дод. Ва асл ва қоидаи кулӣ ин аст, ки бояд дар бораи афроди мисли Усмон (р) гумони нек дошт ва баъд аз ҳамаи инҳо ба сират ва зиндагии афроде, ки Усмон (р) онҳоро волӣ қарор дод, нигоҳ мекунем ва уламо дар бораи ин волиён чунин шаҳодат медиҳанд:

¹⁰⁹ . Волиёни Алӣ (р) аз хешовандонаш: Абдуллоҳ ва Убайдуллоҳ ва Қисам ва тамоми писарони Аббос (р) ва писари занаш Муҳаммад ибни Абубакр. Ниг: «Таърихи Халифа» - и Ибни Хаёт, саҳ. 200-201.

Аввал: Муъовия ибни Абусуфён

Мусалмонҳо ҳама иттифоқдоранд, ки Муъовия ибни Абусуфён аз беҳтарин волиён буд, балки аҳли Шом ӯро хеле дӯст медошанд. Умар ибни Хаттоб (р) ӯро ба унвони волӣ ва амири Шом муқаррар карда буд. Усмон (р) фақат инро кард, ки ӯро бар ҳамон мақомаш боқӣ гузошт ва фармондориҳои дигарро ба вай супурд. Муъовия (р) дар замони Паёмбар (с) котиб ва нависандаи ваҳӣ буд ва аз беҳтарин волиён буд ва Паёмбар (с) мефармояд: **«Беҳтарин ҳокимони шумо касоне ҳастанд, ки шумо онҳоро дӯст медоред ва онҳо шуморо дӯст медоранд ва шумо барои онҳо дуъо мекунед ва онҳо барои шумо дуъо мекунанд»**¹¹⁰. Ва Муъовия ин гуна ашхос буд.

Дуввум: Абдуллоҳ ибни Саъд ибни Абусарҳ

Ў аз саҳобагони Паёмбари Худо (с) буд ва сипас аз дини Худо баргашт ва муртад шуд ва баъд аз он тавба кард ва сӯйи Худо бозгашт ва баргашт то бо Паёмбар (с) байъат кунад. Усмон (р) гуфт:

- «Эй Паёмбари Худо (с), бо ӯ байъат кун, ӯ тавба кардааст, аммо Паёмбар (с) бо ӯ байъат накард. Сипас Усмон (р) барои бори дуввум ва саввум ба Ў (с) гуфт: Он гоҳ Паёмбар (с) дасташро дароз намуд ва ӯ бо Паёмбар (с) байъат намуд¹¹¹ ва вай аз он чи бар он буд, баргашт ва сӯйи Худо тавба кард ва аз беҳтарин волиён буд ва Африқоро ӯ фатҳ кард».

Имом Заҳабӣ дар мавриди ӯ мегӯяд:

- «Ў аз ҳад фаротар нарафт ва аз вақте ки дар соли фатҳи Макка мусалмон шуд, коре накард, ки аз ӯ

¹¹⁰ . Муслим, китоби «Алиморат», ҳадис1855.

¹¹¹ . Абудовуд. Китобул-ҳудуд, боби «Алҳукму фи ман иртадда», 4359.

интиқод гирифта шавад ва вай яке аз мардони оқил ва саховатманд буд¹¹². Футуҳоти зиёде, ки дар Африқо ба даст омад, ба тавассути кордонии ӯ анҷом гирифт».

Саввум: Саъид ибни Ос

ӯ яке аз асҳоби баргузидаи Паёмбари Худо (с) буд. Имом Заҳабӣ дар мавриди вай мегӯяд:

- ӯ амир, шариф, саховатманд, бурдбор, матин, дорои қотеъият ва ақл ва шоистаи хилофат буд¹¹³.

Чаҳорум: Абдуллоҳ ибни Омир ибни Кариз

ӯ сарзамини Форс ва Хуросонро фатҳ кард ва давлати Эрон дар замони Усмон (р) ба дасти ӯ комилан аз байн рафт ва Сичистон ва Кирмон ва дигар шаҳрҳоро фатҳ карда ва Имом Заҳабӣ дар мавриди ӯ мегӯяд: -ӯ аз подшоҳони бузурги араб ва афроди далер ва саховатманд буд¹¹⁴.

Панҷум: Валид ибни Уқба

Назди Шаъбӣ аз чиҳоди Ҳабиб ибни Салама ва футуҳоташ гуфтанд, ӯ гуфт:

- Агар Валид ва чиҳод ва фармонравоии ӯро медидед, чӣ гуна буд. Валид ибни Уқба панҷ сол амири Куфа буд ва дари хонаи ӯ ба рӯйи ҳама кас боз буд ва ҳар кас мехост пеши ӯ мерафт ва бо вай сухан мегуфт ва мардум ӯро дӯст медоштанд, вале аҳли Куфа чунон, ки гуфтанд, афроди дурусте набудаанд.

Ду эътироз бар Валид ибни Уқба шудааст:

- Аввал ин ки мегӯянд, ки ин оят дар бораи Валид нозил шудааст:

¹¹² . Сияри Иълумун-нубалло, 34/3.

¹¹³ . Сияри Иълумун-нубалло, 445/3.

¹¹⁴ . Сияри Иълумун-нубалло, 21/3.

«Ё айюҳал-лазина оману ин ҷоакум фосиқун бинабаин фатабайяну ан тусиббу қавман бичаҳолатин фатусбиҳу ғало мо фағалтум нодимина.»

«Эй касоне, ки имон овардаед! Агар шахси фосиқе хабаре барои шумо биёварад, дар бораи он таҳқиқ кунед, мабодо ба гурӯҳе аз рӯйи нодонӣ осебе бирасонед ва аз кардаи худ пушаймон шавед».

(Сураи Ҳуҷурот, ояти 6)

Маъруф аст, ки ин оят ҳангоме нозил шуд, ки Паёмбари Ислому (с) Валид ибни Уқбаро фиристод, ки закоти амволи бани Мусталақро ҷамъоварӣ кунад. Вақте ки Валид ба сӯйи онҳо рафт, дид, ки ба сӯйи ӯ меоянд, бинобар ин, тарсид ва ба сӯйи Паёмбар (с) баргашт ва гуфт:

- «Онҳо хостанд маро бикишанд».

Он гоҳ Паёмбар (с) хашмгин шуд ва Холид ибни Валидро ба сӯйи онҳо фиристод. Сипас Худованд оят нозил кард ва Паёмбар (с)-ро дастур дод, то таҳқиқ кунанд. Вақте таҳқиқ карданд, афроди қабилаи бани Мусталақ гуфтанд, ки мо барои ҷанг берун наёмада будем, балки вақте дидем, ки фиристодаи Паёмбар (с) дер кард ва наёмад, закотҳои худро бардошта ва хостем, ки худамон онро биёварем.

Эътирози дуввум:

- «Меғӯянд, ки Валид дар ҳоле, ки маст буд, намози бомудодро хонд ва ба ҷойи ду рақъат чаҳор рақъат хонд ва ба мардум гуфт»:

- «*Ҳанӯз бештар бихонам*».

Мардум ба ӯ гуфтанд:

- «*Имрӯз зиёдаравӣ мекунӣ*».

Сипас пеши Усмон (р) рафтанд ва аз Валид шикоят карданд ва Усмон (р) ӯро бо гуноҳи шаробхӯрӣ

шаллоқ зад ва ин нукта дар «Саҳеҳ»-и Муслим омадааст¹¹⁵.

Пас ду эътирозе, ки бар Валид мешавад, мавриди аввал дар назди муфассирон маъруф аст ва Имом Аҳмад¹¹⁶ бо санади Ҳасан ривоят кардааст, ки ин оят дар мавриди Валид нозил, шудааст. Аммо лозим нест, ки фосиқ қарор дода шавад, зеро Худованд як ҳукми кулӣ барои ҳамаи касоне, ки хабареро нақл мекунанд, ироъа додаст ва агар Худованд ўро фосиқ номидааст, оё ба маънои он аст, ки дар тамоми умр фосиқ бошад? Худованди мутаъол мефармояд:

«Валлазина ярмунал-муҳсаноти сумма лам яъту биарбаъати шуҳадоа фаҷлидуҳум самонина ҷалдатан ва ло тақбалу лаҳум шаҳодатан абадан ва улоика ҳумул-фосиқуна. Иналлаллазина тобу мин баъди золика ва аслаҳу фаинналлоҳа ғафурур раҳим».

«Ва касоне, ки онҳо покдоманеро муттаҳам мекунанд, сипас чаҳор шоҳид (ба давъои худ) намеоваранд, онҳоро ҳаштод тозиёна бизанед ва шаҳодаташонро ҳаргиз қабул накунед ва онҳо ҳамон фосиқонанд, магар касоне, ки баъд аз он тавба кунанд ва ҷуброн намоянд, (ки Худованд онҳоро мебахшад), зеро Худованд омӯрзанда ва меҳрубон аст».

(Сураи Нур, ояти 4-5)

Ва ба фарзи ин, ки оят дар мавриди Валид нозил шуда бошад, оё дарвозаи тавба ба рӯи ӯ баста шудааст?!

¹¹⁵ . Муслим. Ал-ҳудуд, ҳадиси 1707.

¹¹⁶ Аҳмад 279/4. Вале ҳадисҳоро Шайх Абдуллоҳи Саъд заъиф гуфтааст. .Ниг. китоби «Ал-ибонату лимо лиссаҳобати минал-манзалати валмаконати», таълифи Ҳамд Алҳамидӣ, саҳ 39.

Аммо ин ки \bar{u} шароб нӯшидааст, Худо беҳтар медонад ва мо ривояти «Саҳеҳ»-и Муслимро дурӯғ намебарорем ва \bar{u} ба муҷозоти шаробхӯрӣ шаллоқ зада шуд, вале ин ки оё вай шароб хурд ё не, чизи дигар аст. Вақте Валид ибни Уқба волии Куфа буд, ду нафар аз аҳли Куфа ба Мадина пеши Усмон (р) рафтанд ва ба \bar{u} гуфтанд, ки Валидро дидем, ки дар намози бомдод, дар ҳоле, ки маст буд, имоми намози мо шуд. Яке гуфт: -Ман \bar{u} ро дар ҳолати мастӣ дидам ва дигарӣ гуфт:

- Вайро дидам, ки қай мекард. Он гоҳ Усмон (р) гуфт: -Ҳатман шароб нӯшида, ки онро қай кард. Алӣ (р) ва Ҳасан ибни Алӣ (р) ва Абдуллоҳ ибни Ҷаъфар (р) он ҷо буданд. Он гоҳ Усмон (р) дастур дод, ки Валидро шаллоқ бизананд ва сипас \bar{u} ро аз амирии Куфа барканор кард. Аммо баъзе аз уламо дар мавриди шаҳодати ду гувоҳ шакку шубҳа кардаанд, на дар дурустии дoston.

Бале, \bar{u} чунон, ки дар «Саҳеҳ»-и Муслим ривоят шуда, шаллоқ хӯрд, вале оё он ду гувоҳ рост мегуфтанд? Барои он ки бештар аз ин масъала огоҳ шавед, ба китоби **«Ал-ъавосим миннал-қавосим»** бо таҳқиқи Муҳибуддини Хатиб муроҷиат кунед. \bar{U} гувоҳӣ додани он ду гувоҳро ноқис қарор дода ва баён карда, ки онҳо афроди мавриди эътимоде набудаанд¹¹⁷. Ва агар ҳам шароб хӯрдани Валид собит шавад, наметавон дар Усмон (р) айб гирифт, зеро вақте гувоҳон гувоҳӣ доданд, вай Валидро шаллоқ зад ва \bar{u} ро аз амири барканор кард. Оё Усмон (р) хато кардааст? Ҳақиқати амр ин аст, ки \bar{u} ба хато нарафтааст, балки ин фазилат ва бузургӣ аст барои \bar{u} , зеро вай хешованд ва волии худаширо шаллоқ зад ва аз мансаб барканор кард ва бо \bar{u} бо ҷиддият бархӯрд намуд.

¹¹⁷ . Ал-ъавосим минна-л-қавосим, саҳ 107-108, ҳошия.

Ва оё Валид ибни Уқба бегуноҳ аст? Мо дар оғози сухан гуфтем, ки мо муддаъӣ нестем, ки асҳоби Паёмбар (с) бегуноҳ ва маъсум будаанд ва дар замони Умар (р) низ чунин иттифоқе афтод ва Ибни Мазъум шароб нӯшид ва фармудаи илоҳиро таъвил кард, он ҷо ки мефармояд:

«Лайса ғалал-лазина оману ва ғамилус-солиҳоти ҷуноҳун фимо таъйину изомат-тақав ва оману ва ғамилус-солиҳоти суммат-тақав ва оману суммат-тақав ва аҳсану. Валлоҳу юҳиббул муҳсинина.»

«Бар касоне, ки имон оварда ва амалҳои солеҳ анҷом додаанд гуноҳе дар он ҷӣ хӯрдаанд нест (ва нисбат ба нӯшидани шароб, пеш аз нозил шудани ҳукми таҳрим ҷазо дода намешавад), агар тақво пеша кунанд ва имон биёваранд ва амалҳои солеҳ анҷом диҳанд, сипас тақво пеша кунанд ва имон оваранд, сипас тақво пеша кунанд ва неки намоянд ва Худованд некӯкоронро дӯст медорад».

(Сураи Моида, ояти 93)

Он гоҳ Умар (р) мафҳуми дурусти оятро барои ӯ баён кард ва сипас ӯро аз мансаб намуд. Пас аз волиҳои Усмон (р) танҳо касе, ки метавон ба ӯ эътироз кард, Валид ибни Уқба аст ва хатои Валидро наметавон ба гардани Усмон (р) андохт ва аз ӯ айб гирифт ва агар айбе ҳаст, пас дар худ Валид аст.

Эътирози дуввум:

Бадарға кардани Абузар ба Рабаза

Имом Табарӣ ва дигарон аз Сайф ибни Умар ривоят кардаанд, ки миёни Муъовия ва Абузар суханоне радду бадал шуд ва Муъовия ба Усмон (р) паём фиристод, ки Абузар коре карда, ки мардум

табоҳ мешаванд ва бар зидди мо бармехезанд. Усмон (р) ба ӯ гуфт, ки Абузарро пеши ман бифирист ва Муъовия Абузарро пеши Усмон (р) фиристод. Усмон (р) ӯро сарзаниш кард ва сипас Абузар ба Рабаза рафт¹¹⁸.

Ин ривояти Сайф ибни Умар аст. Пештар баён кардем, ки мо ривояти саҳеҳе дорем, ки онро қабул мекунем ва инак, ривоятеро, ки Бухорӣ дар «Саҳеҳ»-и худ дар бораи ин масъала зикр кардааст, баён мекунем. Зайд ибни Ваҳб мегӯяд, ки аз Рабаза гузар кардам, ногаҳон он ҷо Абузарро дидам, ба вай гуфтам чӣ чиз туро бар он доштааст, ки дар ин ҷо сукунат кунӣ? Абузар гуфт:

- «Дар Шом будам ва ману Муъовия дар мавриди касоне, ки тилло ва нуқра захира ва анбор мекунанд, ихтилоф кардем. Муъовия гуфт: -Ин оят дар мавриди аҳли Китоб нозил шудааст ва ман гуфтам дар бораи мо ва онҳо нозил шудааст¹¹⁹ ба хотири ин суханон аз ҳамдигар нороҳат шудем ва ӯ ба Усмон (р) номае навишт ва аз ман шикоят кард, ки ман дар мавриди ин масъала сухан намегӯям ва мардумро таҳрик намекунам. Он гоҳ Усмон (р) ба ман нома навишт, ки ба Мадина биёям ва ман ба Мадина омадам. Мардум чунон бар ман ҳучум оварданд, ки гӯё аслан маро надида буданд. Ин масъаларо ба Усмон (р) дар миён

¹¹⁸ . Табарӣ, Таърих. 335/5.

¹¹⁹ . Назари Абузар дар масъалаи тилло ва нуқра, ки ҳеҷ чизе аз тилло ва нуқра набояд пеши касе бошад ва ҳеҷ кас бештар аз ниёзи худ набояд тилло ва нуқра захира кунад. Саҳобагон ҳама бо ин масъала муҳолиф буданд ва тақрибан мусалмонон дар ин бора иҷмоъ доранд, ки мусалмон метавонад тилло ва нуқра захира кунад, ба шарт он ки закоташро бипардозад. Бинобар ин, Бухорӣ дар «Саҳеҳ»-и худ бобе зерин ин унвон зикр карда, ки ҳар он чӣ закоти он дода шавад, ганҷ нест ва ҳамин назария аз Абдуллоҳ ибни Умар (р) ва дигар саҳобагон нақл шудааст ва фақат назари Абузар ин буд, ки касе ҳақ надорад, ки зиёда бар ниёзи худ тилло ва нуқра дошта бошад, гарчи закоти онро бидиҳад ва Муъовия дар ин маврид бо ӯ муҳолифат кард.

гузоштам, ӯ гуфт: -Агар мехоҳӣ, ба гӯшае бирав. Бинобар ин ба ин ҷо омадам ва агар як ғуломи ҳабширо ба унвони амир муқаррар кунанд, гӯш мекунам ва итоъат менамоям¹²⁰.

Бинобар ин, Усмон ибни Аффон (р) Абузарро ба Рабаза бадарға накардааст ва Муъовия ӯро ба хорӣ ва зиллат аз Шом ба Мадина нафиристодааст ва ҳамаи инҳо дурӯғҳое ҳастанд, ки ба эшон нисбат дода шудаанд».

Ва ин буд достони Абузар, ки Бухорӣ ва Ибни Саъд ривоят кардаанд, ки Абузар вақте ба Рабаза рафт, гуфт:

- «Аз Паёмбар (с) шунидам, ки мефармуд, ҳар гоҳ сохтмонҳо ба кӯҳи Салъ расид, аз Мадина берун биравад¹²¹».

Пас аз рафтани Абузар ба Рабаза ба фармони Паёмбар (с) будааст ва аз Паёмбар (с) ривоят шудааст, ки фармуд:

- «Худо ба Абузар раҳм намояд, ӯ танҳо меравад ва танҳо мемирад ва рӯзи қиёмат танҳо барангехта мешавад¹²²».

Эътирози саввум:

Додани хумси ғанимати Африқо ба Марвон

Мегӯянд ба Марвон хумси ғанимати Африқоро дод. Ин дурӯғи маҳз аст ва аз Усмон (р) собит нашудааст, ки чунин кореро карда бошад.

¹²⁰ . Саҳеҳи Бухорӣ, китоби «Закот», боби «Мо удия закотуҳу фалайса биканзин», ҳадиси 1406.

¹²¹ . Табақоти Ибни Саъд , 226/4.

¹²² . Ҳоким 50/2 ва онро саҳеҳ донистааст ва Заҳабӣ мегӯяд: -Аз ривоени он Язид ибни Суфён аст ва ӯ бисёр заъиф аст.

Эътирози чаҳорум: Сӯхтани нусхаҳои Қуръон

Меғӯянд нусхаҳои Қуръонро сӯзонид. Ҳузайфа ибни Ямон ба Усмон (р) паём фиристод, ки мардум дар хондани Қуръони карим дучори ихтилоф шудаанд ва тарси он меравад, ки ба Қуръон куфр биварзанд ва аз Усмон (р) хост, ки ҳамаи мардумро бар як қироъат ҳамъ кунанд ва Қуръонро бори дуввум ҳамъоварӣ намояд¹²³.

Бинобар ин, Усмон (р) дастур дод, то Қуръонро дубора ҳамъ кунанд ва нусхаҳои аз Қуръонро, ки Усмон (р) онро сӯзонид, қисматҳои буданд, ки тиловати он мансух шуда буд ва баъзе аз саҳобагон онро нигоҳ дошта буданд ва дар он нусхаҳо сураҳо ба он тартиб набуданд, ки Чабраъил (а) дар охири ироъаи Қуръони маҷид ба Паёмбар (с) Қуръонро ба он тартиб ба \bar{U} (с) ироъа карда буд ва дар баъзе нусха саҳобагон тафсириҳое дар Қуръон навишта буданд. Бинобар ин, Усмон (р) дастур дод, то он нусхаҳои Қуръонро бисӯзонанд ва фақат як нусха навишт ва дар он ҳамаи қироъатҳо буданд ва қироъатҳои собит аз Паёмбар (с)-ро лағв накард. Баъзе аз уламо гуфтаанд, ки вай фақат як қироъатеро, ки ба лаҳҷаи қурайшии забони арабӣ буд, гузошт.

Ибни Арабӣ дар мавриди ҳамъовари Қуръони карим ва сӯзондани дигар нусхаҳо меғӯяд:

- *«Ин кори нек ва кори хуб ва бузурги Усмон (р) буд, ӯ ихтилофро ба таври қатъӣ аз байн бурд ва Худованди мутаъол ба дасти ӯ Қуръонро мафҳуз гардонд¹²⁴».*

Пас ин кор фазилате аз фазоили Усмон (р) ва шоҳкорҳои ӯ аст, ки душманон онро барои ӯ айб

¹²³ . Бухорӣ китоби «Фазоилул-Қуръон», боби «Ҳамъул-Қуръон», ҳадиси 4987.

¹²⁴ . Алавосими минал-қавосими, саҳ . 80.

шумурда ва баҳонае барои айб гирифтани аз ӯ қарор додаанд.

**Ва ӯайнур-ризо ӯан-кулли ӯайбин калилатин,
Ва локин ӯайнус-сахатӣ табдил-масовиё.**

Ва он, ки розӣ аст, аз ҳама айбҳо чашм мепӯшаду нодида мегирад ва он кас, ки нохушнуд аст, бадихоро ошкор месозад.

**Эътирози панҷум:
Задани Ибни Масъуд**

Мегӯянд Ибни Масъудро чунон зад, ки рӯдаҳояш дарид ва Аммор ибни Ёсирро зад ва паҳлӯҳояшро шикаст. Ин дурӯғи маҳз аст, зеро агар рӯдаҳо ва шиками Ибни Масъуд медарид, зинда наместанд, пас на шиками Ибни Масъуд дарид ва на паҳлӯҳои Аммор шикаста шуда буданд.

**Эътирози шашум:
Зиёд кардан ба ҳарими Паёмбар (с)**

Паёмбари Ислом (с) ҳариме дошт ва фармуд:
- «Ҳарим, ҳарими Худо ва Паёмбар аст»¹²⁵.

Ва Умар (р) барои шутурони садақа минтақаи хоссеро дар назар гирифт, ки фақат шутурони байтулмол дар он чаронда мешуданд, то фарбеҳ шаванд ва мардум аз он истифода кунанд. Вақте Усмон (р) ба хилофат расид ва амволи закот бештар шуданд, ӯ ин чарогоҳ ва ҳаримро густариш дод. Бинобар ин, бар вай эътироз карданд ва ба ӯ гуфта шуд:

¹²⁵ . Бухорӣ , Китобу-л-мусоқот, боби «Лоҳимо илло лиллоҳи ва лирасулиҳи, ҳадиси 2370.

-«Ҳариме, ки таъйин кардаӣ, оё Худованд ба ту иҷозаи чунин кореро додаст ё бар Худо дурӯғ мебандӣ?»

Усмон (р) гуфт:

-«Умар (р) пеш аз ман барои шутурони садақа ҳаримеро таъйин карда буд, вақте ман ба ҳукумат расидам, шутурони байтулмол ва садақа бештар шуданд, бинобар ин, ман ҳаримро зиёд кардам¹²⁶».

Эътирози ҳафтум:

Комил хондани намоз дар сафар

Паёмбар (с) ва Абубакру Умар (р) дар сафар ду ракъат намоз мехонданд ва Усмон (р) дар аввали хилофати худ дар сафар ду ракъат намоз хонд ва сипас намозро дар сафар комил мехонд. Посух ин аст, ки аввалан, ин як масъалаи фикҳӣ ва иҷтиҳодӣ аст, ки Усмон (р) дар он иҷтиҳод кард ва ба хато рафт ва чӣ айбе дорад? Агар хато карда бошад, он ҳам агар хато карда бошад ва оё ба хотири ин кор рехтани хуни Усмон (р) ҳалол аст?

Ва чӣ касе ғайр аз Паёмбар (с) бегуноҳу маъсум аст? Илова бар ин бояд гуфт, ки уламо дар бораи ин масъала бо ҳам ихтилофдоранд ва назари бештари аҳли илм ин аст, ки қаср ва шикастани намоз дар сафар як суннати мустаҳаб аст¹²⁷. Пас агар Усмон (р) коре карда, ӯ фақат як амри мустаҳабро тарк кардааст ва як кори ҷоизро анҷом додаст ва ё ин ки рухсатро тарк намуда ва ба азимат амал кардааст.

Аммо чаро Усмон (р) намозро дар сафар комил хонд? Гуфтанд, ки ӯ ба ду хотир чунин кард:

¹²⁶ . Аҳмад бо санди саҳеҳ дар «Фазоилус-саҳоба», 470/1, ҳадиси 765.

¹²⁷ . Ин гуфтаи Имом Молик, Шофиъӣ, Авзоъӣ ва Аҳмад аст. Ниг: Алмуғонӣ, 54/2.

- Чун ӯ дар Макка издивоҷ карда буд ва Маккаро шаҳри худ медонист, бинобар ин он ҷо намозро комил хонд.

- Ӯ метарсид, ки бодянишинон дучори фитна шаванд ва вақте ба сарзамини худ баргарданд, он ҷо низ намозро шикаста бихонанд. Бинобар ин, Усмон (р) намозро комил Хонд, то барояшон баён кунад, ки дар асл намоз чаҳор рақъат аст. Валлоҳу аълам!

Ва вақте Оиша (р) дар сафар намозро комил хонд, ба Урва гуфтанд: -Оиша (р) чаро дар сафар намозро комил хонд? Гуфт: -Ӯ монанди Усмон (р) таъвил кард. Пас манзур ин аст, ки Усмон (р) таъвил кард¹²⁸.

**Эътирози ҳаштум нуҳум ва даҳум:
Дар ҷанги Бадр ҳозир нашуд, рӯзи ҷанги Уҳуд
гурехт ва дар байъати Ризвон набуд**

Посух ба ин эътирозҳо дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ баён шудааст. Усмон ибни Мавҳиб мегӯяд: -Марде аз аҳли Миср омад ва гуфт: -Ин қавм чӣ касоне ҳастанд? Гуфтанд: -Онҳо Қурайш ҳастанд. Гуфт: -Бузурги шумо кист? Гуфтанд: Абдуллоҳ ибни Умар (р). Он гоҳ он мард пеши Абдуллоҳ ибни Умар (р) омад ва гуфт: Эй Ибни Умар! Ман туро аз чизе мепурсам, посухи онро ба ман бигӯ. Оё медонӣ, ки Усмон дар рӯзи Уҳуд гурехт?

Гуфт: -«Бале!»

- «Оё медонӣ, ки Усмон дар ҷанги Бадр ширкат надошт?

Гуфт:- « Бале!»

- «Оё медонӣ, ки Усмон дар байъати Ризвон ҳузур надошт?

Гуфт: -«Бале!».

¹²⁸ . Кулайнӣ. Ал – Кофӣ, саҳ . 524/4 аз Ҷаъфари Содиқ ривоят шуда, ки қоил хондани намоз дар Ҷарамайн (Макка ва Мадина) беҳтар аст.

Мисрӣ гуфт:

-«Аллоҳу акбар, яъне ҳақиқате, ки мехостам собит шуд».

Он гоҳ Абдуллоҳ ибни Умар (р) ба ӯ гуфт: -

«Биё, то бароят баён кунам дар бораи гурехтани ӯ аз ҷанги Уҳуд. Бояд бигӯям, ки Худованд, ӯро бахшида ва омурзида аст, чунон, ки ӯ таъоло мефамояд:

«Инналлазина таваллав минкум явмал-тақал ҷамъони иннамо истазаллаҳумуш-шайтону бибаъзи мо касабу ва лақад ѓафаллоҳу ѓанҳум, инналлоҳа ғафурун ҳалим».

«Онҳое, ки дар рӯзи рӯёрӯии ду гурӯҳ (мусалмонон ва кофирон дар ҷанги Уҳуд) гурехтанд, бегумон шайтон ба сабаби поре аз он чӣ карда буданд, онҳоро ба лағзиш андохт ва Худованд онҳоро бахшид. Ба дурустие, ки Худованд омурзанда ва шикебо аст.»

(Сураи Оли Имрон, ояти 155)

Аммо дар ширкат накардани ӯ дар ҷанги Бадр барои он буд, ки духтари Паёмбар (с), ки ҳамсари Усмон (р) буд, саҳт бемор буд ва Паёмбар (с) ба ӯ гуфт:

- **«Ту аз ҳамсарат ниғаҳбонӣ кун ва подоши фарде, ки дар ҷанг ҳузур дорад, ба ту мерасад ва низ саҳмияи ғанимати ту ҳам ба ту мерасад».**

Бинобар ин, Усмон (р) бо дастури Паёмбар (с) дар ҷанг ширкат накард ва Паёмбар (с) аз ғаниматҳои ба дастамада аз ин ҷанг ба ӯ саҳмия дод.

Ва аммо ҳозир набудани ӯ дар байъати Ризвон барои он буд, ки касе дар Макка мӯҳтарамтар аз Усмон (р) набуд, ки Паёмбар (с) вайро ба ҷои Усмон (р) бифиридад¹²⁹. Ва байъати Ризвон баъд аз

¹²⁹ . Паёмбар (с) Усмонро ба Макка фиристонд, то ба аҳли Макка бигӯяд, ки вай барои адои ҳаҷи умра омадааст ва баъд аз рафтани Усмон (р) байъати Ризвон анҷом шуд ва Усмон (р) ҳузур нашофт

рафтани Усмон (р) ба Макка анҷом шуд ва Паёмбар (с) дасти рости худро ба ҷойи дасти Усмон (р) қарор дод ва гуфт:

- «**Ин дасти Усмон аст**».

Он гоҳ Ибни Умар (р) ба он марди мисрӣ гуфт:
«Пас инҳоро ба хотир бигир ва бирав»¹³⁰.

Эътирози ёздаҳум:

Қисос нағрифтан аз Убайдуллоҳ ибни Умар

Меғӯянд, ки Усмон (р) Убайдуллоҳ ибни Умар (р)-ро ба хотири куштани Ҳурмузон ҷазо надод. Дар китобҳои таърих маъруф аст, ки баъд аз он, ки Абулӯълӯи маҷусӣ Умар ибни Ҳуттоб (р)-ро ба шаҳодат расонид, вақте мардум ҷодаре бар сари ӯ андохтанд, ӯ худкушӣ кард¹³¹. Баъд аз он Убайдуллоҳ ибни Умар мардеро ба номи Ҳурмузон кушт. Ҳурмузон маҷусие буд, ки мусалмон шуда буд. Вақте ба Убайдуллоҳ гуфтанд, ки чаро ӯро куштӣ? Гуфт: -Се рӯз пеш аз кушта шудани Умар (р) ӯ бо Абулӯълӯи маҷусӣ ҳамроҳ буд ва ханҷаре, ки Умар (р) бо он кушта шудааст, пеши онҳо гузошта буд. Бинобар ин, Убайдуллоҳ ибни Умар (р) гумон мекард, ки Ҳурмузон дар анҷом додани ин ҷиноят бо Абулӯълӯи шарикӣ доштааст. Аз ин рӯ, ба сӯи вай рафт ва ӯро кушт.

ва вай бо дастури Паёмбар (с) ба Макка рафта буд ва байъати Ризвон ба хотири гирифтани хуни Усмон (р) анҷом шуд. Зеро вақте овоза шуд, ки Усмон (р) кушта шудааст, Паёмбар (с) асҳбро ҷамъ кард ва барои гирифтани хуни Усмон (р) аз онҳо байъат гирифт ва касе барои мардуми Макка азизтар аз Усмон набуд, ки Паёмбар (с) ӯро бифиристад.

¹³⁰. Бухорӣ. Фазоилу-с-саҳоба, боби «Маноқиби Усмон (р)», ҳадиси 3698.

¹³¹. Бухорӣ. Фазоилу-с-саҳоба, боби «Қиссатул-байъати», ҳадиси 3700.

Аз Саъид ибни Мусайяб ривоят аст, ки гуфт: - Вақте Умар (р) кушта шуд, Абдурраҳмон ибни Абубакр (р) гуфт: -Аз канори Абулӯълӯ гузар кардам, ӯ ва Ҷуфайна ва Ҳурмузон бо ҳам гӯшакӣ сухан мекарданд, вақте хостам ба сӯйи онҳо биравам, бархостанд ва ханчаре аз миёни онҳо ба замин афтод, ки ду сар дошт ва дастаи он дар байн қарор дошт. Пас нигоҳ кунад, ки ханчаре, ки Умар (р) бо он кушта шуда чӣ гуна аст? Вақте Убайдуллоҳ ибни Умар (р) ин сухани Абдурраҳмон ибни Абубакр (р)-ро шунид, ҳамроҳ бо шамшер ба роҳ афтод ва Ҳурмузонро садо кард. Вақте Ҳурмузон ба пеши вай омад, Убайдуллоҳ ба ӯ гуфт: - «Биё, бо ман, то аспамро нигоҳ кунем».

Он гоҳ Убайдуллоҳ бо шамшер ӯро зад. Убайдуллоҳ мегӯяд:

- Вақте ӯ эҳсоси шиддати дарди шамшери расида кард, гуфт:

- **«Ло илоҳа иллаллоҳ!»** ва Убайдуллоҳ мегӯяд:

- «Ҷуфайнаро фаро хондам, ӯ аз насронииёни Ҳира буд. Вақте шамшерро барои ӯ бардоршам, аломати салибро бар пешониаш қарор дод. Сипас Убайдуллоҳ рафт ва духтари хурди Абулӯълӯро, ки даъвои Ислом мекард, кушт ва хост, ки ҳамаи асирҳоеро, ки ба Мадина оварда шуда буданд, бидушад, он гоҳ муҳоҷирон бо ӯ муҳолифат карданд ва ӯро аз ин қор боз дошта ва таҳдидаш карданд. Убайдуллоҳ гуфт: -Савганд ба Худо, онҳо ва касони дигар ғайр аз онҳоро мекушам ва бо ин сухан ба баъзе аз муҳоҷирон ишора кард. Он гоҳ Амр ибни Ос (р) бо ӯ сӯҳбат намуд, то он, ки тавонист шамшерро аз дасти Убайдуллоҳ бигирад. Вақте Убайдуллоҳ шамшерро ба ӯ дод, Саъд ибни Ваққос омад ва онҳо ба ҳамдигар дарафтоданд, сипас онҳоро аз ҳам ҷудо карданд.

Сипас Умар (р) пеш аз он, ки бо ӯ байъат шавад, омад ва бо Убайдуллоҳ даргир шуд, то он, ки аз ҳама ҷудо шуданд. Ва рӯзе, ки Убайдуллоҳ Ҷуфайна ва Ҳурмузон ва духтари Абулӯълӯро кушт, барои мардум рӯзи сахте буд. Баъд аз он вақте Усмон (р) халифа шуд, муҳоҷирон ва ансорро фаро хонд ва гуфт:

- «Дар мавриди куштани ин марде, ки дар дини Худо рахна ва шикоф эҷод карда, ба ман машварт диҳед».

Муҳоҷирон ҳама итифоқ карда ва Усмон (р)-ро мегуфтанд, ки ӯро ба қатл бирасон, аммо бештари мардум бо Убайдуллоҳ буданд ва Ҷуфайна ва Ҳурмузонро нафрин мекарданд ва мегуфтанд: -Шояд шумо мехоҳед, ки писари Умар (р)-ро аз паси ӯ бифиристанед?

Ихтилоф ва ғавғо дар ин маврид зиёд шуд. Он гоҳ Амр ибни Ос ба Усмон (р) гуфт:

- «Эй Амирулмӯъминин! Ин ҳодиса пеш аз он, ки ту амири мардум шавӣ, рӯй додааст, пас аз онҳо рӯй бигардон ва бигузар».

Он гоҳ бо суханони Амр мардум пароканда шуданд ва Усмон (р) назари ӯро қабул кард ва хунбаҳои он ду мард ва он духтар пардохт шуд¹³².

Пас кушта шудани Убайдуллоҳ ба қасос се сабаб дорад:

Аввал, ин, ки Ҳурмузон барои куштани Умар (р) бо Абулӯълӯъи Маҷусӣ ҳамдаст шуда буд, чунонки Абдурраҳмон ибни Абубакр (р) онҳоро дида буд, бинобар ин, мустаҳаққи куштан буд. Чунонки Умар (р) мегӯяд:

-«Агар тамоми аҳли Санъо баро куштани марде ҳамдаст шаванд, ҳамаи онҳоро ба қасоси ӯ хоҳам кушт¹³³».

¹³² . Табақоти ибни Саъд, 355/3 бо санади саҳеҳ.

¹³³ . Бухорӣ. Аддиёт, боби «Изо асоба қавман мин раҷулин», ҳадиси 6896.

Пас рехтани хуни Ҳурмузон ҷоиз буда, зеро *ӯ* дар куштани Умар (р) ҳамдастӣ доштааст.

Дуввум, ин, ки дар замони Паёмбар (с) вақте Усома фардеро кушт, чун таъвил карда буд, Паёмбар (с) *ӯро* қисос накард. Воқеъа ба ин тавр буд, ки дар яке аз ҷангҳо Усома дид, ки марде аз мушрикон мусалмонони зиёдеро кушт. Он гоҳ Усома ба сӯйи *ӯ* рафт, вақте мушрик *ӯро* дид, гурехт ва дар пушти дарахте пинҳон шуд ва гуфт: **Ашҳаду ан ло илоҳа илаллоҳ!** Аммо Усома *ӯро* кушт. Вақте ин хабар ба Паёмбар (с) расид, Усомаро фаро хонд ва гуфт:

«Оё *ӯро* баъд аз он, ки **«Ло илоҳа илаллоҳ»** гуфт, куштӣ?», Усома гуфт:

- «*ӯ* аз тарси шамшер **«Ло илоҳа илаллоҳ»** гуфт».

Паёмбар (с) фармуд: «Оё *дилашро шикофтӣ?*». Меғӯяд, ки Паёмбар (с) чандин бор такрор мекард, ки: «Оё *ӯро баъд аз гуфтани «Ло илоҳа илаллоҳ» куштӣ?!*», то он, ки ман орзу кардам, ки эй кош акнун нав мусалмон мешудам¹³⁴.

Ва Паёмбар (с) Усомаро қисос накард, зеро *ӯ* корашро асоснок анҷом дода буд. Пас ҳамчунон Усмон (р) Убайдуллоҳро накушт, зеро ки Убайдуллоҳ корашро сабабнок ва таъвил мекард, уи Ҳурмузон дар куштани Умар (р) ҳамдастӣ доштааст.

Саввум, ин, ки Ҳурмузон валӣ надошт ва кушташудае, ки валӣ надошта бошад, валии *ӯ* ҳоким ва подшоҳ аст ва Усмон (р) ба унвони ҳоким аз гирифтани қисоси *ӯ* сарфи назар кард ва гуфтанд, ки Ҳурмузон фарзанде ба номи Қомизбон дошт ва вай аз хуни падараш гузашт кард¹³⁵.

¹³⁴ . Бухорӣ. Китобу- л-мағози, боби «Баъасан-набийю (с) Усомата илал ҳарақот», ҳадиси 4269. Муслим, Китобу- л-имон, 159.

¹³⁵ . Табарӣ. Таърих, 305/3. Аммо воқеъаи гузашти Қомизбон аз хуни падараш аз тариқи Сайф ибни Умари дурӯғгӯ ривоят шудааст.

**Эътирози дувоздаҳум:
Зиёд кардани азони дуввуми рӯзи чумъа**

Паёмбар (с) мефармояд:

- **«Ба суннати ман ва суннати хулафои рошидин баъд аз ман тамассук бичӯед»¹³⁶.**

Ва зиёд кардани азони дуввум дар рӯзи чумъа аз суннати хулафои рошидин аст ва шакке нест, ки Усмон (р) аз хулафои рошидин буд ва маслаҳат дид, ки ин азон зиёд шавад, то мардум бифаҳманд, ки вақти намози чумъа наздик аст. Ин баъд аз он буд, ки шаҳри Мадина бузург шуда буд, бинобар ин, Усмон (р) иҷтиҳод кард ва асҳоб (р) бар ӯ мувофиқат карданд ва ин кор ҳамчунон идома ёфт ва дар замони Алӣ ва Муъовия ва дар даврони бани Умайя ва бани Аббос касе бо он муҳолифат накард ва то имрӯз ҳеҷ кас аз мусалмонон бо ин кор муҳолифат накардааст, бинобар ин, бар иҷмои мусалмонон суннат аст. Ва ин иҷтиҳоди Усмон (р) дар шариъат ҳам асл ва реша дорад, чунонки дар субҳ (дар моҳи Рамазон) ду азон гуфта мешуд ва шояд ӯ ин азонро бар азони аввали бомдод қиёс кардааст.

**Эътирози сездаҳум:
Аз бадарға бозгардонидани Ҳакам**

Паёмбар (с) Ҳакамро бадарға карда буд ва Усмон (р) ӯро бозгардонид. Ба ин иттиҳом ба се сурат метавон посух дод:

Аввал, ин, ки чунин чизе ба санади саҳеҳ собит нест.

Дуввум, ин, ки Ҳакам аз касоне буд, ки дар фатҳи Макка мусалмон шуд ва ӯ аз Тулақо буд. Тулақо дар

¹³⁶ . Абудовуд, Китобус-суннат, боби: «Фи лузумис-суннати», ҳадиси 4607. Тирмизӣ. Китоби илм, боби «Мо ҷоъа фил-ахзи биссуннати», 2676».

Макка сукунат мекарданд ва дар Мадина зиндагӣ накардаанд, пас чӣ гуна Паёмбар (с) ӯро аз Мадина бадарға мекунад ва ҳол он, ки ӯ аслан аз аҳолии Мадина нест.

Саввум, ин, ки бадарғаи маъруф дар шарияти мо ниҳояти он як сол аст ва дар шарият чунин чизе нест, ки касеро тамоми умр бадарға кунанд ва чӣ гуноҳе карда, ки бояд тамоми умр табъид шавад? Бинобар ин, бадарға як ҷазои таъзирӣ аз сӯйи ҳоким аст. Пас ба фарзи он, ки Паёмбар (с) ӯро табъид карда бошад ва ӯ дар замони Паёмбар (с) ва дар хилофати Абубакр ва Умар (р) дар бадарға бошад ва сипас Усмон (р) ӯро боз гардонад. Усмон (р) ӯро баъд аз чанд сол бозгардондааст? Баъд аз беш аз понздаҳ сол, пас чӣ айбе дорад? Ин ҳам дар сурате аст, ки достони бадарғаи ӯ дуруст бошад, ки дар асл саҳеҳ нест.

Илова бар ин, Паёмбар (с) шафоъат ва супориши Усмон (р)-ро дар мавриди Абдуллоҳ ибни Саъд ибни Абусарҳ қабул кард ва ҳол он ки Абдуллоҳ ибни Сарҳ аз дини мубини Ислому баргашта буд ва шакке нест, ки Ҳакам гуноҳи бузургтаре аз ӯ муртакиб нашуда буд, пас чӣ гуна Паёмбар (с) онро мебахшад ва инро намебахшад.

Инҳо эътирозҳои буданд, ки дар Усмон (р) мешаванд, ки баъзе чизҳои дурӯғе ҳастанд ва баъзе корҳои неки вай мебошанд, ки бад ҷилва дода мешаванд ва баъзе умури иҷтиҳодие, ки ҳастанд, ё вай дуруст амал карда ва ё хато кардааст. Ва баъзе хатоҳои ҳастанд, ки аз ӯ сар задаанд, аммо Худованди мутаъол онҳоро бахшидааст ва хатоҳои ҳастанд, ки дар дарёи некиҳои ӯ нопадид мегарданд.

Ба шаҳодат расидани Усмон (р)

Баъд аз матраҳ шудани эътирозҳо бар зидди Усмон (р) дар соли 35-и ҳиҷрӣ мардумоне аз Куфа, Миср ва Басра ба баҳонаи ҳаҷ ба сӯи Мадина ҳаракат карданд ва онҳо дар ҳақиқат қасди шӯриш бар зидди Усмон (р)-ро доштанд. Дар бораи шумораи онҳо ихтилоф аст, гуфтаанд, ки ду ҳазор аз аҳли Миср ва ду ҳазор аз аҳли Куфа ва ду ҳазор аз Басра буданд ва низ гуфтаанд, ки ҳамагӣ ду ҳазор нафар будаанд ва чизҳои дигаре низ гуфта шудааст, вале омили дақиқа нест. Аммо онҳо аз ду ҳазор нафар камтар набуда ва аз шаш ҳазор нафар бештар набудаанд.

Онҳо вориди Мадина шуданд ва ин нафарон аз ҷанговарони қабилаҳояшон буданд ва омада буданд, то Усмон (р)-ро бо таҳдид ё бо зӯр аз хилофат барканор созанд. Бинобар ин, дар охири моҳи зилқаъда хонаи Усмон (р)-ро муҳосира карданд ва ба вай дастур доданд, то аз хилофат истеъфо диҳад. Муҳосира то ҳаҷдаҳуми зил-ҳиҷра идома ёфт ва дар ин рӯз Усмон (р) ба шаҳодат расид ва гуфтаанд, ки муҳосира чӣхил рӯз идома ёфт ва чизҳои дигаре низ гуфта шудааст, аммо муҳосира аз чӣхил як рӯз бештар набудааст.

Вақте Усмон (р) дар хонааш муҳосира шуд ва аз хондани намоз дар масҷид боз дошта шуд ва балки ҳатто аз расидани об ба ӯ пешгирӣ шуд, дар ин вақт баъзе аз асҳоби Паёмбар (с) пеши ӯ рафтанд ва ҳама мехостанд аз вай дифоъ кунанд. Маъруфтарин касоне, ки дар хона пеши вай нишастаанд, Ҳасан ибни Алӣ (р) ва Ҳусайн ибни Алӣ (р) ва Абдуллоҳ ибни Зубайр ва Абуҳурайра (р) ва Муҳаммад ибни Талҳа ибни Убайдуллоҳ Ас-Саҷҷод (р) ва Абдуллоҳ ибни Умар (р) буданд. Инҳо дар муқобилии шӯришгароне,

ки мехостанд Усмон (р)-ро бичушанд, шамшер кашиданд¹³⁷.

Аммо Усмон (р) ба саҳобагон дастур дод, то ҷанг накунад, балки дар ривоятҳо омада, ки касоне, ки барои дифоъ аз Усмон (р) омаданд, фарзандони асҳоб буданд, ки теъдодашон беш аз ҳафтсад нафар буд, аммо боз ҳам теъдоди ин ҳафтсад нафар ба шумораи шӯришгароне, ки ҳадди ақал ду ҳазор нафар буданд, намерасид.

Абдуллоҳ ибни Омир ибни Рабиъа мегӯяд:

- Ман бо Усмон (р) дар хона будам, Усмон (р) гуфт: -Ҳар касе, ки суханро мешунавад ва итӯат мекунад, аз ӯ қатъӣ мехоҳам, ки аз ҷанг худдорӣ кунад¹³⁸.

Ва Ибни Сирин мегӯяд: -Зайд ибни Собит пеши Усмон (р) рафт ва гуфт:

- Ансор дар назди дар ҳастанд ва мегӯянд, ки агар мехоҳӣ, мо бори дуввум ансори Худо бошем ва дар канори ту хоҳем буд, чунонки дар паҳлӯи Паёмбар (с) будем. Усмон (р) гуфт:

- Ҷанг ҳаргиз¹³⁹!

Ва ибни Умар (р) пеши Усмон (р) омад, ӯ гуфт:

- Эй Ибни Умар, нигоҳ кун, инҳо чӣ мегӯянд. Мегӯянд аз хилофат даст бикаш ва худатро ба куштан надеҳ.

Ибни Умар (р) гуфт:

- Оё агар аз хилофат даст бикашӣ, ҳамеша дар дунё хоҳӣ монд? Усмон (р) гуфт: -«Не!»

Ибни Умар (р) гуфт:

- «Агар аз хилофат даст накашӣ, оё ҷуз ин ки туро бичушанд, зиёда бар он чӣ хоҳанд кард?»

¹³⁷ . Ал-бидоятю ван-ниҳоя, 184/7.

¹³⁸ . «Мусаннаф»-и Ибни Абушайба бо санади саҳеҳ, 24/15, ҳадиси 19508.

¹³⁹ . «Мусаннаф»-и Ибни Абушайба бо санади саҳеҳ, 205/15, ҳадиси 19509.

Усмон (р) гуфт:

- «Ҳеч чиз».

Ибни Умар (р) гуфт:

- «Оё биҳишт ва дӯзах дар ихтиёри инҳо аст?»

Усмон (р) гуфт:

- «Не!»

Абдуллоҳ ибни Умар (р) гуфт:

- «Пас ба назари ман набояд либосеро, ки Худованд ба ту пӯшонида, берун бикашӣ ва ин суннате бишавад, ки ҳар гоҳ қавме аз халифа ё имоми худ норозӣ шаванд, ўро барканор кунанд¹⁴⁰».

Сипас Усмон (р) ба ҳамаи ғуломҳояш гуфт:

- «Ҳар кас силоҳи худро ба замин бигузорад, барои ризои Худо озод аст».

Пас Усмон (р) худааш мардумро аз қангидан манъ кард.

Усмонро чӣ касе кушт?

Баъд аз он ки Усмон (р) муҳосира шуд, аз девори хона баромада ва ворида хонааш шуда, вайро дар ҳоле, ки Қуръони карим пеши рӯи ӯ буд, ба шаҳодат расониданд. Ба Ҳасани Басрӣ гуфта шуд (*Ҳасани Басрӣ дар он даврон зиндагӣ карда буд, зеро ӯ аз бузургони тобиъин буд*):

- «Оё дар миёни касоне, ки Усмон (р)-ро куштанд, касе аз муҳочирон ва ансор буд?»

Гуфт:

- «Нафарони бетарбият ва фосиде аз аҳли Миср буданд¹⁴¹».

Вале сарварони қотилони Усмон (р) шинохта шуда ҳастанд ва онҳо Кинона ибни Бишр, Румони Ямонӣ ва фарде бо номи Ҷубла ва Савдон ибни Имрон ва

¹⁴⁰. Аҳмад. Фазоилу-с-саҳоба, бо санади саҳеҳ, 473/1, ҳадиси 767.

¹⁴¹. Таърихи халифа, саҳ 176 бо асноди саҳеҳ.

марде, ки аз бани Садус, ки Алмавтул-асвад (Марги сиёҳ) лақаб гирифта буд ва Молик ибни Аштари Нахаъӣ буданд. Инҳо сарварони фитна ва шӯрише буданд, ки бар зидди Усмон (р) анҷом гирифт.

Умра духтари Артоъ мегӯяд:

- «Дар соле, ки Усмон (р) кушта шуд, ҳамроҳ бо Оиша (р) ба Макка рафтам, аз Мадина гузаштем ва Қуръонеро дидем, ки дар домони Усмон (р) буд ва ҳангоме, ки ӯ кушта шуд, аввалин қатраи хуни вай рӯи ин оят рехта шуда буд:

«Фаин оману бимисли мо омантум биҳи фақат ихтадав ва ин таваллав фаиннамо ҳум фи шиқоқин. Фасаякфикаҳумуллоҳу ва ҳувас-самиъул-ъалим.»

«Агар онҳо низ ба монанди он чӣ шумо имон овардаед, имон биёваранд, ҳидоят ёфтаанд ва агар сарпечӣ кунанд, аз Ҳақ ҷудо шудаанд ва Худованд бадии онҳоро аз ту дафъ мекунад ва ӯ шунаванда ва доно аст».

(Сураи Бақара, ояти137)

Умра мегӯяд:

- «Пас ҳеҷ касе аз онҳо дуруст ва ба хубӣ намурд¹⁴²».

Ва Муҳаммад ибни Сирин мегӯяд:

- «Каъбаро тавоф мекардам, ногаҳон мардеро дидам, ки мегуфт: -

- «Бор Худоё! Маро бубахш ва гумон мекунам, ки маро бибахшӣ». Ибни Сирин мегӯяд:

- «Аз ӯ таъаҷҷуб кардам ва гуфтам: -«Эй бандаи Худо, аз ҳеҷ касе нашунидаам, ки сухане монанди сухани ту бигӯяд».

¹⁴² . Фазоилу- с-саҳоба, 501/1, ҳадиси 817 ва асноди он саҳеҳ аст ва ҳамчунин ниг. ба 766/765.

- Он мард гуфт:

- «Ман бо Худо аҳд баста будам, агар ба Усмон (р) дастрасӣ пайдо кунам, ўро як шаппотӣ бизанам ва вақте ў кушта шуд ва дар хона рўйи тобут гузошта шуд, мардум меоманданд ва бар ў намоз мехонданд ва ў дар хонааш буд. Ман ба баҳонаи ин ки мехоҳам бар ў намоз бихонам, даромадам ва вақте дидам, ки касе дар хона нест, порчаро аз чеҳрааш дур кардам ва вайро, ки мурда буд, ба рўяш як шаппотӣ задам, он гоҳ дастам хушк шуд».

Ибни Сирин мегӯяд:

- «Дастӣ ўро дидам, ки мисли чўб хушк шуда буд¹⁴³».

Чӣ гуна Усмон (р) кушта шуд ва ҳеҷ кас аз саҳобагон аз ў дифоъ накард?

Сабаби аввал, ин буд, ки Усмон (р) худааш қатъӣ аз онҳо хоста буд, ки барои дифоъ аз вай бо касе наҷанганд, бинобар ин, ба онҳо дастур дод, то шамшерҳояшонро дар ғилоф кунанд ва онҳоро аз ҷангидан боз дошт ва таслими тақдир ва фaysалаи илоҳӣ шуд. Ва ин нишонгари ду чиз аст: аввал шуҷоъати Усмон (р) ва дуввум меҳрубонии ў ба уммати Муҳаммад (с). Зеро Усмон (р) мефаҳмид, ки шўришгарон бодиянишинҳои бадрафтор ва фосид ҳастанд, бинобар ин, чунин ба назараш расид, ки агар саҳобагон бо онҳо биҷанганд, фасодие пеш ояд, ки аз фасоди кушта шудани як нафар бузургтар аст ва шояд сабаб шавад, то шумораи зиёде аз мсаҳобагон кушта шаванд ва мумкин аст шўришгарон ба номуси мардум

¹⁴³ . Ал-бидоятун ван-ниҳоя, 200/7 ва ровиёни он боваринок ҳастанд, ба чуз Исо ибни Минҳол, ки Ибни Ҳаббон ўро мавриди бовар қарор дода ва Ибни Абуҳотам ўро дар «Алҷурҳ ваттаъдил», 288/6 дар мавриди вай сукут кардааст ва Бухорӣ низ дар «Ат-таърихул-кабир», 399/6 вайро ном бурда ва дар бораи ў сукут кардааст.

таҷовуз кунанд ва амволи онҳоро ғорат кунанд. Бинобар ин, маслиҳатро дар он дид, ки худаш ба шаҳодат расад ва касе аз саҳобагони Паёмбари Худо (с) кушта нашавад ва ҳурмати Мадинаи Паёмбари Худо (с) поймол нагардад.

Сабаби дуввум, шумораи саҳобогон хеле камтар аз миқдори шӯришгарон буд, зеро асҳоби Паёмбари Худо (с) дар чаҳор ҷой буданд:

Ҷойи аввал, Маккаи мукаррама, зеро ки мавсими ҳаҷ буд ва нафарони зиёде барои адои маносики ҳаҷ рафта буданд ва ҳузур надоштанд ва Усмон (р) Абдуллоҳ ибни Аббосро дар ҳаҷ амир қарор дода буд.

Ҷойи дуввум, берун аз Маккаи мукаррама баъзе аз саҳобогон дар шаҳрҳо иқомат мекарданд, ба мисли Куфа, Басра Миср ва Шом ва дигар шаҳрҳо зиндагӣ мекарданд.

Ҷойи саввум, баъзе аз саҳобагони Паёмбар (с) дар ҷиҳод буданд.

Ҷойи чаҳорум, теъдоди касоне, ки дар Мадинаи мунаввара буданд, шумораашон нисбат шӯришгарон кам буд.

Сабаби саввум, саҳобогон фарзандонашонро фиристоданд, то аз Усмон (р) дифоъ кунанд ва фикр намекарданд, ки масъала бо куштани халифа поён меёбад, балки онҳо андеша доштанд, ки фақат муҳосира мекунанд ва изҳори муҳолифат менамоянд ва баъд аз он бармегарданд, аммо ин ки онҳо густохӣ мекунанд ва Усмон (р)-ро мекушанд, баъзе аз саҳобогон фикр мекарданд, ки кор ба ин ҷо намерасад. Ва бартарин қавл, қавли аввал аст, яъне далели дифоъ накардани саҳобогон (р) аз Усмон (р) ин буд, ки худи ӯ онҳоро аз ҷангидан ва шамшер кашидан манъ кард.

Хилофати Алӣ ибни Абутолиб (р) (аз соли 35 то 40 ҳичрӣ)

Ў Алӣ ибни Абутолиб ибни Абдулмутталиб ибни Ҳошим ибни Абдулманоф, писарамаки Паёмбар (с) ва шавҳари сайидаи занони олам – Фотимаи Заҳро (р) - духтари ҳазрати Муҳаммад (с) аст ва ӯ падари Ҳасан (р) ва Хусайн (р) мебошад. Модараш Фотима духтари Асад ибни Ҳошим ибни Абдуманоф аст¹⁴⁴. Кунияташ Абулҳасан аст ва Паёмбар (с) ӯро Абутороб хонд ва инро кунияти вай гардонд. Ӯ дар кӯдакӣ дар синни ҳаштсолагиаш мусалмон шуд¹⁴⁵.

Муҳаммад ибни Ҳанафия (*Муҳаммад ибни Алӣ ибни Абутолиб (р)*) мегӯяд:

- Алӣ (р) ба хонаи Усмон (р) омад ва ӯ кушта шуда буд, баъд аз он, ки Усмон (р) кушта шуда буд, Алӣ (р) ба хонааш омад ва дарро ба рӯяш баст. Мардум ба назди ӯ рафтанд ва гуфтанд:

- Мардум бояд хапифае дошта бошанд ва ҳеҷ касро, ки аз ту ба хилофат сазовортар бошад, суроғ надорем.

Алӣ(р) ба онҳо гуфт:

- «Маро интиҳоб накунад, ман агар вазири шумо бошам, беҳтар аст аз он ки амири шумо бошам».

Мардум гуфтанд:

- «Не, савганд ба Худо, ки касеро, ки аз ту ба хилофат сазовортар бошад суроғ надорем».

Алӣ (р) гуфт:

- «Пас вақте пофишорӣ мекунед ва маро раҳо намекунад, байъат бо ман ба сурати пинҳонӣ анҷом намешавад, балки ба масҷид меравам ва ҳар кас мехоҳад, ки бо ман байъат кунад, биёяд ва байъат

¹⁴⁴ . Маърифатус-саҳоба , 278/1.

¹⁴⁵ . Маърифатус-саҳоба, 287/1 ва зикри фазилати ӯ дар боби чӣ касе баъд аз Расулulloҳ (с) халифа аст хоҳад омад.

кунад. Он гоҳ Алӣ (р) ба масҷид рафт ва мардум бо ӯ байъат карданд¹⁴⁶».

Муҳоҷирон ва ансоре, ки дар Мадинаи мунаввара буданд, бо ӯ байъат намуданд ва гуфтаанд, ки баъзе аз саҳобагон, монанди Саъд ибни Ваққос ва Абдуллоҳ ибни Умар ва Муҳаммад ибни Муслима ва дигарон бо ӯ байъат накарданд ва низ гуфтаанд, ки ҳама бо ӯ байъат карданд ва ҳамин қавли охир маъруф аст ва Саъд ибни Умар ва Муҳаммад ибни Муслима дар канори ӯ наҷангиданд, аммо бо ӯ байъат карданд.

Авф ибни Абуҷамила мегӯяд:

- «Вақте Усмон (р) ба шаҳодат расид, Ҳасани Басрӣ дар Мадина буд ва ман низ пеши ӯ будам. Зикри асҳоби Паёмбар (с)-ро ба миён овардам. Ибни Ҷавшани Ғитфонӣ гуфт:

- «Эй Абусаъид! Абумӯсо ба хотири пайравӣ кардан аз Алӣ (р) айбҷӯӣ мешавад. Ҳасани Басрӣ хашмгин шуд, ки осори хашм бар чеҳрааш намоён гашт ва гуфт:

- «Пас аз чӣ касе бояд пайравӣ кард? Амирулмӯъминин Усмон (р) мазлумона кушта шуд ва мардум ба сӯи беҳтарини худ рафтанд ва бо ӯ байъат карданд, пас бояд аз чӣ касе пайравӣ кард?! Ва ӯ чанд бор ин суханро тақрор намуд.¹⁴⁷».

Аҳли суннат бар ин иҷмоъ доранд, ки баъд аз Усмон ибни Аффон (р) Алӣ ибни Абутолиб (р) аз ҳама саҳобагон беҳтар ва афзал аст. Ибни Таймия мегӯяд:

- «Аҳмад ибни Ҳанбал касеро, ки дар мавриди хилофати Алӣ (р) таваққуф кунад, бидъатгузор номидааст ва мегӯяд:

- «Чунин касе аз ҳар гумроҳтар аст ва ба қатъӣ робита бо чунин касе фармон дод».

¹⁴⁶ . Маърифатус-саҳоба, 287/1 ва «Ҷазоили Алӣ» дар боби «Ҷалифаи Паёмбар кист?» баён хоҳад шуд.

¹⁴⁷ . Аҳмад дар «Ҷазоилу-с-саҳоба» бо санади саҳеҳ, 573/2, ҳадиси 696 инро ривоят кардааст.

Ва Ибни Таймия мегӯяд:

- «Имом Аҳмад ва ҳеҷ имоме аз имомони аҳли суннат дар ин ки Алӣ (р) барҳақ будааст, шакке надоранд¹⁴⁸».

Пас аҳли суннат ва ҷамоъат бар ин иҷмоъ доранд, ки баъд аз Паёмбар (с) аз ҳамаи саҳобагон Абубакр (р) ва баъд аз ӯ Умар (р) афзал аст ва дар мавриди Усмон (р) ва Алӣ (р) чунон, ки гуфтем, ихтилоф кардаанд ва ҷумҳури аҳли суннат бар ин ақида ҳастанд, ки Усмон (р) аз Алӣ (р) афзалу бартар аст ва баъд аз ин иттифоқ кардаанд, ки Алӣ ибни Абутолиб чаҳорумин халифа баъд аз Усмон (р) аз ҳама афзал аст.

Ҷанги Ҷамал (соли 36-и ҳиҷрӣ)

Вақте бо Алӣ (р) байъат шуд, Талҳа (р) ва Зубайр (р) аз Алӣ (р) иҷозат гирифтанд, ки ба Маккаи мукаррама бираванд ва Алӣ (р) ба онҳо иҷозат дод. Онҳо ба Макка рафтанд ва дар он ҷо бо Умулмуъминин Оиша (р) мулоқот карданд. Оиша (р) хабар ёфта буд, ки Усмон (р) кушта шудааст, бинобар ин, онҳо он ҷо дар Макка гирди ҳам омаданд ва тасмим гирифтанд, ки интиқоми Усмон (р)-ро бигиранд. Яъло ибни Муния аз Басра ва Абдуллоҳ ибни Омир аз Куфа омаданд ва дар Макка бо ҳам иттифоқ карданд, ки интиқоми хуни Усмон (р)-ро гирифта шавад.

Онҳо ва ҳамроҳонашон аз Макка ба сӯи Басра раҳсипор шуданд ва мехостанд он ҷо бо қотилони Усмон (р) даргир шаванд, зеро боварашон ин буд, ки онҳо дар дифоъ аз Усмон (р) кӯтоҳӣ кардаанд. Алӣ (р) дар Мадина буд ва Усмон ибни Ҳунайф аз сӯи Алӣ

¹⁴⁸. Маҷмуъул-фатовӣ, 438/4.

(р) амир ва волии Басра буд. Вақте онҳо ба Басра расиданд, Усмон ибни Ҳунайф ба онҳо паём фиристод, ки чӣ мехоҳанд? Гуфтанд: -Аз пайи қотилони Усмон (р) ҳастем. Ӯ гуфт: -Сабр кунед,, то Алӣ (р) биёяд ва ба онҳо иҷозаи даромадан ба Басраро надод. Сипас Ҷубла, ки яке аз касоне буд, ки дар куштани Усмон (р) ширкат дошт, бо ҳафтсад нафар ба ҷанги онҳо рафт ва эшон муваффақ шуданд, ки ӯро шикаст диҳанд ва афроди зиёде аз ҳамроҳонашро куштанд ва теъдоди зиёде аз аҳолии Басра ба лашкари Талҳа (р) ва Зубайр (р) ва Оиша (р) пайвастанд.

Дар ин вақт Алӣ (р) аз Мадина ба сӯи Куфа ҳаракат кард, зеро ӯ хабардор шуда буд, ки дар Басра ҷанге миёни волии Басра Усмон ибни Ҳунайф ва Талҳаву Зубайр ва Оиша (р) ва ҳамроҳонашон рух додааст. Бинобар ин, Алӣ (р) бо як лашкари даҳ ҳазор нафарӣ ба ҷанги Талҳа ва Зубайр рафт. Дар ин ҷо ба равшанӣ барои мо мушаххас мешавад, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) худаш ба ҷанги онҳо рафт ва онҳо бар зидди ӯ шӯриш накарда ва қасдашон чунонки бидъатгузoron ва ҳаводоронашон мегӯянд, ҷангидан бо ӯ набуд, зеро агар онҳо мехостанд бар зидди Алӣ (р) қиём кунанд, рост ба Мадина мерафтанд ва ба Басра намеоманданд.

Алӣ (р) Миқдод ибни Асвад ва Қаъқоъ ибни Амрро фиристод, то бо Талҳа ва Зубайр сӯҳбат кунанд. Онҳо рафтанд ва Миқдод ва Қаъқоъ аз ин тараф ва аз он сӯ Талҳа ва Зубайр ҳама бо ҳам иттифоқ карданд, ки бо якдигар наҷанганд ва ҳар гурӯҳе дидгоҳи худро баён кард. Назари Талҳа ва Зубайр ин буд, ки раҳо кардани қотилони Усмон (р) ҷоиз нест ва назари Алӣ (р) ин буд, ки акнун салоҳ нест, ки қотилони Усмон (р) таҳти пайғирӣ қарор бигиранд, балки замони муносиб барои муҳокимаи қотилони Усмон (р) вақте аст, ки вазъ ором шавад. Бинобар ин, дар ин ки қотилони Усмон (р) бояд

кушта шаванд, ҳама иттифоқи назар доштанд ва фақат дар ин ихтилоф доштанд, ки чӣ замоне бояд кушта шаванд.

Баъд аз ин иттифоқ ҳар ду гурӯҳ бо хаёли осуда ва шаби хуберо мегузаронданд, аммо қотилони Усмон (р) шаби сахте барояшон буд, зеро ҳар ду гурӯҳ иттифоқ карда буданд, ки онҳоро ҷазо диҳанд ва муаррихони маъруфи исломӣ, монанди Табарӣ¹⁴⁹ ва Ибни Касир¹⁵⁰ ва Ибни Асир¹⁵¹ ва Ибни Ҳазм¹⁵² ва ғайра, ки ин воқеъаро дар таърихномаҳои худ навиштаанд, ин матлабро баён кардаанд.

Дар ин ҳангом сабаъиҳо ҳама бар ин иттифоқ карданд, ки иҷоза надиханд тавофуқи онҳо ба ҷое бирасад, бинобар ин, ба ҳангоми саҳар вақте онҳо хоб буданд, гурӯҳе аз сабаъиҳо ба лашкари Талҳа ва Зубайр ҳамла карданд ва баъзе аз афроди лашкарро куштанд ва гурехтанд. Лашкари Талҳа гумон мекард, ки лашкари Алӣ (р) ба онҳо хиёнат кардааст. Бинобар ин, вақте субҳ шуд, бо лашкари Алӣ (р) даргир шуданд ва лашкари Алӣ (р) вақте ин амали онҳоро диданд, гумон карданд, ки лашкари Талҳа ва Зубайр аҳдшиканӣ кардааст. Бинобар ин, даргириҳо миёни ҳар ду гурӯҳ то пешин идома ёфт ва он гоҳ оташи ҷанг шӯълавар шуд.

Бузургони ҳарду лашкар талош карданд, то ҷангро мутаваққиф намоянд, аммо натавонистанд. Талҳа (р) мегуфт: «Эй мардум! Оё ором мешавед?», аммо онҳо гӯш намекарданд. Он гоҳ Талҳа (р) гуфт: «Вой, вой бар шумо! Парвонаҳои оташ ва мисли магасҳои тамаъ ҳастед¹⁵³».

¹⁴⁹ . Таърихи Табарӣ, 517/3.

¹⁵⁰ . Албидоятун ван-ниҳоятун, 2509/7.

¹⁵¹ . Ал-комил фит-таърихӣ, 120/3.

¹⁵² . Ал-фаслу фил-милали вал-аҳвои ван-наҳли, 293/4.

¹⁵³ . Бани Хаёт. Таърихи халифа, 182.

Ва Алї (р) онҳоро манъ мекард, аммо ба ӯ ҷавоб наметоданд ва Оиша (р) Каъб ибни Сурро бо Қуръони маҷид фиристод, то ҷангро мутаваққиф кунад, аммо сабаъиҳо ӯро бо тир заданд, то ин ки ӯро куштанд.

Вақте ҷанг оғоз шавад ва шӯълавар гардад, хушку тар месӯзад ва ҳеҷ кас наметавонад онро боз дорад ва Имом Бухорӣ шеърҳое аз шоъири маъруфи араб Имрулқайс зикр кардааст:

*Алҳарбу аввалу мо такуну фитятан,
Тасъо бизиннатиҳо ликулли ҷухулин.*

Ҷанг дар оғоз мисли духтари ҷавонест,
Худро ораста ва ба сӯйи афроди ҷоҳил медавад.

*Ҳатто изо иштаъалат ва шабба зиромуҳо,
Валлат ӯаҷузан гайра зоти ҳалилин.*

То оташи он шӯълавар мешавад ва фурӯзон мегардад, он гоҳ мисли пиразане мешавад, ки шавҳаре надорад.

*Шамтоа юнкиру лавнуҳо ва тагайярат,
Макруҳатун лишамми ваттақбили¹⁵⁴.*

Мӯйҳояш сафед мешаванд ва рангаш дӯстдоштанӣ нест ва дигар касе дӯст надорад ӯро бӯй бикашад ва бибӯсад.

Ҷанги Ҷамал дар соли сию шаши ҳиҷрӣ рух дод, яъне дар оғози хилофати ҳазрати Алї (р). Ҷанг баъд аз пешин комилан оғоз шуд ва то андаке пеш аз ғуруби офтоб идома ёфт. Лашкари Алї (р) даҳ ҳазор нафар буданд ва аҳли Ҷамал панҷ то шаш ҳазор нафар буданд ва байрақи лашкари Алї (р) ба дасти

¹⁵⁴ . Бухорӣ китоби фитна боби Ал-фитнатуллоти тамуҷу-камавҷил-бахри.

Муҳаммад ибни Алӣ ибни Абутолиб (р) буд ва байрақи аҳли Ҷамал дар дасти Абдуллоҳ ибни Зубайр (р) буд.

Дар ин ҷанг бисёре аз мусалмонҳо кушта шуданд ва он фитнае аст, ки Худованд шамшерҳои моро аз оғушта шудан ба хунҳое, ки он ҷо рехта шуд, маҳфуз доштааст ва аз Худованди мутаъол меҳоҳем, ки аз онҳо розӣ бошад ва онҳоро биёмурзад.

Талҳа ва Зубайр ва Муҳаммад ибни Талҳа кушта шуданд. Зубайр ва Талҳа дар ин ҷанг ширкат надоштанд, зеро ривоят аст, ки вақте Зубайр вориди майдони ҷанг шуд, Алӣ ибни Абутолиб (р)-ро дид, Алӣ (р) ба ӯ гуфт:

- Оё ба хотир меоварӣ, ки Паёмбар (с) фармуд, ки ту бо ман меҷангӣ ва ситамгар ҳастӣ.

Он гоҳ дар ҳамон рӯз Зубайр баргашт ва наҷангид¹⁵⁵.

Саҳеҳ ин аст, ки Зубайр (р) наҷангид, аммо оё чунин суҳаноне байни ӯ ва Алӣ (р) радду бадал шудааст? Худо беҳтар медонад, зеро ривоят санади қавӣ надорад, вале дар китобҳои таърих маъруф аст ва бештар аз он ин машҳур аст, ки Зубайр (р) дар ҷанг ширкат накард ва ба дасти марде ба номи Ҷурмуз кушта шуд.

Ва Талҳа (р) дар ҳоле, ки кӯшиш мекард мардумро аз ҷангидан боздорад, ногаҳон тире ба пояш расид, ки ӯ дар гузашта низ дар ҳамин ҷой захме дошт.

Ҷанг ба поён расид ва афроди зиёде кушта шуданд, баҳусус нафарони зиёде дар дифоъ аз шутури Оиша (р), ки ба унвони рамзи лашкар буд, бинобар ин, онҳо ҷоннисорона аз он дифоъ мекарданд, кушта шуданд ва ба маҳзи ин ки шутур аз пой афтод, ҷанг ором гирифт ва поён ёфт ва Алӣ ибни

¹⁵⁵ . Ибни Абушайба 283/15 ҳадиси 19674 ва миёни ровиён фарди маҷҳуле аст ва ибни Ҳиҷр ин ривоятро дар Алматолибул-ъолия 4412 баён кардааст.

Абутолиб (р) пирӯз шуд. Шутур ба забони рабӣ «чамал» номида мешвад ва аз ин рӯ, ин ҷанг дар таърих бо номи Ҷамал маъруф гардид.

Ҳақиқат ва дуруст ин аст, ки ҳеҷ касе пирӯз нашуд, балки дар ин ҷанг Ислом ва мусалмонон зиён диданд ва шикаст хӯрданд.

Вақте ҷанг поён ёфт, Алӣ (р) дар ҳоле, ки миёни кушташудагон мегашт, чашмаш ба Талҳа ибни Убайдуллоҳ (р) афтод. Ӯ Талҳаро бардошт ва хокҳои чеҳраашро пок кард ва гуфт:

- Барои ман душвор аст ки туро мебинам, ки зери ситорагони осмон ошӯна гирифтаӣ ва Алӣ (р) гирия кард ва гуфт:

- Дӯст дорам, ки эй кош, бист сол пеш аз ин мемурдам¹⁵⁶.

Ҳамчунин Алӣ (р) Муҳаммад ибни Талҳаро дид ва гирия кард. Муҳаммад ибни Талҳа (р) азбаски ибодати зиёд мекард бар ӯ лақаби Ас-Саҷҷод дода буданд. Ҳамаи касоне аз асҳоб, ки дар ин ҷанг ширкат карда буданд беистисно аз он чӣ рӯй дода буд, саҳт пушаймон шуданд.

Ибни Ҷурмуз дар ҳоле, ки шамшери Зубайрро ба ҳамроҳ дошт, пеши Алӣ (р) омад ва гуфт:

- Зубайрро куштам, Зубайрро куштам.

Вақте Алӣ (р) суханони ӯро шунид гуфт:

- Ин шамшер ҳамеша саҳтиҳоро аз Паёмбар (с) дур мекард.

Сипас гуфт:

- Қотили писари Сафияро ба ҷаҳаннам мужда бидеҳ ва Алӣ (р) иҷоза надод, ки Ибни Ҷурмуз пеши ӯ биёяд¹⁵⁷.

¹⁵⁶ . Ибни Асокир. Таърихи Димишқ, 207/11, Усудул-ғобаҳ, 88/3 ва Бавсирий мегӯяд, ки ровиёни он боваринок ҳастанд ва Ҳофиз ибни Ҳаҷар дар «Алматилибул-Ҷомия», 302/4 бо ихтилофи андаке зикр кардааст.

¹⁵⁷ . Ибни Саъд. Табақот, 505/3, бо санади ҳасан.

Чаро Алӣ қотилони Усмонро чазо надод?

Алӣ (р) салоҳи корро дар он медид, ки қасоси Усмон (р) баъд аз муддате ситонида шавад, на ин ки аслан қасос гирифта нашавад. Бинобар ин, ӯ қасосро ба замони баъд бигузошт, чунонки Паёмбар (с) дар воқеъаи Ифк чунин карда буд. Вақте баъзе аз мардум ба Оиша (р) тӯҳмат заданд ва маъруфтарин афроде, ки дар мавриди Оиша (р) суханоне гуфтанд, Ҳассон ибни Собит ва Ҳимна духтари Ҷаҳш ва Мистаҳ ибни Асоса буд ва касе, ки ин суханро бузург ва овоза кард, Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул буд. Он гоҳ Паёмбар (с) бар минбар баромад ва гуфт:

- Чӣ касе хаёли маро дар мавриди марде роҳат мекунад, ки азият ва озори ӯ ба хонаводаам расидааст? (яъне Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул). Он гоҳ Саъд ибни Муъоз бархост ва гуфт:

- «Ман хаёли шуморо роҳат мекунам. Агар аз мо авсиҳо бошад, ӯро ба қатл мерасонем ва агар аз бародарони хазраҷӣ мо бошад, ба мо дастур бидеҳ, ӯро мекушем».

Он гоҳ Саъд ибни Убода бархост ва сухани Саъд ибни Муъозро рад кард ва Усайд ибни Ҳузайр бархост ва сухани Саъд ибни Убодаро рад кард ва Паёмбар (с) инҳоро ба оромиш даъват¹⁵⁸ ва донист, ки қазия муҳим аст, зеро пеш аз омадани Паёмбар (с) ба Мадина қабилаи Авс ва Хазраҷ иттифоқ карданд, то Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салулро ба унвони подшоҳи худ интихоб кунанд. Абдуллоҳ ибни Убай дар назди онҳо ҷойгоҳи баланде дошт ва ӯ дар ҷанги Уҳуд як саввуми лашкарро бо худ аз ҷанг баргардонид ва Паёмбар (с) Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салулро

¹⁵⁸. Бухорӣ. Китобу- л-мағози, ҳадиси 4141. Муслим. Ат-Тавба, 2770.

шаллоқ назад, чаро? Зеро салоҳ дар ҳамин буд ва чунин ба назараш омад, ки агар ўро шаллоқ бизанад, фасоди бузурге рўй медиҳад.

Ва ҳамчунин назари Алӣ (р) ин буд, ки ба дертар гузоштани гирифтани қисос фасоди камтаре аз гирифтани фаврии он дорад, чунки Алӣ (р) наметавонад қотилони Усмон (р)-ро ба қатл бирасонад, зеро онҳо қабилаҳое доранд, ки аз онҳо дифоъ мекунанд ва ҳанӯз амният барқарор нашуда ва фитна ҳамчунон вучуд дошт ва чӣ касе мегӯяд, ки онҳо ҳаргиз бо Алӣ (р) намеҷангиданд? Дар ҳоле, ки баъд аз он ўро кушанд. Ва ба ҳамин хотир, вақте хилофат ба Муъовия (р) расид, чаро қотилони Усмон (р)-ро накушт? Зеро ў ҳамон фикреро мекард, ки Алӣ (р) андеша дошт. Алӣ (р) онро як воқеъият медид ва Муъовия онро як назария тасаввур мекард. Аммо вақте хилофат ба Муъовия (р) расид, онро ба сурати як воқеъият медид ва Муъовия баъзе аз онҳоро кушт, вале касони дигаре аз қотилони Усмон (р) то замони Ҳаҷҷоҷ дар даврони хилофати Абдулмалик ибни Марвон боқӣ монданд ва то он, ки ҳама кушта шуданд.

Муҳим ин аст, ки Алӣ (р) наметавонист онҳоро бикушад, на ин ки заъиф буд, балки Алӣ (р) барои уммати мусалмон метарсид.

Вақте ҷанг ба поён расид, Алӣ (р) Умулмўъминин Оиша (р)-ро бо эҳтиром ба Мадинаи мунаввара фиристод, чунонки Паёмбар (с) ўро дастур дода буд.

Алӣ (р) мегӯяд:

- Паёмбари Худо (с) ба ман гуфт:

- **«Дар миёни ту ва Оиша (р) масъалае рух медиҳад».**

Алӣ гуфт:

- «Пас ман бадбахтарин фард ҳастам, эй Паёмбари Худо (с)?» Фармуд:

«Не, вале агар чунин чизе шуд, Оиша (р)-ро ба паноҳгоҳаш баргардон»¹⁵⁹.

Ва Алӣ (р) кореро, ки ҳазрати Муҳаммад (с) ўро ба ичрои он фармон дода буд, ба хубӣ анҷом дод.

Чанги Сиффин (соли 37-ҳичрӣ)

Муъовия (р) аз байъат кардан бо Алӣ (р) саркашӣ кард ва гуфт, то аз қотилони Усмон (р) қасос гирифта нашавад, байъат нахоҳам кард. Вақте Алӣ (р) кори лашкари Ҷамалро тамом кард, гуфт:

- «Муъовия бояд ҳоло байъат кунад ва лашкаре барои ҷангидан бо Муъовия омода кард ва гуфт:

- «Ё байъат кунад ва ё бо ӯ меҷангам ва Алӣ (р) бо як лашкари сад ҳазор нафарӣ ба сӯи Сиффин, ба сарзамини Шом ҳаракат кард. Вақте Муъовия (р) хабардор шуд, ки Алӣ (р) барои ҷангидан бо ӯ ҳаракат кардааст, бар болои минбар рафт ва гуфт:

- «Алӣ (р) ҳамроҳ бо аҳли Ироқ ба сӯи шумо меояд, назаратон чист?»

Мардум сарҳояшонро пойин андохтанд ва сукут карданд. Он гоҳ Зулкалоъи Ҳумайрӣ бархост ва гуфт:

- «Шумо назар бидиҳед ва мо иқдом мекунем» ва мардум ҳама хомӯш буданд.

Ва Алӣ (р) болои минбар рафт ва баъд аз ҳамду ситоиши Худованди мутаъол гуфт:

- «Муъовия ҳамроҳ бо аҳли Шом ба ҷанги шумо меояд, назаратон чист?»

Аҳли масҷид ғавғо карданд ва мегуфтанд:

- «Эй Амирулмӯъминин, чунин асту чунон аст.. ва назари мо ин аст». Чун афроди зиёде сухан мегуфтанд ва ҳаёҳу зиёд буд, Алӣ (р) сухани онҳоро

¹⁵⁹. Аҳмад дар «Муснад», 393/6 ва Ҳофиз дар «Ал-Фатҳ» гуфта ва санади он ҳасан аст, 60/13.

нафаҳмид ва аз минбар фаромад ва дар ҳоле, ки меғуфт: **-Инно лиллоҳи ва инно илайҳи роҷиъун**¹⁶⁰.

Пас аҳли Шом он гуна буданд ва ироқиҳо чунин ҳолате доштанд. Аҳли Шом итоъат мекарданд ва ироқиҳо чунон ки баён шуд, харчу марҷ мекарданд ва ҳаминҳо буданд, ки баъдан бо Алӣ (р) ҷангиданд ва ўро ба шаҳодат расониданд. Хулоса, ин ки дар моҳи сафари соли 37-ҳиҷрӣ Алӣ (р) ба мавзеъи Сиффини Шом расид.

Оё Муъовия ба хотири хилофат бо Алӣ ҷангид?

Абумуслим Хавлонӣ меғӯяд, ки пеши Муъовия омадам ва ба ў гуфтам:

- «Ту бо Алӣ (р) меҷангӣ, оё ту монанди ў ҳастӣ?»

Муъовия гуфт:

- «Не, савганд ба Худо, ки медонам, ки Алӣ (р) бартар ва афзал аст ва ба хилофат сазовортар аст, вале оё шумо намедонед, ки Усмон (р) мазлумона кушта шудааст?»

Ва ман писарамаки ў ҳастам ва хуни ўро мехоҳам (яъне қасос), пас пеши Алӣ (р) биравед ва ба ў бигӯед, ки қотилони Усмон (р)-ро ба ман супорад ва ман умури ҳукуматро ба ў месупорам».

Онҳо пеши Алӣ (р) омаданд ва бо ў сӯхбат карданд, Алӣ (р) қабул накард ва қотилони Усмон (р)-ро ба Муъовия насупорид¹⁶¹. Бинобар ин, Муъовия (р) нагуфт, ки ў халифа аст ва ҳаргиз ба хотири хилофат бо Алӣ (р) наҷангид. Ба ҳамин хотир, вақте бо ҳам даргир шуданд ва масъала ба таҳким расид ва нависанда навишт:

¹⁶⁰ . Таъриху-л-ислом, Аҳдул-хулафоу-р-рошидин, саҳ 540.

¹⁶¹ . Таъриху-л-ислом, Аҳду- л-хулафоу-р-рошидин, саҳ 540 ва санади он саҳеҳ аст.

- «Ин аҳде аст, ки Амирулмӯъминин Алӣ (р) бо Муъовия ибни Абусуфён мебандад».

Муъовия (р) гуфт:

- «Амирулмӯъминин нанавис, агар бо ту байъат мекардам, ки ту Амирулмӯъминин ҳастӣ, бо ту наменҷангидам ва балки фақат номи ман ва номи худатро бинавис» ва он гоҳ Муъовия (р) рӯ ба нависанда кард ва гуфт:

- **«Номи ӯро пеш аз номи ман бинавис, зеро ӯ фазилати бештаре дорад ва дар қабул кардани Ислом аз ман пешқадам будааст¹⁶²».**

Бинобар ин, ҷанги Алӣ (р) ва Муъовия (р) ҷанги ду халифа набуд ва балки сабаб он буд, ки Алӣ (р) мехост Муъовияро аз вазифа барканор кунад ва Муъовия нахост аз сари мансаб равад, магар он ки қотилони писари амакаш (Усмон (р)) ҷазо мегирифтанд ва ё ба ӯ супурда мешуданд. Пас чунон ки овоза аст, масъала ихтилофи хилофат набуд.

Шумораи лашкариёни Алӣ (р) сад ҳазор нафар буд ва теъдоди афроди Муъовия ҳафтод ҳазор нафар буданд ва дар ин ҷанг Аммор ибни Ёсир, ки дар миёни лашкари Алӣ (р) буд кушта шуд ва Паёмбари Ислом (с) ба Аммор (р) гуфта буд:

- **«Эй Аммор, гурӯҳи шӯришгаре туро хоҳанд кушт¹⁶³».**

Аҳмад ибни Ҳанбалро дар бори ин ҳадис пурсиданд, ки дар бораи он чӣ мегӯӣ? Гуфт:

- «Дар бораи он сухане намегӯям, сухан нагуфтан дар бораи он беҳтар аст, чунонки Паёмбари Худо (с) фармуд: -**«Гурӯҳи шӯришгаре ӯро мекушанд»** ва сукут кард¹⁶⁴.

¹⁶². Албидоя ван-ниҳоя, 288/7.

¹⁶³. Муттафақун алайҳ, Бухорӣ, китобу- с-салот боби «Аттаъовуну фи биноил-масҷиди», ҳадиси 447 ва Муслим. Китоб- ул-фитнати, 2915.

¹⁶⁴. Ассуннату хилол, саҳ 463, ҳадиси 722.

Ибни Ҳичр мегӯяд: - «Чумҳури аҳли суннат бар ин боваранд, ки касоне, ки ҳамроҳи Алӣ (р) меҷангидаанд, барҳақ буданд ва касоне, ки бар зидди Алӣ (р) меҷангиданд, шӯришгар буданд, аммо аҳли суннат ҳам бар ин иттифоқ доранд, ки аз ин гурӯҳ касе сарзаниш намешавад, балки мегӯянд, ки онҳо иҷтиҳод карданд ва ба хато рафтанд¹⁶⁵. Ва мегӯяд, ки аҳли суннат ва ҷамоъат бар ин иттифоқ кардаанд, ки набояд касе аз асҳоб (саҳобагон) ба хотири он чӣ аз онҳо сар зада, мавриди айбҷӯӣ қарор бигиранд, зеро онҳо бар асоси иҷтиҳоди худ ҷангиданд¹⁶⁶».

Ва Имом Табарӣ дар таъйиди роҳи ҳимояткунандагони Алӣ (р) мегӯяд:

- «Агар дар ҳар ихтилофе, ки миёни мусалмонон меафтад, гурехтан аз он ва хонанишин шудан лозим ва воҷиб мебуд, ҳадде иқома намешуд ва ботиле аз байн намерафт ва фосиқон роҳе барои иртиқоби корҳои ҳаром меёфтанд¹⁶⁷».

Гуфтем, ки агар қазия ошкор ва равшан бошад, ин дуруст аст, вале агар корҳо иштибоҳ ва номушаххас буданд, бояд дурӣ кард, ба хотири ин бисёре дар ин ҷанг ширкат накарданд. Пас он чӣ бояд ба он муътақид бошем, ин аст, ки Талҳа (р) ва Зубайр (р) ва Оиша (р) ва ҳамроҳонаш ва ҳамчунин Алӣ (р) ва ҳамроҳонаш бар асоси иҷтиҳоди худ ҷанг карданд ва як фитна буд, ки рух дод ва барои ҷанги Ҷамал онҳо омодагӣ накарда буданд ва намехостанд бо яқдигар бичанганд.

Ибни Ҳазм ва Ибни Таймия аз чумҳур нақл кардаанд, ки дар ин масъала набояд сухан гуфт. Ибни Таймия мегӯяд:

¹⁶⁵ . Фатҳул-борӣ 72/13.

¹⁶⁶ . Фатҳул-борӣ 37/13.

¹⁶⁷ . Фатҳул-борӣ , 37/13.

- «Агар касе бигӯяд Алӣ (р) аввал бо онҳо ҷангид, ба ӯ гуфта мешавад, ки онҳо аввал аз итоъат ва байъат кардан бо ӯ саркашӣ карданд ва ӯро ситамгар ва шарик дар рехтани хуни Усмон (р) қарор доданд ва гувоҳии дурӯғро бар зидди ӯ қабул карданд, чунон дар миёни аҳли Шом овоза шуда буд, ки Алӣ (р) ба куштани Усмон (р) розӣ будааст».

Ва ба чаҳор далел ин овоза дар миёни шомихо қувват гирифта буд:

1- Накуштани қотилони Усмон (р).

2- Ҷанги Ҷамал.

3- Тарк кардани Алӣ (р) Мадинаро ва иқомат кардани ӯ дар Куфа, ки урдугоҳ ва паноҳгоҳи қотилони Усмон (р) буд.

4- Нафароне, ки муттаҳам ба куштани Усмон (р) буданд дар байни лашкари Алӣ (р) қарор доштанд.

Ба хотири ин чаҳор далел шомихо, бахусус афроди ҷоҳили онҳо машқук шуданд, ки Алӣ (р) дар куштани Усмон (р) даст дорад ва дар ҳақиқат Алӣ (р) ҳеҷ ширкате дар куштани Усмон (р) надошт ва балки ӯ қотилони Усмонро нафрин мекард.

Агар гуфта шавад, ки ба танҳой ҷангидан бо онҳоро далелнок намекунад, гуфта мешавад:

- Барои онҳо ҷоиз набуд, ки бо Алӣ (р) бичанганд, зеро Алӣ (р) тавоноии куштани қотилони Усмонро надошт ва агар ҳам метавонист қотилони Усмонро бидушад ва ин корро намекард, набояд дар ҷамоъати мусалмонон тафриқа эҷод мешуд ва аз байъат кардан бо ӯ саркашӣ ба амал меомад, балки ба ҳар ҳол байъат кардан бо ӯ бештар ба маслаҳати дин ва барои мусалмонон судмандтар бу

Аз саҳобагон дар ин ҷангҳо кихо ширкат карданд?

Саҳобагоне, ки дар ҷангҳои Ҷамал ва Сиффин ширкат карданд, иборатанд аз: Алӣ, Зубайр, Талҳа, Оиша, Ибни Зубайр, Ҳасан ва Ҳусайн, Аммор, Ибни Аббос, Муъовия, Амр ибни Ос, Қайс ибни Саъд, Қабқаб ибни Амр, Ҷарир ибни Абдуллоҳ, Хузайма ибни Собит, Абуқатода, Абуҳайсам ибни Тайҳон, Саҳл ибни Саъд, Ҷобир ибни Абдуллоҳ, Абдуллоҳ ибни Ҷаъфар, Адӣ ибни Ҳотам, Ашъас ибни Қайс, Ҷория ибни Қудома, Фазола ибни Убайд ва Нуъмон ибни Башир.

Ва касоне, ки дар ин ҷангҳо ширкат накарданд, иборатанд аз: Саъд ибни Ваққос, Саъид ибни Зайд, Абдуллоҳ ибни Умар, Муҳаммад ибни Муслима, Усома ибни Зайд, Абуҳурайра, Зайд ибни Собит, Имрон ибни Ҳусайн, Анас ибни Молик, Абубакри Сақафӣ, Аҳнаф ибни Қайс, Абуаюби Ансорӣ, Абумӯсои Ашъарӣ, Абумасъуди Ансорӣ, Валид ибни Уқба, Саъид ибни Ос, Абдуллоҳ ибни Омир, Абдуллоҳ ибни Амр ибни Ос, Абубарзаи Асламӣ, Аҳбон ибни Сайфӣ ва Салама ибни Акваъ ва балки бештари саҳобагон дар ин ҷангҳо ширкат накарданд.

Достони таҳким

Ҷанги Сиффин бо таҳким поён ёфт, Қуръонхоро бар найзаҳо бардоштанд ва Алӣ (р) таҳкиро қабул кард ва Алӣ ба Куфа ва Муъовия ба Шом баргашт ба ин шарт, ки таҳким дар Рамазон анҷом шавад. Алӣ (р) Абумӯсои Ашъариро фиристод ва Муъовия (р) Амр ибни Осро фиристод.

Дар мавриди достони таҳким ин гуна машҳур аст, ки Амр ибни Ос ва Абумӯсои Ашъарӣ иттифоқ карданд, ки Алӣ ва Муъовияро барканор кунанд.

Бинобар ин, Абумӯсои Ашъарӣ бар болои минбар рафт ва гуфт:

- «Ман Алӣ (р)-ро аз хилофат барканор мекунам, чунонки ин ангуштарамро берун мекашам ва сипас ангуштарашро аз дасти худ берун кашид». Он гоҳ Амр ибни Ос бархост ва гуфт:

- «Ман Алӣ (р)-ро аз хилофат берун мекунам, чунонки Абумӯсо ӯро берун кард ва Муъовияро ба унвони халифа барқарор медорам, чунонки ин ангуштарамро барқарор мегузoram».

Дар ин ҳангом ғавғо шуд ва Абумӯсо нороҳат ва хашмгин берун омад ва ба Макка бозгашт ва ба Куфа пеши Алӣ (р) рафт ва Амр ибни Ос ба Шом баргашт¹⁶⁸.

Ин дoston сохтагӣ ва дурӯғ аст ва қаҳрамон ва созандаи он Абумихннаф аст ва дostonи дуруст ва саҳеҳи ин ҳодиса ҳамон аст, ки Бухорӣ бо санади саҳеҳ ривоят кардааст, ки Амр ибни Ос вақте барои таҳким омад, бо Абумӯсои Ашъарӣ мулоқот кард ва гуфт, ки назарат дар мавриди ин масъала чист? Абӯмусо гуфт:

- «Ҷро аз касоне мебинам, ки Паёмбар (с) вафот кард, дар ҳоле, ки аз онҳо розӣ буд¹⁶⁹».

Амр ибни Ос гуфт:

- «Пас ҷойгоҳи ман ва Муъовия аз назари ту кучост?»

Гуфт:

- «Агар аз шумо кӯмак хоста шавад, тавоноии кӯмак кардан доред ва агар ба шумо ниёзе набошад, пас ҳамеша аз шумо бениёз будааст¹⁷⁰».

Сипас кор тамом шуд ва Амр ибни Ос бо ин хабар пеши Муъовия баргашт ва Абумӯсо назди Алӣ

¹⁶⁸. Табарӣ. Таърих, 51/4 ва «Алкомил фит-таърих», 168/3.

¹⁶⁹. Манзураш Алӣ (р) буд.

¹⁷⁰. Тафсили қазияи таҳкимро дар китоби ривоятҳои Абумихннаф дар «Таърихи Табарӣ» мутолиа кунед ва ӯ онро аз «Таърихи кабир», 398/5 нақл мекунад.

баргашт. Ва бешак, ривояти аввал ботил аст ба се далел:

Аввал, санади он заъиф аст ва Абумихннафи дуруғӯ онро ривоят кардааст.

Дуввум, ин, ки халифаи мусалмононро Абумӯсои Ашъарӣ ва ғайра наметавонанд барканор кунанд, зеро назди аҳли суннат аз вазифа гирифтани кардани халифа ба ин осонӣ нест, пас чӣ гуна ду нафар бо ҳам иттифоқ мекунанд, ки Амирулмӯъмининро азл кунанд?

Пас ин сухани дурусте нест ва он чӣ дар ҳодисаи таҳким иттифоқ афтод, ин буд, ки онҳо тавофуқ карданд, ки Алӣ дар Куфа бимонад ва халифаи мусалмонон аст ва Муъовия ба унвони амир дар Шом бимонад ва ҷанг миёни онҳо мутаваққиф шавад.

Саввум, ривояти саҳеҳ ҳамин аст, ки зикр кардем.

Ҷанги Наҳравон (соли 38-ҳиҷрӣ)

Алӣ (р) ба Куфа бозгашт ва хавориҷ бар зидди ӯ шӯриш карданд. Хавориҷ қазияи таҳкимро қабул карданд ва гуфтанд ҳукм ва доварӣ фақат аз они Худо аст ва онҳо ҳаёҳу ба роҳ меандохтанд ва ҳатто дар масҷид вақте Алӣ (р)-ро медиданд, бармехестанд ва фарёд мезаданд:

- «Ҳукм ва доварӣ фақат аз они Худост, ҳукм ва доварӣ фақат аз они Худост» ва Алӣ (р) мегуфт:

- «Сухани ҳаққе аст, ки ба иродаи ботил гуфта мешавад¹⁷¹».

Баъд аз он хавориҷ саҳобаи бузург Абдуллоҳ ибни Хаббобро куштанд ва занашро кушта, шикамашро дарронданд ва ӯ ҳомила буд ва дар моҳи охираш буд. Вақте Алӣ (р) аз ин ҳодиса бохабар шуд, ба онҳо паём фиристонд, ки чӣ касе ин саҳобаро куштааст? Онҳо

¹⁷¹ . Ин сухани Алӣ (р) зарбулмасал шуд.

посух доданд, ки Ҳамаи мо ўро куштаем. Он гоҳ Алӣ (р) бо як лашкари даҳ ҳазор нафарӣ ба ҷанги онҳо рафт ва дар Наҳравон бо онҳо ҷангид.

Имом Аҳмади Ҳанбал мегӯяд: -Исҳоқ ибни Исо Аттибоъ ба ривоят аз Яҳё ибни Салим ва ў ба ривоят аз Абдуллоҳ ибни Усмон ибни Хайсам ва ў аз Убайдуллоҳ ибни Аёз ибни Амр Алқорӣ ривоят мекунад, ки гуфт:

- «Пеши Оиша (р) нишаста будем, ки Абдуллоҳ ибни Шидод назди ў омад. Ў аз Ироқ меомад ва дар шабҳое, ки Алӣ (р) кушта шуда буд, дар Ироқ буд. Оиша (р) ба ў гуфт:

- «Эй Абдуллоҳ ибни Шидод! Оё дар мавриди он чӣ аз ту мепурсам, ба ман рост мегӯӣ?»

Гуфт: -« Бале!»

Дар мавриди ин қавме, ки Алӣ (р) онҳоро куштааст, ба ман хабар деҳ?!

Гуфт:

- «Чаро ба ту рост нагӯям!»

Оиша (р) гуфт:

- «Пас достони онҳоро ба ман бигӯ».

Гуфт:

- «Вақте Алӣ барои Муъовия нома навишт ва ду ҳакам ва довар таъйин карданд ва доварҳо қазоват карданд, ҳашт ҳазор нафар аз қориёни Қуръон бар зидди Алӣ (р) қиём карданд ва онҳо дар сарзамини Ҳаруро ба самти Куфа иқомат гузиданд ва ба Алӣ (р) эътироз карданд ва гуфтанд:

- «Ту либосеро, ки Худо ба ту пӯшонида буд, берун овардӣ ва номеро, ки Худо бар ту гузошта буд, канор задӣ ва дар дини Худо афродро ҳоким қарор додӣ ва ҳол он, ки ҳукм ва доварӣ фақат аз они Худост.

Вақте Алӣ (р) аз он чӣ онҳо ўро ба хотири он сарзаниш мекарданд ва аз ў ҷудо шуда буданд, хабардор шуд, ба мунодӣ дастур дод, то эълон кунад,

ки ҳамаи касоне, ки ҳофизи Қуръон ҳастанд, пеши Амирулмӯъминин биёянд. Вақте хона пур аз қориён шуд, Қуръони бузургеро хост ва онро пеши худ гузошт ва бо дасташ онро мезад ва мегуфт:

- «Эй Мусҳаф! (Қуръон!) Бо мардум сухан кун ва ба онҳо бигӯ!»

Мардум ўро садо карданд ва гуфтанд:

- «Эй Амирулмӯъминин! Ту аз чӣ мепурсӣ? Ин Қуръон варақ ва коғаз аст! Ва мо дар бораи он чӣ барои мо ривоят шуда, мегӯем! Пас ту чӣ мехоҳӣ?

Алӣ (р) гуфт:

- «Ин афроде, ки бар зидди мо бархостаанд, китоби Худо миёни ман ва онҳо қазоват мекунад. Худованди мутаъол дар китобаш дар бораи зан ва марде мегӯяд:

«Ва ин хифтум шиқоқа байниҳимо фабъасу ҳакаман мин аҳлиҳи ва ҳакаман мин аҳлиҳи ин юридо ислоҳан юваффиқиллоҳу байнаҳумо. Инналлоҳа кона ъалиман хабиран».

«Ва агар аз чудой ва шикоф миёни он ду (ҳамсар) бим дошта бошед, як довар аз хонаводаи шавҳар ва як довар аз хонаводаи зан интиҳоб кунед (то ба кори онҳо расидагӣ кунанд), агар ин ду довар тасмим ба ислоҳ дошта бошанд, Худованд ба тавофуқи онҳо кӯмак мекунад, зеро Худованд доно ва огоҳ аст (ва аз ниятҳои ҳама огоҳ аст)».

(Сураи Нур, ояти 35)

Пас уммати Муҳаммад (с) муҳимтар аз як зан ва мард аст ва ба ман эътироз кардаанд, ки вақте барои Муъовия нома навиштам, чунин навиштам, ки Алӣ

ибни Абутолиб (р)¹⁷². Ва ҳол он, ки Суҳайл ибни Амр пеши мо омад ва мо ба ҳамроҳи Паёмбари Худо (с) дар Ҳудайбия будем, вақте ки Паёмбар (с) бо қавмаш - Қурайш сулҳ кард, Паёмбар (с) навишт:

«Бисмиллоҳир-раҳмонир-раҳим».

Суҳайл гуфт:

- **«Бисмиллоҳир-раҳмонир-раҳим»** нанавис.

Паёмбар (с) фармуд: «Чӣ бинависам?» Гуфт:

- Бинавис:

- **«Бисмикаллоҳумма».**

Паёмбар (с) фармуд:

- «Бинавис: - Муҳаммадун Расулуллоҳ (с)».

Суҳайл гуфт:

- «Агар медонистам, ки Паёмбари Худо (с) ҳастӣ, бо ту муҳолифат намекардам».

Он гоҳ Паёмбар (с) фармуд: **«Бинависед: ин қарордоди сулҳе аст, байни Муҳаммад ибни Абдуллоҳ ва Қурайш».** Ва Худованди мутаъол дар Китоби худ мефармояд:

«Лақад кона лакум фи расулиллоҳи усватун ҳасанатун лиман кона ярчуллоҳа вал-явмал-охира ва закараллоҳа касиран».

«Ҳақиқатан барои шумо дар зиндагии Расули Худо сармашқи некӯе буд, барои онҳо, ки умед ба раҳмати Худо ва рӯзи қиёмат доранд ва Худоро бисёр ёд мекунанд».

(Сураи Аҳзоб, ояти 21)

Он гоҳ Алӣ (р) Абдуллоҳ ибни Аббосро пеши онҳо фиристод ва ман ҳамроҳи ӯ рафтам, то он, ки ба байни лашкарашон расидем. Ибни Кавоъ бархост ва барои мардум суханронӣ кард ва гуфт: -Эй ҳомилон

¹⁷² . Яъне онҳо бар ӯ эътироз карданд, ки чаро нанавишт «Амирулмӯъминин» ва фақат номи худро навишт.

ва ҳофизони Қуръон! Ин Абдуллоҳ ибни Аббос аст, ҳар кас ӯро намешиносад ман ӯро муаррифӣ мекунам. Ин аз касоне аст, ки Қуръон дар мавриди ӯ ва қавмаш мегӯяд:

«Ва қолу а илоҳатуно хайрун ан ҳува. Мо заррабу лака илло қадалан, бал ҳум қавмун хасимун».

«Ва гуфтанд: «Оё Худоёни мо беҳтар ҳастанд ё ӯ (Масеҳ)? (агар маъбудони мо дар дӯзах ҳастанд, Масеҳ низ дар дӯзах аст, чунки маъбуд воқеъ шуда)!», вале онҳо ин масъаларо чуз аз тариқи ҷидол (ва лаҷоҷат) барои ту назадаанд, онҳо як гурӯҳи кинатӯз ва ситазечӯй ҳастанд».

(Сураи Зухруф, ояти 58)

Пас ӯро ба назди ёронаш баргардонед ва дар мавриди Қуръон ва мафҳумҳои он бо ӯ гуфтугӯ накунед. Он гоҳ суҳангӯёни онҳо бархостанд ва гуфтанд, ки мо ӯро аз дидгоҳҳо ва бардоштҳоямон аз Қуръони маҷид огоҳ мекунем ва ӯ моро аз назарҳои худ огоҳ кунад. Агар ҳаққе ироъа бидиҳад, ки мо онро медонем, аз ӯ пайравӣ мекунем ва агар ботиле ироъа бидиҳад ӯ ва ботилашро сарзаниш мекунем. Ва то се рӯз дар бораи китоби Худо бо Абдуллоҳ баҳс ва гуфтугӯ карданд ва чаҳор ҳазор нафар аз онҳо тавба карда бозгаштанд ва Ибни Кавоъ низ аз онҳо буд ва онҳо тавба карда ва Абдуллоҳ онҳоро ба Куфа пеши Алӣ (р) овард¹⁷³.

Ва Алӣ (р) ба боқимондагони онҳо паём фиристод ва гуфт: -Шумо вазъияти маро бо мардум медонед, ки чӣ гуна аст, пас дар ҷойи худ биистед, то уммати Муҳаммад (с) якпорча шавад. Қарордоди мо ва шумо

¹⁷³ . Ҳоким. Мустадрок 150/2.

ин аст, ки хунеро ба ноҳақ нарезем ва роҳзанӣ накунем ва бар касе ситам раво мадоред ва агар ин корҳоро бикунед, ҳамаи мо бо шумо хоҳем ҷангид, бегумон Худованд хиёнаткоронро дӯст надорад.

Оиша (р) гуфт:

- «Эй Ибни Шидод! Алӣ (р) онҳоро куштааст»

. Абдуллоҳ гуфт:

- «Савганд ба Худо, Алӣ ба ҷанги онҳо нарафт, то он ки роҳро бастанд ва хунрезӣ карданд ва аҳли зиммаро куштанд».

Оиша (р) гуфт:

- «Савганд ба Худо?»

Гуфт: - «Савганд ба Худое, ки ҳеҷ маъбудӣ барҳақ ҷуз ӯ нест, ки онҳо чунин карданд».

Оиша (р) гуфт: -

«Ин чист, ки аз аҳли зимма ба ман расида, ки аз он сухан мезананд ва мегӯянд:

- «Зуссадя»

Гуфт:

- «Ҳамроҳ бо Алӣ (р) дар миёни кушташудагон болои сари ӯ истодам, Алӣ мардумро садо кард ва гуфт: -«Оё инро мешиносед?» Зиёдиҳо мегуфтанд, ки ӯро дар масҷиди бани фалон дидаам, ки намоз мехонд ва яке мегуфт, ки дар масҷиди бани фалон ӯро дидам, ки намоз мехонд ва дигар хабаре аз ӯ надоштанд.

Оиша (р) гуфт:

- Алӣ (р) вақте болои сари ӯ истод, чӣ гуфт?

Аз Алӣ (р) шундаам, ки мегуфт:

- **«Худованд ва Паёмбараш (с) рост гуфтанд».**

Оиша (р) гуфт:

- «Оё ғайр аз ин сухани дигаре аз ӯ шунидӣ, ки бигӯяд?»

Гуфт: -«Не!»

Оиша (р) гуфт:

- «Бале, Худо ва Паёмбараш (с) рост гуфтаанд, Худованд бар Алӣ раҳм намояд, ӯ ҳар чизи аҷоибро бубинад, мегӯяд, ки Худо ва Паёмбарш (с) рост гуфтаанд ва сипас ироқиҳо дурӯғ ба ӯ нисбат медиҳанд ва сухани ӯро аз тарафи худ зиёд мекунанд¹⁷⁴».

Дар миёни кушташудагон Зуссадя* Алӣ (р)-ро дид ва Паёмбар (с) чунонки дар «Саҳеҳ»-и Муслим омада, фармуда буд:

- «Дар замоне, ки мусалмонон бо ҳам ихтилофдоранд, гурӯҳе берун меояд ва ҳамон гурӯҳ, ки ба ҳақ наздиктар аст, бо ин гурӯҳ мечангад».

Ва дар ҳадисе дигаре гуфта, ки Зуссадя дар миёни онҳост. Бинобар ин, Алӣ (р) дар миёни кушташудагон аз пайи ӯ мегашт, то он ки ӯро дид ва он гоҳ ба сачда афтод, то шукри Худоро ба ҷой оварад, зеро донист, ки тибқи қавли Паёмбар (с) ӯ барҳақ аст¹⁷⁵.

Ба шаҳодат расидани Алӣ ибни Абутолиб (р) (соли 40-ҳиҷрӣ)

Баъд аз ҷанги Наҳравон то муддати кӯтоҳе наздик ба ду сол вазъ ором гирифт. Дар ин вақт се нафар аз хавориҷ дар Макка ҷамъ шуданд ва бо ҳам аҳд бастанд, ки Алӣ ибни Абутолиб ва Муъовия ибни Абусуфён ва Амр ибни Осро мекушанд. Ва гуфтанд, ки бо куштани ин се нафар Худоро розӣ мекунем ва таслим гирифтанд, онҳоро бидушанд, то ба гумони худ мардумро аз онҳо халос кунанд.

¹⁷⁴ . «Муснад»-и и Аҳмад, таҳқиқи Аҳмади Шокир, ҳадиси 656 ва мегӯяд, ки санади он саҳеҳ аст.

*. Зуссадя, яъне синадор ё синакалон.

¹⁷⁵ . Албидоя ван-ниҳоя , 298/7.

Абдурраҳмон ибни Мулҷами Муродӣ гуфт, ки ман Алӣ ибни Абутолиб (р)-ро мекушам ва Барки Тамимӣ гуфт, ки куштани Муъовия (р) бо ман вогузored ва Амр ибни Баكري Тамимӣ гуфт, ки Амр ибни Ос (р)-ро ман мекушам ва бо ҳам иттифоқ карданд, ки рӯзи ҳабдаҳуми моҳи Рамазон ба куштани ин шахсон иқдом кунанд.

Амр дар Миср ва Муъовия дар Шом ва Алӣ дар Куфа буд. Ибни Мулҷам тавонист бо ханҷаре, ки як ҳафта онро заҳролуд карда буд, Алиро дар ҳоле, ки барои намози бомдод мерафт, зарба бизанад. Вақте Алӣ (р) зарба хурд, гуфт:

- **«Агар беҳбудӣ ёфтам, худам дар мавриди ӯ тасмим мегирам ва агар мурдам ӯро дар қисоси ман ба қатл бирасонед».**

Ибни Мулҷам гуфт:

- *«Савганд ба Худо шифо нахоҳӣ ёфт, зеро ман як ҳафта он ханҷарро дар заҳр гузоштаам».*

Вақте Алӣ (р) ба шаҳодат расид, дастҳои Ибни Мулҷамро бурирданд ва чашмҳояшро шикофтанд ва ӯ устувор ва порбарҷо буд ва доду фарёд намекард ва бетобӣ нанамуд. Вақте хостанд, ки забонашро бибуранд, тарсид, ба ӯ гуфтанд:

-«Оё ҳоло метарсӣ?!»

Гуфт:

-«Метарам аз он ки муддате зинда бимонам, бе он ки дар он муддат зикри Худоро гуфта бошам».

Субҳоналлоҳ, чӣ гумроҳии ошкоре ва алъаёзу биллоҳ! Хуни валие аз авлиёи Худоро мерезад ва сипас метарсад, ки як лаҳзаро бе зикри Худо бигзаронад!

Ва Барки Тамимӣ низ дар намози бомдод барои куштани Муъовия рафт ва ба ӯ зарба зад. Зарбае ба ӯ расид, аммо Муъовияро кушта натавонист ва муъолиҷа шуд, вале гуфтанд, ки ҳамин зарба сабаб шуд, то ӯ дигар соҳиби фарзанд нашавад.

Ва он ки мехост Амр ибни Осро бидушад ба намоз рафт, аммо Амр ибни Ос бемор буд ва барои намоз наёмада буд. Бинобар ин, ӯ имоме, ки фикр кард Амр ибни Ос аст, кушт ва имоми намоз Хориҷа ибни Абӯҳабиб буд ва ӯ омад ва Хориҷаро бар намоз зарба зад ва ӯро кушт. Мардум ӯро дастгир карданд ва гуфтанд: -Чӣ кор кардӣ? Гуфт: -Мардумро аз Амр ибни Ос наҷот додам. Гуфтанд, ки Амрро накуштаи ва балки Хориҷаро кушти. Гуфт: -Мехостам Амрро бидушам, аммо Худованд хост, ки Хориҷа кушта шавад¹⁷⁶.

Он гоҳ мардум ӯро куштанд ва Бирки Тамимӣ ва Абдурраҳмон ибни Мулҷам низ кушта шуданд¹⁷⁷.

Сабаби ихтилоф миёни саҳобагон

Машҳур аст, ки Талҳа (р), Зубайр (р) ва Оиша (р) барои гирифтани интиқоми Усмон (р) берун омада буданд. Аммо дар мавриди Муъовия ин гуна буд, ки Алӣ (р) вақте умури хилофатро ба даст гирифт, баъзе аз амиронро, ки Усмон (р) муқаррар карда буд, барканор кард, ки онҳо Холид ибни Саъд ибни Ос ва Муъовия ибни Абусуфён буданд. Вақте хабар ба Муъовия расид, ки Алӣ (р) ӯро азл кардааст, Муъовия қабул накард ва гуфт: Аз сӯйи чӣ касе аз мансаб барканор мешавад? Гуфтанд: -«Аз сӯйи Алӣ (р)». Гуфт: -«Қотилони писари амакам куҷо ҳастанд?».

Гуфтанд:

- «Байъат кун ва сипас қотилони Усмон (р)-ро бихоҳ».

Гуфт:

- «Не, балки ӯ бояд аввал қотилони Усмон (р)-ро ба ман супорад, сипас бо ӯ байъат хоҳам кард».

¹⁷⁶ . Ин баъдҳо зарбулмасал шуд.

¹⁷⁷ . Табақотул-кубро, 35/3 ва «Албидоя ван-ниҳоя», 338/7.

Чун Муъовия (р) мездид, ки ӯ дар Шом қудрат дорад, вай ҳозир набуд, ки ин қудратро, ки ба ӯ тавонии гирифтани интиқом аз қотилони Усмон (р)-ро мездихад, аз даст раҳо кунад, бинобар ин, гуфт, ки то қотилони Усмон (р) ҷазо нагиранд, байъат намекунам. Алӣ (р) мегуфт, ки ту байъат кун, сипас дар мавриди қотилони Усмон (р) фикре мекунем. Пас ихтилофи Алӣ (р) ва Муъовия (р) дар ин буд, ки байъат муқаддам бошад ё ҷазои қотилони Усмон (р). Назари Алӣ (р) ин буд, ки аввал бояд ӯ байъат кунад, сипас вақте вазъият ором шуд ва амният барқарор гардид, дар бораи қотилони Усмон (р) иқдом мекунем ва Муъовия (р) баръакс мегуфт, ки аввал коре, ки онҳо анҷом диҳанд, куштани қотилони Усмон (р) аст ва баъд аз он дар мавриди мавзӯи хилофат тасмим бигиранд.

Бинобар ин, Муъовия (р) ва Алӣ (р) дар авлавиятҳои ин қазия ихтилоф доштанд ва назари Талҳа (р) ва Зубайр (р) ҳамон назари Муъовия буд, яъне ҳарчӣ зудтар бояд қотилони Усмон (р) ҷазо дода шаванд, аммо Талҳа (р) ва Зубайр (р) ба Алӣ (р) байъат карда буданд ва Муъовия (р) ҳанӯз байъат накарда буд.

Назари саҳобагон ба ин ҷангҳо

Саҳобагон (р) ба се гурӯҳ тақсим шуданд:

Гурӯҳи аввал: Талҳа (р) ва Зубайр (р) ва Оиша (р) ва Муъовия (р) ва назари ин гурӯҳ ин буд, ки бояд ҳарчӣ зудтар қотилони Усмон (р) ҷазо дода шаванд.

Гурӯҳи дуввум: Алӣ (р) ва ҳамроҳонаш буданд ва назари онҳо ин буд, ки аввалин коре, ки бояд анҷом шавад, ин аст, ки амри хилофатро сомон дода ва баъдан дар бораи қотилони Усмон (р) фикр карда шавад.

Гурӯҳи саввум: Саъд, Ибни Умар, Абуҳурайра. Муҳаммад ибни Маслама, Аҳнаф, Усома ва Абубакраи

Сақафӣ ва бузургони саҳобагон онро намояндагӣ мекарданд ва назари ин гурӯҳ ин буд, ки аз Ҳама канор бикашанд ва гӯшагирӣ интиҳоб кунанд.

Илллати ихтилоф он буд, ки қазияҳо қазияҳои иштибоҳӣ буданд, бинобар ин, касе натавонист масъаларо бифаҳмад ва ошкоро ба ҳақиқати амр пай бибарад¹⁷⁸.

Ва Ҳофиз ибни Ҳаҷар мегӯяд: *-Имом Табарӣ бо санади саҳеҳ ривоят мекунад, ки Аҳнаф ибни Қайс (р) гуфт: -Баъд аз муҳосира шудани Усмон (р), Талҳа (р) ва Зубайр (р)-ро дидам ва гуфтам, ки шумо ба ман чӣ дастуре медиҳед, ба назари ман вай кушта мешавад? Гуфтанд: -Пеши Алӣ (р) бирав. Баъд аз кушта шудани Усмон (р) дар Макка бо Оиша (р) мулоқот кардам ва гуфтам: -Ба ман чӣ дастуре медиҳӣ? Гуфт: -Пеши Алӣ (р) бирав ва бо ӯ ҳамроҳ бош¹⁷⁹.*

Ва вақте ин саҳобагон барои ҷанги Ҷамал берун омаданд, Аҳнаф ба онҳо гуфт:

- *Савганд ба Худо, бо шумо намеҷангам, ки Уммулмӯъминин Оиша (р) ҳамроҳи шумост ва бо марде намеҷангам, ки шумо маро ба байъат кардан бо ӯ дастур додед¹⁸⁰.*

Ва пештар гуфтаи Паёмбар (с)-ро баён кардем, ки ба Алӣ (р) гуфт:

- **«Эй Алӣ, байни ту ва Оиша ихтилофе пеш хоҳад омад, бо ӯ ба нармӣ рафтор кун».**

Алӣ (р) дар посух гуфт:

- **«Пас ман бадбахтарин фард ҳастам?»**

¹⁷⁸ Чунон, ки дар ҷанги Кувайт шоҳиди ихтилофот ва ошуфтагиҳо будем, чунон ки бисёре аз оқилон бар асари ин фитна мисли афроди оддӣ аблаҳона фикр мекарданд.

¹⁷⁹ . Аз ин ривоят чунин бармеояд, ки Талҳа (р), Зубайр (р) ва Оиша (р) дар мавриди хилофат ҳеҷ ихтилофе бо Алӣ (р) надоштанд, зеро онҳо буданд, ки пеш аз Ҳама бо ӯ байъат карданд ва ба он амр мекарданд.

¹⁸⁰ . Фатҳул-борӣ, 38/13, ниг: «Таърихи Табарӣ».

Паёмбари Худо (с) гуфт:
- «Не, вале агар чунин иттифоқе пеш омад, ўро ба паноҳгоҳаш баргардон»¹⁸¹.

Дидгоҳи аҳли суннат дар бораи Абдурраҳмон ибни Мулчам ва қотилони Усмон (р) ва қотилони Зубайр (р) ва қотилони Ҳусейн (р) ва монанди онҳо

Имом Заҳабӣ мегӯяд:

-«Ибни Мулчам аз дидгоҳи мо касе аст, ки интизор дорем ба қаҳаннам биравад, аммо инро ҳам мумкин медонем, ки Худованд ўро бибахшад ва ҳукми ў ҳукми Талҳа ва қотили Саъид ибни Ҷубайр ва қотили Аммор ва қотили Хориҷа ва қотили Ҳусайн аст¹⁸². Мо низ аз ҳама қотилони ин бузургворон изҳори безорӣ мекунем ва ба хотири ризои Худо нисбат ба онҳо кина меварзем ва амрашонро ба Худо месупорем¹⁸³.

Дар ихтилофи саҳобагон ҳақ бо чониби кист?

Паёмбар (с) дар мавриди Аммор (р) фармуд, ки «Гурӯҳи шӯришгарон ўро мекушанд» ва дар бораи хавориҷ фармуд, ки: «Инҳо дар замоне қиём мекунанд, ки мусалмонҳо бо ҳам ихтилофдоранд ва ҳамон гурӯҳе, ки инҳоро мекушад, ба ҳақ наздиктар аст». Ин ду ҳадис ба равшанӣ мегӯянд, ки

¹⁸¹ . Фатҳул-борӣ, 60/13.

¹⁸² Ин қотилонро кофир намедонем, вале шакке нест, ки фосиқ ва чинояткор ҳастанд, магар онҳо ки тавба карда бошад

¹⁸³ . Таърихул-Исломи асру-хулафоур-рошидин, 645, шарҳи ҳоли Абдурраҳмон ибни Мулчам.

Алӣ (р) нисбат ба муҳолифонаш дар ҷанги Ҷамал ва Сиффин ба ҳақ наздиктар будааст, вале комилан бар ҳақ набуда зеро, ки Паёмбар (с) фармуд: **«Ба ҳақ наздиктар аст»** ва нагуфт, ки комилан барҳақ аст. Ва ин ихонате ба Алӣ (р) нест ва балки инро барои он мегӯем, ки баён мекунем, ки он касоне, ки дар фитна аслан ширкат накарданд, онҳо комилан барҳақ буданд. Бинобар ин, агар Алӣ (р) ҷанг намекард, барояш беҳтар буд ва бинобар ин Алӣ (р) вақте Талҳа (р) -ро дид, ки кушта шуда буд, гуфт: **«Кошкӣ бист сол пеш мурда будам»** ва баъд аз ҷанги Сиффин вақте Ҳасан ибни Алӣ (р) назди Алӣ (р) омада ва бо ӯ аз он чӣ рух дода буд, сухан гуфт, Алӣ (р) фармуд: **«Савганд ба Худо, гумон намекардам, ки кор ба ин ҷо мерасад»** ва ҳама аз ширкат карданашон дар ин ҷангҳо пушаймон шуданд. Бинобар ин, Паёмбар (с) Ҳасанро меситояд ва мефамояд: **«Ин писарам сарвар ва сардор аст ва умед аст Худованд ба василаи ӯ миёни ду гурӯҳ аз мусалмонон сулҳ барқарор кунад»**¹⁸⁴. Пас Паёмбар (с) Ҳасанро ба хотири сулҳ меситояд ва Алӣ (р)-ро ба хотири ҷангидан бо онҳо мадҳ намекунад.

Хилофати Ҳасан ибни Алӣ (р) (соли 40-ҳиҷрӣ)

Баъд аз кушта шудани Алӣ (р) аҳли Куфа бо Ҳасан ибни Алӣ (р) байъат карданд ва ӯ баъд аз он, ки бо ӯ байъат шуд, аз Куфа ба сӯйи Шом ҳаракат кард, зеро онҳо то кунун итоъат аз Амирулмӯъминин Алӣ ибни Абутолиб (р)-ро қабул накарда буданд. Ҳасан ибни Алӣ (р) ҳаракат кард ва дар асл ният ва ҳадафи ӯ сулҳ буд. Вай ҷангиданро дӯст менадошт ва балки

¹⁸⁴ . Бухорӣ. Китоби «Ҷазоилус-саҳоба», боби «Маноқибул-Ҳасани вал-Ҳусайни», ҳадиси 3746.

Ҳасан (р) бо рафтани Алӣ (р) барои ҷанги аҳли Шом муҳолиф буд¹⁸⁵. Аз нишонаҳое, ки баёнгари ин аст, ки ҳадафи ӯ сулҳ буд, ин аст, ки вай Қайс ибни Убодаро аз фармондеҳӣ барканор кард ва фармондеҳиро ба дасти Абдуллоҳ ибни Аббос (р) супурд¹⁸⁶.

Ҳасани Басрӣ мегӯяд: -«Вақте Ҳасан ибни Алӣ (р) ҳамроҳ бо дастаҳо ба сӯи Муъовия ҳаракат кард, Амр ибни Ос ба Муъовия гуфт: дастаеро мебинам, ки то ҳама кушта нашаванд, барнамегарданд».

Ва боз Ҳасани Басрӣ мегӯяд: -Аз Абубақра шундам, ки мегуфт: Дар ҳоле, ки Паёмбар (с) суханронӣ мекард, Ҳасан омад, Паёмбар (с) фармуд: «Ин писарам сардор аст ва умед аст Худованд ба василаи ӯ миёни ду гурӯҳ аз мусалмонон сулҳ ва ошти барқарор намояд¹⁸⁷».

Заҳрӣ мегӯяд: -Муъовия ба Ҳасан (р) номае фиристод ва дар охири он навишта буд: -Ҳар чӣ меҳоҳӣ дар он бинавис ва ҳар чӣ бихоҳӣ аз он туст. Амр ибни Ос гуфт: -Бо ӯ меҷангем. Муъовия (ки аз Амр марди беҳтаре буд) гуфт: -Сабр кун, эй Абуабдуллоҳ! Онҳо то ба андозаи афроди худ аз шомихо накушанд, ту аз онҳо раҳой намеёбӣ ва баъд аз он зиндагӣ чӣ фоидае дорад ва савганд ба Худо, ман ҷанг намекунам, магар он, ки бубинам, ки ҳеч чорае ҷуз ҷангидан нест¹⁸⁸.

Баъд аз он Муъовия ва Ҳасан бо ҳам дидор карданд ва Ҳасан ибни Алӣ (р) ба фоидаи Муъовия аз хилофат даст кашид ва Муъовия Амирулмӯъминин шуд ва ин солро соли «**ҷамоъат**» номиданд ва муддати ҳукумати Ҳасан (р) шаш моҳ буд.

¹⁸⁵ . Ниг: Албидоя ван-ниҳоя, 245/7.

¹⁸⁶ . Фатҳул-борӣ, 67/13.

¹⁸⁷ . Бухорӣ, Китобул-фитнати, боби қавлун-Набийи (с): Инна ибний ҳозо Сайид, ҳадиси 7109.

¹⁸⁸ . Алмусаннафи Абдурразоқ, 462/5.

Фазилатҳои Ҳасан (р)

Абубакра мегӯяд: -Паёмбари Худо (с) болои минбар буд ва Ҳасан (р) дар канораш буд ва Ҷ (с) як бор ба мардум нигоҳ мекард ва як бор ба Ҳасан менигарист ва мефармуд: «Ин писарам сардор аст ва умед аст Худованд ба василаи ӯ миёни ду гурӯҳ аз мусалмонон сулҳ ва оштии барқарор намояд¹⁸⁹».

Усома ибни Зайд мегӯяд, ки Паёмбар (с) ӯ ва Ҳасанро ба оғуш мегирифт ва мефармуд: «**Бор Худоё! Ман инҳоро дӯст медорам ва Ту низ онҳоро дӯст бидор**¹⁹⁰».

Ва Уқба ибни Ҳорис мегӯяд: -Абубакр (р)-ро дидам, ки Ҳасанро ба оғуш гирифта буд ва мегуфт:

- **Падарам фидояш бод, монанди Паёмбар (с) аст ва бо Алӣ (р) монандӣ надорад ва Алӣ (р) механдид**¹⁹¹.

Хилофати Муъовия ибни Абусуфён (аз 41 то 60-ҳиҷрӣ)

Хилофати Муъовия (р) мояи хайр ва баракат барои мусалмонон буд, чунки даврони фитна ва ошуб ба поён расид ва мусалмонҳо он чиро, ки душманон аз дасти онҳо гирифта буданд, бозпас гирифтанд ва тамаъи кофирон қатъ гардид, зеро мусалмонон ҳама бар як халифа иттифоқ карданд ва қудрати худро дар берун сарф намуданд ва байрақи чиҳод дубора барафрошта шуд ва футуҳот боз оғоз шуд. Муъовия (р) бо мардум рафтори хубе дошт ва дар айёми ӯ касе бо вай муҳолиф набуд ва балки ҳама итоъати

¹⁸⁹ . Бухорӣ, китоби «Ҷазоилус-саҳоба», боби «Маноқибул-Ҳасани вал-Ҳусайни», ҳадиси 3746.

¹⁹⁰ . Ҳамон манбаъ, ҳадиси 3747.

¹⁹¹ . Ҳамон манбаъ, ҳадиси 3750.

ӯро қабул карданд (ба ҷуз гурӯҳи андаке аз хаворич) ва ҷангҳои тобистонӣ ва зимистонӣ дар замони ӯ шӯҳрат ёфт.

Ҷойгоҳи Муъовия

Аз Ибни Муборак дар бораи Муъовия (р) пурсиданд ӯ гуфт: -«*Чӣ метавонам дар бораи марде бигӯям, ки Паёмбари Худо (с) фармуд: «Самиъаллоҳу лиман ҳамидаҳ» ва ӯ гуфт: «Раббано ва лакал-ҳамд»*¹⁹².

Ва аз Муъофӣ ибни Имрон пурсиданд, ки Муъовия афзал ва бартар аст ё Умар ибни Абдулазиз? ӯ хашмгин шуд ва ба суолдеҳ гуфт: -«*Оё марде аз асҳбро бо марде аз тобиъин қарор медиҳӣ? Муъовия ҳамроҳ ва ёри Паёмбар (с) ва бародари занаш ва нависанда ва амини Паёмбар (с) бар ваҳӣ будааст*¹⁹³».

Ва Ибни Абумулайка мегӯяд, ки ба Ибни Аббос (р) гуфта шуд: -«*Амирулмӯъминин Муъовия як рақъат намози витр мехонд. Ибни Аббос (р) гуфт: - «ӯ фақеҳ аст*¹⁹⁴».

Ва ба Ибни Муборак гуфтанд: -«*Умар ибни Абдулазиз (р) бартар аст ё Муъовия (р)? ӯ гуфт:*

-«*Хокҳое, ки дар ҳамроҳии Паёмбари Худо (с) ба бинии Муъовия рафтааст, аз Умар ибни Абдулазиз (р) афзал ва беҳтар аст*¹⁹⁵.

¹⁹² . Ал-бидояту ван-ниҳоя, 130/8.

¹⁹³ . Ал-бидояту ван-ниҳоя, 130/8.

¹⁹⁴ . Бухорӣ. Фазоилус-саҳоба, бои «Зикри Муъовия», ҳадиси 3765.

¹⁹⁵ . Ал- бидояту ван-ниҳоя, 130/8.

Муҳимтарин корхое, ки дар замони Муъовия (р) анҷом шуд

- Корхонаи киштисозӣ дар Миср дар соли 54 ҳичрӣ ба роҳ монда шуд.

- Ҷанги Қустинтиния дар соли 50 ҳичрӣ.

Паёмбари Худо (с) фармуд: **«Аввалин лашкари уммати ман, ки барои ҷиҳод ворида дарё мешаванд, биҳишт барои онҳо воҷиб гардидааст ва аввалин лашкари умматам, ки ба ҷанги Қайсар меравад, Худованд онро бахшида аст»**. Ва бори дигар дар соли 53-ҳичрӣ Муъовия (р) ба ҷанги Қайсари Рум – ба шаҳри Қустантания рафт ва онро муҳосира кард ва ин муҳосира то соли 57-ҳичрӣ идома ёфт ва шаҳрҳои Тикрит, Рудус, Бензерт, Савса, Сиҷистон, Қуҳистон ва сарзамини Синд дар замони ӯ фатҳ шуданд.

Аз хилофат ба подшоҳӣ

Вақте сарвари умуро Муъовия (р) ба ӯҳда гирифт, хилофат ба подшоҳӣ ва мулукият табдил шуд. Сафина Абуабдурраҳмон ғуломи Паёмбари Худо (с) мегӯяд, ки Паёмбар (с) фармуд:

- **«Хилофат бар равиши нубувват сӣ сол хоҳад буд, сипас Худованд подшоҳиро ба ҳар кас бихоҳад, медиҳад»**.

Сафина мегӯяд: *«Хилофати Абубакр ду сол ва хилофати Умар даҳ сол ва хилофати Усмон дувоздаҳ сол ва хилофати Алӣ шаш сол буд¹⁹⁶»*.

¹⁹⁶ . Абудовуд бо санади саҳеҳ инро ривоят кардааст, китоби «Ассуннаҳ», боби «Филхулафои», ҳадиси 4646 ва Аҳмад дар «Муснад», 273/4, 244/5.

Вақте ба китобҳои таърих нигоҳ мекунем, мебинем, ки китобҳои таърих мегӯянд, ки Абубакр (р) ду солу се моҳ ҳукумат кард ва Умар (р) даҳ солу ду моҳ ва Усмон (р) дувоздаҳ сол ва Алӣ (р) чаҳор солу нӯҳ моҳ ва Ҳасан (р) шаш моҳ ҳукумат кард, ки маҷмӯи он сӣ сол мешавад.

Ибни Касир мегӯяд: *«Ҳасан (р) дар моҳи рабиъулаввали соли чиҳилуякум, ки сӣ сол баъд аз вафоти Паёмбар (с) комил шуд, аз хилофат даст кашид¹⁹⁷»*.

Ва Абуубайда Омир ибни Ҷарроҳ мегӯяд: - **«Паёмбар (с) фармуд: «Аввали дини шумо нубувват ва раҳмат аст, сипас подшоҳӣ ва раҳмат аст, сипас подшоҳии ғуборолуде аст ва сипас подшоҳӣ ва саркашӣ аст¹⁹⁸»**.

Ва ин, ки Паёмбар (с) фармуд: **«Аввали дини шумо нубувват ва раҳмат аст»**, яъне дар оғоз Паёмбар (с) пешво ва роҳбари мӯъминон аст ва сипас Абубакр (р) ва Умар (р) ва Усмон (р) ва Алӣ (р) ва Ҳасан (р) пешво мебошанд. Ва ин, ки фармуд: **«Баъд аз он подшоҳӣ ва раҳмат аст»**, яъне замони Муъовия (р) ва фармуд: **«Баъд аз он подшоҳии ғуборолуд»**, яъне даврони хуб нест ва гӯё Паёмбар (с) ин давронро танқид кардааст ва **«сипас подшоҳӣ ва саркашӣ»** инҳо баъд аз ҳукумати Муъовия (р) дар даврони подшоҳии Язид ва подшоҳони баъд аз Язид ба ҷуз Умар ибни Абдулазиз мисдоқ пайдо мекунад.

Муъовия (р) қариб бист сол то соли 60-ҳиҷрӣ бар мусалмонон ҳукмронӣ кард ва дар ин даврон футуҳот ва барқарор шудани оромиш буд ва дар ин даврон Ҳасан ибни Алӣ (р) дар соли 49-ҳиҷрӣ вафот кард.

¹⁹⁷. Албидоя ван-ниҳоя, 17/8.

¹⁹⁸. «Сунан»-и Доримӣ, китоби «Алашрубати», боби «Мо қила фил-мускири», 114/2, ровиёни он боваринок ҳастанд ва гуфтаанд, ки Макхул аз Абисаълабаи Хашинӣ нашунудааст.

Умайр ибни Исҳоқ мегӯяд: -«Ман ва яке аз ҳамроҳонам барои аёдати Ҳасан ибни Алӣ (р) пеши ӯ рафтём, ӯ ба дӯстам гуфт: -«Эй фалонӣ, аз ман бипурс?!» Гуфт: -«Ман туро аз чизе намерсам». Сипас бархост ва қазои ҳоҷат рафт ва вақте аз он берун омад, гуфт: -«Аз ман бипурс, пеш аз он кӣ фурсати пурсидани аз манро аз даст бидиҳӣ, савганд ба Худо, пештар қисмате аз ҷигарамро қай кардам ва онро ба тиккаи чӯбе, ки ҳамроҳ доштам, зеру рӯ намудам ва борҳо заҳролуд шудам, вале то кунун ба чунин заҳре заҳролуд нашуда будам».

ӯ гуфт: -«Ман аз ту чизе намерсам, Худованд ба ту тандурустӣ бидиҳад». Сипас берун рафтём ва фардо пеши ӯ омадам ва дидам, ки ӯ дар ҳоли ҷон додан аст. Сипас Ҳусайн (р) омад ва болои сари ӯ нишаст ва гуфт: -«Бародарам, ба ман бигӯ, чӣ касе туро заҳролуд кардааст?» Гуфт: -«Чаро? Оё ӯро мекушӣ?» Ҳусайн (р) гуфт: -«Бале!» Гуфт: -«Ба ту чизе намегӯям, агар он кас маро заҳролуд карда, ки ба ӯ гумонбар ҳастам, Худованд сахттар аз ту ӯро ҷазо хоҳад дод ва агар ӯ нест, пас савганд ба Худо, иҷоза намедихам, ки фарди бегуноҳе дар ивази ман кушта шавад¹⁹⁹».

Ва гуфтаанд касе, ки ӯро заҳролуд кард, ҳамсараш Ҷаъда духтари Ашъас буд, аммо ин собит нест.

Заҳабӣ мегӯяд: -«Ин дуруст нест ва чӣ касе аз он иттилоъ доштааст?»²⁰⁰.

Ва Ибни Касир мегӯяд: -«Аз дидгоҳи ман чунин чизе дуруст нест²⁰¹».

¹⁹⁹. Аттабақотул-кубро, саҳ. 335, ҳадиси 294.

²⁰⁰. Таърихул Исломи, аҳди Муъовия, саҳ 40.

²⁰¹. Албидоя ван-ниҳоя, 44/8.

Байъат гирифтани Муъовия барои Язид

Дар соли 56-ҳиҷрӣ Муъовия (р) аз мардум барои Язид байъат гирифт, ки баъд аз ӯ сарвари ҳукуматро ба даст бигирад ва вай бо ин кор аз равиши касоне, ки пеш аз ӯ буданд, фаротар рафт, зеро Паёмбар (с) ҷонишине барои худ таъйин накард ё ин ки Абубақр (р)-ро таъйин кард. Сипас Абубақр (р) омад ва Умар (р) ро таъйин кард ва сипас Умар (р) омад ва шаш нафарро баъд аз худаш таъйин кард ва писарамакаш Саъид ибни Зайд ва писараш Абдуллоҳро аз ин шаш нафар берун кард ва гуфт, ки ҳаққи интиҳоб шудан барои хилофатро надоранд. Сипас Усмон (р) омад ва касеро ба унвони ҷонишини худ таъйин накард. Сипас Алӣ (р) омад ва касеро таъйин накард ва Ҳасан (р) ба нафъи Муъовия (р) аз хилофат даст кашид.

Бинобар ин, ба Муъовия (р) гуфтанд ё масъалаи хилофатро бигузор ва касеро таъйин накун, чунон, ки Паёмбар (с) касеро таъйин накард ва ё монанди Абубақр (р) касеро, ки аз хонаводаат набошад, ба унвони ҷонишини худ таъйин кун ва ё ба равиши Умар (р) шаш нафарро, ки аз хонаводаат набошанд, барои хилофат номзад кун, то аз миёни худ якеро интиҳоб кунанд ва ё ин ки бигузор мусалмонҳо худашон касеро интиҳоб кунанд, аммо вай қабул накард ва писараш Язидро баъд аз худаш халифа қарор дод.

Шояд ба хотири он ӯ аз равише, ки беҳтар ва афзал буд, даст кашид, чун фикр мекард, ки агар баъд аз худ хилофатро ба Шӯро вогузор кунад, тарси он меравад, ки фитна ва тавтиъае барпо шавад ва ба назараш чунин меомад, ки итоъат ва қудрату амният бо интиҳоби писараш Язид беҳтар таъмин мешавад²⁰². Худованди мутаъол беҳтар медонад.

²⁰². «Муқаддима»- и Ибни Халдун, фасли «Фи вилоятил-аҳди, 166.

Назари аҳли суннат ва ҷамоат дар бораи байъат гирифтани Муъовия барои Язид

Аҳли суннат мегӯянд, ки байъат дуруст аст, аммо ба хотири ду чиз аҳли суннат аз ин байъат айб гирифтаанд:

Аввал, ин ки мегӯянд ин бидъати наве буд, ки Муъовия писараш Язидро баъд аз худ халифа гардонид, пас гӯё амри хилофатро баъд аз он, ки бар асоси Шӯро ва таъйини фарде ғайр аз хонаводаи худ, меросӣ гардонд. Бинобар ин, асли кор новобаста аз фарде, ки таъйин шуда буд, қабул карда нашудааст ва аҳли суннат меросӣ будани амри хилофатро қабул надоранд.

Дуввум, ин ки нафароне буданд, ки барои хилофат аз Язид шоистатар буданд, монанди Ибни Умар, Ибни Зубайр, Ибни Аббос ва Ҳусайн ибни Алӣ (р) ва афроди зиёди дигаре. Ибни Арабӣ мегӯяд: - *Афзал ва беҳтар ин буд, ки Муъовия хилофатро баъд аз худ ба Шӯро вогузор мекард ва фарде аз хешовандонашро барои он таъйин намекард, чӣ бирасад ба он, ки фарзандашро халифа таъин кунад ва ӯ барои писараш байъат гирифт ва мардум бо писараш байъат карданд ва хилофати писараш шаръан оғоз гардид*²⁰³.

Аммо аҳли бидъат мӯътақиданд, ки имомат ва хилофат фақат дар Алӣ (р) ва фарзандонаш мебошад, бинобар ин, онҳо танҳо байъати Язидро мавриди таън қарор намедиханд, балки ҳар байъатеро барои хилофат, ки ба ғайр аз Алӣ (р) ва фарзандонаш шудааст, мавриди айбҷуӣ қарор медиҳанд. Бинобар ин, онҳо байъат бо Абубакр (р) ва Умар (р) ва Усмон (р) ва Муъовия (р) -ро новобаста аз

²⁰³ . Алъавосим минал-қавосим, саҳ 228.

ин ки бо чӣ касе байъат шуда, қабул надоранд, зеро онҳо бар ин боваранд, ки то қиёми қиёмат ҳукумат ва имомат аз они Алӣ (р) ва фарзандони ӯст ва онҳо аз сӯйи Худо таъйин шудаанд.

Оё Язид шоистаи хилофат буд ё не?

Ибни Касир²⁰⁴ достони Абдуллоҳ ибни Мутеъ ва ёронашро баён карда, ки пеши Муҳаммад ибни Ҳанафия писари Алӣ ибни Абутолиб ва бародари падарии Ҳасан ва Ҳусайн рафтанд ва аз ӯ хостанд, ки Язидро аз хилофат барканор кунанд, аммо Муҳаммад ибни Ҳанафия қабул накард. Ибни Мутеъ гуфт: -«Язид ибни Муъовия шароб менӯшад ва намоз намехонад». Муҳаммад гуфт: - «Ман аз ӯ он чӣ шумо мегӯед, надидаам ва ман пеши ӯ рафта ва иқомат кардам ва дидам, ки ӯ ба назар мегирад ва аз фикҳ мепурсад ва ба суннат пойбанд аст». Гуфтанд: -«Ӯ дар пеши ту худнамоӣ ба чунин корҳое мекардааст». Муҳаммад ибни Ҳанафия гуфт: «Ӯ чӣ тарсе аз ман дошт ё чӣ умеде дошт, ки чунин худнамоӣ кунанд? Оё он чӣ дар бораи ӯ мегӯед, аз ӯ дидаед?». Гуфтанд: - «Аз дидгоҳи мо воқеъият аст, гарчи мо надидаем». Муҳаммад ибни Ҳанафия гуфт: - «Худованд касонеро, ки гувоҳӣ медиҳанд аз чунин шаҳодате боздоштааст» ва сипас фармудаи илоҳиро барои онҳо хонд, ки мефармояд:

«Ва ло ямликул-лазина ядъуна мин дунихиш-шафоъата илло ман шаҳида билҳаққи ва ҳум яъламуна.»

«Касонеро, ки ғайр аз ӯ мехонанд қодир бар шафоъат нестанд, магар онҳо, ки шаҳодат ба ҳақ додаанд ва ба хубӣ огоҳанд.»

(Сураи Зухруф, ояти 86)

²⁰⁴ Ал-бидоятун ван-ниҳоя , 236/8.

Аммо фисқе, ки ба Язид нисбат дода шуда, ки ӯ шароб менӯшид ё бо маймун бозӣ мекардааст ё корҳои зиште, ки ба ӯ нисбат додаанд, бо санади саҳеҳ собит нест ва мо онро тасдиқ намекунем ва асл адолат аст ва мо мегӯем: **«Худо онро медонад»**. Аммо он чӣ аз ривояти Муҳаммад ибни Ҳанафия бармеояд ин аст, ки ӯ чунин корҳои намекардааст ва Худованди мутаъол ҳолати Язидро беҳтар медонад ва ин барои мо муҳим нест, ӯ ҳар чӣ мекарда ҳисобаш бо Худост. Ба фарзи ин, ки ӯ фосиқ буда бошад, фосиқ будани имом шӯриш бар зидди ӯро далелнок намекунад, чунончи хоҳад омад.

Хилофати Язид ибни Муъовия (аз соли 60 то 64-ҳиҷрӣ)

Дар соли 60-ҳиҷрӣ бо Язид байъат шуд ва дар он вақт ӯ 34-сола буд. Ҳусайн ибни Алӣ (р) ва Абдуллоҳ ибни Зубайр (р) бо ӯ байъат накарданд ва дар Мадина буданд ва вақте аз он ду хоста шуд бо Язид байъат кунанд, Абдуллоҳ ибни Зубайр гуфт: *-«Имшаб фикр мекунам ва шуморо аз назари худ огоҳ менамоем»*. Гуфтанд: *-«Хуб аст»*. Вақте шаб шуд, вай шабона аз Мадина ба сӯи Макка гурехт ва байъат накард.

Ва вақте Ҳусайн ибни Алӣ (р)-ро оварданд ва ба ӯ гуфтанд, ки байъат кун, гуфт: *-«Ман ба сурати пинҳонӣ байъат намекунам, балки ошкоро дар миёни мардум байъат хоҳам кард»*. Гуфтанд: *-«Хуб аст»*. Ва вақте шаб шуд, ӯ низ аз паси Абдуллоҳ ибни Зубайр ҳаракат кард.

Аҳли Ироқ ба Ҳусайн (р) нома менависанд

Ба аҳли Ироқ хабар расид, ки Ҳусайн (р) бо Язид ибни Муъовия байъат накардааст. Ироқиҳо Язид ибни

Муъовияро намехостанд ва балки худи Муъовияро низ намехостанд ва онҳо касе чуз Алӣ (р) ва фарзандонашро қабул надоштанд. Бинобар ин, ба Ҳусайн (р) номаҳое фиристоданд ва ҳама дар номаҳояшон мегуфтанд:

- «Мо бо ту байъат кардаем ва фақат туро меҳоҳем ва Язид дар гардани мо байъате надорад, балки байъати мо бо ту аст».

Номаҳои зиёде ба Ҳусайн ибни Алӣ (р) расид, то ин ки беш аз панҷсад нома ба ӯ фиристоданд ва ҳамаи ин номаҳоро аҳли Куфа мефиристоданд ва ӯро ба сӯйи худ даъват мекарданд.

Он гоҳ Ҳусайн ибни Алӣ (р) писарамакаш Муслим ибни Ақил ибни Абутолибро фиристод, то вазъиятро дар он ҷо бубинад ва мавриди баррасӣ қарор диҳад ва ҳақиқати корро бидонад. Вақте Муслим ибни Ақил ба Куфа расид, пурсучӯ кард, то он ки донист, ки мардум Язидро намехоҳанд, балки Ҳусайн ибни Алӣ (р)-ро меҳоҳанд. Муслим пеши Ҳонӣ ибни Урва иқомат кард ва мардум гурӯҳ - гурӯҳ ва ба танҳой меоманданд ва бо Муслим ибни Ақил ба намояндагӣ аз Ҳусайн (р) байъат мекарданд ва байъат анҷом шуд.

Нӯмон ибни Башир аз сӯйи Язид амири Куфа буд ва вақте ба ӯ хабар расид, ки Муслим ибни Ақил дар миёни онҳост ва мардум пеши ӯ меоянд ва барои Ҳусайн (р) бо ӯ байъат мекунанд, онро нодида гирифт ва ба масъала тавачҷӯҳ накард, то ин ки нафароне ба Шом пеши Язид рафтанд ва мавзӯро ба ӯ расониданд ва гуфтанд, ки мардум ба Муслим байъат мекунанд ва Нӯмон ибни Башир ба ин масъала тавачҷӯҳ намекунад. Он гоҳ Язид дастури барканории Нӯмон ибни Баширро баровард ва Убайдуллоҳ ибни Зиёдро, ки амири Басра буд, ба унвони амири Басра ва Куфа ба Куфа фиристод, то ин масъаларо ҳаллу фасл кунад. Убайдуллоҳ ибни Зиёд шабона дар ҳоле, ки ниқоб зада буд, вориди Куфа шуд. Ӯ вақте аз

канори мардум мегузашт ба онҳо салом мекард ва онҳо дар ҷавоб мегуфтанд: **-«Ва ӯалайкас-салом, эй писари духтари Расулуллоҳ (с)»**. Мардум гумон мекард, ки ӯ Хусайн (р) аст ва ӯ пинҳонӣ дар шаб ниқоб зада, воридаи Куфа шудааст.

Убайдуллоҳ ибни Зиёд донист, ки масъала чиддӣ аст ва мардум мунтазири Хусайн ибни Алӣ (р) ҳастанд. Дар ин вақт ӯ воридаи қаср шуд ва сипас яке аз ғуломҳояшро ба номи Маъқал фиристод, то таҳқиқу баррасӣ кунад ва бидонад, ки чӣ касе дар сари ин кор қарор дорад. ӯ рафт ва худахро ба дурӯғ чунин муаррифӣ кард, ки фарде аз аҳолии Ҳимс аст ва се ҳазор динор дорад, ки барои Хусайн (р) овардааст. Вай ҳамчунон мепурсид, то он, ки ӯро ба хонаи Ҳонӣ ибни Урва роҳнамоӣ карданд. ӯ воридаи хона шуд, Муслим ибни Ақилро дид ва бо ӯ байъат кард ва се ҳазор динорро ба ӯ дод ва ӯ чанд рӯз пеши Муслим ибни Ақил рафтуомад мекард, то он ки аз вазъияти онҳо комилан хабар ёфт ва баъд аз он пеши Убайдуллоҳ ибни Зиёд бозгашт ва мочароро ба иттилоъи ӯ расонид.

Хуручи Хусайн (р) аз Макка ба Куфа

Баъд аз он, ки бисёре аз мардум бо Муслим ибни Ақил байъат карданд, ӯ ба Хусайн паём фиристод, ки Бие, ҳама чиз омода аст. Он гоҳ Хусайн ибни Алӣ (р) дар рӯзи ҳаштуми зилҳиҷа ба сӯи Куфа ҳаракат кард. Убайдуллоҳ аз корҳои Муслим бо хабар буд ва гуфт: *-«Ҳонӣ ибни Урваро пеши ман биёваред»*. Ҳониро пеши ӯ оварданд. Убайдуллоҳ аз ӯ пурсид: *-«Муслим ибни Ақил кучост?»* Гуфт: *-«Намедонам»*.

Он гоҳ Убайдуллоҳ ғуломаш Маъқалро садо зад ва ӯ ворид гашт ва гуфт: *-«Оё ӯро мешиносӣ?»* Гуфт: *-«Бале!»* Пас Ҳонӣ фаҳмид ва донист, ки Убайдуллоҳ ибни Зиёд онҳоро фиреб додааст. Дар ин вақт

Убайдуллоҳ ибни Зиёд гуфт: -«Муслим ибни Ақил дар қуҷост?» ӯ гуфт: -«Савганд ба Худо, агар зери пойҳоям бошад, пойҳоямро намебардорам». Он гоҳ Убайдуллоҳ ибни Зиёд ӯро зад ва сипас дастур дод то ӯро зиндонӣ кунанд.

Хабар ба Муслим ибни Ақил расид ва ӯ ба ҳамроҳи чаҳор ҳазор нафар берун омад ва қасри Убайдуллоҳ ибни Зиёдро муҳосира кард ва аҳли Куфа ҳамроҳи ӯ берун омаданд ва дар ин вақт ашроф ва сарварони мардум дар пеши Убайдуллоҳ буданд. Бо бедор кардани ҳисси тамаъҷӯии сардорон ва ашроф ва тарсонидани онҳо аз лашкари Шом ба онҳо гуфт, ки мардумро аз ҳимоят кардан аз Муслим боздоред. Бинобар ин, сардорҳо аз мардум мехостанд, ки аз ҳимоят аз Муслим даст бикашанд. Муслим чаҳор ҳазор нафар ҳамроҳ дошт ва шиъорашон «**ё Мансури уммат**» буд. Сардорони қабилаҳо ва афроди бонуфуз ҳамчунон мардумро аз ҳамроҳии Муслим манъ мекарданд, ки оҳиста-оҳиста мардум пароканда шуданд ва занҳо меомаданд ва фарзандонашонро бо худ мебурданд ва мардҳо меомаданд ва бародаронашонро бо худ мебурданд ва амирони қабилаҳо меомаданд ва мардумро наҳй мекарданд, то он, ки аз чаҳор ҳазор нафар фақат сӣ нафар бо Муслим боқӣ монд ва ҳанӯз офтоб ғуруб накарда буд, ки Муслим ибни Ақил танҳо боқӣ монд. Ҳамаи мардум ӯро раҳо карданд ва ӯ танҳо дар кӯчаҳои Куфа мегашт ва намедонист, ки ба қучо биравад. ӯ дари хонаеро зад ва зане аз қабилаи Кинда, ки соҳиби хона буд, дарро боз кард. Аз он зан об хост ва зан таъаҷҷуб кард ва ба ӯ гуфт: -«Ту чӣ касе ҳастӣ?» Гуфт: -«Ман Муслим ибни Ақил ҳастам» ва мочароро ба ӯ нақл кард ва гуфт, ки мардум ӯро раҳо карданд ва Ҳусайн ибни Алӣ (р) ба зудӣ меояд, зеро ӯ ба вай паём фиристода, ки биёяд. Он зан Муслимро дар ҳучраи ҳампахлӯ даровард ва нишонд ва обу хӯрок барояш

овард, аммо фарзанди он зан рафт ва Убайдуллоҳ ибни Зиёдро аз ҷойи иқомати Муслим ибни Ақил огоҳ кард. Он гоҳ Убайдуллоҳ ҳафтод нафарро ба сӯи ӯ фиристод ва онҳо ӯро муҳосира карданд ва Муслим бо онҳо ҷангид ва дар ниҳоят вақте бо ӯ амон доданд, таслим шуд. Ӯро дастгир карданд ва ба қасри шаҳрдорӣ, ки Убайдуллоҳ ибни Зиёд дар он буд, бурданд. Вақте Муслим даромад, Убайдуллоҳ ибни Зиёд аз ӯ пурсид, ки сабаби шӯриши ӯ чист? Гуфт: - **«Бо Ҳусайн ибни Алӣ (р) байъат кардаем».**

Убайдуллоҳ гуфт: -«Ман туро мекушам». Муслим гуфт: -«Маро бигузор, ки васият кунам», гуфт: -«Хуб аст, васият кун». Муслим ба атрофаш нигоҳ кард ва Умар ибни Саъд ибни Ваққосро дид ва ба ӯ гуфт: -*Ту аз ҳамаи мардум аз назари хешовандӣ бо ман наздиктар ҳастӣ, биё туро супорише кунам»* ва ӯро ба гӯшае аз хона бурд ва ба ӯ супориш кард, ки ба Ҳусайн (р) паём фиристад, то баргардад. Бинобар ин, Умар ибни Саъд ибни Ваққос мардеро ба сӯи Ҳусайн (р) фиристод, то ӯро хабар кунад, ки кор тамом шуд ва аҳли Куфа ӯро фиреб додаанд.

Ва Муслимибни Ақил сухани машҳурашро гуфт: **«Ба ҳамроҳи хонаводаат баргард ва аҳли Куфа туро фиреб надиханд, аҳли Куфа ба ту дурӯғ гуфтанд ва ба ман ҳам дурӯғ гуфтанд ва раъй ва назари фарди дурӯғӣ эътиборе надорад».** Дар ин вақт, дар рӯзи арафа Муслим ибни Ақил кушта шуд ва Ҳусайн (р) дар рӯзи Тарвия (ҳаштуми зилҳиҷча) як рӯз пеш аз кушта шудани Муслим ибни Ақил аз Макка ба сӯи Куфа ҳаракат карда буд.

Мухолифати саҳобагон бо хуруҷи Ҳусайн (р)

Бисёре аз саҳобагони Паёмбар (с) кӯшиш намуданд, то Ҳусайнро аз хуруҷ ва рафтан ба Куфа

боздоранд. Абдуллоҳ ибни Умар, Абдуллоҳ ибни Аббос, Абдуллоҳ ибни Амр ибни Ос, Абусаъиди Худрӣ, Абдуллоҳ ибни Зубайр ва бародари Ҳусайн Муҳаммад ибни Ҳанафия, ҳамаи инҳо вақте донистанд, ки ӯ меҳоҳад ба Куфа биравад, ӯро манъ карданд. Инак, гуфтаҳои баъзе аз онҳо пешкаш мегардад:

- Вақте Ҳусайн хост ба Куфа биравад, Абдуллоҳ ибни Аббос ба ӯ гуфт: *-«Агар мардум ба ман ва ту таъна намезаданд, дастамро ба мӯйи сарат чанг мезадам ва намегузоштам, ки биравӣ»²⁰⁵*.

- Шаъбӣ мегӯяд:

- «Ибни Умар дар Макка буд, вайро хабар карданд, ки Ҳусайн ба сӯйи Ироқ раҳсипор шудааст. Абдуллоҳ ибни Умар аз паси ӯ ҳаракат кард ва ба фосилаи се рӯз аз Макка ба ӯ расид ва гуфт: *-Кучо меҳоҳӣ биравӣ?»*. Гуфт: *-«Ба Ироқ»* ва номаҳоро, ки аз Ироқ ба ӯ фиристода буданд ва дар он номаҳо эълон карда буданд, ки онҳо бо ӯ ҳастанд, берун овард ва гуфт: *-Ин номаҳояшон аст ва бо ман байъат кардаанд (аҳли Ироқ ӯро фиреб дода буданд)*. Ибни Умар ба вай гуфт: *-«Пеши онҳо нарав»*, аммо Ҳусайн (р) қабул накард. Он гоҳ Ибни Умар (р) гуфт: *-«Ман ҳадисеро барои ту баён мекунам»*:

- **«Ҷабраил (а) пеши Паёмбар (с) омад ва ӯро ихтиёр дод, то аз дунё ва охират якеро интихоб кунад, Паёмбар (с) охиратро интихоб кард ва дунёро нахост ва ту пораи тани Паёмбар (с) ҳастӣ, савганд ба Худо, ки ҳеҷ касе аз шумо ба ҳукумати дунё намерасад ва Худованд онро аз шумо дур надошта, магар ба сабаби он чизе, ки барои шумо беҳтар аст»**. Ҳусайн қабул накард ва нагашт. Он гоҳ Абдуллоҳ ибни Умар ӯро ба оғӯш гирифтун гирия кард ва гуфт:

²⁰⁵ . Ал-бидоятун ван-ниҳоя, 161/8

- «Туро аз он, ки кушта шавӣ, ба Худо месупорам²⁰⁶».

- Абдуллоҳ ибни Зубайр ба Ҳусайн (р) гуфт: *-Кучо меравӣ? Пеши қавме меравӣ, ки падаратро куштанд ва бародаратро захмӣ карданд, нарав!»* Аммо Ҳусайн қабул накард ва рафт²⁰⁷.

- Абусаъиди Худрӣ гуфт: *-«Эй Абуабдуллоҳ! Ман хайрхоҳ ва дилсӯзи ту ҳастам, хабар шудаам, ки гурӯҳе аз шиъиёни шумо дар Куфа аз ту хостаанд, ки пеши онҳо биравӣ, пеши онҳо нарав. Ман аз падарат шунидам, ки дар Куфа мегуфт:*

- Савганд ба Худо, ки онҳоро хаста ва хашмгин кардам ва онҳо маро хаставу хашмгин кардаанд, ҳаргиз вафодор нестанд ва ҳар кас, ки онҳо баҳраи ӯ бошанд, тири маъюбе баҳраи ӯ шудааст. Савганд ба Худо, ки таслим ва ирода барои анҷоми коре надоранд ва дар баробари шамшер хурдтарин сабре надоранд²⁰⁸».

Ҳусайн (р) пас аз ҳаракат ба сӯи Куфа дар роҳ Фараздақ- шоъири машҳури арабро дид ва ба ӯ гуфт: *- «Аз кучо меой?»* Фараздақ гуфт: *-«Аз Ироқ меоям».* Ҳусайн гуфт: *-«Ҳолати аҳли Ироқ чӣ гуна буд?»* Гуфт: *-Дилҳояшон бо ту мебошанд ва шамшерҳояшон бо бани Умайя».*

Аммо Ҳусайн гуфт, ки меравам ва умед ба Худо²⁰⁹. Ҳусайн (р) ба василаи қосиде, ки Умар ибни Саъд фиристод, аз вазъияти Муслим бохабар шуд, бинобар ин хост, ки баргардад ва бо фарзандони Муслим ибни Ақил сухан гуфт ва онҳо гуфтанд: *-«Не, савганд ба Худо барнамегардем, магар он ки интиқоми хуни падарамонро бигирем».* Он гоҳ Ҳусайн (р) назари онҳоро қабул кард.

²⁰⁶ . Албидоя ван-ниҳоя, 162/8.

²⁰⁷ . Албидоя ван-ниҳоя, 163/8.

²⁰⁸ . Албидоя ван-ниҳоя , 163/8.

²⁰⁹ . Албидоя ван-ниҳоя, 168/8.

Убайдуллоҳ пас аз он, ки хабардор шуд, ки Ҳусайн ба сӯи онҳо меояд, ба Алҳур ибни Язиди Тамимӣ дастур дод, то бо як лашкари ҳазор нафарӣ биравад, то дар роҳ бо Ҳусайн (р) мулоқот кунад. Ӯ ҳаракат кард ва наздики Қодисия бо Ҳусайн (р) рӯ бу рӯ шуд.

Алҳур ба ӯ гуфт: *-«Кучо меравӣ, эй фарзанди духтари Паёмбари Худо (с)?!»* Гуфт: *-«Ба Ироқ меравам»*. Алҳур гуфт: *-«Ман ба ту меғӯям, ки баргард, то Худованд маро ба гуноҳи ҷанг бо ту мубтало накунад, ба ҳамон ҷое, ки омадаӣ баргард ё ба Шом бирав, ки Язид он ҷо аст, ба Куфа наё»*.

Аммо Ҳусайн (р) қабул накард ва ӯ ба сӯи Ироқ меомад ва Алҳур ибни Язид барояш заҳмат эҷод мекард ва ӯро манъ менамуд. Ҳусайн (р) ба ӯ гуфт: *-«Аз ман дур шав, модарат ба азоят бинишинад (яъне бимирӣ)»*. Алҳур ибни Язид гуфт: *- «Савганд ба Худо, агар гайр аз ту касе дигаре аз арабҳо инро мегуфт, аз ӯ ва модараш қасос мегирифтам, вале чӣ метавонам бигӯям, ки модарат бонуи занони ҷаҳон аст»*.

Расидани Ҳусайн (р) ба Карбало

Дар ин вақт Ҳусайн (р) таваққуф кард. Сипас аз паси лашкар, ки ҷаҳор ҳазор нафар буданд ва Умар ибни Саъд онҳоро фармондеҳӣ мекард, омаданд ва Ҳусайн (р) дар ҷое буд, ки ба он Карбало гуфта мешавад. Ӯ пурсид, ки ин кучо аст? Гуфтанд:

- «Карбало аст».

Гуфт: **-«Карб ва бало аст».**

Вақте лашкари Умар ибни Саъд расид, ӯ бо Ҳусайн (р) сухан гуфт ва ба вай гуфт, ки бо ман ба Ироқ биё, ки Убайдуллоҳ ибни Зиёд он ҷо аст. Аммо Ҳусайн (р) қабул накард. Вақте Ҳусайн (р) дид, ки кор ҷиддӣ аст, ба Умар ибни Саъд гуфт: *-«Ман шуморо дар се чиз мухтор қарор медиҳам, яке аз ин се чизро*

интихоб кунед.» ӯ гуфт: -«Онҳо чӣ ҳастанд?» Ҳусайн (р) гуфт: -«Яке ин ки маро бигузори, то баргардам ё ба марзе аз марзҳои Исломи биравам ва ё ин ки ба Шом пеши Язид биравам ва дастамро дар дасти ӯ бигузорам». Умар ибни Саъд гуфт: -«Хуб аст, ту ба Язид паём бифирист ва ман касеро пеши Убайдуллоҳ ибни Зиёд мефиристам ва нигоҳ мекунем, ки чӣ хоҳад шуд». Он гоҳ Умар ибни Саъд касеро пеши Убайдуллоҳ ибни Зиёд фиристонд, вале Ҳусайн (р) касеро пеши Язид нафиристонд. Вақте қосид пеши Убайдуллоҳ ибни Зиёд омад ва ӯро хабар кард, ки Ҳусайн (р) мегӯяд ман шуморо дар се чиз мухтор мегузорам, якеро интихоб кунед, Убайдуллоҳ ибни Зиёд гуфт: -«Ҳар кадомро, ки Ҳусайн интихоб кард, қабул мекунем». Марде дар пеши Убайдуллоҳ ибни Зиёд буд, ки ӯ Шимр ибни Зилҷавшан ном дошт. ӯ аз хешон ва наздикони Убайдуллоҳ ибни Зиёд буд. Вай гуфт: -«Не, савганд ба Худо, то он ки ҳукми туро қабул кунад». Бинобар ин, Убайдуллоҳ фиреби сухани ӯро хурд ва гуфт: -«Бале, бояд ҳукми маро қабул кунад» (яъне ба Куфа биёяд ва ман худам ӯро ба Шом ё ба яке аз марзҳои мефиристам ё ӯро ба Мадина бозмегардонам). Он гоҳ Убайдуллоҳ ибни Зиёд Шимр ибни Зилҷавшанро фиристонд ва гуфт: -«Бирав, то таслими фармони ман шавад, агар Умар ибни Саъд қабул кард, ки хуб аст ва агар қабул накард пас ба ҷои ӯ ту фармондеҳ ҳастӣ».

Убайдуллоҳ ибни Зиёд, Умар ибни Саъдро бо як лашкари ҷаҳор ҳазор нафарӣ омода карда буд, то ба Рай биравад ва ба ӯ гуфт, ки кори Ҳусайнро тамом кун, сипас ба Рай бирав ва Убайдуллоҳ ба ӯ ваъда дода буд, ки амирии Райро ба ӯ вогузор кунад. Пас Шимр ибни Зилҷавшан ба тарафе, ки Ҳусайн ибни Алӣ ва Алхур ибни Язид ва Умар ибни Саъд дар он ҷо буданд, ҳаракат кард. Вақте ба Ҳусайн (р) хабар доданд, ки бояд ӯ таслими ҳукм ва дастури Убайдуллоҳ ибни Зиёд шавад, қабул накард ва гуфт:

- «Не, савганд ба Худо, ҳаргиз таслими ҳукм ва фармони Убайдуллоҳ ибни Зиёд нахоҳам шуд!»

Ҳамроҳони Ҳусайн (р) ҳафтоду ду нафар аспсавор буданд ва лашкари Куфа панҷ ҳазор нафар буданд ва вақте ҳар ду гурӯҳ рӯ дар рӯи ҳам қарор гирифтанд, Ҳусайн (р) ба лашкари Ибни Зиёд гуфт: *-«Ба худатон бозгардед ва худро мавриди суол қарор диҳед, оё барои шумо шоиста аст, ки бо фарде мисли ман биҷангед? Ва ҳол он ки ман писари духтари Паёмбари шумо ҳастам ва ғайр аз ман дар рӯи замин дигар писари духтари Паёмбар (с) нест ва Паёмбар (с) дар ҳаққи ман ва бародарам фармудааст:*

- «Ин ду сардори ҷавонони аҳли биҳишт ҳастанд²¹⁰».

Ҳусайн (р) ҳамчунон онҳоро тарғиб мекард, ки Убайдуллоҳ ибни Зиёдро тарк кунанд ва ба ӯ бипайванданд. Бинобар ин, сӣ нафар аз онҳо ба Ҳусайн (р) пайваст, ки яке аз ин сӣ нафар Алҳур ибни Язиди Тамимӣ, фармондеҳи пешпосбонони *(дастаи сарбозоне, ки пеш аз лашкар ҳаракат кунанд)*, лашкари ибни Зиёд буд. Ба Алҳур ибни Язид гуфтанд: *-«Ту бо мо омадӣ, дар ҳоле, ки фармондеҳи пешпосбонон будӣ ва акнун ба сӯи Ҳусайн (р) меравӣ?!»*

Гуфт: **-«Вой бар шумо! Савганд ба Худо, бояд аз ҷаҳаннам ва биҳишт якеро интиҳоб кунам ва савганд ба Худо, ки ҳеч чизеро ба биҳишт бартарӣ намедиҳам, гарчи пора-пора шавам ё сӯзонда шавам».**

Баъд аз он Имом Ҳусайн (р) намози пешин ва асри рӯзи панҷшанберо хонд ва ҳам лашкари Ибни Зиёд аз пушти сари ӯ намоз гузориданд ва ҳам ёрони худааш ва ӯ ба онҳо гуфта буд, ки як имом аз шумо

²¹⁰ . Тирмизӣ. Алманоқиб, боби «Маноқибӣ Ҳасан (р) ва Ҳусайн (р)», ҳадиси 3768 аз тариқи Ҳусайн заъиф аст, вале аз тариқи ривоят аз Ҳузайфа ва Абусаъид ва ғайра саҳеҳ аст.

бошад ва як имом аз мо. Гуфтанд: -«*Не, балки мо пушти сари ту намоз мехонем*». Бинобар ин, намози пешин ва асрро пушти сари \bar{u} хонданд. Наздики офтобшин онҳо ҳамроҳ бо аспҳояшон ба сӯйи Ҳусайн (р) пеш омаданд. Ҳусайн (р) вақте онҳоро дид, гуфт: - «*Ин чист?*» Гуфтанд: -«*Онҳо пеш омаданд*». Гуфт: - «*Назди онҳо биравед ва ба онҳо бигӯед, ки чӣ мехоҳанд?*» Пас бист аспсаворе, ки яке аз онҳо бародари Ҳусайн (р) Аббос ибни Алӣ ибни Абутолиб буд, ба сӯйи онҳо рафтанд ва бо онҳо сухан гуфтанд ва аз онҳо пурсиданд, ки чӣ мехоҳанд? Гуфтанд: -«*Ё таслим шавад ва ҳукми Убайдуллоҳ ибни Зиёдро қабул кунад ва ё ин ки бо \bar{u} меҷангем*». Гуфтанд: -«*Мо меравем ва Ҳусайн (р) хабар мекунем*». Бинобар ин, ба сӯйи Ҳусайн (р) баргаштанд ва \bar{u} ро хабар карданд. Ҳусайн (р) гуфт:

- **«Ба онҳо бигӯед, ки имшаб ба мо фурсат диҳанд. Фардо шуморо хабар кунем, то ман имшаб бо Парвардигорам муноҷот кунам ва намоз бихонам, зеро дӯст дорам барои Парвардигорам намоз бихонам».**

Ҳусайн (р) ва ёронаш он шабро бо дуъо, намоз ва истиғфор гузарониданд.

Воқеъаи Алтиф (соли 61-ҳиҷрӣ)

Дар субҳи рӯзи ҷумъа вақте Ҳусайн (р) гуфт, ки таслими Убайдуллоҳ ибни Зиёд намешавам, ҷанг миёни ҳар ду гурӯҳ дар гирифт. Ҷанг як ҷанги нобаробаре буд ва ёрони Ҳусайн (р) диданд, ки наметавонанд бо ин лашкари бузург бичанганд, бинобар ин, танҳо ҳадафашон ин буд, ки монеъ аз расидани душман ба Ҳусайн (р) шаванд ва аз \bar{u} дифоъ кунанд ва яке пас аз дигарӣ дар дифоъ аз Ҳусайн (р)

кушта мешуданд, то ин, ки ҳама кушта шуданд ва касе чуз Ҳусайн ибни Алӣ (р) боқӣ намонд.

Баъд аз он то муддати тӯлоние ба Ҳусайн наздик намешуд, то ӯ баргардад ва ҳеҷ кас намехост, ки дасташ бо хуни Ҳусайн (р) олуда шавад ва вазъият чунон идома ёфт, то он, ки Шимр ибни Зилҷавшан омад ва фарёд зад:

- **«Вой бар шумо! Модаронатон ба азоятон биншинанд, ўро муҳосира кунед ва ўро бикӯшед».**

Сипас омаданд ва Ҳусайн (р)-ро муҳосира карданд. Ў монанди шери жаён дар миёни онҳо ин сӯ ва он сӯ шамшер мезад, то ин ки чанд нафари онҳоро кушт, аммо шумораи душманонаш аз ҳад зиёд буданд.

Шимр ибни Зилҷавшан фарёд мезад:

- **«Вой бар шумо, мунтазири чӣ чизе ҳастед?! Пеш биравед!».**

Он гоҳ онҳо ба сӯи Ҳусайн (р) рафтанд ва вайро куштанд ва касе, ки Ҳусайн (р)-ро кушт ва сарашро аз танаш чудо кард, Синон ибни Анаси Нахаъӣ буд ва гуфтаанд, ки Шимр ибни Зилҷавшан-қаббаҳахуллоҳ (**Худо ўро расво кунад**), вайро ба шаҳодат расонид. Баъд аз кушта шудани Ҳусайн (р) сари ўро ба Куфа пеши Убайдуллоҳ ибни Зиёд бурданд. Вақте сарашро оварданд, вай сари Ҳусайн (р) – набераи дӯстдоштаи Паёмбари Ислому (с) -ро мезад ва чӯbero, ки ҳамроҳ дошт, ба даҳони Ҳусайн (р) меандоخت ва мегуфт: - **«Гарчи беҳтарин даҳон аст».**

Анас ибни Молик он ҷо нишаста буд, бархост ва гуфт:

- **Савганд ба Худо, туро расво мекунам, Паёмбари Худо (с)-ро дидаам, ки ҳамин ҷое аз**

даҳони Ҳусайн (р)-ро, ки ту чӯб дар он меандозӣ, бӯсидааст²¹¹.

Иброҳими Наҳаъӣ (р) мегӯяд:

-«Агар ман аз қотилони Ҳусайн (р) мебудам ва сипас ба бихишт мерафтам аз нигоҳ кардан ба чеҳраи Паёмбари Худо (с) шармам меомад²¹²».

Чӣ касоне дар он чо бо Ҳусайн (р) кушта шуданд?

Бисёре аз аҳли байт ҳамроҳи Ҳусайн (р) кушта шуданд. Аз ҷумла касоне, ки дар ин ҷанг дар канори Ҳусайн (р) кушта шуданд, аз фарзандони Алӣ ибни Абутолиб (р): худи Ҳусайн (р) ва Ҷаъфар, Аббос, Абубакр, Муҳаммад ва Усмон ба шаҳодат расиданд.

Ва аз фарзандони Ҳусайн (р): Абдуллоҳ ва Алиакбар (*ӯ Алӣ Зайнулобидин нест*), зеро ӯ Алиакбар ва Алиасфар дошт. Ва аз фарзандони Ҳасан (р): Абдуллоҳ ва Қосим ва Абубакр кушта шуданд ва аз фарзандони Ақил: Ҷаъфар ва Абдуллоҳ, Абдурраҳмон ва Абдуллоҳ ибни Муслим ибни Ақил дар Карбало кушта шуданд ва Муслим ибни Ақил худаш дар Куфа кушта шуд ва аз фарзандони Абдуллоҳ ибни Ҷаъфар: Авн ва Муҳаммад кушта шуданд²¹³.

Ҳаждаҳ нафар, ки ҳама аз аҳли байти Паёмбари Худо (с) буданд ва дар ин ҷанги нобаробар кушта шуданд. **Ва таъачҷуб ин чо аст, ки Абубакр ибни**

²¹¹ . «Алмӯъҷамул-кабир»-и и Табронӣ. 206/5, ҳадиси 5107 ва Бухорӣ китоби Фазоилус-саҳоба, боби маноқиби Ҳасан ва Ҳусайн ҳадиси 3748.

²¹² . Алмӯъҷамул-кабир, 112/3, ҳадиси 2829 ва санади он саҳеҳ аст.

²¹³ . Таърихи Халифаи Ибни Хаёт 234.

Алӣ ва Усмон ибни Алӣ ва Абубакр ибни Ҳасан дар ин ҷанг дар дифоъ аз Ҳусайн (р) кушта шудаанд, аммо аҳли бидъат аз онҳо ёде намекунанд ва вақте ба наворҳояшон гӯш мекунем ва китобҳоеро, ки дар мавриди кушта шудани Ҳусайн (р) таълиф кардаанд, мехонем, ёде аз ин шаҳидон нашудааст ва ҳатто онҳо намегӯянд, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) номҳои фарзандонашро Абубакр ва Умар ва Усмон гузоштааст ва ҳеҷ гоҳ ҳозир нестанд, ки бигӯянд, ки Ҳасан номи фарзандашро Абубакр гузоштааст ва ин чизи бисёр аҷиб аст.

Умми Салама мегӯяд: *-Ҷабраил (а) пеши Паёмбари Ислому (с) буд ва Ҳусайн (р) пеши ман буд ва гиря кард. Ман ўро гузоштам ва ў назди Паёмбар (с) рафт ва ба он ҳазрат (с) наздик шуд. Ҷабраил (а) гуфт: -Эй Муҳаммад (с), оё ўро дӯст медорӣ? Фармуд: -Бале! Гуфт: -Уммати ту ўро хоҳанд кушт ва агар меҳоҳӣ хоки заминеро, ки ў дар он кушта мешавад, ба ту нишон диҳам? Паёмбари Ислому (с) изҳори ризоият кард ва он гоҳ Ҷабраил (а) он мавзеъро ба вай (с) нишон дод, ки он сарзамини Карбало буд²¹⁴. Ва Умми Салама мегӯяд: -Вақте Ҳусайн (р) кушта шуд, садои ҷинҳоро мешунидам, ки барои ў гиря мекарданд²¹⁵.*

Дар ҳақиқат, ба шаҳодат расидани набераи Расули акрам (с) ва дигар аҳли байти ў фоҷеъаи басо вазнин ва нангин дар таърих аст, ки мо онро эътироф дорем ва қотилонашонро саҳт маҳкум месозем, аммо он чи, ки ривоят шуда, ки аз осмон хун меборид ва рӯи деворҳо хун буд ва ҳар сангеро, ки мебардоштанд, зери он хун буд ва ҳар гӯсфандеро, ки сар мебуриданд, ҳамаи он хун мешуд, инҳо ҳама

²¹⁴ . Фазоилу-с-саҳоба, 782/2, ҳадиси 1391, ҳадиси машҳурест, аммо ҳамаи тарикҳое, ки онро аз Умми Салама нақл кардаанд, заъиф ҳастанд.

²¹⁵ . Фазоилу-с-саҳоба, 766/2, ҳадиси 1373 ва санади он ҳасан аст.

бофтаву хурофот ҳастанд ва санади саҳеҳе надоранд ва ҳатто санади заъифе ҳам надоранд ва ё бо санадҳои қотеъона аз касоне ривоят шудаанд, ки дар замони он воқеъа набудаанд, балки дурӯғҳое ҳастанд, ки барои таҳриқи эҳсосот гуфта шудаанд.

Абураҷои Аторудӣ мегӯяд:

- «Ҳамсоёе аз қабилаи Балҳақин доштем, ки ба Куфа омад ва гуфт: -Дар бораи ин фосиқ ва фарзанди фосиқ чӣ мегӯед: (Манзураш Ҳусайн ибни Алӣ (р) буд, ки ўро фосиқ фарзанди фосиқ мехонд). Аторудӣ мегӯяд: -Он гоҳ Худованд ду ситора аз осмон бар ў зад ва чашмоҳояш кўр шуданд²¹⁶».

Ибни Аббос (р) мегӯяд: -«Паёмбар (с)-ро дар хоб дидам, ки ба ҳангоми зўҳр мўйҳояш жулида ва губоролуд буд ва шишае ҳамроҳ дошт, ки дар он хун буд, ки ў онро чамъоварӣ мекард. Гуфтам: -Эй Паёмбарӣ Худо (с), ин чист? Фармуд: -«Хуни Ҳусайн (р) ва ёронаш аст, аз аввали рўз аз пайи он ҳастам». Аммор ривояткунандаи ҳадис мегӯяд: «-Мо онро ба хотир доштем ва дидем, ки ў дар ҳамон рўз кушта шуд...²¹⁷».

Ва Ибни Аббос (р) аз ҳамаи мардум беҳтар Расули ақрам (с)-ро мешинохт ва ин гуна Ҳусайн ибни Алӣ (р) кушта шуд ва касе, ки фармони қатли ўро дод, Убайдуллоҳ ибни Зиёд буд, аммо баъд аз муддати кўтоҳе кушта шуд. Вайро Мухтор ибни Абуубайд ба интиқоми Ҳусайн (р) кушт. Мухтор аз касоне буд, ки аз ҳимоят кардани Муслим ибни Ақил даст кашиданд. Бинобар ин, аҳли Куфа мехостанд аввал аз худашон интиқом бигиранд, зеро онҳо Муслим ибни Ақилро танҳо гузоштанд то он, ки ў кушта шуд ва ҳеҷ кас аз онҳо коре накард.

²¹⁶ . Алмўъчаму-л-кабир, 112/3, ҳадиси 2831 ва санади он саҳеҳ аст.

²¹⁷ . Фазоилу-с-саҳоба, 778/2, ҳадиси 1380 ва санади он саҳеҳ аст.

Ва баъд вақте Ҳусайн (р) омад, ҳеҷ кас аз аҳли Куфа аз ӯ дифоъ накард ба ҷуз Алҳур ибни Язид ва касоне, ки бо ӯ буданд, аммо аҳли Куфа Ҳусайн (р)-ро танҳо гузоштанд ва бинобар ин, онҳоро мебинӣ, ки то ба ҳол бар сару синаи худ мезананд, то гуноҳеро, ки падаронашон муртакиб шудаанд, ба гумони худ пок кунанд²¹⁸. Аммора ибни Умайр мегӯяд:

- «Вақте сари Убайдуллоҳ ибни Зиёд ва ёронашро оварданд, сарҳоро дар масҷид қатор гузоштанд. Мегӯяд:

- *«Ман ба сӯи онҳо рафтам, дидам, ки мегӯянд:*

- *«Омад, омад!» Ногаҳон дидам, ки море дар миёни сарҳо рафт, то ин, ки ба бинии Убайдуллоҳ ибни Зиёд даромад ва андаке он ҷо монд, сипас берун рафт ва пинҳон шуд. Сипас дубора гуфтанд, ки «омад, омад!» ва он мор омад ва ҳамон корро дубора ё себор анҷом дод²¹⁹».*

Ва ин интиқоми Худованди мутаъол аз марде буд, ки нақши боризе дар куштани Ҳусайн ибни Алӣ (р) дошт. Валлоҳу аълам.

Ҳукми хуруҷи Ҳусайн (р)

Ба назари мо хуруҷи Имом Ҳусайн (р) ҳеҷ манфиъати динӣ ва дунявӣ надошт. Аз ин ҷо буд, ки бузургони асҳоби Паёмбари акрам (с) дар он вақт ӯро аз рафтан ба Куфа манъ карданӣ шуданд, вале вай напазируфт. Ин рафтани ӯ сабаб шуд, ки

²¹⁸ . Лашкари Мухтор, ки интиқоми хуни Ҳусайн (р)-ро гирифт, худро лашкари «Таввобин» номид ва ба кӯтоҳии худ, ки дар ҳаққи Ҳусайн (р) карда буданд, эътироф карданд ва ин оғози зуҳур шиъа мазҳаби сиёсӣ буд, аммо зуҳури шиъа ба унвони як мазҳаби эътиқодӣ ва фикҳӣ хеле баъдҳо оғоз ёфт ва баъди мунқариз шудани давлати бани Умайя шиъа чун мазҳаби эътиқодии фикҳӣ сохта шуд.

²¹⁹ . Тирмизӣ. Китобу-л-маноқиби, боби «Маноқибул-Хасани (р) вал-Ҳусайни (р)», ҳадиси 3870 ва санади он саҳеҳ аст.

ситамгорону саркашон ба набераи Паёмбари Ислом (с) ҳамла карданд ва вайро мазлумона ба шаҳодат расонданд. Агар ӯ дар шаҳри худаш менишаст ва берун намерафт, чунин фоҷиъаи бузург рух намедод ва вай кушта намешуд. Аммо он чӣ Худованди мутаъол муқаррар карда бошад, ҳатман рух медиҳад, гарчи мардум нахоҳанд ҳам. Сари Яҳё писари Закариёи Паёмбари Худо ба унвони маҳрия ва пешкаши зани зиннокоре шуд ва худи Закариё (а)-ро куштанд ва хостанд Мӯсо (а)-ро бидушанд ва низ хостанд Исо (а)-ро бидушанд ва паёмбарони дигаре низ куштанд. Ҳамчунин Умар (р) ва Усмон (р) ва Алӣ (р) ба шаҳодат расониданд ва инҳо ҳамма аз Ҳусайн (р) афзал ва бартар буданд. Бинобар ин, ҷоиз нест, ки инсон вақте кушта шудани Ҳусайн (р)-ро ёдоварӣ мекунад, ба сару рӯи худ бизанад ва гиребонашро пора кунад, балки аз ҳамаи ин чизҳо наҳй шудааст ва Паёмбари Ислом (с) мефармояд: **«Ҳар кас бар рӯи бизанад ва гиребон пора кунад, аз мо нест²²⁰»**.

Ҳазрати Муҳаммад (с) гуфтааст: **«Ман аз зане, ки фарёд мезанад ва он, ки мӯяшро меканад ва он, ки гиребонашро чок мекунад, безор ҳастам²²¹»**.

Бинобар ин, ҳар гоҳ чунин мусибатҳои сахту вазнин пеш меояд, мусалмон ҳамон чизро бигӯяд, ки Худованди мутаъол фармуда:

«Аллазина изо асобатҳум мусибатун қолу инно лиллоҳи ва инно илайҳи роҷиъун».

«Онҳое, ки ҳар гоҳ мусибате ба онҳо мерасад, мегӯянд: «Мо аз они Худо ҳастем ва ба сӯи Ӯ боз мегардем».

(Сураи Бақара, ояти 156)

²²⁰ . Бухорӣ. Китобу-л-ҷаноизи, боби «Лайса минно ман шаққал-ҷуюба», ҳадиси 1294.

²²¹ . Муслим. Китобул-имони, ҳадиси 167.

Мавқеъгирии мардум дар масъалаи кушта шудани Ҳусайн (р)

Мардум дар масъалаи кушта шудани Ҳусайн (р) ба се гурӯҳ тақсим мешаванд:

- Гурӯҳи аввал, назарашон ин аст, ки Ҳусайн (р) бар зидди имом шӯриш кард ва мехост мусалмононро пароканда кунад, бинобар ин, ҳаққаш буда, ки кушта шавад ва мегӯянд: -Паёмбари Ислом (с) фармудааст: **«Вақте шумо ҳама бар як назар иттифоқ карда будед ва касе пеши шумо омад ва хост ҷамоати шуморо пароканда кунад, ўро бидушед, ҳар кас, ки бошад²²²»**. Ва Ҳусайн (р) мехост ҷамоати мусалмононро пароканда кунад ва Паёмбари Ислом (с) фармудааст, ки чунин касе, ҳар нафаре, ки бошад, ўро бидушед, бинобар ин, куштани вай кори дурусте будааст. Ин сухан ва дидгоҳи носибихост, онҳое, ки нисбат ба Ҳусайн ибни Алӣ (р) душманӣ меварзанд.

Гурӯҳи дуввум, мегӯянд, ки Ҳусайн (р) имом буд ва итоъат аз ў воҷиб буд, бинобар ин, бояд раҳбарии умур, яъне хилофат ба вай супурда мешуд.

Гурӯҳи саввум, ин гурӯҳ аҳли суннат ва ҷамоъат ҳастанд, инҳо мӯътақиданд, ки Ҳусайн (р) мазлумона ба шаҳодат расидааст ва ў ҳокиму имом набуд ва вай шӯришгар низ набуд, балки мазлумона ба шаҳодат расид, чунон, ки Паёмбари Ислом (с) фармуд: **«Ҳасан ва Ҳусайн сардорони ҷавонони биҳишт ҳастанд²²³»**. Зеро Ҳусайн (р) мехост баргардад ё ба Шом пеши Язид биравад, аммо онҳо ба ў иҷоза надоданд ва гуфтанд, ки бояд вайро асир кунанд ва пеши Убадуллоҳ ибни Зиёд бибаранд.

²²² . Муслим. Китобу-л-иморати, ҳадиси 1852.

²²³ . Тирмизӣ. Китобу-л-маноқиби, боби: «Маноқибул Ҳасани (р) ва Ҳусайни (р)», ҳадиси 3768.

Язид ва кушта шудани Ҳусайн (р)

Бисёр таърихнигорн бар ин ақидаанд, ки Язид ибни Муъовия дар куштани Ҳусайн (р) даст надошт. Намехоҳем аз ӯ дифоъ кунем ва балки ҳақиқатро баён карданием. Язидибни Муъовия Убайдуллоҳ ибни Зиёдро фиристонд, то нагузорад, ки Ҳусайн (р) ба Куфа бирасад ва ӯро ба куштани набераи Паёмбари Ислому (с) дастур надода буд. Бояд гуфт, ки худи Ҳусайн (р) нисбат ба Язид низ гумони нек дошт ва аз ин рӯ, фармуд, ки вайро бигузоранд, то пеши Язид биравад ва ба ӯ байъат кунад.

Шайхулислому Ибни Таймия мегӯяд: *-«Ба иттифоқи аҳли нақл, Язид ба куштани Ҳусайн (р) дастур надодааст ва балки ба Ибни Зиёд навишт, ки ба Ҳусайн (р) иҷоза надихад, ки дар Ироқ амирӣ кунад ва вақте Язид аз кушта шудани Ҳусайн (р) хабардор шуд, аз ин чиз дардманд ва нороҳат гардид ва дар хонааш гиря кард ва занони онҳоро асир накард, балки аҳли байти Ҳусайн (р)-ро гиромӣ дошт ва онҳоро ба шаҳрашон боз гардонид»*. Аммо ривоятҳои, ки дар китобҳои аҳли бидъат омада, ки занони аҳли байти Паёмбари Ислому (с) ихонат шуданд ва онҳоро асирӣ гирифта, ба Шом бурда шуданд ва эшон мавриди таҳқиру ранҷ қарор гирифтанд. Ҳол он ки ҳамаи ин гуфтаҳо дурӯғ ва суханони бофтаанд. Дар асл бани Умайя бани Ҳошимро гиромӣ медоштанд, бинобар ин, вақте Ҳачҷоҷ ибни Юсуф бо Фотима духтари Абдуллоҳ ибни Ҷаъфар издивоҷ кард, Абдулмалик ибни Марвон инро напазируфт ва ба Ҳачҷоҷ дастур дод то ӯро талоқ диҳад, сипас бани Умайя бани Ҳошимро бузург ва гиромӣ медоштанд ва ҳаргиз зане аз бани Ҳошим ба асирӣ гирифта нашудааст²²⁴.

Аз ин рӯ, занони ҳошимӣ, ки аз пайвандони Паёмбари Ислому (с) буданд, дар он замон мӯхтарам

²²⁴ . Минҳочус-суннат, 557-558- 559/5.

ва гиромӣ ба шумор мерафтанд ва он чӣ мегӯянд, ки Язид занони аҳли байтро ба асирӣ гирифт ва ба унвони асири ҷангӣ онҳоро каниз қарор дод, ботил ва дурӯғ аст ва он чӣ гуфтанд, ки сари Ҳусайн (р) пеши Язид фиристода шуд, низ воқеъият надорад, балки сари Ҳусайн (р) назди Убайдуллоҳ ибни Зиёд дар Куфа монд ва Ҳусайн (р) дафн шуд ва қабри ӯ маълум нест, вале машҳур аст, ки ӯ дар Карбало, дар ҳамон мавъеъи ба шаҳодат расида ба хок супорида шудааст.

Мавқеъи аҳли суннат дар бораи Язид ибни Муъовия

Муҳимтарин рӯйдоди даврони Язид воқеъаи Ҳурра ва ҷанг бо Абдуллоҳ ибни Зубайр ва куштани Ҳусайн ибни Алӣ (р) буд. Ба хоҳири ин корҳо баъзеҳо лаънат фиристодан бар Язид ибни Муъовияро ҷоиз медонанд ва баъзеҳо онро ҷоиз намедонанд ва касоне, ки лаънат фиристодан бар Язид ибни Муъовияро ҷоиз медонанд, бояд се чизро собит кунанд:

Аввал, собит кунанд, ки Язид фосиқ будааст.

Дуввум, бояд собит шавад, ки ӯ аз он фисқ тавба накардааст, зеро кофир вақте тавба кунад, Худованд тавбаи ӯро қабул мекунад, пас чӣ бирасад ба фосиқ.

Саввум, бояд собит кунанд, ки лаънат фиристодан бар фарди муайян ҷоиз аст. Лаънат фиристодан бар мурдае, ки Худо ва Паёмбараш (с) ӯро лаънат накардаанд, ҷоиз нест, зеро вақте Абуҷаҳлро носазо гуфтанд, Паёмбар (с) фармуд: **«Мурдахоро носазо нагӯед, онҳо ба он чӣ кардаанд, расидаанд»²²⁵**.

Ва асоси дини илоҳӣ бар пояи дашном ва носазо нест, балки Ислом бар хубиҳои ахлоқӣ устувор аст.

²²⁵ . Бухорӣ. Китобу-л-ҷаноизи, боби «Мо юнҳо ӯан саббил-амвоти», ҳадиси 1393.

Бинобар ин, дашном ва носазо гуфтан аз дини Ислом нест, балки Паёмбари Худо (с) мефармояд: **«Носазо гуфтан ба мусалмон фикс аст ва ҷангидан бо ӯ куфр аст²²⁶»**.

Пас носазо гуфтан ба мусалмон фикс ва гуноҳ аст ва ҳеҷ кас нагуфта, ки Язид аз дини мубини Ислом хорич аст, балки ниҳояти он чӣ дар бораи ӯ гуфтаанд, ин аст, ки ӯ фосиқ аст ва фикси ӯ чунонки гуфтем, бояд собит шавад ва Худованди мутаъол онро медонад, балки Паёмбар (с) фармуд: **«Аввалин лашкаре, ки бо шаҳри Қайсар меҷангад, бахшида шудаанд²²⁷»**.

Ва ин лашкарро Язид ибни Муъовия фармондеҳӣ мекард ва гуфта мешавад, ки бузургони саҳоба (р), монанди Ибни Умар, Ибни Зубайр, Ибни Аббос ва Абуайюб дар ин маърака ва набард ҳамроҳи ӯ буданд ва ин ҷанг дар соли 49-ҳиҷрий рух дод.

Ибни Касир мегӯяд: **«Язид ибни Муъовия дар ин, ки ба фармондеҳи худ - Муслим ибни Уқба дастур дод, ки то се рӯз ҳурмати Мадинаро бишканад, ки афроди зиёде аз асҳоб (р) ва фарзандонашон дар ин воқеъа, ки ба Хурра маъруф аст, кушта шуданд, хатои бисёр бузурге кард²²⁸»**.

Ва хулоса ин, ки кор ва қазияи Язид бо Худованд аст ва ӯ таъоло беҳтар медонад ва ҳамон тавре, ки Заҳабӣ мегӯяд: **«Ҷуро носазо намегӯем ва ӯро дӯст ҳам намедорем²²⁹»**.

²²⁶ . Бухорӣ. Китобу-л –имон, боби «Хавфул-мӯъмини ҷан яҳбата ҷамалуҳу», ҳадиси 480, Муслим. Китобул-имон, ҳадиси 116.

²²⁷ . Бухорӣ. Китобу-л-ҷиҳод, боби «Мо қила фи қитолір-рум», ҳадиси 2934.

²²⁸ . Албидоя ван-ниҳоя, 225/8.

²²⁹ . Сияри иълумун-нубало, 36/4.

ФАСЛИ САВВУМ

Адолати саҳобагон (р)

«Саҳоба» дар луғат маъниҳое дорад, ки ҳама бар меҳвари ҳамроҳӣ ва итоъат давр мезананд²³⁰.

«Саҳоба» дар истилоҳ, яъне касе ки Паёмбари Ислом (с)-ро дидаву ҳамсӯҳбат шуда ва ба ӯ имон доштааст ва дар дини мубини Ислом вафот кардааст²³¹». Ва таърифҳои дигаре низ барои калимаи «саҳоба» ироъа кардаанд.

Саҳобагони Паёмбари акрам (с) ва дар мақом ва фазл аз яқдигар мутафовит ҳастанд ва фарқ мекунанд, вале адолат ва дурусткории оэшон як амри ошкор ва қабулшуда назди аҳли суннат ва ҷамоъат мебошад ва қавли уламои аҳли суннат дар бораи адолати саҳобагони ҳазрати Муҳаммад (с) баён хоҳад шуд. Худованди мутаъол дар Қуръони маҷид мефармояд:

«Лақад разияллоҳу ъанил-мўъминина из юбойиъунака таҳташ-шачарати фаъалима мо фи қулубиҳим фаанзалас-сакината ъалайҳим ва асобаҳум фатҳан қарибан.»

«Худованд аз мўъминон, ҳангоме дар зери он дарахт (Байъату-р-Ризвон, ки бар сулҳи Худайбия

²³⁰ . Лисону-л-араб, 519/1.

²³¹ . Ал-исобат , 10/1.

анҷом шуд), бо ту байъат карданд, розӣ ва хушнуд шуд, Худованд ончиро дар даруни дилҳояшон (*аз имон ва садоқат*) нухуфта буд, медонист, аз ин рӯ, оромиш ба дилҳояшон нозил кард ва пирӯзии наздике (*яъне фатҳи Хайбар*) ба унвони подош насиби онҳо фармуд».

(Сураи Фатҳ, ояти 18).

Худованди бузург ва тавоно дар ин ояти шарифа баён намудааст, ки аз мӯъминоне, ки зери дарахт бо Паёмбар (с) байъат карданд, розӣ ва хушнуд аст, зеро Худованди мутаъол имон ва садоқатеро, ки дар дилҳои эшон нухуфта буд, медонист, бинобар ин, оромишро бар онҳо фуруд овард. Пас дар ин ҷо Худованди бузург ба садоқат ва ростии имони ин қавме, ки дар зери дарахт бо Паёмбар (с) байъат кардаанд, гувоҳӣ медиҳад.

Ва Паёмбар (с) фармуд: «**Аз касоне, ки зери дарахт байъат кардаанд ҳеҷ кас ба ҷаҳаннам намеравад, магар соҳиби шутури сурх²³²».**

Ва соҳиби шутури сурх фарде аз мунофиқон ба номи Алҷид ибни Қайс буд, ки ҳамроҳи Паёмбари акрам (с) берун омада буд. Теъдоди касоне, ки зери дарахт бо Муҳаммад (с) байъат карданд, ҳазору чаҳорсад нафар буданд ва гуфтаанд, ки ҳазору панҷсад нафар буданд. Худованди тавоно ба имони инҳо гувоҳӣ дод ва собит кард, ки дилҳои инҳо монанди зоҳирашон аст ва ҳеҷ мунофиқе дар миёни онҳо нест, ба ҷуз як нафар, ки Паёмбари Ислом (с) ўро муаррифӣ кардааст ва он мунофиқ бо Ў (с) ҳамроҳ буд, аммо дар байъат ҳозир нашуд ва бо Расули акрам (с) байъат накард ва Худованди мутаъол дар ин маврид мефармояд:

²³² . Тирмизӣ. Китобул-маноқиби, боби «Фи фазли ман бояъа таҳташ-шаҷарати», ҳадиси 3863 ва асли ин ривоят дар Муслим, китоби «Фазоилус-саҳобати», ҳадиси 1496.

«Ва мо лакум алло тунфику фи сабилиллоҳи ва лиллоҳи миросус-самовоти вал-арзи, ло яставӣ минкум ман анфақа мин қаблилфатҳи ва қотала, улоика аъзаму дараҷатан минал-лазина анфаку мин баъду ва қоталу ва кулан ваъадаллоҳул-ҳусно, валлоҳу бимо таъамалуна хабирун.»

«Чӣ узре барои шумост, ки дар роҳи Худо нафақа намекунед дар ҳоле мероси осмонҳо ва замин ҳама аз они Худост (ва касе чизеро бо худ намебарад)! Касоне, ки пеш аз пирӯзии фатҳи Макка нафақа карданд ва ҷангиданд (бо касоне, ки пас аз пирӯзӣ нафақа карданд), яксон нестанд. Онҳо баландмақомтар аз касоне ҳастанд, ки баъд аз фатҳи Макка нафақа намуданд ва чиҳод карданд ва Худованд ба ҳарду ваъдаи нек дода ва Худо ба он чӣ анҷом медиҳед, огоҳ аст ва подоши онро ба шумо хоҳад дод».

(Сураи Ҳадид, ояти 10)

Яъне ба касоне, ки пеш аз фатҳ нафақаву хайр кардаанд ва дар роҳи Худо ҷангидаанд, ваъдаи нек додаст ва ҳамчунин касонеро, ки баъд аз фатҳи Макка молҳои худро бахшида ва дар роҳи Худо ҷангидаанд, ваъдаи нек додааст ва мисдоқи ин гуфтаи илоҳист, ки мефармояд:

«Иннал-лазина сабақат лаҳум миннал - ҳусно улоика ғанҳо мубъадуна, ло ясмаъуна ҳасисаҳо ва ҳум фи маштаҳат анфусухум холидуна. Ло яҳзунухумул-фазаъул акбару ва татталақоумул-малоикату ҳозо явмукумул-лази кунтум туъадуна.»

«(Аммо) касоне, ки аз пеш ваъдаи нек аз сӯи Мо ба онҳо дода шуда (мӯъминони солеҳ), аз он дур нигоҳ дошта мешаванд. Онҳо садои оташи дӯзахро

намешунаванд ва дар ончи дилашон бихоҳад, ҷовидона дар неъмат ҳастанд, ваҳшати бузург онҳоро андӯҳгин намекунад ва фариштагон ба истиқболашон меоянд (ва мегӯянд:) «Ин ҳамон рӯзе аст, ки ба шумо ваъда дода мешуд».

(Сураи Анбиё, оёти 101-103)

Ин ҳама шаҳодат ва гувоҳии илоҳӣ барои ҳамаи саҳобагон аст, касоне, ки пеш аз фатҳ имон оварда ва нафақа кардаанд ва касоне, ки баъд аз фатҳи Макка имон оварда ва нафақа кардаанд. Ва Худованди мутаъол дар баёни маҳали сарфи моли ғанимат мегӯяд:

«Лилфуқароил-муҳочиринал-лазина ухричу мин диёриҳим ва амволиҳим ябтағуна фазлан миналлоҳи ва ризванан ва янсуруналлоҳа ва расулаҳу, улоика ҳумус-содиқуна»

«Ин амвол барои фақирони муҳочире аст, ки аз хона ва кошона ва амволи худ берун ронда шуданд, онҳо фазли Худованд ва ризои Ӯро металабанд ва Худо ва Расулашро ёрӣ мекунанд, онҳо росгӯенанд».

(Сураи Ҳашр, ояти 8)

Худованди мутаъол ҳолати дилҳои эшонро баён месозад ва мегӯяд, ки онҳо хушнуданд ва фазли Ӯро меҳоҳанд, дар Қуръони карим мефармояд:

«Валлазинат-табаввауд-дора вал-имона мин қаблиҳим юҳиббуна ман хоҷара илайҳим вало ячидуна фи судуриҳим хоҷатан миммо уту ва юъсируна ғало анфусиҳим ва лав кона биҳим хасосатун ва ман юқа шуҳҳа нафсиҳи, фаулоика ҳуммул-муфлиҳуна»

«Ва барои касоне аст, ки дар ин саро (сарзамини Мадина) ва дар сарои имон пеш аз муҳочирон иқомат карданд, ҳар мусалмонеро ба сӯяшон ҳичрат кунад, дӯст доранд ва дар дили худ ниёзе ба он чӣ ба муҳочирон додашуда, эҳсос намеkunанд ва онҳоро бар худ муқаддам медоранд, ҳарчанд худашон бисёр ниёзманд бошанд ва касоне ки аз бухл ва ҳирси нафси худ боздошта шудаанд, растагорон ҳастанд».

(Сураи Ҳашр, ояти 9)

Ва Худованди мутаъол дар бораи уммати ҳазрати Муҳаммад (с) дар каломи муқаддаси худ мегӯяд:

«Кунтум хайра умматин ухричат линноси таъмуруна билмаъруфи ва танаҳавна ӯанил-мункари ва туъминуна биллоҳи ва лав омана аҳлул-китоби лакона хайран лаҳум, минҳумул-муъминуна ва аксарухумул-фосиқуна.»

«Шумо беҳтарин уммате будед, ки ба манфиъати инсонҳо офарида шудаанд, (чунки) амр ба маъруф ва наҳйи аз мункар мекунед ва ба Худо имон доред ва агар аҳли Китоб (ба чунин барнома ва ойини дурахшоне) имон оваранд, барои онҳо беҳтар аст! (Вале танҳо) иддаи каме аз онҳо боимон ҳастанд ва бештари онҳо фосиқанд (ва хориҷ аз итоъати Парвардигор)».

(Сураи Оли Имрон, ояти 110)

Оё имкон дорад, ки ин уммате, ки Худованди бузург ва тавоно мегӯяд, беҳтарин уммат аст, ба гунае бошад, ки аз баъзе аз фирқаҳои гумроҳ мегӯянд, ки муҳочирон ва ансор, ба ҷуз се нафар, ҳама аз дини

мубини Ислом баргаштаанд. ²³³ Агар онҳо дар ҳақиқат ҳама муртад шуда бошанд ва фақат се нафар боқӣ монда бошад, ҳеч гоҳ Худованди мутаъол дар бораи эшон намегуфт, ки беҳтарин уммате ҳастанд, ки ба манфиъати инсонҳо офарида шудаанд.

Ва Паёмбари акрам (с) мефармояд:

- **«Саҳобагони маро носазо нагӯед, савганд ба касе, ки қонам дар дасти Ёст, агар касе аз шумо ба андозаи кӯҳи Уҳуд тилло нафақа кунад, ба андозаи як мушт ё ними мушти онҳо нахоҳад расид²³⁴».**

Ва боз Паёмбар (с) фармуд:

- *«Рӯзи қиёмат Нӯҳ (а) фаро хонда мешавад, ӯ мегӯяд: Парвардигоро, ҳозирам. Худованди мутаъол ба ӯ мегӯяд:*

- *Оё паёми Маро расондӣ?*

Мегӯяд: Бале!

Он гоҳ ба уммати Нӯҳ (а) гуфта мешавад, ки оё Нӯҳ (а) паёми

илоҳиро ба шумо расонид?

Мегӯянд:

- *Бимдиҳандае назди мо наёмадааст.*

Худованд ба Нӯҳ (а) мегӯяд:

- *Чӣ касе барои ту гувоҳӣ медиҳад, ки паёми илоҳиро ба онҳо расонидаӣ?*

Нӯҳ (а) мегӯяд:

- *Муҳаммад (с) ва уммати ӯ.*

Ва он гоҳ Паёмбар (с) ва уммат барои Нӯҳ (а) гувоҳӣ медиҳанд» ва Паёмбар (с) фармудаанд, ки дар ин оят ҳамин гувоҳӣ баён шудааст:

«Ва казолика қаъалнокум умматан васатан литакуну шуҳадоа ʔалан-носи ва яқунар-расулу ʔалайкум шаҳидан.»

«Шуморо уммати миёнае қарор додем (дар ҳадди эътидол, миёни ифрот ва тафрит), то бар

²³³ . Усули Кофӣ, 244/2.

²³⁴ . Муслим. Фазоилус-саҳоба, ҳадиси 254.

мардум гувоҳ бошед ва Паёмбар (с) бар шумо гувоҳ аст».

(Сураи Бақара, ояти 143)

Сипас Паёмбар (с) дар тафсири ин оят фармуд:

- «Васат ва миёнравӣ, яъне адолат ва дурусткорӣ²³⁵».

Пас Паёмбари акрам (с) худаш васат ва миёнравиро ба дурусткорӣ ва адолат тафсир менамояд, бинобар ин, Худованди бузург худаш таъйид мекунад, ки ин уммат, уммати одиле аст ва Худованди тавоно ва таъоло онро дуруст ва рост намудааст.

Ҷамчунин аз корҳое, ки ба сурати иҷмолӣ ва куллӣ бар адолати саҳобагон (асҳоб) (р) далолат мекунад, ин аст, ки уламои исломӣ ривоятҳоеро, ки асҳоби Паёмбари Ислом (с) ривоят кардаанд, баррасӣ намудаанд ва ҳатто як саҳобаро наёфтаанд, ки дурӯғе ба Паёмбари Ислом (с) нисбат дода бошад. Бо вучуди он, ки дар охири даврони саҳобагон (р) бидъатҳои қадария, хавориҷ ва шиъа ва ғайра ривож ёфт, аммо ҳеҷ касе аз саҳобагон ба ин фирқаҳо гароиш надоштаанд ва аз онҳо набудаанд ва ин далеле ҳаст бар он, ки Худованд онҳоро баргузида ва барои ҳамроҳии Паёмбараш (с) интихоб кардааст²³⁶.

Акнун бояд ба амри муҳиме гӯшзад кард ва он ин ки адолат ба маънои исмат нест ва мо гарчи мӯътақид ба адолати саҳобагони Паёмбарти акрам (с) ҳастем,

²³⁵ . Бухорӣ. Уитобу-т-тафсир, боби «Ва казолика ҷаъалнокум умматан васатан», ҳадиси 4487.

²³⁶ . Абдуллоҳ ибни Масъуд мегӯяд: «Худованд ба дилҳои бандагон нигоҳ кард, пас дид, ки қалби Муҳаммад (с) аз дилҳои ҳамаи бандагон беҳтар аст, бинобар ин ӯ (с)-ро интихоб кард ва ба пайғамбарӣ фиристод ва баъд аз қалби Муҳаммад (с) беҳтарин қалбҳо, дилҳои асҳоби ӯ (с) буд, бинобар ин, Худованд онҳоро вазироне барои Пайғамбараш (с) гардонид. «Муснад»-и Аҳмад, 379/1.

вале намеғӯем, ки онҳо маъсум, яъне беғуноҳ буданд, зеро онҳо низ инсон буданд ва Паёмбар (с) мефармояд: - **«Ҳамаи фарзандони одам хатокор ҳастанд²³⁷»**.

Бинобар ин, саҳобагони Расули акрам (р) низ аз фарзандони Одам (а) ҳастанд ва мумкин аст, хато аз онҳо сар зада бошад, гарчи иштибоҳот ва хатоҳои эшон дар дарёи некиҳояшон пӯшида ва пинҳон мемонад.

Ибни Абдулбирр мегӯяд: -**«Аҳли ҳақ, яъне аҳли суннат ва ҷамоъат иҷмоъ кардаанд, ки ҳамаи саҳобакон одил ва дурусткор ҳастанд²³⁸»**.

Ибни Ҳаҷари Асқалонӣ мегӯяд: -**«Аҳли суннат ҳама бар ин иттифоқдоранд, ки ҳамаи саҳобакон (асҳоб) одил ва дурусткоранд ва дар ин маврид ҷуз афроде аз аҳли бидъат касе муҳолифат накардааст²³⁹»**.

Ҳамчунин Ироқӣи Ҷувайнӣ, Ибни Салоҳ, Ибни Касир ва касони дигаре нақл кардаанд, ки мусалмонон бар ин иҷмоъдоранд, ки ҳамаи асҳоб (саҳобакон) одил ва дурусткор ҳастанд²⁴⁰.

Хатиби Бағдодӣ мегӯяд, ки агар Худованди мутаъол чизе дар мавриди онҳо намеғуфт, боз ҳам ҳиҷрат ва ҷиҳод ва ҷонфидоии онҳо барои дини мубини Ислом ва сарфи амвол дар роҳи Худо ва ҷангидан бо падарону бародарон ва хайрхоҳӣ дар роҳи дин ва қуввати имон ва яқин, далели қатъӣ барои адолати онҳост ва бояд ба покии онҳо ва ин, ки онҳо аз ҳамаи покон ва дурусткороне, ки баъд аз онҳо то

²³⁷ . Аҳмад. Муснад, 198/3.

²³⁸ . Ал-иттиъоб, 8/1

²³⁹ . Ал-исоба, 17/1.

²⁴⁰ . Барои шарҳи бештар ба китоби «Саҳобату-р-расулulloҳ фил-китоби вас-суннати», боби чаҳорум баҳси «Адолатус саҳобати» мувоҷиҳат кунед.

абад хоҳанд омад, афзал ва беҳтар ҳастанд,
мӯътақид буд²⁴¹.

Чӣ касоне адолати саҳобагонро мавриди айбчӯй қарор медиҳанд?

Чаҳор гурӯҳ адолати саҳобагони Паёмбари Ислом (р)-ро мавриди айбчӯй қарор медиҳанд. Гурӯҳи аввал - шиъа, гурӯҳи дуввум - хавориҷ, гурӯҳи саввум - навосиб ва гурӯҳи чаҳорум - мӯътазила ҳастанд. Муҳолифати ҳамаи инҳо дар иҷмоъи мусалмонон таъсир надорад, зеро назари онҳо эътиборе надорад. Онҳо ба далелҳои зер ба саҳобагон (асҳоб) (р) таъна мезананд:

Аввал, ин, ки баъзе аз саҳобагони Расули акрам (с) муртакиби гуноҳ шудаанд.

Дуввум, ин, ки баъзе аз саҳобагон (асҳоб) тибқи оёти сареҳи Қуръон ва суннат мунофиқ будаанд.

Саввум, ин, ки мегӯяд, агар ҳамаи саҳобагон (асҳоб) одил шумурда шавад, пас бояд ҳамаи онҳо баробар бошанд ва вақте, ки мақоми ҳама баробар нест, пас ҳама одил нестанд.

Чаҳорум, мегӯянд, ки далеле бар адолати ҳамаи асҳоби (саҳобагони) Паёмбар (с) вучуд надорад.

Посух: -Ин ки баъзе аз онҳо муртакиби гуноҳ шудаанд, ба адолати онҳо зиёне ворид намекунад, чунонки баён кардем ва боз мегӯем, ки саҳобагон одил ҳастанд, на маъсум, яъне бегуноҳ нестанд. Ва аммо ин, ки мегӯянд, ки баъзе аз саҳобагон мунофиқ будаанд, ин дурӯғи маҳз аст ва мунофиқон аз асҳоби Паёмбари Ислом (с) нестанд, зеро саҳобӣ ба касе гуфта мешавад, ки дар ҳоле имон дошта, Паёмбари акрам (с)-ро дидааст ва бо имон вафот кардааст ва мунофиқон дар ҳоли имон Расули акрам (р)-ро

²⁴¹ . Алкифоя фи илмир-ривоят, саҳ. 96.

надидаанд ва низ бар имон намурдаанд. Бинобар ин, таърифи саҳобӣ онҳоро шомил намешавад.

Аммо ин, ки мегӯянд агар бигӯем асҳоб (саҳобагон) ҳама одил ҳастанд, аз ин лозим мешавад, ки ҳамаро баробар қарор диҳем, бояд гуфт, ки ин дуруст нест ва лозим намешавад, ки ҳамаро баробар қарор диҳем. Абубакр (р) аз ҳамаи саҳобагони Паёмбар (с) афзал ва бартар аст ва баъд аз ӯ Умар (р) ва баъд аз ӯ Усмон (р) ва баъд аз ӯ Алӣ (р) ва баъд аз ӯ дигар даҳ нафаре, ки ба биҳишт мужда дода шудаанд (*даҳ ёри биҳиштӣ*) афзал ва бартар ҳастанд. Баъд аз онҳо аҳли Бадр ва баъд аз онҳо аҳли Байъату-р-Ризвон афзал ва бартаранд. Пас асҳоб (саҳобагон) дар фазилат ва бартарӣ баробар нестанд, чунонки Худованди мутаъол мефармояд:

«Ва мо лакум алло тунфику фи сабилиллоҳи ва лиллоҳи миросус-самовоти вал-арзи, ло яставӣ минкум ман анфақа мин қаблил-фатҳи ва қотала, улоика аъзаму дараҷатан минал-лазина анфақу мин баъду ва қоталу ва куллан ваъадаллоҳул-ҳусно. Валлоҳу бимо таъмалуна хабирун.»

«Чӣ узре барои шумост, ки дар роҳи Худо нафақа намекунед, дар ҳоле, ки мероси осмонҳо ва замин ҳама аз онӣ Худост (*ва касе чизеро бо худ намебарад*)! Касоне ки пеш аз пирӯзии фатҳи Макка нафақа карданд ва ҷангиданд (*бо касоне, ки пас аз пирӯзӣ нафақа карданд*), яксон нестанд. Онҳо баландмақомтар аз касоне ҳастанд, ки баъд аз фатҳи Макка нафақа намуданд ва чиҳод карданд ва Худованд ба ҳар ду ваъдаи нек дода ва Худо ба он чӣ анҷом медиҳед, огоҳ аст ва подоши онро ба шумо хоҳад дод».

(Сураи Ҳадид, ояти 10)

Вақте паёмбарони Худованди тавоно ва бузург дар фазл ва бартарӣ баробар нестанд, чунонки ӯ таъоло дар Қуръони карим мефармояд:

«Тилкар-русулу фаззално баъзаҳум њало баъзин»

«Баъзе аз он расулонро бар баъзеи дигар бартарӣ додем».

(Сураи Бақара, ояти 253)

Пас саҳобагони (асҳоби) Паёмбари Ислот (с) ҳаи ин гуна ҳастанд.

Аммо ин, ки меғуянд далеле бар адолати ҳамаи асҳоб (саҳобагон) вуҷуд надорад, пештар далелҳое аз Қуръон ва суннат дар ин маврид баён шуд ва шакку шубҳае нест, ки бидъатгузoron аз далелҳое истидлол кардаанд, вале мо пеш баёни далелҳои барои онҳо гуфтаи илоҳиро зикр мекунем, ки мефармояд:

«Ҳувал-лази анзала њалайкал-китоба минҳум оётун муҳкамотун ҳунна Уммул-китоби ва ухару муташобихотун. Фааммал-лазина фи қулубиҳи зайғун фаяттабиъуна мо ташобаҳа минҳум ибтиғоал-фитнати ва ибтиғоа таъвилиҳи ва мо яъламу таъвилаҳу иллаллоҳ. Варросихуна фил-ъилми яқулуна оманно биҳи, куллун мин њинди рабини ва мо яззаккару илло улул-албоби.»

«ӯ қасе аст, ки ин китоби (осмониро) бар ту нозил кард, ки қисмати аз он оёт «мӯҳкам» (сарех ва равшан) аст, ки асоси ин Китоб мебошанд (ва ҳар гуна печидагӣ дар оёти дигар бо муроҷиъат ба инҳо бартараф мегардад) ва қисмати аз он «муташобеҳ» аст (оёте, ки ба хотири боло бурдани сатҳи матлаб ва чиҳатҳои дигар дар нигоҳи аввал эҳтимолотии мухталифе дар он меравад). Аммо онҳо, ки дар қалбҳояшон инҳироф (бороҳагӣ) аст, аз пайи муташобеҳот ҳастанд то фитнаангезӣ кунанд (ва мардумро гумроҳ созанд) ва тафсире барои он

металабанд, дар ҳоле, ки тафсири онро ҷуз Худо (касе) намедонад. Ва росихоне дар илм мегӯянд: - **Мо ба ҳамаи он имон овардем, ҳама аз тарафи Парвардигори мост ва ҷуз соҳибони ақл мутазаккир намешаванд (ва ин ҳақиқатро дарк намекунанд)**».

(Сураи Оли Имрон, ояти 7)

Пас касоне ки мегӯянд саҳобагон (асҳоб) одил нестанд, шакку шубҳаҳое аз китоби Худованди бузург ва аз суннати Расули ақрам (с) доранд. Ва инак, ин шубҳаҳоро баён мекунем ва ба он посух медиҳем.

Шубҳаҳое перомуни саҳобагон ва радди онҳо

Шубҳаи аввал:

Аҳли бидъат ин ҳадисро ба унвони шубҳае дар адолати саҳобагон (р) ироъа мекунанд:

-«Паёмбар (с) дар бораи ҳавзи Кавсари биҳишт сухан ронда, мегӯяд:

- **«Мардоне бар наздам ворид мешаванд, ки онҳоро мешиносам ва онҳо маро мешиносанд ва аз ҳавз дур карда мешаванд. Он гоҳ мегӯям, ки онҳо асҳоб ман ҳастанд. Гуфта мешавад: -«Ту намедонӣ, ки баъд аз ту чӣ чизҳое падид овардаанд»²⁴²**

Ин ҳадис тариқҳо ва ривоятҳои зиёд дорад, аз он ҷумла дар ривояте омадааст:

²⁴². Бухорӣ. Китобу-т тафсири, боби «Камо бадаъно аввала халқин нуъидуҳу», ҳадиси 4740 ва Китобу-л-фитнати, боби «Қавлуллоҳи: Ваттақу фитнатан».

- «Ман дар канори ҳавз қарор мегирам, ки то бубинам, ки чӣ касоне аз шумо пеши ман меоянд ва нафароне аз расидан ба ман пешгирӣ мешаванд. Он гоҳ мегӯям:

-«Парвардигоро, аз ман ва аз уммати ман ҳастанд. Гуфта мешавад: -«Оё намедонӣ, ки онҳо баъд аз ту чӣ карданд? Савганд ба Худо, ки онҳо баъд аз ту ба ақиб чарх заданд».

Ибни Абумулайка яке аз ровиёни ин ҳадис мегӯяд: -«Бор Худоё! Аз ин, ки ба ақиб чарх бизанем, ба Ту паноҳ мебарем».

Ва ривояти дуввум ин аст, ки фармуд:

- «Ман пеш аз шумо ба ҳавз меравам ва дар мавриди афроде ба кашмакш мепардозам ва сипас мағлуб мешавам ва мегӯям: - «Парвардигоро, асҳоби ман ҳастанд, асҳоби ман ҳастанд. Гуфта мешавад, ки ту намедонӣ баъд аз ту чӣ чизҳое падид овардаанд».

Ин ду ҳадисро Муслим дар «Саҳеҳ»-и худ²⁴³ ривоят кардааст ва инак, посух ба ин шубҳа:

Аввал ин, ки ин ҷо манзур аз «асҳоб» мунофиқон ҳастанд, онҳое, ки дар даврони Расули ақрам (с) худнамоӣ бо Ислому мекарданд, чунон ки Худованди мутаъол мефармояд:

«Изо ҷоақал-мунофиқуна қолу нашҳаду иннака ларасулуллоҳи валлоҳу яъламу иннака ларасулуҳу валлоҳу яшҳаду иннал-мунофиқина лакозибуна».

«Ҳангоме, ки мунофиқон назди ту меоянд, мегӯянд мо шаҳодат медиҳем, ки ҳатман ту Расули Худо ҳастӣ. Худованд медонад, ки ту фиристодаи Ӯ ҳастӣ. Худованд шаҳодат медиҳад, ки мунофиқон дурӯғгӯ ҳастанд».

(Сураи Мунофиқун, ояти 1)

²⁴³ . Саҳеҳи Муслим. Китобут-таҳорат, ҳадиси 249.

Ва мунофиқон буданд, ки Паёмбар (с) онҳоро намешинохт, чунон ки Худованд мефармояд:

«Ва мимман ҳавлакум минал-аъроби мунофиқуна ва мин аҳлил-мадинати, мараду ʔалан-нифоқи ло таъламуҳум, наҳну наъламуҳум, сануъаззибуҳум марратайни сумма юраддуна ило ʔазобин ʔазим».

«Ва аз (миёни) арабҳои бодиянишин, ки атрофи шумо ҳастанд, ҷамъе мунофиқ ҳастанд ва аз аҳли Мадина (низ) гурӯҳе саҳт ба нифоқ пойбанд ҳастанд. Ту онҳоро намешиносӣ вале Мо онҳоро мешиносем. Ба зудӣ онҳоро ду бор ҷазо медиҳем (ҷазое бо расвоӣ дар дунё ва ҷазое ба ҳангоми марг), сипас ба сӯйи ҷазои бузурге (дар қиёмат) фиристода мешаванд».

(Сураи Тавба, ояти 101)

Пас онҳо мунофиқоне ҳастанд, ки Паёмбари акрам (с) онҳоро асҳоб (саҳобагон) гумон мекард, вале онҳо чунон набудаанд. Дуввум, ин, ки манзур аз онҳо касоне ҳастанд, ки баъд аз вафоти Паёмбари Ислом (с) аз дини мубини Ислом баргаштанд, яъне нафарони зиёде аз арабҳо баъд аз вафоти ҳазрати Муҳаммад (с) аз дини мубини Ислом баргаштанд.. Пас онҳо касоне ҳастанд, ки Паёмбари акрам (с) мегӯяд: **«Асҳоби ман ҳастанд»** ва он гоҳ ба ӯ (с) гуфта мешавад: **«Ту намедонӣ, ки баъд аз ту чӣ кардаанд ва онҳо аз вақте аз онҳо ҷудо шудӣ, ба ақиб баргаштанд ва муртад шуданд».**

Саввум, манзур маънои куллӣ аст, яъне ҳамаи касоне, ки бо Паёмбари акрам (с) ҳамроҳ буданд, гарчи ба вай пайравӣ накардаанд. Бинобар ин, чунин касон таҳти мафҳуми истилоҳии калимаи «саҳобӣ» ё худ «саҳоба» қарор намегиранд ва он чӣ бар ин

далолат мекунад ин аст, ки вақте Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул гуфт:

- **«Агар ба Мадина боз гардем, он ки азизтар ва гиромитар аст, онро, ки хортар аст, берун хоҳад кард».**

Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул раиси мунофиқон дар Мадина буд ва вақте ин сухан ба Умар ибни Хаттоб (р) расид гуфт:

- *«Эй Расули акрам (с), бигузор гардани ин мунофиқро бизанам».* Паёмбари Ислому (с) фармуд:

- **«Бо ӯ коре надошта бош, зеро агар ӯро бидушӣ, мардум хоҳанд гуфт, ки Муҳаммад (с) асҳоби худро мекушад²⁴⁴».**

Паёмбар (с) ӯро аз асҳоби (саҳобагони) худ қарор дод, аммо бинобар маънии луғавии калима, на ба маънои истилоҳии он, зеро Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул раиси мунофиқон буд ва аз касоне буд, ки Худо ӯро расво карда буд ва вай нифоқи худро ошкоро эълон мекард.

Чаҳорум, гоҳе аз калимаи **«саҳобӣ»** ва **«саҳоба»** ҳама касоне, ки дар ин роҳ Паёмбари Ислому (с)-ро ҳамроҳӣ кардаанд, мурод гирифта мешавад, гарчи он ҳазратро надида бошанд ва ривояте дар он омадааст, ки *«уммати ман ҳастанд»* ё *«онҳо уммати ман мебошанд»* бар ин далолат мекунад. Аммо ин, ки Паёмбар (с) фармуд:

- **«Ман онҳоро мешиносам».**

Паёмбари акрам (с) баён кард, ки ин умматро мешиносад. Ба ӯ (с) гуфтанд:

-**«Эй Паёмбари Худо, чӣ гуна онҳоро мешиносӣ ва ҳол он ки эшонро надидаӣ?».**

Фармуд:

- **«Ман онҳоро аз осори вузӯ²⁴⁵ (тахорат) мешиносам».**

²⁴⁴ . Бухорӣ, ҳадиси 4622, (саҳ 1861/4).

Ибни Абимулайка, ровии ҳадис ҳамин мафҳумро аз он дарк карда буд ва гуфт: **-«Худоё, аз баргаштан ба ақиб ба Ту паноҳ мебарем»** ва \bar{u} аз тобеъин буд. Аз ин ҳадис хавориҷ ва навосиб ва мӯътазила истидлол мекунанд ва фақат шиъа аз он бар муртад шудани асҳоби Паёмбари Ислום (с) истидлол мекунанд. Ба онҳо гуфта мешавад, чӣ чизе Алӣ (р) ва Ҳасан (р) ва Ҳусайн (р) ва дигар аҳли байти Паёмбар (с)-ро аз бақияи саҳобагон ҷудо мекунад ва чӣ чизе монеъ аз он мешавад, ки онҳо аз муртадон набошанд? Мо намегӯем онҳо муртад шудаанд, онҳо аз муртад шудан пок ҳастанд, балки мо мегӯем эшон имом ва пешвои мо ҳастанд ва мегӯем онҳо аз аҳли биҳишт ҳастанд, чунонки Расули ақрам (с) вақте болои кӯҳи Уҳуд буданд, фармуд: **-«Эй кӯҳи Уҳуд, ҳамоно устувор бош! Болои ту як Паёмбар, Сиддиқе ва ду шаҳиде ҳастанд²⁴⁶»** ва Алӣ (р) бо

²⁴⁵ . Муслим. Китоби таҳорат, боби «Истиҳбобу итолатил-ғаррати ват-таҳчили фил-вузуи», ҳадиси 367. Матни ҳадис ин аст: - Абуҳурайра мегӯяд: **-«Паёмбар (с) ба қабристон омад ва гуфт: - «Ассалому ғалайкум, дора қавмин мӯъминина ва инно иншоаллоҳу бикум лиҳиқуна», яъне дидани бародаронамр дӯст медорам. Гуфтанд:**

- *Эй Паёмбари Худо (с)! Оё магар мо бародарони Ту нестем? Фармуд:*

*-Шумо асҳоби ман ҳастед ва бародарони мо касоне ҳастанд, ки ҳанӯз наёмадаанд. Гуфтанд: -«Он даста аз уммати шуморо, ки ҳанӯз наёмадаанд, чӣ гуна мешиносед? Фармуд: - «Агар касе аспи сафедпешоние дошта бошад ва пойҳояш ҳам сафед бошад ва дар миёни аспҳои сиёҳе бошад, оё ӯ аспи худро намешиносад? Гуфтанд: -«Бале, эй Паёмбари Худо (с)! Фармуд: - «Онҳоро бар асари вузӯ (итаҳорат) пойҳо ва пешониҳояшон сафед хоҳад буд ва ман пеш аз онҳо бар назди ҳавз (Кавсар) меравам ва афроде аз ҳавзи ман дур карда мешаванд, чунонки шутури гумшуда дур мешавад ва ман онҳоро фарёд мекунам, ки биёед, гуфта мешавад: -«Онҳо баъд аз ту тағйир додаанд. Он гоҳ мегӯям: **-«Нобуд бошанд, нобуд бошанд».***

²⁴⁶ . Абудовуд, Сунаи, 4648, Тирмизӣ, 3699, Насой. Алкубро, 8156, Ибни Моҷа. Сунаи. 134, Ибни Ҳаббон. Саҳеҳ, 6916, Аҳмад.

ҳазрати Муҳаммад (с) ҳамроҳ буд ва ӯ аз аҳли биҳишт аст ва Паёмбар (с) дар мавриди Ҳасан (р) ва Ҳусейн (р) фармуд: **«Онҳо сарварони ҷавонони аҳли биҳишт ҳастанд²⁴⁷»**.

Агар гуфта шавад, ки Абубакр (р) ва Умар (р) ва Абуубайда (р) ва дигар саҳобагони (асҳоби) ҳазрати Муҳаммад (с) аз зумраи касоне ҳастанд, ки аз ҳавзи Кавсар дур карда мешаванд, навосиб ҳам метавонанд бигӯянд, ки Алӣ (р) аз касоне ҳаст, ки аз ҳавз дур карда мешаванд. Агар гуфта шавад, ки фазилатҳое барои Алӣ (р) собит аст, дар ҷавоб гуфта мешавад, ки барои Абубакр (р) ва Умар (р) фазилатҳои бештаре зикр шудааст.

Шубҳаи дуввум:

Дар ин оят омадааст:

«Муҳаммадур-Расулуллоҳи, валлазина маъаху ашиддоу ъалал-куффори руҳамоу байнаҳум, тароҳум руккаъан суччадан ябтағуна фазлан миналлоҳи ва ризвонан, симоҳум фи вучуҳиҳим мин асарис-сучуди. Золика масалуҳум фиттавроти ва масалуҳум фил-инчили казаръин ахрача шатъаҳу фаозараҳу фастваглаза фаство ъало суқиҳи юъчибуз-зурроъа лияғиза биҳимул-куффора. Ваъадаллоҳул-лазина оману ва ъамилус-солиҳоти минҳум-мағфиратан ва аҷран ъазиман.»

«Муҳаммад фиристодаи Худо аст ва касоне, ки бо ӯ ҳастанд дар баробари кофирон сарсахту шадид ва дар миёни худ меҳрубонанд. Пайваста онҳоро дар ҳоли рукуъ ва сучуд мебинӣ, дар ҳоле, ки ҳамеша фазли Худо ва ризои Ӯро металабанд

Муснад. 22427, Ал-баҳруз-зихор, 1263, Ибни Абишайба.

Мусаннаф, 26.

²⁴⁷. Тирмизӣ, 3768. Ибни Моҷа, 118. Аҳмад. Муснад, 10616.

(то онҳоро ба биҳишт дароварад). Нишонаи (итоъати) **онҳо** (аз Худованд) **дар чеҳраҳояшон аз асари сачда** (ва ибодат) **намоён аст** (мурод ин аст, ки асари ибодат ва салот ва ихлос барои Худованди мутаъол, бар чеҳраи мӯъмин ошкор мешавад). **Ин тавсифи онҳо дар Таврот ва тавсифи онҳо дар Инчил аст, ҳамонанди зироъате, ки шоҳаҳои худро хориҷ сохта, сипас ба мустаҳкам кардани он пардохта то муҳкам шуда ва бар пои худ истодааст ва ба қадре рушду нумӯ карда, ки кишоварзонро ба таъачҷуб вомедорад. Ин барои он аст, ки кофиронро ба хашм оварад** (яъне, *Ҳақ таъоло мусалмононро бисёр нерӯманд мегардонад, то мояи хашм ва қаҳри кофирон гардад, вале*), **касоне аз онҳоро, ки имон оварда ва корҳои шоиста анҷом додаанд, Худованд ваъдаи омурзиш ва аҷри азиме, (ки биҳишт аст) додааст.** (*Албатта, ин масал шомили асҳоби Расулulloҳ (с) ва ҳамаи касоне аз гурӯҳҳои боимон ва лашкариёни Исломи дар давоми асрҳо ва наслҳо мешавад, ки нақши қадамашонро пайравӣ карда ва бар роҳи равиши ӯ (с) равон бошанд*)».

(Сураи Фатҳ, ояти 29)

Зоҳири ин оят асҳоби (*саҳобагон*) Паёмбари акрам (с)-ро меситояд, вале чунон ки Худованди мутаъол дар ояте, ки каме пештар баён кардем, мефармояд:

«Хувал-лазӣ анзала ғалайкал-китоба минҳу оётун муҳкамотун ҳунна уммул-китоби ва ухару муташобиҳотун. Фааммал-лазина фи қулубиҳим зайғун фаяттабиъуна мо ташобаҳа минҳу ибтиғоал фитнати ва-бтиғоа таъвилиҳи ва мо яъламу таъвилаҳу иллаллоҳу. Варросихуна фил-ғилми яқулуна оманно биҳи, куллун мин ғинди рабино ва мо яззаккару илло улул-албоби.»

«Ў касе аст, ки ин китоби (осмониро) бар ту нозил кард, ки қисмате аз он оёт мӯҳкам (сареҳ ва равшан) аст, ки асоси ин китоб мебошанд (ва ҳар гуна печидагӣ дар оёти дигар бо мурочиъат ба инҳо бартараф мегардаад). **Ва қисмате аз он муташобеҳ аст** (оёте, ки ба хотири боло бурдани сатҳи матлаб ва ҷиҳатҳои дигар дар нигоҳи аввал эҳтимолоти мухталифе дар он меравад). **Аммо онҳо, ки дар қалбҳояшон инҳироф (бероҳа) аст, аз пайи муташобеҳот ҳастанд, то фитнаангезӣ кунанд** (ва мардумро гумроҳ созанд) **ва тафсире барои он металабанд, дар ҳоле, ки тафсири онро ҷуз Худо (касе) намедонад. Ва росихони дар илм мегӯянд: «Мо ба ҳамаи он имон овардем, ҳама аз тарафи Парвардигори мост ва ҷуз соҳибони ақл мутазаққир намешаванд** (ва ин ҳақиқатро дарк намекунанд)».

(Сураи Оли Имрон, ояти 7)

Бинобар ин онҳое, ки аз пайи таъвили нодуруст ва фитнаангезӣ ҳастанд, калимаҳои охири ин оятро, ки - **«Ваъадал-лоҳулласина оману ва ъамилу-с-солиҳоти минҳум»**, яъне **«Касоне аз онҳоро, ки имон оварда ва корҳои шоиста анҷом додаанд, ваъдаи омурзиш ва аҷри азиме** (ки биҳишт аст) **додааст»**, мебошад, гирифтаанд ва гуфтаанд **«минҳум»**, яъне **«баъзе аз онҳо»** ва **«мин»** дар ин ҷо барои ҷудосозӣ аст, пас бинобар ин, Худованд ба касоне ба онҳо ваъдаи биҳишт дода, ки имон дошта ва амали солеҳ кардаанд, аз ин рӯ, баъзе дар ин оят шомил ва баъзе аз саҳобагон дар ин оят шомил намегарданд. Ин фиреб додан ва дурӯғ аст ва баъзе пойро фаротар аз ин гузошта ва иддаъо кардаанд, ки ҳамаи муфассирон иҷмоъ кардаанд, ки **«мин»** дар ин

чо барои ҷудо кардан аст²⁴⁸, яъне баъзе аз онҳо, аммо чунин даъво ба далелҳои зиёде дурӯғ аст, ки баъзеи он далелҳо чунинанд:

Аввал ин, ки калимаи «мин» дар ин ҷо тибқи гуфтаи уламои тафсир барои ҷудо сохтан нест ва «минҳум» ба ин маънӣ нест, ки «баъзе аз онҳо». Дар ин ҷо «минҳум» ба ду маънӣ меояд: маънии аввал, яъне «аз чинси онҳо» ва «монанди онҳо», чунонки Худованди мутаъол мефармояд:

«Золика ва ман юъаззим ҳурумотиллоҳи фаҳува хайрун лаҳу ғинда раббихи ва уҳиллат лакумул-анъому илло мо ютло ғалайкум. Фаҷтанибур-риҷса минал-авсони ваҷтанибу қавлаз-зури.»

«Ва ҳар кас амрҳо ва наҳйҳои Худоро бузург ва мӯҳтарам дорад, аз назари Худо чунин коре барои ӯ беҳтар аст. Чаҳорпоён барои шумо ҳалол гаштааст, магар он чаҳорпоёне, ки бароятон баён мешавад ва аз палидҳо, яъне бутҳо дурӣ кунед ва аз гуфтани ифтиро бипарҳезед».

(Сураи Ҳаҷ, ояти 30)

Пас муроди Худованди мутаъол ва бузург ин нест, ки мо фақат аз баъзе бутҳо парҳез кунем ва аз баъзе дигар дурӣ накунем, балки бояд аз ҳамаи бутҳо дурӣ кунем. Пас гуфтаи Худованди бузург: **«Фаҷтанибур-риҷса минал-авсони»**, яъне **«аз палидии монанди ин бутҳо дурӣ кунед»**. Ва ё ин ки «мин» дар ин ҷо муаккал аст, чунонки Худованди мутаъол мефармояд:

«Ва нуназилу минал-Қуръони мо ҳува шифоун ва раҳматун лилмӯъминина.»

«Мо оёти Қуръонро нозил мекунем, ки моёи беҳбудӣ ва раҳмати мӯъминон аст».

(Сураи Исро, ояти 82)

²⁴⁸ . Китоби: «Сумма ихтадайт» ,117.

Маънии ин оят ин нест, ки баъзе аз оёти Қуръон мояи шифо аст ва баъзе чунин нестанд, балки ҳамаи оятҳои Қуръони маҷид мояи шифо ва раҳмат аст, пас калимаи «мин» дар ин ҷо муаккада аст, яъне ҳамаи оёти Қуръони карим шифо ва раҳмат аст.

Пас, ҳамчунин ояте, ки асҳоб (саҳобагон) (р)-ро меситояд, чунон аст ва ин ки Худованд мегӯяд: **«минҳум»**, яъне **«монанди онҳо»** мурод аст ё ин ки барои таъкид аст ва баъд шумо равиши оятро нигоҳ кунед, ки аз аввал ҳамааш ситоиш аст ва ҳеҷ сарзанише дар он баён нашудааст, чунон ки Худованди мутаъол мефармояд:

«Муҳаммадур-расулуллоҳи валлазина маъаҳу ашиддоу ѓалал-куффори руҳамоу байнаҳум, тароҳум руккаъан суччадан...»

«Муҳаммад фиристодаи Худо аст ва касоне, ки бо ӯ ҳастанд дар баробари кофирон сарсаҳт ва шадид ва дар миёни худ меҳрубонанд. Пайваста онҳоро дар ҳоли рукуъ ва сучуд мебинӣ...) (то охири оят).

Худованд ҳолати зоҳирии онҳоро ин гуна баён намуда ва мавриди таъйид қарор додааст ва баъд ҳолати дарунӣ ва ботинии онҳоро таъйид намуда ва фармудааст:

«Ябтағуна фазлан миналлоҳи ва ризвонан», яъне **«фазл ва хушнудии Худоро мечӯянд»**, на чунонки дар мавриди мунофиқон мефармояд:

«Иннал-мунофиқина юҳодиғуналлоҳа ва ҳува ходиғуҳум ва изо қому илас-салоти қому кусоло юроунан-носа ва ло язкуруналлоҳа илло қалилан», яъне **«Бегумон мунофиқон Худоро фиреб медиҳанд, дар ҳоле, ки Худованд онҳоро фиреб медиҳад, мунофиқон ҳангоме, ки барои намоз бармехезанд, суст ва беҳол ба намоз меистанд ва риё мекунанд ва Худоро камтар ёд**

**мекунанд ва чуз андаке ба ибодат
намепардозанд».**

(Сураи Нисо, ояти 143)

Нигоҳ кунед, ки Худованди бузург чӣ гуна ҳолати ботинии мунофиқонро таъйид намекунад, балки баён медорад, ки онҳо бо он, ки дар зоҳир ҳамроҳи мӯъминон намоз мехонанд, вале дурӯғ мегӯянд, аммо дар бораи асҳоби (*саҳобагон*) Расули акрам (с) мефармояд: **«Ябтағуна фазлан миналлоҳи ва ризвонан»**, яъне **«онҳо фазл ва хушнудии Худоро мечӯянд»**.

Ва ин ки **«минҳум»**, яъне **«аз ҷинс»** ва **«монанди онҳо»** ва ё ин ки барои таъкид аст, қавли чумҳури муфасссирон, балки назари ҳамаи муфасссирони аҳли суннат аст, монанди: Насафӣ, Ибни Ҷавзӣ, Ибни Анбозӣ, Замахшарӣ, Заҷҷоҷ, Акбарӣ, Нисобурӣ, Ибни Касир, Табарӣ ва ғайра. Ҳамаи инҳо вақте аз ин оят сухан гуфтаанд, баён кардаанд, ки **«мин»** дар ин ҷо муаққад аст ё барои баёни ҷинс ва чунонки баъзе даъво мекунанд, барои чудосозӣ нест²⁴⁹.

Шубҳаи саввум:

Мегӯянд, ки вақте Расули акрам (с) ба қасди ҳаҷчи умра рафт ва дар мавзеи Ҳудайбия баъд аз қарордоди сулҳ бо Қурайш дастур дод, ки мӯйҳои сари худро битарошанд ва қурбониҳояшонро забҳ кунанд, аммо асҳоб (*саҳобагон*) (р) фармони ӯро қабул накарданд. Он гоҳ Паёмбари Исломи (с) хашмгин шуд ва дар ҳоле, ки нороҳат буд, пеши Умми Салама рафт. Умми Салама нишонаҳои хашм ва нороҳатиرو дар чеҳраи он ҳазрат (с) мушоҳида кард, бинобар ин гуфт: **«Чӣ касе туро нороҳат карда, Худо ӯро**

²⁴⁹ . Маҳмуд Софӣ. Иъробул-Қуръони ва сарфуҳу ва баёнуҳу, саҳ 272.

нороҳат кунад? Фармуд: «Чаро хашмгин ва нороҳат нашавам, фармон медиҳам, ба фармонам итоъат намекунамд²⁵⁰».

Бинобар ин, аҳли бидъат мегӯянд, ки саҳобагони ҳазрати Муҳаммад (с) вайро нороҳат ва хашмгин карданд ва имкон надоранд, ки чунин касоне одил ва дурусткор бошанд. Дар посух мегӯем:

«Дар ҳамин воқеъа чунонки Урва ибни Масъуд дар мавриди онҳо мегӯяд: -Паёмбари акрам (с) агар оби даҳонашро меандохт, асҳоб (саҳобагон) (р) онро намегузоштанд ба замин биафтад ва онро мегирифтанд» ва Урва мегӯяд: **-«Ба дарбори подшоҳии Қайсар ва Наҷошӣ ва Кисро рафтаам, аммо ҳеҷ касро надидам, ки чунон иззату ҳурмат шавад, ки асҳоби (саҳобагони) Муҳаммад (с) вайро иззату икром месозанд.²⁵¹».**

Бинобар ин, иқдом накардани саҳобагон (р) барои тарошидани мӯйи сар ва забҳи қурбонӣ ба далели нофармонӣ набуд, балки онҳо аз шавқ ва алоқае, ки ба Байтулҳарам доштанд, ин корро анҷом надоданд ва орзу мекарданд, ки Расули акрам акрам (с) назарашро иваз кунад ва ё Худованди мутаъол ваҳӣ нозил намояд ва ба Паёмбараш дастур диҳад, ки воридаи Макка шавад. Аз ин рӯ, дар иҷрои фармони ҳазрати Муҳаммад (с) таъхир карданд, чунонки Умми Салама инро мушоҳида намуд ва ба Паёмбар (с) гуфт, ки ту мӯйи саратро битарош ва қурбониатро забҳ кун. Он гоҳ Паёмбар (с) мӯйҳояшро тарошид ва қурбониашро сар бурид ва дар ин ҳангом ҳамаи саҳобагон (р) бе он, ки ҳазрати Муҳаммад (с) дубора ба онҳо дастур диҳад, мӯйҳои сарҳояшонро тарошиданд ва қурбониҳои худро сар бурирданд. Аз ин

²⁵⁰. Насоӣ. Сунан, Алкубро (100/7), Ибни Моҷа (2982), Аҳмад. Муснад. (18052), Абуяъло (1672).

²⁵¹. Бухорӣ. Китобу-ш-шурут, боби «Аш-шуруту фил-ҷиҳоди», ҳадиси 2581.

рӯ, онҳо қасди сарпечӣ аз фармони Расули акрам (с)-ро надоштанд ва ба маҳзи он, ки диданд Паёмбар (с) мӯйи сарашро тарошид ва қурбониашро забҳ кард, донистанд, ки кор тамом шуда ва ҷое барои тағйири назар нест. Аз ин рӯ, мӯйҳои худро тарошиданд ва қурбониҳоро куштанд ва фармони илоҳиро итоъат карданд ва Худованди мутаъол дар мавриди онҳо оят нозил кард ва фармуд:

«Лақад разияллоҳу Ёанил-мӯъминина из юбойиъунака тахташ-шаҷарати фаъалима мо фи қулубиҳим фаанзалас-сакината Ёалайҳим ва асобаҳум фатҳан қарибан.»

«Худованд аз мӯъминон ҳангоме, ки дар зери он дарахт (Байъатур-Ризвон, ки дар Ҳудайбия анҷом шуд) бо ту байъат карданд, розӣ ва хушнуд шуд. Худо он чиро, ки дар даруни дилҳояшон (аз имон ва садоқат) нухуфта буд медонист, аз ин рӯ, оромишро бар дилҳояшон нозил кард ва пирӯзии наздиқе (яъне фатҳи Хайбар)-ро ба унвони подош, насиби онҳо фармуд».

(Сураи Фатҳ, ояти 18)

Ва Худованди баландмартаба дар Қуръони маҷид мефармояд: **«Муҳаммадур - расулуллоҳи; валлазина маъаҳу ашиддоу Ёалал куффори, руҳамоу байнаҳум, тароҳум руккаъан сучҷадан, ябтағуна фазлан миналлоҳи ва ризвонан, симоҳум фи вучуҳиҳим мин асарис-сучуди. Золика масалаҳум фит-тавроти ва масалаҳум фил-инчили казаръин ахрача шатъаҳу фаозараҳу фастваглаза фаство Ёало суқиҳи юъчибуз-зурроъа лияғиза биҳимул-куффора, ваъадаллоҳуллазина оману ва Ёамилус-солиҳоти минҳум-мағфиратан ва ачран Ёазиман»**

«Муҳаммад - фиристодаи Худост ва касоне, ки бо Ӯ ҳастанд дар баробари кофирон сарсаҳт ва

шадид ва дар миёни худ меҳрубонанд. Пайваста онҳоро дар ҳоли рукуъ ва сучуд мебинӣ дар ҳоле, ки ҳамеша фазли Худо ва ризои Ёро металабанд (то ононро ба биҳишт дароварад), нишонаи (итоъати) онҳо (аз Худованд) дар чеҳраҳояшон аз асари сачда (ва ибодат) намоён аст (мурод ин аст, ки асари ибодат ва салоҳ ва ихлос барои Худованди мутаъол, бар чеҳраи мӯъмин ошкор мешавад). Ин тавсифи онҳо дар Таврот ва тавсифи эшон дар Инчил аст, ба мисли зироъате, ки шоҳаҳои худро бароварда, сипас ба мустаҳкам кардани онҳо пардохта, то мӯҳкам шуда ва бар худ истодааст ва ба қадре рушду нумӯ карда, ки кишоварзонро ба таъачҷуб вомедорад. Ин барои он аст, ки кофиронро ба хашм оварад (яъне Ҳақ таъоло мусалмононро бисёр нерӯманд мегардонад, то мояи хашму қаҳри кофирон гардад, вале) касоне аз онҳоро, ки имон оварда ва корҳои шоиста анҷом додаанд, Худованд ваъдаи омурзиш ва аҷри азиме, (ки биҳишт аст) додааст. (Албатта, ин масал шомили асҳоби (саҳобагонӣ) Расулulloҳ ва ҳама касоне аз гурӯҳҳои боимон ва лашкариёни Ислом дар давоми асрҳо ва наслҳо мешавад, ки нақши қадамашонро пайравӣ карда, бар роҳу равиши ӯ роҳрав бошанд)».

(Сураи Фатҳ, ояти 29)

Ва баъд аз сулҳи Ҳудайбия Худованд сураи Фатҳро ба таври комил нозил кард ва онро фатҳ ва пирӯзӣ номид ва он пирӯзии ҳақиқӣ буд, ки Худованди мутаъол ва тавоно ба Паёмбараш (с) ато кард.

Ва сипас ҳамчунин мегӯем: -Аз ин фақат шиъа истидлол мекунад ва носибҳои ва хавориҷу мӯътазила аз он истидлол накардаанд. Ҳамчунин хавориҷ баъзе аз саҳобагонӣ Паёмбар (с)-ро, ки миёни онҳо ҷангу даргирӣ сурат гирифта, кофир медонанд ва мӯътазила дар адолати он даста аз асҳоб, ки дар

фитнаҳо, яъне дар ҷангҳои Ҷамал ва Сиффин иштирок доштанд, эътироз мекунанд ва ба адолати онҳо таъна мезананд.

Мо ба шиъаҳо мегӯем:

-«Оё Алӣ (р) бо саҳобагон (р) дар Ҳудайбия ҳамроҳ буд ё не?»

Аҳли суннат ва шиъа ҳама бар ин иттифоқдоранд, ки Алӣ (р) бо асҳоб (р) ҳамроҳ буд, балки ӯ сулҳномаи байни Паёмбари ақрам (с) ва Суҳайл ибни Амрро навишт ва Алӣ (р) низ мӯйи сарашро натарошид ва қурбониашро забҳ накард. Пас он чӣ, ки шумо ба баҳонаи он саҳобагонро сарзаниш мекунад, Алӣ (р) низ ба сабаби он мавриди сарзаниш қарор мегирад ва мо на Алӣ (р)-ро мазаммат мекунем ва на дигар саҳобагонро. Ҳамчунин вақте Расули ақрам (с) аз Алӣ (р) хост, ки номи вайро пок кунад, Алӣ (р) қабул накард, оё ӯ барои ин чунин рафтораш бояд сарзаниш шавад?

Шубҳаи чаҳорум:

Мегӯянд Расули ақрам (с) лашкари Усомаро омода кард ва Абубақр (р) ва Умар (р) ва Абуубайда (р) ва бузургони асҳоб дар ин лашкар буданд ва Паёмбари Ислом (с) фармуд: - **«Лаънати Худо бар касе бод, ки аз лашкари Усома бозмонад».**

Вақте Паёмбари ақрам (с) вафот кард, лашкари Усома ҳаракат кард ва Абубақр (р) ва Умар (р) бо он нарафтанд, пас онҳо ба гуфти Паёмбари Худо (с) аз зумраи лаънатшудагон ҳастанд.

Дар посух ба ин шубҳа мегӯем: -*«Аввалан ин дурӯғ аст ва аз Паёмбар (с) собит нест, ки гуфта бошад: - «Лаънати Худо бар касе бод, ки аз лашкари Усома бозмонад».*

Бале, Паёмбари ақрам (с) лашкари Усомаро омода кард, вале он ҳазрат касони дар он ширкат надоштаро лаънат накардааст.

Дуввум ин, ки Абубакр (р) аз нафарони лашкари Усома набуд, зеро чи тавр метавон гуфт, ки ӯ аз афроди лашкари Усома буд ва ҳол он, ки дар замоне, ки Паёмбари акрам (с) бемор буд, ба муддати дувоздаҳ рӯз Абубакр (р) имоми намози мардум дар Масҷиди Набавии Мадинаи мунаввара буд, пас чӣ гуна Расули Худо (с) вайро ҳамроҳи лашкар мефиристад ва аз тарафе низ ба ӯ дастур медиҳад, ки имоми намози мардум бошад?

Аммо Умар (р) бо лашкари Усома ҳамроҳ буд ва вақте Паёмбари Ислом (с) вафот кард, ҳанӯз лашкари Усома ҳаракат накарда буд ва Абубакр (р) пеши Усома рафт ва аз ӯ дархост кард, ки Умарро дар Мадинаи мунаввара бигузорад, то бо ӯ дар корҳояш машварат кунад ва ин нишонаи ахлоқи баланди Абубакри Сиддиқ (р) аст, вагарна ӯ метавонист бе иҷозаи Усома (р) Умар (р)-ро пеши худ нигоҳ дорад ва Усома ба Умар (р) иҷоза дод ва Умар (р) бо Абубакр (р) монд. Пас ин аст достони Усома ва он тавр, ки онҳо даъво мекунанд, нест²⁵²

Шубҳаи панҷум:

Вақте Расули акрам (с) вафот кард, бисёре аз арабҳо аз дини Худо баргаштанд. Абубакр (р) лашкарро барои ҷангидан бо муртадҳо фиристод ва аз ҷумлаи ин фармондеҳони бузург Холид ибни Валид (р) буд, ки Абубакр (р) ӯро барои ҷангидан бо Мусайламаи каззоб, ки даъвои пайғамбарӣ мекард, роҳӣ кард. Холид ибни Валид (р) дар ҷанги калоне, ки ба онро ҷанги Ҳадиқа меноманд, пирӯз шуд. Баъд аз он Холид ибни Валид ба қабилаҳои арабе, ки муртад шуда буданд, ҳамла кард ва онҳое, ки ба дин бозмегаштанд, бо эшон коре надошт ва онҳое, ки аз

²⁵² . Ниг: Таърихи Табарӣ 429/2, Алкомил 215/2, Албидоя ван-ниҳоя 203/5 ва баъд аз он.

бозгаштан ба дини мубини Ислом саркашӣ мекарданд, бо онҳо меҷангид. Аз ҷумлаи касоне, ки Холид ибни Валид пеши онҳо омад, қавми Молик ибни Нувайра буд. Онҳо аз додани закоти амволашон саркашӣ карда буданд. Холид пеши онҳо омад ва ба онҳо гуфт:

- «*Закоти амвол қучост? Чаро миёни закот ва намоз фарқ гузоштаед?*»

Молик ибни Нувайра гуфт:

-«*Мо ин молро ба дӯсти шумо (яъне **Паёмбар (с)** дар даврони зинда буданаш меодем, **Абубакр чӣ меҳақад?***». Холид хашмгин шуд ва гуфт:

-«*Ў соҳиб ва дӯсти мо аст ва дӯсти ту нест?*».

Бинобар ин, ба Зирор ибни Азвар дастур дод, то гардани Моликро бизанад ва гуфта шуда, ки Молик ибни Нувайра аз Сиҷоҳ, ки даъвои пайғамбарӣ мекард, пайравӣ менамуд²⁵³

Ва ривояти саввуме ҳам ҳаст ва он ин ки Холид вақте бо онҳо сухан гуфт ва онҳоро аз ин кор боздошт ва нафароне, ки аз онҳоро ба асирӣ гирифт ва ба ёронаш гуфт: -«**Асиронатонро гарм кунед**», зеро, ки шаби хунуке буд ва дар лаҳҷаи Сақиф агар мегуфтанд, ки «**касоро гарм кунед**», яъне «**ӯро бикушед**». Бинобар ин, онҳо гумон карданд, ки Холид ибни Валид меҳақад, ки онҳоро бикушанд, бинобар ин, бе дастури вай онҳоро куштанд.

Дар ҳар ҳолате, ки аз ин се маврид иттифоқ афтада бошад, сипаҳсолори бузурги Ислом – Холид ибни Валид куштани онҳоро ҷоиз медонист ва кори худро асоснок мекард, бинобар ин, набояд аз ӯ айб гирифт, аммо ин, ки мегӯянд Холид баъд аз куштани Молик ибни Нувайра дар ҳамон шаб бо зани ӯ ҳамбистар шуд, ин дурӯғи маҳз ва тӯҳмат аст. Холид

²⁵³ . Ибни Товус аз уламои шиъа мегӯяд: -«Бани Тамим ва аз зиёрат муртад шуданд ва Молик ибни Нувайраи Ярбуъиро ба иттифоқ раиси худ қарор доданд». Ниг: «Фаслу-л-хитоби фи исботи таҳрифу китоби «Раббил-арбоби», саҳ 105.

ибни Валид (р) баъд аз ин, ки теъдоде аз онҳоро кушт ва теъдодеро асир кард ва зани Моликро, ки дар миёни онҳо буд, барои худ гирифт, вале ин, ки дар ҳамон шаби аввал бо ӯ ҳамбистар шуд ё ин, ки ӯро ба хотири занаш кушт, инҳо ҳама дурӯғанд²⁵⁴.

Холид ибни Валид (р), он муҷоҳиди роҳи Худо мегӯяд: **«Агар дар шаби сард ва зимистонӣ бо душман рӯ ба рӯ шавам, бароям беҳтар аст, ки дар чунон шабе бо духтаре издивоҷ карда бошам ё ба ман муждаи фарзанде бидиҳанд²⁵⁵»**.

Ва Холид ибни Валид (р) яке аз фармондеҳони бузурге буд, ки Паёмбари акрам (с) дар ҳаққи ӯ фармудааст:

«Холид шамшере аз шамшерҳои Худо аст, ки онро бар мушрикон аз ғилоф баркашидааст²⁵⁶».

Бинобар ин, вақте Холид ибни Валид Молик ибни Нувайро ва ҳамроҳонашро кушт, Умар ибни Хаттоб (р) ба Абубакр (р) гуфт: *«Холидро аз вазифа барканор кун, зеро дар шамшери ӯ сахтӣ аст»*. Абубакр (р) гуфт: **«Не, савганд ба Худо!! Ӯ шамшере аст, ки Худованд бар зидди мушрикон онро аз ғилоф баркашидааст²⁵⁷»**.

Шубҳаи шашум:

Мегӯянд Муъовия Ҳиҷр ибни Адйро, ки саҳобаи Паёмбари акрам (с) буд, золимона кушт. Пеш аз посух ба ин шубҳа бояд гуфт, ки дар ин масъала ихтилоф шуда, ки оё Ҳиҷр саҳобӣ аст ё аз тобеъин? Ва ҷумҳури уламо бар инанд, ки Ҳиҷр тобеъин асту

²⁵⁴ . Ниг: Албидоя ван-ниҳоя, 326/6.

²⁵⁵ . Ҳамон манбаъ, 117/7.

²⁵⁶ . Фатҳул-борӣ. Китоби «Фазоилус-саҳоба», боби «Маноқиби Холид ибни Валид», ҳадиси 3757, қисмати аввали ҳадис ва ин ҳадисро Ибни Асокир комилан ривоят кардааст, 15/8 ва ннг: «Ассилсилату-с-саҳихати», 1237.

²⁵⁷ . Ал-комил фит-таърих, 242/2.

саҳобӣ нест ва ин қавли Бухорӣ ва Абуҳотами Розӣ ва Ибни Ҳиббон ва Ибни Саъд ва Халифа ибни Хаёт ва дигарон аст, ки гуфтаанд: «**Ҳичр ибни Адӣ тобеъӣ буд ва аз саҳоба нест**²⁵⁸».

Чаро Муъовия Ҳичр ибни Адӣро кушт?

Ҳичр ибни Адӣ аз пайравони Алӣ ибни Абутолиб (р) буд ва аз касоне буд, ки дар ҷанги Сиффин дар канори вай меҷангид ва баъд аз он, ки Ҳасан ибни Алӣ (р) ба Ҷаъфар ибни Муъовия аз хилофат даст кашид ва Муъовия халифа шуд ва он сол «**Соли ҷамоъат**» номида шуд, Муъовия, Зиёд ибни Абиҳи ё Зиёд ибни Абусуфёнро ба унвони воли ва амири Куфа муқаррар кард. Куфиҳо мушаххас буданд, онҳо Алӣ (р)-ро куштанд ва ба фарзандонаш: Ҳасан (р) ва Ҳусайн (р) хиёнат карданд.

Дар замони Умар (р) ба амири ва фармондори Саъд (р) эътироз карданд ва амири Валид ибни Уқба ва Абумӯсои Ашъариро мавриди айбҷӯӣ қарор доданд, балки ҳеч кас онҳоро натавониста буд, розӣ кунад, магар бо зӯри шамшер.

Зиёд аз сӯи Алӣ воли ва амири Басра буд, пас аз ӯ аз волиён ва амирони Алӣ ибни Абутолиб (р) буд²⁵⁹. Вақте Муъовия сарвари ҳукуматро ба даст гирифт, ӯро ҳамчунон ба унвони амири Басра муқаррар дошт ва низ амири Куфаро ба ӯ супурд.

Ва чунон шуд, ки рӯзи ҷумъа Зиёд бархост ва барои мардум хутбаи ҷумъа мехонд. Гуфта мешавад, ки ӯ хутбаро тӯлонӣ кард. Он гоҳ Ҳичр ибни Адӣ бархост ва гуфт: -«**Намоз, намоз**». Зиёд ба хутбааш идома дод. Он гоҳ Ҳичр ибни Адӣ бархост ва санги хурде ба сӯи ӯ партоб кард ва пайравони Ҳичр

²⁵⁸ . Ал-исобат, 313/1.

²⁵⁹ . Халифа ибни Хаёт. Таърих, саҳ . 201-202.

бархостанд ва низ ба сӯйи вай санг андохтанд ва ӯ дар ҳоли хутба хондан барои мардум дар рӯзи ҷумъа буд. Бинобар ин, Зиёд ба Муъовия паём фиристод ва ӯро аз моҷаро огоҳ кард. Сипас Муъовия фармон дод, ки Ҳиҷро пешӣ ӯ биёваранд ва вақте вайро назди вай оварданд, дастур дод, ӯро бикишанд, зеро вай хост, ки фитна барпо кунад²⁶⁰. Ва Муъовия хост, ки фитнаро дар сарғаҳаш хомӯш кунад, бинобар ин ӯро кушт. Ба хотири ин, вақте Оиша (р) ба Муъовия гуфт:

- «*Чаро Ҳиҷр ибни Адӣро куштӣ?*»

Муъовия посух дод: - «**Ман ва Ҳиҷро бигузор, то он, ки пешӣ Худо бо ҳам рӯ ба рӯ шавем**²⁶¹».

Ва мо ҳам мегӯем: -*ӯ ва Ҳиҷро бигузored, то пешӣ Худо рӯ ба рӯӣи ҳам қарор бигиранд ва Худованди мутаъол дар ин қазия доварӣ кунад, зеро ӯ дар ҳақиқат довари одил ва росткор аст!*

Шубҳаи ҳафтум:

Мегӯянд баъд аз вафоти Паёмбари акрам (с) Фотима (р) пешӣ Абубакри Сиддиқ (р) омад ва меросеро, ки аз Паёмбар (с) барояш ба ҷой монда буд, талаб кард, аммо Абубакр (р) мероси падарии ӯро ба вай надод. Инро аҳли шиъа мегӯянд.

Дар далелнок кардани талаби Фотима (р) замини мавзеъи Фадакро уламо ихтилоф кардаанд. Баъзе мегӯянд, ки замини мавзеъи Фадак аз Расули акрам (с) барои духтараш – Фотимаи Заҳро (р) ба мерос монда буд ва баъзе дигар ақида доранд, ки Паёмбари Ислом (с) пас ҷанги Хайбар замини мавзеъи

²⁶⁰ . Ал-исобат 313/1, Сияри иълумун-нубало, 466/3, 463/3.

Тафсили онро дар «Ал-бидоя Ван-ниҳоя», 52/8 ва баъд аз он мутолиъа кунед.

²⁶¹ . Ал-бидоя Ван-ниҳоя, 55/8. Алъавосим минал-қавосим, саҳ 220.

Фадакро, ки ба ғанимат гирифта буд, ба Фотима (р) бахшида буд.

Тибқи қавли аввал Фадак аз Паёмбари акрам (с) ба мерос монда буд. Дар «Саҳеҳ»-и Исмоили Бухорӣ ва Муслим ва дигар китобҳои ҳадис ривоят шуда, ки баъд аз вафоти Расули акрам (с) Фотима (р) пеши Абубакри Сиддиқ (р) омад ва аз ӯ хост, ки замини Фадак ва саҳмияи Паёмбари Ислом аз ҷанги Хайбар ва ғайраро ба вай бидиҳад, зеро мероси ба ҷоймонда аз падараш мебошад.

Абубакри Сиддиқ (р) гуфт: Ман аз Расули акрам (с) шунидам, ки мефармуд:

-«Мо аз худ чизе бе мерос намегузорем, ҳарчӣ мо аз худ ба ҷой гузоштем, садақа аст²⁶²» ё фармуд: **«Ончӣ мо баъд аз худ гузоштем, он садақа аст²⁶³»**.

Се ривоят омадааст ва ин гуна Абубакр (р) ба Фотима (р) хабар дод ва дар ривояти дигаре омадааст: -

«Мо - гурӯҳи паёмбарон (а) чизе аз худ ба унвони мерос боқӣ намегузорем²⁶⁴».

Аммо ривояте, ки дар «Саҳеҳайн» омадааст, ин аст: **«Мо аз худ мерос боқӣ намегузорем, он чӣ ба ҷой гузоштем, садақа аст»**. Бинобар ин, Фотима (р) аз Абубакр (р) ранҷид. Пас Фотимаи Заҳро фикр мекард, ки Абубакр (р) гуфтаи Расули акрам (с)-ро хато фаҳмида ё хато шунидааст ва Фотима (р) аз ин истидлол мекард, ки Худованди мутаъол мефармояд:

«Юсикумуллоҳу фи авлодикум, лиз-закари мислу ҳаззил-унсаяйни, фаин кунна нисоан

²⁶² . Муслим, китоби «Ҷиҳод» , боби «Ҳукмул-файиъ», ҳадиси 1757.

²⁶³ . Бухорӣ, китоби «Алҷиҳоду вассияри», ҳадиси 1759. Бухорӣ. Китоби «Алманоқиб», боби «Маноқибу қаробати Расулulloҳ, ҳадиси 3712. Муслим. Китоби: «Ал-ҷиҳоду вассияри», ҳадиси 1758.

²⁶⁴ . Аҳмад. Муснад, 9655 (225/3).

фавқаснатаяни фалаҳунна сулусо мо тарака ва ин конат воҳидатан фалаҳан-нисфу ва лиабавайҳи ликулли воҳидин минҳумас-судусу миммо тарака ин кона лаҳу валадун. Фаин лам якун лаҳу валадун ва варисаҳу абавоҳу фалиуммиҳис-сулусу мин баъди васиятин юсй биҳо ав дайнин. Обоукум ва абноукум ло тадруна айюҳум ақрабу лакум нафъан, фаризатан миналлоҳи, инналлоҳа кона ъалиман ҳакиман.»

«Худованд дар бораи фарзандонатон ба шумо супориш мекунад, ки саҳми (*мероси*) писар ба андозаи саҳми ду духтар бошад ва агар фарзандони шумо (ду духтар ва) беш аз ду духтар бошанд, аз се ду ҳиссаи мерос аз онҳост ва агар яке бошад, нима (*аз мерос*) аз они ӯст. Ва барои ҳар як аз падару модари ӯ аз шаш як қисми мерос аст, агар (*мурда*) фарзанде дошта бошад ва агар фарзанде надошта бошад ва (*фақат*) падар ва модар аз ӯ мерос баранд, барои модари ӯ аз се як қисм аст (*ва боқӣ аз они падар аст*) ва агар ӯ бародароне дошта бошад, модараш аз шаш як қисмро мегирад (*ва шаш панҷ қисми боқимонда аз они падар аст*). (*Ҳамаи инҳо*) баъд аз анҷоми васияте аст, ки вай карда ва баъд аз адои қарз аст. Шумо наредонед падарону модарон ва фарзандонатон кадом як барои шумо манфиъатноктар ҳастанд. Ин фаризаи илоҳист ва Худованд доно ва ҳаким аст».

(Сураи Нисо, ояти 11)

Аҳли суннат ва ҷамоъат дар ин масъала аз пайи узр овардан барои Абубақр (р) нестанд, балки аз пайи узре барои Фотима (р) ҳастанд, ки кори ӯро далелнок кунад, чунки аҳли суннат ва ҷамоъат мебинад, ки Абубақр (р) аз як ҳадис, ки ба тавотур аз Паёмбари Ислом (с) нақлшуда истидлол мекунад ва ин ҳадисро Абубақр (р) ва Умар (р) ва Усмон (р) ва худи Алӣ (р)

ва Аббос (р) ва Абдурраҳмон ибни Авф (р) ва Саъд ибни Ваққос (р) ва Зубайр ибни Аввом (р) ҳама аз Паёмбари Ислом (с) ривоят кардаанд, ки фармуд: **«Мо мерос ба ҷой намегузорем ва аз мо мерос бурда намешавад, ҳар он чӣ ба ҷой гузоштем, садақа аст».** Пас Фотима (р) вақте ин суханро қабул накард, аҳли суннат ва ҷамоъат кӯшиш намуданд, то узре барои Фотима (р) ҷустуҷӯ кунанд, на барои Абубакр (р), зеро аз дидгоҳи аҳли суннат ва ҷамоъат Абубакр (р) дар ҳаққи Фотима (р) муртакиби хатое нашудааст.

Ва мегӯянд, ки Фотимаи Заҳро аз Абубакр (р) ранчид, мо мегӯем: **-«Вақте Худои мутаъол аз Абубакр (р) розӣ шуд, ранчидани Фотима (р) ба ӯ зиёне намерасонад».**

Худованди мутаъол дар Қуръони карим мефармояд:

«Лақади разияллоҳу ʔанил-мӯъминина из юбойиʔунака тахташ-шаҷарати фаʔалима мо фи қулубихим фаанзалас-сакината ʔалайҳим ва асобаҳум фатҳан қарибан.»

«Худованд аз мӯъминон - ҳангоме ки дар зери он дарахт (*Байъату-р-Ризвон*, ки дар *Ҳудайбия анҷом шуд*), бо ту байъат карданд, розӣ ва хушнуд шуд. Худо он чиро, ки дар даруни дилҳояшон (*аз имон ва садоқат*) нуҳуфта буд, медонист аз ин рӯ оромишро бар дилҳояшон нозил кард ва пирӯзии наздике (*яъне фатҳи Хайбар*)-ро ба унвони подош насиби онҳо фармуд».

(Сураи Фатҳ, ояти 18)

Ва Абубакр (р) дар садри мӯъминоне буд, ки дар он рӯз бо Паёмбари Ислом (с) байъат карданд, пас ҳар кас, ки Худо ва паёмбараш аз ӯ розӣ бошад,

ранҷидани каси дигаре барои вай зиёне надорад ва ба тафсил дар ин бора сухан хоҷем гуфт. Аммо ин ки мегӯянд: - **«Фадак мерос аст»**, мо мегӯем:

- *Расули акрам (с) фармуд:*

«Инно ло нурасу, мо таракно садақатун».

«Аз мо мерос бурда намешавад, ончӣ аз худ ба ҷой гузоштаем, садақа аст.»

Бинобар ин, дар баъзе аз тариқаҳои ҳадис, ки дар Муслим ривоят шуда, ин гуна омада аст:

«Мо таракно фаҳува садақатун».

«Он чӣ аз худ ба ҷой гузоштаем, он садақа аст.»

Аҳли бидъат ин ҳадисро қасдан таҳриф мекунад ва мегӯянд: - «Мо» нофия аст, яъне **«мо садақае аз худ ба ҷой нагузоштаем».**

Аҳли суннат ва ҷамоъат калимаи «мо»-ро мавсула қарор медиҳанд ва ривояте, ки дар **«Саҳеҳайн»** омада, ҳамин тавр аст ва ривояти **«мо таракно фаҳува садақатун»** инро таъйид мекунад ва Паёмбари Ислому (с) аз худ мерос ба ҷой намегузорад, балки тибқи қавли саҳеҳ ҳамаи паёмбарони Худо (а) аз худ мерос ба ҷой намегузоранд ва аз онҳо мерос бурда намешавад.

Шиъа аз он чӣ Худованд дар мавриди Закариё мегӯяд, истидлол мекунад. Худованд мефармояд:

«Ва иннӣ хифтул-маволия мин варой ва конат имраатӣ ӯқиран, фаҳаб лӣ мин ладунка валийян, ярисунӣ ва ярису мин Оли Яъқуба, ваҷъалху рабби разийян.»

«Ва ман аз хешонам баъд аз худам бимнок ҳастам, (ки ҳаққи посдорӣ аз оини Туро нигоҳ надоранд)! Ва (аз тарафе) ҳамсарам нозо аст. Ту аз назди худ ҷонишине ба ман бибахш, ки то ҳам вориси ман бошад ва ҳам вориси Оли Яъқуб ва ӯро мавриди ризоятат қарор деҳ.»

(Сураи Марям, ояти 5-6)

Ба далели ин ҳадиси шарифи Расулуллоҳ (с):
«Наҳну маъоширал-анбиёи ло нурасу», яъне
«Мо - ҷамоъаи анбиё мерос намегузорем».

**Виросат дар ин ҷо бинобар қавли бартар,
виросати илм ва нубувват аст, на виросати мол.**

Пас маънии сухани Закариё (а) ин аст, ки: *-«Он ҷонишин илмеро, ки назди вай ва авлоди Яъқуб (а) аст, мерос бибарад ва ба сарпарастии умури диниашон қиём кунад ва ўро мавриди ризоятат қарор деҳ!»*

Мегӯянд, ки дар ин ҷо собит шуда, ки паёмбарони Худо аз худ мерос ба ҷой мегузоранд ва ҳамчунин Худованди мутаъол дар бораи Сулаймон (а) мегӯяд:

«Ва вариса Сулаймону Довуда ва қола ё айюҳанносу љуллимно мантиқат-тайри ва утийно мин кулли шайбин. Инна ҳозо лаҳувал-фазлул-мубин».

«Ва Сулаймон вориси Довуд шуд ва гуфт:

-Эй мардум! Забони паррандагон ба мо таълим дода шуда ва аз ҳар чиз ба мо ато гардид. Ин фазилати ошокоре аст».

(Сураи Намл, ояти 16)

Ва инак тафсири ин ду оят:

Ояти аввал: **«Ва иннӣ хифтул-маволия мин варой ва конат-имраатӣ љоқиран, фаҳаб лӣ мин ладунка валийян, ярисунӣ ва ярису мин Оли Яъқуба вачъалҳу рабби разийян».**

Дар мавриди ин оят мегӯем:

- «Аввалан, ки шоистаи марди солеҳе нест, ки аз Худованд бихоҳад ба ў фарзанде бидиҳад, ки фақат вориси мол ва дороии ў бошад, пас чӣ гуна чунин чизеро барои Паёмбари бузургворе, ки Закариё (а) аст, меписандем, ки ў аз Худо бихоҳад, ки ба ў фарзанде бидиҳад, то вориси мол ва дороии ў шавад.

Дуввум, машхур аст, ки Закариё (а) фақир буд ва наҷзорӣ мекард, пас ӯ чӣ мол ва сарвате дошт, ки аз Худо бихоҳад, ки ба вай фарзанде бидиҳад, то моли ӯро ба мерос бибарад, балки қоидаи умумӣ дар мавриди паёмбарон (а) ин аст, ки онҳо мол ва сарват чамъ наменамуданд балки онро дар роҳи хайр садақа ва нафақа мекарданд.

Саввум, равиши ҳолати **«ярисунӣ ва ярису мин Оли Яъқуба»** бар ҳамин далолат мекунад, чанд нафар аз Оли Яъқуб буда ва рафтаанд ва ҷойгоҳи Яҳё (а) дар Оли Яъқуб (а) куҷо аст?

Оли Яъқуб Мӯсо, Довуд, Сулаймон, Яҳё, Закариё ва қавмҳояшон буданд, балки ҳамаи паёмбарони бани Исроил аз Оли Яъқуб буданд, зеро Исроил ҳамон Яъқуб (а) аст ва дигар фарзандони Яъқуб ва бани Исроил, ки пайғамбар набуданд ҳам, Оли Яъқуб ҳастанд. Пас сахмияи Яҳё (а) чӣ қадар хоҳад шуд?

Сипас Яҳё (а) ба сабабгори дигар ворисон бояд аз мерос маҳрум мешуд, пас шакку шубҳае нест, ки **«ярисунӣ ва ярису мин Оли Яъқуба»** сухани касонеро, ки мегӯянд, ки манзури онҳо ба мерос бурдан мол ва сарватро будааст, рад мекунад, балки Яъқубро барои он зикр кард, чунки вай паёмбар буд ва Закариё (а) ҳам паёмбар буд, пас хост, ки фарзандаш нубувват ва илму ҳикматро аз ӯ ва аз Оли Яъқуб ба мерос бибарад.

Чаҳорум, Паёмбари акрам (с) фармуд:

«Мо гурӯҳи паёмбарон аз худ мерос ба ҷой намегузорем»,

ё ин ки фармуд: - **«Аз мо мерос бурда намешавад, ҳар чӣ аз худ ба ҷой гузоштем, садақа аст»** ва дар ҳадиси набавӣ омадааст: - **«Паёмбарон (а) дирҳам ва динореро аз худ ба мерос**

нагузоштан, балки онҳо илм ва донишро ба унвони мероси баъд аз худ ба ҷой гузоштан²⁶⁵».

Аммо ояти дуввум:

«Ва вариса Сулаймон Довуда ва қола ё айюҳан-носу ӯул-лимно мантиқат-тайри ва утийно мин кулл шайъин. Инна ҳозо лаҳувал-фазлул-мубинун».

Ҳамчунин дар ин ҷо Сулаймон (а) аз падараш Довуд (а) мол ва сарватро ба мерос набурд ва балки нубувват ва ҳикмат ва донишро ба мерос бурд, ба ду далел: яке ин ки машҳур аст, ки Довуд (а) сад зан ва сесад канизу фарзандони зиёде дошт, пас ҷи гуна фақат Сулаймон (а) аз ӯ мерос мебарад? Балки бародарони Сулаймон (а) ҳам бояд мерос бибаранд ва танҳо Сулаймонро вориси Довуд (а) қарор додан, агар ворисони дигаре бошад, дуруст нест.

Ва агар ҳадаф мероси ба молу дорой мебуд, фоидае надошт, ки дар китоби Худо ёд шавад, зеро табиъӣ ва ошкор аст, ки фарзанд аз падар мерос мебарад, бинобар ин, Худованди баландмартаба аз чизе сухан гуфтааст, ки ниёз ба гуфтан надорад. Пас шакку шубҳае нест, ки Худованди мутаъол манзури дигаре дошта аст ва он ба мерос бурдани нубувват аст.

Аммо ин ки баъзе аз аҳли шиъа мегӯянд:

-«Фадакро Расули ақрам (с) дар рӯзи Хайбар ба Фотима ҳадя карда буд ва дар китобҳояшон ривоят мекунанд, ки баъд аз фатҳи Хайбар ва баъд аз он ки Худованд ин оятро нозил кард:

«Ва оти залқурбо ҳаққаҳу вал-мискина вабнас-сабили ва ло тубаззир табзиран.»

²⁶⁵ . Бухорӣ, Китобул-ъилми, боби «Илми қабла қабли валъа-моли» ва Абудовуд, Китобул-ъилъилми, бобб «Алҳасу ӯалло муталабил-ъилми», ҳадиси 3641 бо асноди саҳеҳ.

«Ва ҳаққи наздиконро бипардоз ва (ҳамчунин ҳаққи) бечорагон ва дар роҳ бозмондагонро! Ва ҳаргиз исроф ва харци беҳуда макун».

(Сураи Исро, ояти 26)

Он гоҳ Паёмбари Ислом (с) Фотимаро даъват кард ва Фадакро ба *ӯ бахшид*²⁶⁶».

Андешаи мухтасаре дар ин маврид. Аввалан, ин дoston дурӯғ аст ва ин оят дар ин вақт, ки онҳо меғӯянд, нозил нашудааст ва Расули акрам (с) замини Фадакро ба Фотима (р) набахшида буд, балки саҳеҳ ин аст, ки Фотима (р) ба унвони мероси падарӣ замини мавзеи Фадакро хост, на ба ин далел, ки Расули акрам (с) он заминро ба *ӯ ҳадя карда буд*.

Қалъаи Хайбар дар соли ҳафтуми ҳиҷрӣ фатҳ шуд ва Зайнаб духтари Расули акрам (с) дар соли ҳаштуми ҳиҷрӣ²⁶⁷ вафот кард ва духтари дигараш - Умми Кулсум (р) дар соли нӯҳуми ҳиҷрӣ даргузашт²⁶⁸, пас чӣ гуна Паёмбари акрам (с) замини Фадакро ба Фотима (р) ҳадя мекунад ва Зайнаб ва Умми Кулсумро чизе намедиҳад. Пас ин тӯҳматест, ки ба ҳазрати Муҳаммад (с) мезананд, ки гӯё эшон миёни фарзандонаш фарқ мегузоштаанд.

Башир ибни Саъд вақте назди Паёмбар (с) омад ва гуфт:

-«Эй Паёмбари Худо (с)! Ман ба писарам боғеро ҳадя кардаам ва меҳоҳам шуморо гувоҳ бигирам».

Расули акрам (с) фармуд: *«Оё ба ҳама фарзандонат додаӣ?»* Гуфт: *-Не!* Паёмбар (с) фармуд: *«Бирав ман бар зулму ситам гувоҳӣ намедиҳам»*²⁶⁹.

²⁶⁶ . Тафсири Ас-софӣ , 186/3.

²⁶⁷ . Сияри Иъломин-Нубало , 250/2. Ал-исобат, 206/4.

²⁶⁸ . Сияри Иъломун-Нубало, 252/2. Ал-исобат, 466/4.

²⁶⁹ . Муслим, китоби Ҳибот, ҳадиси 1623.

Расули акрам (с) ин кори ўро зулму ситам номид, яъне ин ки бартарӣ додани фарзандон бар якдигарашон ситам аст ва пас ҳазрати Муҳаммад (с), ки бар ситам гувоҳӣ намедиҳад, оё худааш зулму ситамро раво медорад? Ҳаргиз эшон чунин намекард ва мо Паёмбар Исломи (с)-ро аз ситам пок медонем ва агар замини Фадакро ба Фотима бахшиш кардааст ё духтараш онро қабул кардааст ва ё қабул накарда, агар онро гирифтааст, пас чӣ гуна чизеро талаб мекунад, ки дар дасти вай аст? Агар онро нагирифтааст, пас ҳадя агар қабз ва ба даст гирифта нашавад, гӯё додани тӯҳфа анҷом нашудааст. Пас чаро мегӯянд, ки мероси Фотима (р) буд ва мегӯянд, ки ба ӯ ҳадя шуда, суханашон пуч ва беасосу бепоя аст.

Дар ҳақиқат, замини Фадак на мероси Фотима (р) буда ва на ба вай ҳадя шуда буд. Ва кори таъаҷҷубангез дар ин масъала он аст, ки баъд аз вафоти Абубакри Сиддиқ (р), Умар ибни Хаттоб (р) халифа шуд ва баъд аз ӯ Усмон (р) халифа шуд ва баъд аз ӯ Алӣ (р) ба хилофат расид, пас агар фарз кунем, ки агар замини мавзеъи Фадак дар ҳақиқат, ба Фотима (р) таъаллуқ мебошад, чи мероси ӯ буда ва чи ба вай ҳадя шуда бошад, ба ҳар ҳол молу мулки вай буда ва ӯ шаш моҳ баъд аз падараш - Муҳаммад (с) вафот кард. Пас замини Фадак баъд аз даргузашти Фотима (р) ба чӣ касе таъаллуқ мегирад? Бояд ба меросбарандагон бирасад ва аз чаҳор як қисми он ба Алӣ (р) ва боқимондааш ба Ҳасан, Ҳусайн, Зайнаб ва Умми Кулсум мерасад. Вақте ки ҳазрати Алӣ (р) халифа шуд, чаро замини мавзеъи Фадакро ба фарзандонаш барнагадонид, пас агар Абубакр (р) ва Умар (р) Усмон (р) ба хотири надодани ин замин ба соҳибони он зулм кардаанд, пас ҳамчунин Алӣ (р) низ зулм кардааст, зеро ӯ низ замини Фадакро ба фарзандонаш надод?

Мо ҳамаро, Абубакру Умар ва Усмону Алӣ (р)-ро пок медонем. Пас замини мавзеъи Фадакро Расули акрам (с) ба Фотима (р) ҳадя накарда буд ва ҳамчунин мероси Паёмбар (с) набуд, ки ба ӯ бирасад.

Ва мегӯянд вақте замини мавзеъи Фадакро ба Фотима надоданд, ранҷид ва назди қабри падараш – ҳазрати Муҳаммад (с) рафт ва ба ӯ шикоят бурд. Бояд гуфт, ки ин гуфта низ дурӯғ аст ва чунин коре шоистаи Фотиまい Заҳро (р) набуд, зеро Худованди мутаъол дар мавриди бандаи солеҳ ва Паёмбари бузургвораш - Яъқуб (а) мегӯяд:

-«Қола иннамо ашку бассий ва ҳузний илаллоҳи ва аъламу миналлоҳи мо ло таъламуна.»

- «Гуфт: - Ман ғаму андӯҳамро танҳо ба Худо мегӯям (ва шикоят назди Ӯ мебарам)! Ва аз Худо чизҳое медонам, ки шумо намедонед».

(Сураи Юсуф, ояти 86)

Пас, чӣ гуна шоистаи Фотима (р) аст, ки шикояти парешонҳолӣ ва андӯҳи худро баъд аз вафоти падараш ба пеши Паёмбар (с) бурда бошад. Мо Фотимаро бузургтар аз ин медонем ва мегӯем, ки ӯ шикояти парешонҳолӣ ва ғаму андӯҳи худро ба касе чуз Худованд намебурд.

Ва ин ки мегӯянд Фотима (р) аз Абубакр (р) ранҷид ва ҳамчунин, ки аз ӯ нороҳат буд, аз дунё рафт. Бале, Фотима (р) нороҳат шуд ва гуфтем, ки мо аз пайи узре барои Фотима ҳастем ва аз пайи узре барои Абубакр (р) нестем, ки кори ӯро далелнок кунем ва Фотима (р) маъсум, яъне бегуноҳ набуд. Машҳур аст, ки Абубакр (р) пеши вай рафт ва кӯшиш кард ӯро розӣ кунад, то он ки розӣ шуд, чунонки бисёре аз уламо инро аз Шаъбӣ ривоят кардаанд²⁷⁰. Шаъбӣ аз

²⁷⁰. Фатҳул-борӣ, 233/6.

бузургони тобеъин буд ва Худованди мутаъол ҳақиқати ин корро беҳтар медонад.

Ҳамчунин маъруф аст, ки Асмо духтари Умайс, ҳамсари Абубакри Сиддиқ (р) Фотимаро ғул дод, пас чӣ гуна ҳамсари Абубакр (р) ўро ғул медиҳад ва Абубакр (р) аз марги ў бохабар намешавад? Ва ривояти саҳеҳ ин аст, ки Фотимаро дар шаб дафн карданд ва Абубакр (р) хабардор нашуд.

Шубҳаи ҳаштум:

Меғӯянд Умар (р) дар бораи байъати Абубакри Сиддиқ (р) гуфт: **«Он ногаҳонӣ ва ғайримунтазира буд»**, меғӯем, ки ин сухан росту дуруст аст аз Умар (р) собит аст, ки дар бораи байъат бо Абубакри Сиддиқ (р) гуфт: **«Он ногаҳонӣ буд»** ва биёед, қиссаро ба таври комил аз «Саҳеҳ»-и Исмоили Бухорӣ бихонем:

- «Ибни Аббос меғӯяд, ки ба Умар ибни Хаттоб (р) хабар расид, ки баъзе аз мардум меғӯянд, ки агар Умар (р) бимирад, бо фалонӣ байъат мекунем ва ин байъат бо Абубакр (р) ногаҳонӣ будааст. Вақте ин хабар ба самъи Умар ибни Хаттоб (р) расид, гуфт, ки ба ман хабар расида, ки яке аз шумо меғӯяд:

«Савганд ба Худо, агар Умар (р) бимирад, бо фалонӣ байъат мекунам».

Касе ин фиребро нахӯрад, ки бигӯяд байъати Абубакр (р) ногаҳонӣ буд ва дуруст байъат бо ў ҳамон гуна буд, вале Худованд аз ба шарофати байъат мусалмонро наҷот дод ва дар миёни шумо касе монанди Абубакр (р) нест, ки ба ў чашм дӯхта шавад.

Сипас Умар (р) достони рафтаниро ба ҳамроҳи Абубакри Сиддиқ (р) ба Сақифаи бани Соъида пеши аҳли ансор баён кард ва гуфт: *«Ман гуфтори хубе омода карда будам, ки мехостам онро баён кунам ва ман аз ў дида зудтар хашмгин мешудам ва дӯст*

доштам ба ҷойи Абубакр (р) ман сухан бигӯям. Вақте хостам сухан бигӯям, Абубакр (р) гуфт:

- «Сабр кун! Бинобар ин, дӯст надоштам, ки вайро биранҷонам».-

Ва Абубакр (р) аз ман бурдбортар, матитину устувортар буд. Сухан гуфт ва савганд ба Худо вай ҳеҷ сухане аз он чӣ ман омода карда будам, нагузошт, магар онро ё беҳтар аз онро гуфт, то он ки ором шуд ва гуфт:

- «Он чӣ аз хубиҳои шумо баршумурдам, шумо шоистаи он ҳастед ва ин амр (хилофат) бояд дар Қурайш бошад, насаб ва ҷойгоҳи онҳо аз ҳамаи арабҳо болотар аст ва ман барои шумо яке аз ин ду мардро меписандам (манзураш Умар ва Абуубайда буд), пас бо ҳар як аз онҳо, ки мехоҳед байъат кунед».

Ва ӯ дар ҳоле, ки байни ман ва Абуубайда нишаста буд, дасти маро ва дасти Абуубайдари гирифт ва аз суханони ӯ фақат ҳамин маврид писандам воқеъ нашуд. Савганд ба Худо, агар гарданам зада мешуд, бароям беҳтар аз он буд, ки бар қавме фармонравой кунам, ки Абубакр (р) дар миёни онҳо аст» ва то он ки Умар (р) гуфт:

-«Ва савганд ба Худо, дар миёни касоне, ки мо дар ҷамъи онҳо ҳозир шудем, кори муҳимтаре аз байъат ба Абубакр (р) набуд».-

Пурсидем, ки агар бо Абубакр (р) байъат кунем ва аз онҳо ҷудо шавем, эшон шахсе аз худро интихоб карда, бо вай байъат кунанд. Пас ё мо бо онҳо байъат мекардем, бо он, ки розӣ буда бошем ва ё ин, ки бо онҳо мухолифат мекардем ва он гоҳ фасодӣ ба вуҷуд меомад. Пас ҳар кас бо фарде бе машварати мусалмонон байъат кард, на аз ӯ ва на аз фарде, ки

бо ӯ байъат шуд пайравӣ накунед, зеро бими он меравад, ки ҳар ду кушта шаванд»²⁷¹.

Ин буд достони байъат. Бале, ин байъат ногаҳонӣ буд, аммо ҳикояте дорад, ки мо онро дар баҳси Сақифаи бани Соъида ба таври муфассал баён кардем. Ба ин хотир, инро наметавон айбе барои Умар (р) ҳисоб кард.

Шубҳаи нӯҳум:

Ҳадиси ибни Аббос (р) аст, ки мегӯяд:

- «Вақте марги Паёмбар (с) фаро расид, дар хона мардоне буданд, ки Умар (р) низ дар миёни онҳо буд. Паёмбари Ислом (с) фармуд:

- «Биёед, то бароятон чизе бинависам, ки баъд аз он гумроҳ нахоҳед шуд».

Умар (р) гуфт:

- **«Дард ба Паёмбари Ислом (с) ғолиб омада ва Қуръони маҷид пеши шумо аст ва моро ин китоби муқаддас кофӣ аст».**-

Аҳли хона ихтилоф карданд ва ба баҳс пардохтанд, баъзе мегуфтанд: -«Навиштафзоре (қаламу қоғаз) биёваред, то Расули акрам (с) барои шумо чизе бинависад, ки ҳаргиз баъд аз ӯ (с) гумроҳ нахоҳед шуд» ва баъзе ҳамон чизро мегуфтанд, ки Умар (р) гуфт.

-«Вақте мунозиара ва ихтилофи зиёде назди Паёмбар (с) карданд, Паёмбар (с) фармуд: **«Бархезед»**²⁷².

Бо тавачҷӯҳ ба ин ҳадис аҳли шиъа ба саҳобағони Паёмбар (с) таъна мезананд ва ба дурӯғ даъво мекунанд, ки Умар (р) гуфт: **-«Паёмбари Худо (с)**

²⁷¹ . Бухорӣ. Китоби: «Худуд», боби «Раҷму-л-ҳаблий мина-з-зино изо уҳсинат», ҳадис 3930.

²⁷² . Бухорӣ, Китобу-л-ъилми, боби «Китобу-л-ъилми, ҳадис 114. Муслим. Китобу-л-васият, 1637.

ҳазён мегӯяд»²⁷³. Ин дурӯғе аст, ки ба Умар (р) нисбат медиҳанд ва гӯё вай гуфта бошад, ки Расли акрам (с) ҳазён (беҳудагӯӣ) мегӯяд, балки дар ривояти «Саҳеҳайн» ва дигар китобҳои маъруф омада, ки Умар (р) гуфт: -

- **«Дард ва нороҳатӣ бар Паёмбари Худо (с) ғолиб омадааст»** ва дар ин вақт бемории ҳазрати Муҳаммад (с) шиддат гирифта буд ва ҳадиси Оиша (р) авҷгирии бемории Паёмбари Худоро ба равшанӣ баён мекунад, ки вақте ӯ (с) беҳуш шуд ва сипас вақте ба худ омад, фармуд:

- **«Оё мардум намоз хондаанд?»**.

Гуфтанд:

- **«Онҳо мунтазири шумо ҳастанд, эй Паёмбари Худо (с)!»**.

Фармуд: -

«Бароям об биёваред» ва он гоҳ таҳорат кард ва сипас бархост ва хост, ки ба намоз биравад, аммо ба замин афтод ва вақте бори саввум ба замин афтод ва беҳуш шуд ва сипас ҳангоме ба худ омад, фармуд: -**«Оё мардум намоз хондаанд?»**. Гуфтанд: - **«Онҳо мунтазири шумо ҳастанд»**, фармуд:

- **«Абубакр (р)-ро бигӯед, ки имоми намози мардум шавад ва бо онҳо намоз бигузорад.»²⁷⁴**

Балки касоне буданд, ки гуфтанд Паёмбари Ислом (с) ҳазён мегӯяд, вале Умар (р) аз ҷумлаи онҳо набуд.

Аз Абдуллоҳ ибни Масъуд (р) ривоят аст, ки Умар (р) вақте Расули акрам (с)-ро дид, ки ба шиддат таб мекард, дилаш ба ҳоли ӯ (с) сӯхт ва гуфт:

- **«Эй Паёмбари Худо (с), ту ба шиддат таб мекуни?»**

²⁷³ . Тичонӣ. Фасъалу аҳлаз-зикри, саҳ 144 ва саҳ 179 ва муаллифи ин китоб ба дурӯғ инро ба Бухорӣ нисбат додааст.

²⁷⁴ . Бухорӣ. Китобу-л-азони, боби «Иннамо ҷуъилал-имому лиюътамма биҳи», ҳадиси 687. Муслим. Китобу-с-салоти, 418.

Паёмбар (с) фармуд:

- **«Ман ба андозаи ду нафари шумо таб мекунам».**

Ибни Масъуд (р) гуфт: -«Оё ин ба он хотир аст, ки ду баробар подош мебинӣ?». Фармуд: -«Бале»²⁷⁵. Бинобар ин, Паёмбари Ислому (с) ба шиддат таб мекард ва вақте Умар (р) аз ҳазрати Муҳаммад шунид, ки мефармуд:

-**«Биёед, то бароятон чизе бинависам»,** дилаш ба ҳоли Паёмбар (с) сӯхт ва гуфт: -**«Дард ба Расули Худо (с) ғолиб омадааст, китоби Худо моро кофӣ аст».**

Камина, муаллифи ин сатрҳо, мегӯям ва ин суханони Умар (р) бо фармудани илоҳӣ мутобиқ аст, ки дар Қуръони карим фармудааст:

«Алявма акмалту лакум динакум ва атмамту ъалайкум ниъматӣ ва разийту лакумул-Ислома динан.»

«Имрӯз дини шуморо бароятон комил кардам ва неъматӣ худро бар шумо комил намудам ва Ислому ба унвони ойини худописанд барои шумо баргузидам».

(Сураи Моида, ояти 3)

Ва Паёмбари Ислому (с) мефармояд:

«Савганд ба Худо, ҳеч чизеро, ки шуморо ба Худо ва ба биҳишт наздик мекунад, нагузоштаам, магар он, ки шуморо ба он хабар додаам ва ҳеч чизеро аз он чӣ Худо шуморо ба он фармон дода, нагузоштаам, магар он, ки шуморо ба он фармон ва ҳеч чизеро, ки Худо шуморо аз он наҳӣ кардааст»

²⁷⁵ . Бухорӣ. Китобу-л-марзо, боби «Ашаддун-носи балоан», ҳадиси 5648, Муслим. Китобу-л-бирри вас-силлати, ҳадиси 2571.

нагузоштаам, магар он, ки шуморо аз он наҳй кардаам²⁷⁶».

Пас, ҳеҷ чизе дар дин боқӣ намонда, ки Паёмбар (с) онро баён накарда бошад. Пас он чизе, ки Расули акрам (с) мехост бинависад, чӣ буд?

Аҳмад дар «Муснад»-и худ аз Алӣ ибни Абутолиб (р) ривоят мекунад, ки гуфт:

-«Мо назди Паёмбари Худо (с) будем, ба ман гуфт, ки чизе (яъне қаламу коғаз) биёвар, ки дар он чизе бинависам, ки уммати ман баъд аз ман гумроҳ нашавад».

Алӣ (р) мегуфт: *-«Тарсидам, ки бимирад (яъне тарсидам, ки пеш аз он, ки қаламк коғазе барои ӯ (с) оварда шавад, бимирад), бинобар ин, гуфтам, ки эй Паёмбари Худо (с), ман ҳифз мекунам ва ба хотир мегирам. Паёмбар (с) фармуд:*

-«Шуморо ба намоз, закот, рафтори нек бо канизҳоятон супориш мекунам».

Агар бигӯянд, ки саҳобагон аз фармони Паёмбари Худо (с) сарпечӣ карданд ва барои ӯ (с) қаламу коғаз фароҳам накарданд, мегӯем:

- *«Пас аввалин касе, ки нофармонӣ кард, Алӣ (р) буд, зеро Паёмбари Худо (с) ӯро бевосита маъмур кард, ки васоити навишт фароҳам намояд, пас чаро ӯ ин супориширо ба ҷо наёвард?. Пас агар саҳобагони Паёмбар (с)-ро ба хотири ин кор маломат кунем, Алӣ (р) низ мавриди маломат қарор мегирад».* Аммо мо мегӯем:

- *«Ҳеҷ як аз асҳоб (р) боиси танқид ва сарзаниш нест, ба ин далелҳо: -Аввал ин, ки Алӣ (р) худааш дар ин ҳадис мегӯяд:*

- *«Тарсидам, ки пеш аз омода шудани қаламу коғаз ӯ бимирад, бинобар ин, гуфтам, ки эй Паёмбари Худо (с) ман ҳифз мекунам ва ба хотир месупорам».* Он гоҳ ҳазрати Муҳаммад (с) фармуд: - **«Шуморо ба**

²⁷⁶ . Силсилатул-аҳодиси- с-саҳеҳати, 417/4, зимни ҳадиси 1890.

намозу закот ва рафтори нек бо канизон супориш мекунам». Пас ӯ (с) он чиро, ки мехост бинависад, бо забон гуфт.

Дуввум, ин ки он чӣ Паёмбари Ислом (с) мехост бинависад ё гуфтани он бар Расули акрам (с) лозим ва воҷиб буда ё мустаҳаб будааст, агар бигӯянд он чӣ мехост аз воҷиботи шаръӣ буд, ки бояд онро баён мекард ва ба мардум мерасонид, пас тибқи гуфтаи онҳо Расули акрам (с) ҳамаи шарихатро нарасондааст ва ин таънае ба Паёмбари Ислом (с) ва ба Худованди мутаъол аст, ки мефармояд:

«Алявма акмалту лакум динакум», яъне **«имрӯз динатонро бароятон комил кардам»** ва агар бигӯянд мустаҳаб будааст, иброз медорем, ки мо ҳам ҳаминро мегӯем.

Саввум, ин, ки саҳобагон ба хотири дилсӯзӣ ва меҳрубонӣ нисбат ба Паёмбари Ислом (с) аз овардани қаламу қоғаз худдорӣ карданд, на ин, ки аз фармони ӯ сарпечӣ карда бошанд.

Шубҳаи даҳум:

Умар ибни Хуттоб (р) аз ҳаҷчи таматтӯъ ва аз издивоҷи мувваққат (*сига, муъта*) наҳй кард бо ин, ки ин кор дар замони Паёмбари Ислом (с) ҳалол ва машруъ буд, пас чӣ гуна Умар (р) чизеро, ки Худованди мутаъол ҳалол кардааст, ҳаром месозад?

Аввал дар бораи ҳаҷчи таматтӯъ сухан мегӯем. Ба фарзи он, ки Умар (р) дар наҳй кардан аз ҳаҷчи таматтӯъ хато кардааст, пас чӣ мешавад?! Мо даъво надорем, ки Умар (р) маъсум, яъне бегуноҳ аст, балки мегӯем, ки вай монанди дигар саҳобагон (р) ва инсонҳои заминӣ метавонист саҳву хато кунад, агар фарз кунем, ки вай ба хато рафта бошад.

Сабӣ ибни Маъбад мегӯяд:

- «Ба Умар (р) гуфтам: -«Ман ҳам барои ҳаҷ ва ҳам барои умра эҳром бастаам» (яъне таматтӯъ анҷом медиҳам). Умар (р) гуфт: -«Ба суннати Паёмбарат амал кардаӣ²⁷⁷». Пас Умар (р) таматтӯъро суннат медонад, балки вай ин мард ро ситоиш намуд ва ӯро манъ накард ва гуфт: -«Ба суннати Паёмбарат пайравӣ кардаӣ».

Солим аз Ибни Умар (р) ривоят мекунад, ки ӯро дар бораи ҳаҷчи таматтӯъ пурсиданд, ӯ гуфт: -«Онро анҷом диҳед». Ба ӯ гуфтанд: -«Ту бо падарат муҳолифат мекунӣ?» Гуфт: -«Падарам он чиро, ки шумо мегӯед, нагуфтааст», балки ӯ гуфт:

- **«Умаро аз ҳаҷ ҷудо анҷом диҳед»** (яъне умра дар моҳҳои ҳаҷ бояд ба ҳамроҳи ҳадя ва қурбонӣ анҷом шавад) ва Умар (р) хост, ки дар ғайр аз моҳҳои ҳаҷ Каъба зиёрат шавад ва шумо онро ҳаром қарор додед ва ҳол он, ки Худованди мутаъол онро ҳалол қарор додаст ва Паёмбари Ислому (с) ба он амал мекард. Вақте бо ӯ зиёд сухан гуфтанд, фармуд:

- **«Оё китоби Худо сазовортар аст, ки ба он амал шавад, ё гуфтаи Умар (р)²⁷⁸?!»**

Пас манзури Умар (р) чӣ буд?

Манзури Умар (р) ин буд, ки хонаи Худо дар рӯзе аз рӯзҳои сол аз умрагузорон ҳолӣ набошад ва мардум вақте ба ҳаҷ мерафтанд, ба ҳамроҳи ҳаҷ умра мекарданд ва инро **«ҳаҷчи таматтӯъ»** мегӯянд ва баъд аз он ба Байтуллоҳ намеоманданд, бинобар ин, Умар (р) хост, ки то ҳаҷчи ифрод анҷом диҳанд ва баъд аз он дар сафари ҷудогона ва мустақил барои умра биёянд, то хонаи Худо аз зиёраткунандагон ҳолӣ набошад. Пас наҳй кардани Умар (р) ин гуна набуд, ки ӯ ҳаҷчи таматтӯъро ҳаром қарор диҳад ва балки чунин назар дошт ва гумон мебуд, ки ин беҳтар аст ва дар

²⁷⁷ . Насой. Китоби ҳаҷ, боби «Қуръон», ҳадиси 2719 ва санади он саҳеҳ аст.

²⁷⁸ . Байҳақӣ, 17/5.

ин бора айбе бар \bar{u} нест, балки гуфтем, ки вақте Сабӣ ибни Маъбад ҳаҷҷи таматтӯъ кард, Умар (р) ба \bar{u} гуфт:

- **«Ба суннати Паёмбар (с) раҳнамуд гаштай».**

Дуввум, мутъа (*издивоҷи муваққат*). Наҳй аз издивоҷи муваққат аз Алӣ (р) собит аст, ки \bar{u} онро аз Паёмбари Ислом (с) нақл мекунад. Чунонки дар «Саҳеҳайн» ривоят шуда, ки Алӣ (р) ба Ибни Аббос, вақте дид, ки вай никоҳи муваққатро ҷоиз медонад, гуфт:

- **«Ту фарди саргардоне ҳастӣ, Паёмбари Худо (с) издивоҷи муваққат ва гӯшти харҳои хонагири дар ҷанги Хайбар²⁷⁹ ҳаром гардонид»** ва ин ҳадис дар китобҳои мӯътабари шиъа зикр шудааст²⁸⁰.

Ҳамчунин ҳадиси Муслима ибни Акваъ дар Муслим баён шуда, ки Паёмбар (с) издивоҷи муваққатро дар соли фатҳ ҳаром кард²⁸¹ ва ҳамчунин Сибра Ал-Ҷаҳнӣ дар Муслим ривоят мекунад, ки Паёмбари Ислом (с) мутъаро ҳаром кард²⁸².

Ва вақте Умар (р) мутъаро (*издивоҷи муваққат*) манъ кард, чӣ айбе дорад? \bar{U} аз чизе наҳй кардааст, ки Паёмбари Худо (с) наҳй кардааст ва \bar{u} аз чизе наҳй кардааст, ки Худованди мутаъол аз он наҳй намудааст, чунонки мефармояд:

«Валлазина ҳум лифуручиҳим ҳофизуна илло ӯало азвоҷиҳим ав мо малакат аймонухум фаиннаҳум ғайру малумин, фаманибтағо вароа золика фаулоика ҳумул-ӯодуна.»

«Ва онҳо, ки домани худро (аз олуда шудан ба беиффатӣ) ҳифз мекунанд, танҳо омезиши ҷинсӣ бо ҳамсарон ва канизонашон доранд, ки дар баҳрагирӣ аз онҳо маломат намешаванд ва касоне,

²⁷⁹ . Бухорӣ. Китоби никоҳ, боби «Ан-наҳю ӯан никоҳил-мутъати», ҳадиси 5115, Муслим. Китоби никоҳ, ҳадиси 1407.

²⁸⁰ . Васоилу-ш-шиъа, 12/21.

²⁸¹ . Муслим. Китоби никоҳ, ҳадиси 1406.

²⁸² . Муслим. Китоби никоҳ, ҳадиси 1406 ва ҳадисҳои зиёди дигаре ҳаст, ки бар ҳаром будани мутъа далолат доранд.

ки ғайр аз ин тариқро талаб кунанд, таҷовузгар ҳастанд».

(Сураи Мӯъминун, оёти 5-7)

Пас Худованди баландмартаба онҳоро, ки ба издивоҷи муваққат пайравӣ мекунанд, таҷовузгар номидааст. Ин нафарон барои ҷои ва ҳалол будани издивоҷи муваққат аз ин оят истидлол мекунанд, ки Худованди мутаъол дар Қуръон мефармояд:

«Валмуҳсаноту минан-нисои илло мо малакат аймонукум, китобаллоҳи ʔалайкум ва уҳилла лакум мо вароа золикум ан табтағу биамволикум муҳсинина ғайра мусофиҳина, фамастамтаътум биҳи минхунна фаотухунна учурахунна фаризатан ва ло ҷуноҳа ʔалайкум фимо тарозайтум биҳи мин баъдил-фаризати, инналлоҳа кона ʔалиман ҳакиман»

«Ва занони шавҳардор (ба шумо ҳаром аст) магар онҳоро, ки (аз роҳи асири ҷангӣ) молик шудаед, (зеро асирии онҳо дар ҳукми талоқ аст) инҳо аҳкоме аст, ки Худованд бар шумо муқаррар кардааст, аммо занони дигар, ғайр аз инҳо, (ки гуфта шуд) барои шумо ҳалол аст, ки бо амволи худ онҳоро ихтиёр кунед, (яъне бар шумо ҳалол аст, ки бо додани маҳрия аз амволи ҳалоли худ издивоҷ бо занон ё канизонро талаб кунед, ки Худованд онҳоро бар шумо ҳалол гардондааст), дар ҳоле, ки покдоман бошед ва аз зино худдорӣ намоед ва гуноҳе бар шумо нест дар онҷӣ баъд аз таъйини маҳр бо якдигар тавофуқ кардаед, (яъне агар шумо занон ва шавҳарон баъд аз муқаррар кардани маҳр ба ризояти якдигар маҳрро зиёд ё кам кунед, боке бар шумо нест, чи зан ҳозир шавад, ки аз миқдори маҳри худ кам намояд ё тамоми онро бар шавҳари худ бибахшад ва чи шавҳар тасмим бигирад, ки бар миқдори маҳри зан зиёд кунад ва ё

ҳар гуна тасмиме, ки дар бораи идома ё аз ҳам
гусастани зиндагии зановуи худ бигиред).
Худованд доно ва ҳақим аст».

(Сураи Нисо, ояти 24)

Онҳо аз ин истидлол мекунанд, ки дар як қироъат
ҳамин оят чунин омадааст:

**«Фамастамтаъум биҳи минҳунна (ило
аҷалин мусамман) фаотухунна учурахунна
фаризатан ва ло чуноҳа ъалайкум фимо
тарозайтум биҳи мин баъдил-фаризати».**

**«Ва агар бо зане аз занон (то муддати муайяне)
издивоҷ кардед ва аз ӯ ком гирифтед, бояд, ки
маҳрияти ӯро бипардозед ва ин воҷиб аст ва баъд
аз таъйини маҳрия бар шумо гуноҳе нест ва дар он
ҷӣ миёни худ бар он тавофуқ менамояд».**

Меғӯем:-

«Аввалан, ин қироъат мутавотир нест ва аз
ҷумлаи қироъатҳои ҳафтгона нест ва ҳамчунин аз
қироъатҳои даҳгона ҳам нест, балки қироъати
мунфариде аст ва бо ҳадиси Паёмбари Ислом (с)
мансӯх аст, хоҳ бо ҳадиси аз Алӣ (р) мансӯх бошад ё
бо ҳадиси Салама ибни Акваъ ё Сабураи Ҷуҳанӣ ё
дигарон».

Шубҳаи ёздаҳум:

Дар бораи ин оятҳо, ки Худованди бузург ва
тавоно дар Қуръони маҷид мефармояд:

**«Ё айюҳан-набийю лима тухарриму мо
аҳаллаллоҳу лака, табтағӣ марзота азвоҷика
валлоҳу ғафурун раҳимун. Қад фаразаллоҳу лакум
таҳиллата аймоникум. Валлоҳу мавлокум ва
ҳувал-ъалимул-ҳақим. Ва из асарран-набийю ило
баъзи азвоҷиҳи ҳадисан фаламмо наббаат биҳи ва
азҳараҳуллоҳу ъалайҳи ъаррафа баъзаҳу ва**

аъраза њан баъзин, фаламмо наббааҳо биҳи қолат ман анбаака ҳозо, қола наббааниял-ъалимул-хабир. Ин татубо илаллоҳи фақад сағат қулубукумо ва ин тазоҳаро њалайҳи фаинналлоҳа ҳува мавлоҳу ва Ҷибрилу ва солиҳул-мӯъминина вал-малоикату баъда золика заҳирун.»

(Сураи Таҳрим, оёти 1-4)

«Эй Паёмбар, чаро чизеро, ки Худо бар ту ҳалол карда, ба хотири ҷалби ризояти ҳамсаронат бар худ ҳаром мекунӣ? Ва Худованд омурзанда ва раҳим аст. Худованд роҳи кушодани савгандҳоятонро (*дар ин гуна мавридҳо*) равшан сохтааст ва Худованд мавлои шумо аст ва Ӯ доно ва ҳаким аст. Ба хотир биёваред ҳангомеро, ки Паёмбар (с) яке аз розҳои худро ба баъзе аз ҳамсаронаш гуфт, вале ҳангоме, ки вай онро ифшо кард ва Худованд Паёмбарашро аз он огоҳ сохт, қисмате аз онро барои ӯ бозгӯ кард ва аз қисмати дигар худдорӣ намуд. Ҳангоме, ки Паёмбар (с) ҳамсарашро аз он хабар дод, гуфт: -«Чӣ касе туро аз ин роз огоҳ сохт?». Гуфт: -«Худованди олим ва огоҳ маро бохабар кард?». Агар шумо ду зан (*Оиша ва Ҷафса*) ба даргоҳи Худованд тавба кунед, ба ростӣ, ки дилҳои шумо аз ҳамдастӣ бар зидди Паёмбар (с) ба тавба кардан моил аст ва дастури Худовандро ба самъи қабул дарёфтааст ва агар бо ҳам бар зидди Расулуллоҳ (с) муттафиқ шавед, дар ҳақиқат, Худо ёвари ӯ аст ва ҳамчунин Ҷабраил ва мӯъминони солеҳ ва фариштагон баъд аз онҳо пуштибони ӯ ҳастанд».

Мегӯянд, ки «сағат», яъне ба сӯйи куфр мунҳариф шудааст ва мегӯянд, ки он оёти Худо дар бораи Оиша ва Ҷафса нозил шудаанд.

Мегӯем: -«Убайд ибни Умайр гуфтааст: «Аз Оиша (р) шунидам, ки гуфт: -«Паёмбари Худо (с) пеши

Зайнаб духтари Ҷаҳш ҳамсар ва духтари аммаи Паёмбар (с) мемонд ва пеши ӯ асап меҳӯрд. Ман ва Ҷафса бо якдигар забон як кардем, ки Паёмбари Ислом (с) пеши ҳар кадом аз мо омад, ба ӯ (с) бигӯем, ки бӯйи мағфир аз шумо ба димоғам мерасад, оё мағфир хӯрдаӣ? Он гоҳ Расули акрам (с) пеши яке аз онҳо омад ва ӯ ҳамин суханро ба ӯ (с) гуфт. Он гоҳ Паёмбар (с) фармуд:

«Чизе нест, пеши Зайнаб асап хӯрдаам ва дубора нахоҳам хӯрд». Паёмбари акрам (с) дар он вақт пеши Ҷафса духтари Умар (р) буд ва ба вай гуфт, ки касеро хабар нақун дубора нахоҳам хӯрд. ӯ Оишаро хабар кард, ки дар нақшааш муваффақ шудааст ва Паёмбар (с) аз хӯрдани асап худдорӣ карда ва барои бори дуввум ҳаргиз асап нахоҳад хӯрд. Он гоҳ Худованди доно ва тавоно ин оётро нозил фармуд:

«Ё айюҳаннабийю лима туҳарриму мо аҳаллаллоҳу лака, табтағӣ марзота азвочика валлоҳу ғафурун раҳимун. Қад фаразаллоҳу лакум таҳиллата аймоникум валлоҳу мавлокум ва хувалъалимул-ҳакима. Ва из асарран набийю ило баъзи азвочиҳи ҳадисан фаламмо наббаат биҳи ва азҳараҳуллоҳу ъалайҳи ъаррафа баъзаҳу ва аъраза ъан баъзин, фаламмо наббааҳо биҳи қолат ман анбаака ҳозо. Қола наббааниял-ъалимул хабир. Ин татубо илаллоҳи фақад сағат қулубукумо ва ин тазоҳаро ъалайҳи фаинналлоҳа ҳува мавлоҳу ва Чибрилу ва солиҳул-мӯъминина валмалоикату баъда золика заҳирун.»

«Эй Паёмбар! Чаро чизеро, ки Худо бар ту ҳалол карда, ба хотири ҷалби ризояти ҳамсаронат бар худ ҳаром мекунӣ? Ва Худованд омурзанда ва меҳрубон аст. Худованд роҳи кушодани савгандҳоятонро (дар ин гуна мавридҳо) равшан

сохтааст ва Худованд мавлои шумост ва ӯ доно ва ҳақим аст. Ба хотир биоваред ҳангомеро, ки Паёмбар яке аз розҳои худро ба баъзе аз ҳамсаронаш гуфт, вале ҳангоме, ки вай онро ифшо кард ва Худованд Паёмбарашро аз он огоҳ сохт, қисмате аз онро барои ӯ бозгӯ кард ва аз қисмати дигар худдорӣ варзид. Вақте ки Паёмбар (с) ҳамсарашро аз он хабар дод, гуфт: -«Чӣ касе туро аз ин роз огоҳ сохт?», гуфт: -«Худованди олим ва огоҳ маро хабардор кард». Агар шумо ду зан (*Оиша ва Ҳафса*) ба даргоҳи Худованд тавба кунед, ба ростӣ, ки дилҳои шумо аз ҳамдастӣ бар зидди Паёмбар ба тавба кардан моил аст ва дастури Худовандро ба самъи қабул дарёфтааст ва агар бо ҳам бар зидди Расулulloҳ (с) муттафиқ шавед, дар ҳақиқат, Худо ёвари ӯ аст ва ҳамчунин Ҷабраил ва мӯъминони солеҳ ва фариштагон баъд аз онҳо пуштибони ӯ ҳастанд».

(Сураи Таҳрим, оёти 1-4)

Яъне аз ҳасадҳое, ки занон ба якдигар меварзед, Худованди мутаъол пуштибони Паёмбари акрам (с) аст ва ин фармуд: -«Сағат», яъне дилҳоятон дар ин кор аз ҳақ мунҳариф шудааст, пас кори хатое аст ва ба маънии ин нест, ки кофир гаштаед, чӣ гуна чунин чизе мумкин аст ва ҳол он, ки эшон ҳамсарони Расули акрам (с) ва модарони мӯъминон ҳастанд ва онҳо касонеанд, ки Худованд ба Паёмбари Ислом (с) дастур дода, ки касе аз онҳоро талоқ надихад ва ба ҷойи онҳо ҳамсари дигаре интиҳоб накунад ва бо будани онҳо бо зани дигаре издивоҷ накунад. Чунончи Худованди мутаъол мефармояд:

«Ло яҳиллу лакан-нисоу мин баъду ва ло ан табаддала биҳинна мин азвочин ва лав аъҷабака ҳусну ҳунна илло мо малакат яминука ва коналлоҳу ғало кулли шайъин рақибан».

«Баъд аз ин дигар зане бар ту ҳалол нест ва наметавонӣ ҳамсаронатро ба ҳамсарони дигаре табдил кунӣ (баъзеро талоқ диҳӣ ва ҳамсари дигаре ба ҷои ӯ интихоб кунӣ) ҳарчанд ҷамоли онҳо мавриди таваҷҷӯҳи ту воқеъ шавад, магар он ҷӣ, ки ба сурати каниз дар мулки ту дарояд! Ва Худованд нозир ва ниғаҳбони ҳар чиз аст».

(Сураи Аҳзоб, ояти 51)

Ва баъд аз ин тибқи ривояти саҳеҳ Худованди мутаъол ба Расули акрам (с) иҷозаи издивоҷи занони дигаре ғайр аз онҳоро дод. Муҳим ин аст, ки ин далеле аст барои ин ки ба ҷӯш омадани рашк кори бисёр табиъист, ки байни занон руҳ медиҳад, балки ҳамсарони Паёмбари Ислому (с) ду гурӯҳ буданд.

Оиша (р) мегӯяд: - «Занони Паёмбар (с) ду гурӯҳ буданд ва дар як гурӯҳ Оиша, Ҳафса, Сафия ва Савда ва дар гурӯҳи дигар Умми Салама ва дигар занони Паёмбар (с) буданд. Мусалмонон донистанд, ки Расули акрам (с) Оиша (р)-ро хеле дӯст дорад, бинобар ин, агар касе мехост барои Паёмбар (с) ҳадяе бидиҳад, онро нигоҳ медошт, то он ки вай ба хонаи Оиша (р) мерафт, он гоҳ ҳадяро барои Паёмбари Ислому (с) мефиристонд. Гурӯҳи Умми Салама ба Умми Салама гуфтанд, ки бо Паёмбар (с) сухан бигӯ, то ба мардум бигӯяд: -«Ҳар кас, ки мехоҳад барои ӯ (с) ҳадяе бифиристад, Паёмбар (с) дар ҳар хонае аз хонаҳояш, ки бошад, онро ирсол намояд». Умми Салама (р) хостаи занонро бо Паёмбар (с) дар миён гузошт. Расули акрам (с) ба ӯ чизе нагуфт. Аз ӯ пурсиданд, гуфт: -«**Паёмбар (с) ба ман чизе нагуфт**». Он гоҳ онҳо ба ӯ гуфтанд, ки бо Паёмбар (с) сӯҳбат кун. Оиша (р) мегӯяд: -Вақте навбати Умми Салама шуд ва Паёмбар (с) пеши ӯ рафт, Умми Салама бо ӯ (с) сӯҳбат кард, аммо

ҳазрати Муҳаммад (с) дар посухи ӯ чизе нагуфт. Занон аз ӯ пурсиданд, ӯ гуфт: -«Паёмбар (с) ба ман чизе нагуфт». Занон гуфтанд: -«Бо вай сӯҳбат кун, то он, ки посухи туро бидиҳад». Он гоҳ Паёмбар (с) ба ӯ гуфт:

«Дар бораи Оиша маро озор надеҳ, дар лиҳофи (кӯрпаи) ҳеҷ зане ҷуз Оиша бар ман ваҳй нозил нашудааст».

Умми Салама гуфт:

-«Эй Паёмбари Худо! Аз озор додани Шумо тавба мекунам».

Сипас онҳо (яъне гурӯҳи Умми Салама) Фотима духтари Паёмбар (с)-ро фаро хонданд ва ӯро падараш фиристоданд. Ӯ омад ва ба ҳазрати Муҳаммад (с) гуфт: -«Занонатон аз Шумо мехоҳанд, ки дар бораи онҳо ва духтари Абубакр адолатро дар назар бигиред». Паёмбари Ислом (с) фармуд: «Духтарам! Оё касеро, ки ман дӯст медорам, ту дӯст намедорӣ?». Фотима (р) гуфт: -«Бале!». Фармуд: -«Пас ӯ (яъне Оиша)-ро дӯст бидор». Он гоҳ Фотима пеши занони Паёмбар (с) баргашт ва онҳоро аз он чӣ гузашта буд, хабардор кард. Занон гуфтанд: -«Дубора пеши он ҳазрат (с) бирав, аммо Фотима (р) қабул накард²⁸³».

Сипас онҳо Зайнаб духтари Ҷаҳшро пеши Паёмбар (с) фиристоданд ва вай суханони баде ба забон овард ва гуфт: -«Занонат туро ба Худо савганд медиҳанд, ки дар мавриди духтари Абубакр ва онҳо бо адолат рафтор кунӣ». Ӯ садояшро баланд кард, то он, ки ба Оиша (р), ки пеши Паёмбари Ислом (с) нишаста буд, носазо гуфт ва Паёмбар (с) ба Оиша (р) нигоҳ мекард, ки оё чизе мегӯяд ё не. Оиша (р) ҷавоби Зайнабро дод, то он ки вайро хомӯш кард. Он

²⁸³ . Ин дар «Муснад»-и Муслим зикр шудааст шуда ва дар Бухорӣ нест.

гоҳ Паёмбари Ислом (с) ба Оиша (р) нигоҳ кард ва ризоятмандона гуфт: «*ӯ духтари Абубакр аст*»²⁸⁴.

Манзур ин аст, ки ҳамсарони Расули акрам (с) палончҳои (бохчунҳои) якдигар буданд ва миёни онҳо чизҳои зиёде пеш меомад. Ва мо мегӯем: -«**Ҳафса ва Оиша аз рӯи рашки занона хато карданд, вале бо коре, ки карданд, ба Худо куфр наварзида буданд, то онҳоро кофир бишуморем. Онҳо дар қатори дигар ҳамсарони Расули акрам (с) тибқи гуфтаи Худованди мутаъол дар Қуръони маҷид модарони мӯъминон ба ҳисоб мераванд. Аз ин рӯ, мартаба ва манзалати Оиша (р) ва Ҳафса (р) дар назди мусалмонон басо баланд аст**».

Шубҳаи дувоздаҳум:

Мегӯянд: -«*Муъовия Зиёд ибни Абиҳиро бародар ва писари падараш қарор дод ва ҳол он, ки ӯ писари Убайди Сақафӣ буд ва Муъовия вайро Зиёд ибни Абусуфён хонд*».

Мо мегӯем: -«*Зиёд писари Убайди Сақафӣ нест, балки ӯ ба Зиёд ибни Аби (Зиёд писари падараш ё ба Ибни Сумайя маъруф буд, зеро модараш Сумайя зино карда буд ва ӯ аз зино таваллуд шуда буд ва валади зино буданаш ба ӯ зиёне намерасонад ва вай дар ин маврид муртакиби гуноҳе нашудааст*). Дар даврони ҷоҳилият мардоне, ки Абусуфён падари Муъовия ҳам дар миёни онҳо буд, пеши Сумайя омаданд ва бо ӯ зино карданд (*зино кардани Абусуфён дар замони ҷоҳилият барои ӯ зиёне надорад, зеро онҳо мушрик буданд ва зино аз ширк гуноҳи камтаре аст*) ва Зиёд аз волиён ва амирони Алӣ (р) буд ва ӯ марди суханваре буд.

²⁸⁴ . Бухорӣ. Китобу-л-ҳиббати, боби «Ман аҳдо ило соҳибихи», ҳадиси 258 ва Муслим. Китоби «Фазоилус-саҳоба», ҳадиси 2442.

Падари Муъовия ба Муъовия гуфт, ки Зиёд писар аст ва гарчи зинозода аст, аммо писари ўст ва ҳеҷ кас иддаъо накарда буд, ки Зиёд писараш мебошад ва модари Зиёд - Сумайя ҳамсаре нашофт ва агар шавҳаре медошт, мегуфтем, ки фарзанд моли соҳиби фишош аст ва зинокор баҳрае нашофт, аммо вай шавҳаре нашофт ва канизе буд, Абусуфён бо ў ҳамбистар шуд ва ў Зиёдро ба дунё овард ва Муъовия ўро бародараш қарор дод. Ба Муъовия эътироз кардаанд, ки ў Зиёдро ба бародараш ва меросбарандагон илова кардааст ва оё ворис метавонад, ки каси дигарро ба ҷамъи меросбарандагон зиёд кунад? Ё ин кор ҷоиз нест? Бояд гуфт, ки ин як масъалаи фикҳӣ ва иҷтиҳодӣ аст. Бинобар ин, Имом Молик ва ғайра Зиёдро Ибни Абусуфён номидаанд. Ва ҳаминро аз Муъовия айб гирифтаанд.

ФАСЛИ ЧАҲОРУМ

Халифаи баъд аз Паёмбари Худо (с) кист?

Аҳли суннат ва ҷамоъат ба ин иҷмоъ кардаанд, ки баъд аз даргузашти Паёмбари Ислом (с) Абубакр (р) ҷонишини ӯст ва дигарон дар ин бора бо онҳо муҳолиф ҳастанд ва мегӯянд, ки Алӣ (р) аз Абубакр (р) ва Умар (р) ва Усмон (р) барои хилофат ва ҷонишинии Расули акрам (с) сазовортар будааст ва халифаи билофасли Паёмбари Ислом (с) аст ва аз баъзе далелҳо, ки дар Қуръони маҷид ва китобҳои ҳадисҳои саҳеҳи набавӣ, ба монанди Бухорӣ ва Муслим ва дигар китобҳои сунан ва муснадҳо омадаанд, истидлол кардаанд, ки мо муҳимтарин ва саҳеҳтарини он далелҳоро баён мекунем, сипас онҳоро шарҳ медиҳем, ки то чӣ ҳадде ин далелҳо бар муроди онҳо далолат мекунанд.

Ҳамчунин мегӯем, ки Алӣ (р) аз зиёдаравӣ ва муболиға дар мадҳ бениёз аст, зеро вай домоди Расули акрам (с) ва шавҳари беҳтарин духтари ӯ (с) – Фотимаи Заҳро, бонуи занони аҳли биҳишт мебошад. Ҳамчунин ӯ писари амаки Паёмбари Худо (с) ва чаҳорумин халифаи рошидин ва дорои фазилатҳои бисёр зиёдест. Аммо масъала баёни фазилатҳои Алӣ ибни Абутолиб (р) нест ва ин масъалаи ҳалшудааст, ки ҳама қабул доранд, балки қазия ин аст, ки оё ин фазилатҳо бар он далолат мекунанд, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) аз дигарон ба хилофат авло ва сазовортар буд?

Инак далелҳои касоне, ки мегӯянд:, ки Алӣ (р) ба хилофат авло буда ва бояд пеш аз Абубакр ва Умар ва Усмон (р) халифа мешуд.

Ҳадиси Ғадири Хум

Ҳадиси Ғадири Хум аз муҳимтарин далелҳои шиъа бар авлавият ва афзалияти Алӣ ибни Абутолиб (р) ба хилофат аст, то он ки дар бораи он як китоби ёздаҳчилдӣ таълиф шуда, ки китоби **«Ал-Ғадир»** ном дорад. Ин ҳадисро Имом Муслим дар «Саҳеҳ»-и худ аз Зайд ибни Арқам (р) ривоят кардааст, ки гуфт: - *«Дар маҳали обе ба номи Хум байни Макка ва Мадина, Паёмбари Ислому (с) дар миёни мо ба суханронӣ истод ва баъд аз ҳамд ва ситоиши Худо ва мавъиза фармуд: «Аммо баъд эй мардум? Наздик аст, ки фиристодаи Парвардигорам биёяд ва ман даъвати ӯро лаббайк гӯям ва аз миёни шумо биравам, ман дар миёни шумо ду чизи гаранбаҳо ва муҳим ба ёдгор мегузорам: аввал Китоби Худо, ки дар он ҳидоят ва нур аст, пас Китоби Худоро бигиред ва ба он чанг занед» ва Расули акрам (с) ба тамассук ба Китоби Худо мардумро тарғиб ва ташвиқ кард ва сипас фармуд: «Ва аҳли байти худамро дар миёни шумо мегузорам ва шуморо супориш мекунам, ки дар рафтор бо аҳли байти ман Худоро муроҷот кунед ва шуморо супориш мекунам, ки дар рафтор бо аҳли байти ман Худоро муроҷот кунед». Се бор ин суханонро такрор кард. Хусайн (ровии ҳадис аз Зайд ибни Арқам) ба ӯ гуфт: Аҳли байти ӯ (с) чӣ касоне ҳастанд, эй Зайд? Оё занонаш аз аҳли байти ӯ (с) нестанд? Гуфт: «Бале, вале аҳли байти ӯ (с) касоне ҳастанд, ки садақа ва закот барои онҳо ҳаром аст». Гуфт: -«Онҳо чӣ касоне ҳастанд?» Гуфт: -«Онҳо Оли Алӣ ва Оли Ақил ва Оли Ҷаъфар ва Оли Аббос*

мебошанд». Гуфт: -«Бар ҳамаи инҳо садақа ҳаром шудааст?» Гуфт: -«Бале²⁸⁵».

Тирмизӣ²⁸⁶, Аҳмад²⁸⁷, Насоӣ дар «Хасоис²⁸⁸» ва Ҳоким²⁸⁹ инро зиёд карда, ки Паёмбари акрам (с) фармуд: -«**Ҳар кас ман мавлои ӯ ҳастам, Алӣ мавлои ӯст**» ва иловаҳои дигаре низ ривоят шуда, ки фармуд: «**Бор Худоё, дӯст бидор ҳар касро, ки ӯро дӯст медорад ва душман бидор касеро, ки бо ӯ душманӣ мекунад ва ёрӣ кун касеро, ки ӯ ёрӣ мекунад ва хор кун касеро, ки ӯро хор мекунад ва ӯро меҳвари ҳақ қарор бидеҳ**».

Муҳим ин аст, ки ҳадисе, ки дар «Муснад»-и Муслим омада дар он «**ҳар кас ман мавлои ӯ ҳастам, Алӣ мавлои ӯ аст**» зикр нашудааст, вале ин ҷумларо Тирмизӣ ва Аҳмад ва Насоӣ ва Ҳоким ва ғайра бо санадҳои саҳеҳ аз Расули акрам (с) ривоят кардаанд, аммо иловаҳои дигаре монанди «**Бор Худоё, дӯстони ӯро дӯст бидор ва бо душманони ӯ душман бош**», баъзе аз уламо ин иловаро саҳеҳ қарор додаанд, вале дар асл саҳеҳ нест, аммо ин ки «**Бор Худоё, ҳар касро, ки ӯро ёрӣ мекунад, ёрӣ кун ва душманони ӯро хор бидор ва ӯро меҳвари ҳақ қарор бидеҳ**», дурӯғе ҳаст, ки ба Паёмбари Ислом (с) нисбат дода мешавад.

Аҳли бидъат аз ин ҳадис истидлол мекунанд ва мегӯянд: -«**Алӣ (р) ҷонишини бевоситаи Паёмбари Ислом (с) аст**» ва изҳор медоранд, ки гуфтаи ҳазрати Муҳаммад (с) ки фармуд: «**Ҳар кас ман мавлои ӯ ҳастам, Алӣ мавлои ӯст**», яъне ҷонишини ман аст ва

²⁸⁵ . Муслим. Фазилулус-саҳобати, ҳадиси 2408.

²⁸⁶ . Тирмизӣ. Ал-Маноқиб, боби «Ман қабила ғалас», ҳадиси 3713.

²⁸⁷ . Аҳмад. Муснад, 347/5.

²⁸⁸ . Алӣ. Хасоис, саҳ 96, шумораи 79.

²⁸⁹ . Ал – Мустадрок, 110/3.

мавло ба маънии воли, яъне сарваре, ки бояд аз ӯ итоъат кард.

Ҷамчунин аз Алӣ ибни Абутолиб (р) ривоят шуда, ки вақте дар Раҳабаи Куфа буд, гуфт: - «*Чӣ касе аз Паёмбари Ислом (с) шунид, ки дар рӯзи Фадири Хум ба ман мегуфт: «**Ҳар кас мавлои ӯ ҳастам, пас Алӣ мавлои ӯст**»²⁹⁰, он гоҳ дувоздаҳ нафар саҳобагон гувоҳӣ доданд, ки мо шундаем.*».

Сабаби ин сухани Паёмбар (с) ба Алӣ (р) чӣ буд?

Шиъа дар ин маврид чунин ақида дорад: - «*Паёмбар (с) дар маҳали Фадири Хум дар ҳавои бисёр гарм мардумро, ки ададашон беш аз садҳазор нафар буд, ҷамъ кард, то ин масъаларо барои онҳо баён кунад, ки «**ҳар касе, ки ман мавлои вай ҳастам, Алӣ (р) мавлои ӯст**»²⁹¹ ва ҷумлаҳои дигаре низ ба ин илова мекунанд.*

Сабаби ин ҳадис ду чиз будааст:

- Аввал, Бариди ибни Ҳасиб (р) мегӯяд: -«*Холид ибни Валид касеро пеши Паёмбар (с) фиристод то касеро бифиристад, ки хумсро бигирад*»²⁹². Он гоҳ Алӣ (р) омад ва хумсро гирифт ва сипас канизеро аз хумс интихоб кард ва бо он ҳамбистар шуд. Бариди мегӯяд: -«*Аз Алӣ мутанаффир будам ва ӯро дидам, ки гусл карда буд*»²⁹³. Ба Холид ибни Валид гуфтам: - «*Оё инро намебинӣ?!*»

²⁹⁰ . Ас-силсилатус-саҳеҳати, ҳадиси 1750.

²⁹¹ . Аҳмад . Муснад, 152584/1.

²⁹² . Паёмбар (с) Холидро барои ҷанги Яман фиристода буд ва ӯ баъд аз пирӯзӣ касеро пеши Муҳаммад (с) фиристод, то ғаниматро тақсим кунад.

²⁹³ . Алӣ (р) вақте канизро гирифт ва бо он ҳамбистар шуд ва баъд берун омаду гусл кард.

Вақте пеши Паёмбар (с) омадем, масъаларо бо ӯ дар миён гузоштем, Паёмбар (с) ба ман фармуд: -«Эй Барида, оё аз Алӣ (р) мутанаффир (безор) ҳастӣ?». Гуфтам: -Бале!. Фармуд: -«Аз ӯ мутанаффир мабош, ӯ дар ҳумс беш аз ин ҳақ дорад»²⁹⁴. Дар ривояти дигаре²⁹⁵ омадааст, ки Расули акрам (с) ба Барида фармуд: - **«Ҳар кас ман мавло ва дӯсти ӯ ҳастам, Алӣ ҳам мавло ва дӯсти ӯст».**

Дуввум, Байҳақӣ аз Абусаъид ривоят мекунад, ки Алӣ (р) вайро аз савор шудан бар шутурони садақа манъ кард ва фардери ба унвони амири онҳо муқаррар кард ва худаш пеш аз онҳо ба сӯйи Расули акрам (с) ҳаракат кард. Сипас вақте дар миёни роҳ онҳо ба вай расиданд, дид, ки фарде, ки ӯ вайро ба унвони амири онҳо муқаррар карда, ба лашкариён иҷоза дода, ки бар шутурон савор бишаванд ва дид, ки осори савор шудан аз шутурон намоён аст, бинобар ин, Алӣ ибни Абутолиб (р) хашмгин шуд ва намояндаашро сарзаниш кард.

Абусаъид мегӯяд: - «Вақте мо бо Паёмбари акрам (с) дидор кардем, аз саҳтгирии Алӣ (р) ба ӯ (с) шикоят кардем». Дар ривояти дигаре омадааст, ки либосҳое буд, ки онҳо мехостанд бипӯшанд, аммо Алӣ (р) онҳоро манъ кард ва иҷоза наод, ки он либосҳоро бипӯшанд. Он гоҳ Расули акрам (с) фармуд: - **«Боз ист, эй Саъд ибни Молик (яъне Абусаъид)! Ва суханони ношоистае ба бародарат Алӣ (р) нагӯ, савганд ба Худо, ки ту медонӣ ӯ кори дурусте кардааст».** Инро Ибни Касир бо санади ҷайид (яъне хуб) бар асоси шартҳои Насоӣ ривоят кардааст ва Байҳақӣ ва ғайра онро баён кардаанд.

²⁹⁴ . Бухорӣ. Китобул-мағози, боби «Баъсу Алийин ва Холидин илал-Ямани», ҳадиси 4350.

²⁹⁵ . Тирмизӣ. Китоби маноқиб, боби «Маноқиб Алӣ», ҳадиси 3712.

Ва Ибни Касир мегӯяд: -«Вақте суханҳои зиёде дар бораи Алӣ (р) аз тарафи он лашкаре, ки Алӣ (р) онҳоро аз савор шудан бар шутурони садақа манъ карда буд ва либосҳоро аз онҳо пас гирифта буд, гуфта шуд, Паёмбари Ислом (с) вақте аз ҳаҷ боз гашт ва маносики онро анҷом дод, дар роҳи Мадина, дар ҷойе ба номи Фадири Хум истод ва суханронӣ кард ва домони Алӣ (р)-ро пок донист ва ҷойгоҳи ӯро боло бурд ва ба фазилати ӯ гӯшзад кард, то он чиро, ки дар дили бисёре аз мардум ҷой гирифта буд, дур кунад²⁹⁶.

Пас сабаби баёни ин ҳадис ин буд, ки онҳо дар бораи Алӣ ибни Абутолиб (р) сухан гуфтанд ва бинобар ин, Расули акрам (с) чизе нагуфт, то он ки ба Мадина боз гашт. Чаро? Зеро ин масъала махсусан ба аҳли Мадина рабт дошт, чунки касоне, ки дар бораи Алӣ (р) сухан гуфта буданд, аз аҳли Мадина буданд ва онҳо касоне буданд, ки дар ҷанг бо ӯ ҳамроҳ буданд.

Фадири Хум маҳале дар Ҷухфа аст, ки қариб дусаду панҷоҳ километр аз Макка фосила дорад ва ин, ки мегӯянд, ҷое аст, ки аз он ҷо ҳоҷиҳо ҷудо мешаванд ва ҳар як ба тарафе меравад, дурӯғ аст. Зеро, ки маҳали ҷамъ шудани ҳоҷиҳо Макка аст ва аз ҳамон Макка аз ҳамдигар ҷудо мешаванд ва аҳли Макка дар шаҳри худ мемонанд ва аҳли Тоиф ба Тоиф бармегарданд ва яманиҳо ба Яман ва ироқиҳо ба Ироқ мераванд ва ҳамин тавр, ҳар касе, ки маросими ҳаҷчи худро ба итмом мерасонад, ба шаҳраш бозмегадад ва қабилаҳои арабӣ аз ҳамон ҷо ба тарафи хаймаҳои худ мераванд. Пас фақат аҳли Мадина ва касоне, ки дар роҳи Мадина мерафтанд, бо Расули акрам (с) ҳамроҳ буданд ва дар миёни инҳо он ҳазрат суханронӣ кард ва фармуд: - **«Ҷар кас ман мавлои ӯ ҳастам, Алӣ (р) мавлои ӯст».**

²⁹⁶ . Албидоя-ванниҳоя, 95/5.

Ихтилофи аҳли суннат ва шиъа дар мафҳум ва маънои калимаи «мавло» аст, на дар ин, ки Паёмбари Ислом (с) онро гуфта ё нагуфта бошад. Шиъа мегӯянд: -«**Ман кунту мавлоҳу**», яъне «**касе, ки ман волии ӯ ҳастам, пас Алӣ (р) волии ӯст**». Аҳли суннат мегӯянд, ки маънои ин гуфтаи Паёмбари Ислом (с), ки: «**Ман кунту мавлоҳу фа-Алийюн мавлоҳу**», яъне: «**Ҳар кас маро дӯст медорад, Алиро дӯст бидорад ва ёрӣ кунад**» ва ба далелҳои зерин маънои калимаи «мавло» ҳамин аст. Ба далели зиёдаҳое, ки илова бар ин ривоят шудаанд ва баъзе аз уламо онро саҳеҳ қарор додаанд, чунонки ривоят шуда, ки Паёмбар (с) баъд аз он фармуд: - «**Бор Худоё! Дӯст бидор касеро, ки ӯро дӯст медорад ва душман бидор касеро, ки бо ӯ душманӣ мекунад**». Пас дӯстӣ ва душманӣ кардан шарҳе аст барои ҷумлаи «**феълии мавло**», яъне мардум бояд Алӣ ибни Абутолибро дӯст бидоранд.

Расули акрам (с) ба хотири Алӣ (р) таваққуф накард, гарчи Алӣ (р) беш аз ин ҳақдор буд, вале манзур ин аст, ки Паёмбари Ислом (с) барои дам гирифтани куфти роҳро баровардан таваққуф кард, зеро сафар аз Макка ба Мадина сафари тӯлоние аст, ки панҷ то ҳафт рӯз тӯл кашида буд ва чанд бор Паёмбар (с) дар он барои истироҳат таваққуф карда буд ва Расули акрам (с) мардумро таъкид карда буд, ки ба Китоби Худо чанг зананд ва аҳли байти ӯро гиромӣ доранд ва эҳтиром ва гиромӣ доштани аҳли байт ва низ пайравӣ кардан аз эшон бар онҳо воҷиб аст. Сипас баъд аз ин Паёмбари Ислом (с) дар мавриди Алӣ (р) гӯшзад кард ва фармуд: «**Ҳар кас ман мавлои ӯ ҳастам, пас Алӣ (р) мавлои ӯст**».

Далолати ҳукми мавло

Ибни Асир мегӯяд: -«**Мавло**» ба маънии «оқо, чаноб, молик, неъматдиҳанда, ёвар, дӯст, ҳампаймон, банда, озодшуда ва писари амаку домод аст²⁹⁷», ба ҳамин ин мафҳумҳо «мавло» мегӯянд».

Ҳадис бар имомат далолат надорад, зеро агар Паёмбари Ислому (с) мехост хилофати Алӣ (р)-ро баён кунад, чунин калимаеро, ки эҳтимоли ҳамаи маъниҳоро дорад, намегуфт ва балки беҳтар он буд, ки мегуфт: -«**Алӣ (р) пас аз ман ҷонишини ман аст**» ё «**Алӣ (р) баъд аз ман имом аст**» ё мегуфт: -«**Ҳар вақт ман мурдам, аз Алӣ ибни Абутолиб (р) итоъат кунед**». Аммо Паёмбари Ислому (с) чунин сухани қотиъеро, ки ихтилофе агар пайдо шавад, барои ҳамеша аз байн мебарад, нагуфт ва балки фармуд: «**Ҳар кас ман мавлои ӯ ҳастам, пас Алӣ (р) мавлои ӯст**»²⁹⁸.

Худованди мутаъол дар Қуръони карим мефармояд:

«Фалаяма ло юъхазу минкум фидятун ва ло минал-лазина кафару, маъвокумун-нору, ҳия мавлокум ва биъсал-масиру».

«Пас имрӯз на аз шумо фидяе пазируфта мешавад ва на аз кофирон ва ҷойгоҳатон оташ аст ва ҳамон сарпарастатон мебошад ва чӣ бад ҷойгоҳ аст».

(Сураи Ҳадид, ояти 15)

²⁹⁷. Ан-ниҳоя. Китоби «Фил ғарибу- л-ҳадиси», 228/5.

²⁹⁸. Нури Табарӣ яке аз уламои бузурги шиъа мегӯяд: «Паёмбар (с) ба равшанӣ нагуфт, ки Алӣ (р) халифаи ӯст, балки бо суханони мучмал, ки дорои маъниҳои зиёдест ва бояд ба василаи қаринаи як маънӣ мушаххас шавад, ба хилофати Алӣ (р) ишора кард». Фаслул-хитоб, 205-206.

Ба хотири шиддати пайвастагӣ ва ҳамроҳии дӯзах бо кофирон онро мавло ва дӯсти онҳо номидааст.

Маваллот ва дӯст доштан сифати ҳамешагии Алӣ (р) аст ва бояд мӯъминон Алӣ (р)-ро дар даврони ҳаёти Паёмбари Ислому (с) ва баъд аз вафоти худи Алӣ (р) ҳамеша дӯст доранд. Пас дар вақти дар қайди ҳаёт будани Расули акрам (с) мавло ва дӯсти мӯъминон будааст ва баъд аз вафоти худааш низ ўро мӯъминон дӯст доранд, пас ў мавлои мост, чунон ки Худованди мутаъол дар китоби муқаддаси худ – Қуръони маҷид мефармояд:

«Иннамо валийюкумуллоҳу ва расулуҳу валлазина оманул-лазина юқимунас-салота ва юътуназ-закота ва ҳум рокиъуна.»

«Сарпараст ва валии шумо танҳо Худост ва Паёмбари Ў ва онҳо, ки имон овардаанд. Ҳамонҳо, ки намозро барпо мекоранд ва дар ҳоли рукуъ закот медиҳанд.»

(Сураи Моид, ояти 55)

Ва Алӣ (р) аз сарварон ва бузургони мӯъминон аст. Агар манзури Паёмбари Ислому (с) воли ва сарпараст мебуд, намегуфт: -«**Мавло**», балки мегуфт: -«**Воли**», зеро калимаи «**мавло**» аз калимаи «**воли**» фарқ мекунад. «**Вали**» аз калимаи «**вилоят**», яъне «**ҳукмронӣ**», «**сарварӣ**» ва «**мавло**» аз калимаи «**валоҷ**», яъне «**муҳаббат**» ва «**ёрӣ кардан**» аст. Худованди мутаъол мефармояд:

«Ин татубо илаллоҳи фақад сағат қулбукумо ва ин тазохаро ъалайҳи фаинналлоҳа хува мавлоҳу ва Ҷибрилу ва солиҳул-мӯъминина валмалоикату баъда золика заҳирун.»

«Агар шумо ду зан (Оиша ва Ҳафса) ба даргоҳи Худованд тавба кунед ба ростӣ, ки дилҳои шумо аз ҳамдастӣ бар зидди Паёмбар (с) ба тавба кардан

моил аст ва дастури Худовандро ба самъи қабул дарёфтааст ва агар бо ҳам бар зидди Расулуллоҳ муттафиқ шавед, дар ҳақиқат, Худо ёвари ўст ва ҳамчунин Ҷабраил ва мӯъминони солеҳ ва фариштагон баъди онҳо пӯштибони ў ҳастанд».

(Сураи Таҳрим, ояти 4)

Худованди бузург дар бораи қавми Иброҳим (а) дар Қуръони карим мефармояд:

«Инна авлан-носи би-Иброҳима лаллазинат-табаъуҳу ва ҳозан-набийю валлазина оману валлоҳу валийюл-мӯъминина.»

«Сазовортарин мардум ба Иброҳим онҳо ҳастанд, ки аз ў пайравӣ карданд ва (дар замон ва асри ў ба мактаби ў вафодор будаанд, ҳамчунин) ин Паёмбар ба касоне, ки (ба ў) имон оварданд (аз ҳама сазовортар ҳастанд) ва Худованд валӣ ва сарпарастии мӯъминон аст».

(Сураи Оли Имрон, ояти 68)

Ва манзур ин нест, ки онҳо ҳоким ва раиси Иброҳим ҳастанд, балки Иброҳим имом ва раиси онҳост.

Имом Шофиъӣ дар мавриди ҳадиси Зайд меғӯяд: - *«Манзур муҳаббат ва дӯстии Ислом аст, чунон ки Худованди мутаъол мефармояд:*

«Золика бианналлоҳа мавлал-лазина оману ва аннал-кофирина ло мавло лаҳум.»

«Ин (нусрат додани мӯъминон ва оқибати номуборак барои кофирон) барои он аст, ки Худованд мавло ва сарпарастии касоне, аст, ки имон оварданд, аммо кофирон мавло ва ёре надоранд».

(Сураи Муҳаммад, ояти 11)²⁹⁹.

²⁹⁹. Ан-ниҳоя. Фил-ғарибил-ҳадиси, 228/5.

Пас ҳадис бар ин далолат намекунад, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) баъд аз Паёмбари Ислом (с) халифа аст ва балки бар ин далолат мекунад, ки Алӣ (р) валие аз авлиёи Худост, ки бояд ўро дўст дошт ва ёрӣ кард.

Ҳадиси Кисо (чодар)

Ин ҳадисро Оиша (р)³⁰⁰ ривоят кардааст. Ў мегӯяд, ки ҳангоми субҳ Паёмбари Ислом (с) дар ҳоле, ки чодаре бар тани Ў (с) буд, берун омад ва Алӣ, Фотима, Ҳасан ва Ҳусайнро дохили чодар кард ва гуфт:

«Иннамо юридуллоҳу лиюзҳиба ъанкумур-риҷса аҳлал-байти ва ютаҳҳиракум татҳиран.»

«Худованд фақат меҳоҳад палидӣ ва гуноҳро аз шумо, аҳли байт дур кунад ва комилан шуморо пок созад.»

(Сураи Аҳзоб, ояти 33)

Аз ин оят истидлол мекунанд, ки Худованди мутаъол хостааст, ки палидиро аз онҳо дур кунад ва ҳарчӣ Ў бихоҳад, ҳамон тавр мешавад. Пас вақте Худованди тавоно палидиро аз онҳо дур кард, онҳо беғуноҳ ҳастанд ва ҳангоме, ки маъсум (*беғуноҳ*) ҳастанд, бояд онҳо аз дигарон ба хилофат сазовортар бошанд.

Ва ин ақида ба чанд далел ботил аст:

Аввал, ин ояте, ки **«Ояти татҳир»** номида мешавад, дар бораи занҳои Паёмбари Ислом (с)

³⁰⁰ . Ин дурўғеро, ки даъво мекунанд, ки саҳобагон (р) фазилатҳои Алӣ (р)-ро пинҳон мекардаанд, барои мо ошкор мекунад ва мебинем, ки Оиша (р), ки онҳо даъво мекунанд, ки бо Алӣ (р) душманӣ доштааст, ин ҳадисро ривоят мекунад ва Муслим дар «Саҳеҳ»-и худ онро баён намудааст.

нозил шудааст, чунонки Худованди мутаъол мефармояд:

«Ё нисоан-набийи ластунна кааҳадин минан-нисои инит-тақайтуна, фало тахзаъна билқавли фаятмаъал-лази фи қалбиҳи маразун ва қулна қавлан маъруфан. Вақарна фи буюतिकунна ва ло табаррачна табарручал-чоҳилиятил уло ва ақимнас-салота ва отийназ закота ва атиъналлоҳа ва расулаху. Иннамо юридуллоҳу лиюзҳиба ъанкумур-ричса аҳлал-байти ва ютахҳиракум татҳиран. Вазкурна мо ютло фи буюतिकунна мин оётиллоҳи вал-ҳикмати. Инналлоҳа кона латифан хабиран».

«Эй ҳамсарони Паёмбар! Шумо ҳамчун чун занони маъмулӣ нестед, агар тақво пеша кунед, пас ба гуноҳи ҳавасангезе сухан нагӯед, ки бемордилон дар шумо тамаъ кунанд ва сухани шоиста бигӯед! Ва дар хонаҳои худ бимонед ва ҳамчун даврони чоҳилияти нахустин (*дар миёни мардум*) зоҳир нашавед ва намозро барпо доред ва закотро бидиҳед ва Худо ва Расулашро итоъат кунед. Худованд фақат мехоҳад палидӣ ва гуноҳро аз шумо, аҳли байт дур кунад ва комилан шуморо пок созад. Ончиро дар хонаҳои шумо аз оятҳои Худованд ва ҳикмат ва дониш хонда мешавад, ёд кунед. Худованд латиф ва хабир аст».

(Сураи Аҳзоб, оёти 32-34)

Ҳар кас сабк ва услуби ин оётро мавриди таваҷҷӯҳ қарор диҳад, яқин мекунад, ки ин оятҳо дар мавриди занони Паёмбари Ислом (с) нозил шудаанд. Шиъаён аз «**лиюзҳиба ъанкум**» истидлол мекунанд ва мегӯянд бо замири музаккар (*мардона*) хитоб кардааст ва нагуфт: «**ъанкунна**» ва гуфт: «**ютахҳиракум**» ва нагуфт: -«**ютахҳиракунна**» яъне бо замири музаккар (*мардона*) хитоб карда ва бо

замири муаннас (занона) хитоб накардааст ва мегӯянд: -«*Вақте бо сиғаи ҷамъи музаккар (мардона) хитоб шуда, ин худаш далелест, ки ҷамсарони Паёмбари акрам (с) аз «татҳир» берун ҳастанд ва Алӣ ва Фотима ва Ҳасан Ҳусайн дар он дохил ҳастанд ва далелаш аҳо, яъне чодар аст».*

Аммо ин истидлоли онҳо ботил ва пуч аст, зеро оят ба ҷам муттасил ва пайваст нест, ки чунон ки мефармояд: **«Вақарна фи буютиқунна»** ва сипас ба дунболи он фармуд: **«Вазқурна мо ютло фи буютиқунна»**, пас дар ҷамаи ин оятҳо занони Паёмбар (с) мухотаб ҳастанд.

Дуввум, ба хотири он дар **«юридуллоҳху лиюзҳиба Ёанқум»** бо сиғаи ҷамъи музаккар (мардона) хитоб кард, зеро, ки Паёмбари Исломи (с) ҷам ба ҷамроҳи занонаш дар он шомил мешавад, зеро ҳазрати Муҳаммад (с) сардори аҳли хонааш мебошад, чунонки Худованди мутаъол дар бораи ҷамсари Иброҳим (а) мегӯяд:

«Қолу атаъҷабина мин амриллоҳи. Раҳматуллоҳи ва баракотуху Ёалайҳум аҳлал-байти. Иннаҳу ҳамидун маҷид.»

«Гуфтанд: Оё аз фармони Худо таъаҷуб мекуни?! Ин раҳмати Худо ва баракоташ бар шумо, хонавода аст, чунки Ё сутуда (ситоишшуда) ва воломақом аст!».

(Сураи Ҳуд, ояти 73)

Бо ин ки фақат Иброҳим (а) ва ҷамсараш буданд ва каси дигар набуд.

Ва Худованди мутаъол дар Қуръони карим дар бораи Мӯсо (а) мефармояд:

«Фаламмо қазо Мусал-аҷала ва сора биаҳлиҳи онаса мин ҷонибит-Тури норан, қола лиаҳлиҳим-қусу инни онасту норан лаъалли отиқум минҳо

бихабарин ав ҷазватим-минан-нори, лаъаллакум тасталуна»

«Ҳангоме, ки Мусо муддати худро ба поён расонид ва ҳамроҳи хонаводааш (аз *Мадян ба сӯйи Миср*) ҳаракат кард, аз ҷониби Тур оташе дид! Ба хонаводааш гуфт: -«Биистед, ки ман оташе дидам! (*Меравам*) шояд хабаре аз он барои шумо биёварам ё шӯълае аз оташ, то ба он гарм шавед».

(Сураи Қасас, ояти 29)

Бо Мӯсо (а) фақат занаш ҳамроҳ буд. Пас ин ки Худованд мефармояд:

«Иннамо юридуллоҳу лиюзҳиба Ђанкумурричса аҳлал-байти ва ютаҳҳиракум татҳиран» ва бо замири музаккар (*мардона*) хитоб мекунад. Аз ин рӯ, гуфтан мумкин аст, ки дар оёти мазкури боло ҳазрати Муҳаммад (с) дар ин татҳир бо занонаш шомил мешавад, на ин ки Алӣ, Фотима ва Ҳасану Ҳусайн дар мафҳуми оят дохил ҳастанд. Алӣ, Фотима ва Ҳасану Ҳусайн ба далели «ҳадиси Кисо» аз аҳли байт ҳастанд, на ба далели оят. Ва «ҳадиси Кисо» далолат мекунад, ки Алӣ ва Фотима, Ҳасану Ҳусайн аз аҳли байти Паёмбари Ислом (с) ҳастанд, зеро, ки Расули акрам (с) онҳоро бо чодар пӯшонид ва ин оятро хонд:

«Иннамо юридуллоҳу лиюзҳиба Ђанкумурричса» ва ин гуна онҳоро дар аҳли байт қарор дод.

Саввум, ин, ки маънии аҳли байт аз ҳамсарони Паёмбари Ислом (с) ва Алӣ, Фотима, Ҳасану Ҳусайн фаротар меравад ва дигаронро низ шомил мешавад, чунон ки дар ҳадиси Зайд ибни Арқам омад, ки вақте ба ӯ гуфта шуд, ки оё занони ҳазрати Муҳаммад (с) аз аҳли байти вай ҳастанд? Гуфт: - **«Занони Паёмбар (с) аз аҳли байташ мебошанд, вале аҳли байти Ӯ (с) касоне ҳастанд, ки закот барои онҳо ҳаром қарор дода шудааст ва онҳо Оли Алӣ, Оли Ҷаъфар, Оли**

Ақил ва Оли Аббос мебошанд³⁰¹. Пас бинобар ин, мафҳуми «**аҳли байт**» нафарони зиёдеро шомил мешавад. Занони Паёмбари Ислому (с) ба далели ояти Қуръони карим аҳли байти \bar{U} (с) ҳастанд ва Алӣ ва Фотима, Ҳасану Ҳусайн ба далели ҳадиси Кисо аҳли байти Пайғамбар (с) ҳастанд ва ба далели ҳадиси Зайд ибни Арқам, Оли Аббос ибни Абдулмутталиб ва Оли Ақил ибни Абутолиб ва Оли Ҷаъфар ибни Абутолиб ва Оли Алӣ ибни Абутолиб аз аҳли байт ҳастанд. Пас ҳамаи инҳо аҳли байти ҳазрати Муҳаммад (с) мебошанд ва балки тамоми афроди бани Ҳошим аз аҳли байт ҳастанд, ба далели ҳадиси Абдулмутталиб ибни Рабиъа ибни Ҳорис ибни Абдулмутталиб, ки гуфт: -Рабиъа ибни Ҳорис ва Аббос ибни Абдулмутталиб чамъ шуданд ва гуфтанд: -«Савганд ба Худо, агар ин ду писарбачаро (ба манн ва ба Фазл ибни Аббос ишора мекарданд) пеши Паёмбар (с) мефиристодем ва онҳо бо \bar{U} (с) сухан мегуфтанд, ки ин ҳардуро амир ва масъули ин садақот мекард ва он гоҳ эшон ба мардум меоданд ва ба худашон мерасид». Гуфт: -«Дар ҳамин вақт Алӣ ибни Абутолиб омад ва дар канори онҳо истод ва онҳо ҳамин суханро ба \bar{u} гуфтанд». Алӣ (р) гуфт: -«Чунин накунад, савганд ба Худо, ки Паёмбар (с) ин корро намекунад». Рабиъа \bar{u} ро канор зад ва гуфт: -«Савганд ба Худо, ту нисбат ба мо ҳасад мебарӣ ва инро мегӯӣ. Савганд ба Худо, ки домоди Паёмбар (с) шудӣ, аммо мо ба ту ҳасудӣ накардем». Алӣ (р) гуфт: -«Пас он дуро бифиристед». Онҳо рафтанд ва Алӣ (р) ба якпахлӯ дароз кашид. Мегӯяд: -«Вақте Паёмбар (с) намози пешинро хонд, онҳо пеш аз \bar{U} (с) ба сӯйи ҳуҷра рафтанд ва мегӯяд, ки мо канори ҳуҷра нишастем, то он, ки Паёмбар (с) омад ва гӯшҳои моро гирифт. сипас фармуд: - **«Он чиро пинҳон мекунад, бигӯед»**.

³⁰¹ . Муслим.Фазоилу- с-саҳоба, ҳадиси 2408.

Сипас ӯ даромад ва мо наздаш рафтем ва ҳазрати Муҳаммад (с) дар он рӯз пеши Зайнаб духтари Чаҳш буд». Мегӯяд: -«Ҳар як аз мо аз дигарӣ хост, ки сухан бигӯяд. Сипас яке аз мо гап зад ва гуфт: -«Эй Паёмбари Худо! Ту аз ҳамаи мардум бештар эҳсон мекуни ва ба хешовандон расидагӣ менамоӣ ва мо инак, ба синни балогат расидаем ва омадаем, ки моро бар бахше аз ин садақот амир қарор диҳӣ ва мо монанди дигар мардум онро бароят ҷамъоварӣ мекунем, то ба мо ҳам мисли дигар мардум чизе бирасад». Гуфт: - «Паёмбар (с) муддати тӯлонӣ хомӯш монд, то он ки хостем бо ӯ (с) сухан бигӯем. Зайнаб аз пушти парда ба мо ишора кард, ки сухан нагӯед. Мегӯяд: --«Сипас фармуд: - **«Садақа ва закот шоистаи Оли Муҳаммад нест, зеро чиркҳои мардум аст»**³⁰².

Чаҳорум, оят намегӯяд, ки Худованд палидиرو аз онҳо дур кардааст, зеро хостани Худо дар ин ҷо ба маънии иродаи шаръӣ аст, яъне дӯст дорад ва ин ирода ғайр аз иродаи тақдирӣ аст, бинобар ин, яъне: - **«Худо дӯст дорад, ки палидиرو аз шумо дур созад»** ва шакке нест, ки Худованд палидиرو аз Фотима ва Ҳасану Ҳусайн ва Алӣ ва ҳамсарони Паёмбар (с) ва Оли Ақил ва Оли Ҷаъфар ва Оли Аббос дур кардааст, вале манзур аз ирода дар ин оят, иродаи шаръӣ аст. Ба хотири ин дар ҳадис омадааст, ки вақте Паёмбар (с) онҳоро бо чодар пӯшонид. Фармуд: -**«Бор Худоё инҳо аҳли байти ман ҳастанд, палидиرو аз онҳо дур кун»**³⁰³.

³⁰² . Муслим. Китобу- з-закот, ҳадиси 1072. Рабиъа писари Ҳорис писари Абдулмуталлиб писари Ҳошим писари амаки Паёмбар (с) аст ва тамоми бани Ҳошим аз оили байт ҳастанд.

³⁰³ . Тирмизӣ. Китоби маноқиб, боби «Маноқибу аҳлу байтин-набийи», ҳадиси 3787.

Пас агар Худо аз онҳо палидиرو дур кардааст, чаро Паёмбар (с) дуъо мекунад, ки **«Худоё! Палидиرو аз онҳо дур кун»?**

Ва дуъои Расули акрам (с) далеле аст, ки ин ирода, иродаи шаръӣ аст, монанди он, ки Худованди мутаъол дар Қуръони карим мефармояд:

«Юридуллоҳу лиюбаййна лакум ва яҳдиякум сунанал-лазина мин-қабликум ва ятуба ʔалайкум. Валлоҳу ʔалимун ҳаким. Валлоҳу юриду ан ятуба ʔалайкум ва юридул-лазина яттабиъунаш-шаҳавоти ан тамилу майлан ʔазиман. Юридуллоҳу ан юхаффифа ʔанкум ва хулиқал инсону заъифан.»

«Худованд меҳоҳад (ба ин дастурҳо роҳҳои хушбахтӣ ва саъодатро) барои шумо ошкор созад ва ба суннатҳои (саҳеҳ) анбиё ва пешиниён раҳбарӣ кунад ва Худованд доно ва ҳаким аст. Худо меҳоҳад шуморо бибахшад (ва аз олудагӣ пок намояд), аммо онҳо, ки пайравӣ шаҳватҳо ҳастанд, меҳоҳанд шумо тамоман бераҳа шавед. Худо меҳоҳад (бо аҳкоме, ки ба унвони шарият баён карда) корро бар шумо сабук кунад ва инсон заъиф офарида шудааст (ва дар баробари тӯфони гароиш муқовимати ӯ кам аст)».

(Сураи Нисо, оёти 26-28)

Ҳамаи ин хоستانҳо ва иродаҳои, ки Худованди бузург ва тавоно зикр кард, иродаҳо ва хостаҳои шаръӣ ҳастанд. Худованди мутаъол меҳоҳад корро бар ҳама мардум осон кунад ва меҳоҳад, ки ҳамаи мардум тавба кунанд, вале оё ҳамаи мардум тавба кардаанд? Баъзеи мардум мӯъмин ҳастанд ва баъзе кофир ва Худованди тавоно ва бузург тавбаи ҳамаи мардумро қабул накардааст. Худованди мутаъол мефармояд:

«Хувал-лази халақакум фаминкум кофирун ва минкум мӯьминун валлоҳу бимо таъмалуна басирун.»

«Ў аст, ки шуморо офарид, гурӯҳе аз шумо кофиред ва гурӯҳе мӯьмин ва Худованд нисбат ба он чӣ анҷом медиҳед, бино аст».

(Сураи Тағобун, ояти 2)

Панҷум, Худованди мутаъол меҳоҳад палидиرو аз ҳар кас ва аз ҳар мӯьмине дур кунад, бинобар ин, Паёмбари Ислому (с) ба мусалмонон фармон дода, ки вақте меҳоҳад намоз бихонад аз ҷойҳои олуида парҳез кунад ва Худованди мутаъол мефармояд:

«Ва сиебака фатаҳҳир». «Ва либосатро пок кун».

(Сураи Мудассир, ояти 4)

Ва ба таҳорат ва ғусл кардан дар вақти ҷунуб будан, амр кардааст.

Шашум, татҳир (*пок гардонидан*) махсуси Алӣ, Фотима ва Ҳасану Ҳусайн нест, балки касони дигаре ҳам мавриди татҳир қарор гирифтаанд, ҷунон ки Худованди мутаъол дар Қуръони маҷид мефармояд:

«Хуз мин амволиҳим садақатан тутаҳҳируҳум ва тузаккиҳим биҳо ва салли ғалайҳим. Инна салотака саканун лаҳум валлоҳу самиъун ғалим.»

«(Эй Паёмбар) аз амволи онҳо садақае (ба унвони закот) бигир, то ба василаи он, онҳоро пок созӣ ва парваиш диҳӣ! Ва (ба ҳангоми гирифтани закот) ба онҳо дуъо кун, ки дуъои ту мояи оромиши онҳост ва Худованд шунаво ва доноост».

(Сураи Тавба, ояти 103)

Ва Худованд дар Қуръони маҷид мефармояд:

«Ё айюҳаллазина оману изо қумтум илас-салоти фағсилу вучуҳакум ва айдиякум илал-марофиқи вамсаҳу бируусикум ва арчулакум илал-каъбайни ва ин кунтум чунубан фаттахҳару. Ва ин кунтум марзо ав ғало сафарин ав чоа аҳадун минкум минал-ғоити ав ломастумун-нисоа фалам таҷиду моан фатаяммаму саъидан таййибан, фамсаҳу бивучуҳикум ва айдикум минҳу. Мо юридуплоху лияҷғала ғалайкум мин ҳарачин ва локин юриду лиютахҳиракум ва лиютимма ниъматҳу ғалайкум лағаллакум ташкуруна.»

«Эй касоне, ки имон овардаед! Ҳангоме, ки ба намоз меистед, рӯй ва дастҳоро, то оринҷ бишӯед ва сари худро масҳ кунед ва пойҳоро, то бучулакҳои он бишӯед ва агар чунуб бошед, худро бишӯед *(ва гусл кунед)* ва агар бемор ё мусофир бошед ё яке аз шумо аз маҳали пастӣ *(қазои ҳоҷат карда)* омада ё ба занон тамос гирифта *(ва омезиши ҷинсӣ кардаед)* ва об *(барои гусл ва ё таҳорат)* наёбед, бо хоки пок таяммум кунед ва аз он ба рӯй ва дастҳо бикашед. Худованд намехоҳад мушките барои шумо эҷод кунад, балки мехоҳад шуморо пок созад ва неъматашро ба шумо тамом намояд, шояд шукри ӯро ба ҷой оваред».

(Сураи Моид, ояти 6)

Ва Худованд мефармояд:

«Из юғашикумун-нуъоса аманатан минҳу ва юназзилу ғалайкум минас-самои моал-лиютахҳирукум биҳи ва юзҳиба ғанкум риҷзаш-шайтони ва лиярбита ғало қулубикум ва юсаббита биҳил ақдома.»

«*(Эй мӯъминон ба ёд оваред)* ҳангомеро, ки хоби сабуке, ки мояи оромиш аз сӯйи Худо буд, шуморо фаро гирифт ва обе аз осмон бароятон

фиристонд, то шуморо бо он пок кунад ва палидии шайтонро аз шумо дур созад ва дилҳоятонро мӯҳкам ва қадамҳоро бо он устувор дорад».

(Сураи Анфол, ояти 11)

Ҳафтум, дур кардани палидӣ ба ин далолат намекунад, ки баъд аз Паёмбари Худо (с) халифа ва ҷонишин ҳастам, балки мо яқин дорем, ки Худованд палидиرو аз Алӣ ибни Абутолиб (р) дур сохтааст ва бинобар ин, ҳамаи мӯъминон ӯро дӯст медоранд ва ҳамчунин Ҳасан, Ҳусайн, Фотима ва ҳамсарони ҳазрати Муҳаммад (с) ин гуна ҳастанд ва бинобар ин, онҳо дар Қуръони карим **«Модарони мӯъминон»** номида шудаанд:

«Аннабийю авло билмӯъминина мин анфусихим ва азвочуху уммаҳотухум ва улларҳоми баъзухум авло бибаъзин фи китобиллоҳи минал-мӯъминина вал муҳочирина илло ан тафъалу ило авлиёикум маъруфан. Кона золика фил китоби мастуран».

«Паёмбар нисбат ба мӯъминон аз худашон сазовортар аст ва ҳамсарони ӯ модарони онҳо (мӯъминон) маҳсуб мешаванд ва хешовандон нисбат ба яқдигар аз мӯъминон ва муҳочирон дар он ҷӣ Худо муқаррар дошта авло ҳастанд, магар ин ки бихоҳед нисбат ба дӯстонатон некӣ кунед (ва саҳме аз амволи худро ба онҳо бидиҳед). Ин ҳукм дар китоб (-и илоҳӣ) навишта шудааст».

(Сураи Аҳзоб, ояти 6)

Ҳамчунин, Худованд палидиرو аз ҳамаи саҳобогони Паёмбари Ислом (с) дур кардааст ва

далели он оятҳое аст, ки дар гузашта баён кардем³⁰⁴.
Аз ин рӯ, мусалмонон саҳобагони Расули акрамро
дӯст медоранд ва дур кардани палидӣ аз онҳо бар
исмат далолат мекунад ва низ бар имомат далолате
надорад.

ОЯТИ ВИЛОЯТ

Худованди мутаъол дар китоби муқаддаси худ -
Қуръони маҷид мефармояд:

**«Иннамо валийюкумуллоҳу ва расулуҳу вал-
лазина оману-аллазина юқимунас-салота ва
юътуназ-закота ва ҳум рокиъуна.»**

**«Сарпараст, вали ва дӯсти шумо танҳо Худост
ва Паёмбари Ӯ ва онҳо, ки имон овардаанд.
Ҳамонҳо, ки намозро барпо медоранд ва дар ҳоли
рукӯъ закот медиҳанд.»**

(Сураи Моида, ояти 55)

Ба ақидаи мо мурод аз рукӯъ - хушӯъ, хузӯъ,
тавозӯъ, хоксорӣ ва фурӯтани мӯъминҳо дар
пешгоҳи Худост, яъне онҳо намозро дар ҳоле, ки
фурӯтан ва бо тавозӯъ ҳастанд, барпо мекунад ва
закотро дар ҳоле, ки ба фақирон такаббур
намевазанд ва бар эшон бартарӣ намечӯянд,
медиҳанд. Пас онҳо ҳамеша фурӯтан ва хоксор
ҳастанд.

Дар тафсири ин оят ҳадисе аз Алӣ ибни Абутолиб
(р) баён кардаанд, ки ӯ дар намоз дар ҳоли рукӯъ буд
ва дар ин ҳангом фақире омад ва садақа мехост ва
гуфтаанд, ки закот мехост. Он гоҳ Алӣ (р) дасташро
дароз кард ва фақир ангуштареро, ки дар дасти Алӣ

³⁰⁴ . Барои тафсири бештар ба «Мухтасари тӯҳфаи исноъашарӣ»,
саҳ 149 муроҷиъат кунед.

(р) буд, аз дасти ӯ гирифт ва Худованди мутаъол ин оят нозил кард:

«Иннамо валиюкумуллоҳу ва расулуҳу валлазина оману. Аллазина юқимунас-салота ва юътуназ-закота ва ҳум рокиъун».

Меғӯянд: **«Касе ҷуз Алӣ (р) дар ҳоли рукӯъ закот надодааст, пас Алӣ (р) валӣ ҳаст ва ӯ халифа мебошад»:**

Аввал, ин дoston санади саҳеҳе надорад ва собит нест, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) дар ҳоли рукӯъ ангуштарашро садақа карда бошад. Онҳо меҳоҳанд бо ин дoston Алиро ситоиш кунанд, аммо дар ҳақиқат онҳо ӯро сарзаниш мекунанд, зеро Худованди мутаъол мефармояд:

«Қад афлаҳал-мӯъминун, аллазина ҳум фи салотиҳим хошиъуна.»

«Мӯъминон растагор шуданд, онҳо, ки дар намозашон хушӯъ доранд».

(Сураи Мӯъминун, оёти 1-2)

Ва Паёмбар (с) фармуд: **«Намоз инсонро ба худаш машғул мекунад³⁰⁵».**

Пас чӣ гуна барои Алӣ ибни Абутолиб (р), ки аз сарварони хошиён (*фурӯтанҳо, хоксорон*) ва пешвоёнашон аст, меписандем, ки дар ҳоли намоз садақа бидиҳад? Оё Алӣ (р) наметавонист мунтазир бимонад, то намозашро ба итмом бирасонад ва сипас садақа бидиҳад? Табиъист аст, ки ӯ метавонист ва авло ин аст, ки инсон то ҷое, ки метавонад дар намозаш фурӯтанӣ ва тавозӯъ дошта бошад ва чунин корҳоеро барои баъд аз намоз бигузорад.

Дуввум, асл дар закот ин аст, ки бояд закотдиҳанда худаш онро бибараду бидиҳад, на ин ки

³⁰⁵ . Бухорӣ. Ал-ъамалу фис-салоти, боби «Мо юнҳо ъанил-каломи», ҳадиси 1199. Муслим. Китоби масоҷид, ҳадиси 538.

мунтазир бошад, то чўяндаи закот биёяд. Ба назари шумо кадом беҳтар аст, ин ки худат ба додани закоти худ бишитобӣ ё ин ки дар хонаат бинишинӣ ва закоти молат пеши худат бошад ва мунтазир бимонӣ то бенавоён дари хонаатро бизананд ва он гоҳ закотро бидиҳӣ? Шакку шубҳае нест, ки тарзи аввалӣ беҳтар аст.

Саввум, ин ки Алӣ ибни Абутолиб (р) дар замони Паёмбари Ислом (с) фақиру камбағал буд, бинобар ин, як либоси ҷангири ба унвони маҳрияи Фотима (р) дод ва моле надошт, ки ба унвони маҳрия бидиҳад ва камбизоғат буд ва закот бар касе монанди ҳазрати Алӣ (р) воҷиб набуд ва даврони Паёмбари Ислом (с) закот бар ӯ воҷиб набуд.

Чаҳорум, дар ин оят закот дар ҳоли рукӯи дар намоз ситоиш нашудааст ва агар чунин мебуд, ҳар инсоне, ки дар ҳоли рукӯи намоз закот меод, мавриди ситоиш қарор мегирифт ва додани закот дар ҳоли рукӯи намоз суннат мебуд, зеро Худованди мутаъол касеро, ки дар ҳоли рукӯ дар намоз закотро медиҳад, ситоиш кардааст, пас суннат ин мешуд, ки инсон закотро дар ҳоли рукӯ дар намоз бидиҳад ва ҳол он ки ҳеҷ кас чунин нагуфтааст.

Панҷум, Худованд барпо доштани намозро баён кард ва барпо доштани намоз ғайр аз адои он аст, зеро ки барпо доштани намоз чунонки Абдуллоҳ ибни Аббос (р) мегӯяд, ин аст, ки намозро ҳамон гуна бихонад, ки Расули акрам (с) хондааст, яъне бо таҳорати комил ва бо рукӯ ва сачдаи дуруст ва бо фурутанӣ. Инро мегӯянд барпо доштани намоз. Вақте намозро баён кард, пас чаро мегӯяд: **«Ва хум рокиъуна»**. Чӣ гуна рукӯро баъд аз баёни барпо доштани намоз такрор мекунад? Бинобар ин, шакке нест, ки зикри рукӯ дар охир ба маънии фурутанӣ дар назди Худост, чунонки Аллоҳ таъоло дар бораи Довуд (а) дар Қуръони маҷид мефармояд:

«Қола лақад заламака бисуоли наъчатика ило ниъочиҳи ва инна касиран минал-хулатои лаябғи баъзуҳум ъало баъзин иллаллазина оману ва ъамилус-солиҳоти ва қалилун мо ҳум ва занна Довуду иннамо фатанноҳу фастағфара раббаҳу ва харра рокиъан ва аноба.»

«(Довуд) гуфт: -« \bar{U} , ки меши туро аз ту мехоҳад, то бо мешҳои худ биафзояд, бар ту ситам мекунад ва ҳароина бисёре аз шарикон чуз касоне, ки имон овардаанд ва корҳои шоиста намудаанд ва инҳо низ андак ҳастанд, ба яқдигар ситам мекунанд». Довуд гумон кард, ки мо ўро озмудем, пас аз Парваридогораш омурзиш хост ва ба сачда афтоду тавба кард».

(Сураи Сод, ояти 24)

Довуд (а) ба сачда афтод, аммо ба хотири фурутанӣ ва тавозӯъ барои Худо. Аз ин рӯ, Худованди мутаъол мефармояд: -**«рокиъан»** ва чунонки Аллоҳ таъоло дар Қуръони карим мегӯяд:

«Ва изо қила лаҳумур-қаъу ло яркаъун.»

«Ва чун гӯяндашон фурутанӣ кунед (ва таслими фармони илоҳӣ шавед), фурутанӣ наменамоянд».

(Сураи Мурсалот, ояти 48)

Ҳамчунин дар бораи Марям дар Қуръони карим омадааст:

«Ё Марям-уқнутӣ лираббикӣ васчудӣ варкаъӣ маъар-рокиъина».

«Эй Марям! Ҳамеша хошиёна ба итоъат ва ибодати Парвардигорат машғул шав ва дар баробари амри илоҳӣ тавозӯъ ва фурутанӣ бинамо».

(Сураи Оли Имрон, ояти 43)

Марям (р) ҳамеша машғули ибодат буд ва намози ҷамоъат бар \bar{u} воҷиб набуд, бинобар ин, манзури Худованди мутаъол дар ин оят ин нест, ки мустаҳаб аст инсон закотро дар ҳоли рукӯи намоз бидиҳад. Дар ин ҷо рукӯ ба маънии ҳолати хоксорӣ, тавозӯ ва фурӯтанӣ омадааст.

Шашум, сабаби нузули ин оят чунон ки Ибни Ҷарир дар тафсираш мегӯяд, ин аст, ки вақте қабилаи Қайнуқоъ ба Паёмбари Ислом (с) хиёнат карданд, назди Убода ибни Сомит рафтанд ва аз \bar{u} хостанд, ки бо онҳо бошад, аммо вай онҳоро тарк кард ва бо онҳо муҳолифат ва душманӣ намуд ва Худованди мутаъол ва Паёмбарашро ба дӯсти гирифт, он гоҳ Худованди баландмартаба ин оятро нозил кард:

«Иннамо валийюкумуллоҳу ва расулуҳу валлазина оману-аллазина юқимунас-салота ва юътуназ-закота ва ҳум рокиъуна.»

«Сарпараст, вали ва дӯсти шумо танҳо Худост ва Паёмбари \bar{U} ва онҳо, ки имон овардаанд. Ҳамонҳо, ки намозро барпо мекоранд ва дар ҳоли рукӯ закот медиҳанд.»

(Сураи Моида, ояти 55)³⁰⁶

Бори дигар таъкид мекунем, ки мурод аз рукӯ - хушӯ ва хузӯ барои Худост, яъне намозро дар ҳоле, ки фурӯтан ва бо тавозӯ ҳастанд, барпо мекунанд ва закотро дар ҳоле, ки бар фақирон такаббур намеварзанд ва бар онҳо бартарӣ намечӯянд, медиҳанд. Пас онҳо ҳамеша фурӯтан ҳастанд, яъне онҳо дар ҳамаи корҳояшон дар назди Худованди мутаъол фурӯтану хоксор ҳастанд ва бинобар ин, дар авали ин оятҳо Худованди бузург ва тавоно мефармояд:

³⁰⁶ . Тафсири Табарӣ, 178/6.

«Ё айюҳал-лазина оману ло таттахизул-яхуда ван-насоро авлиёа. Баъзухум авлиёу баъзин ва ман ятаваллахум минкум фа иннаҳу минҳум. Инналлоҳа ло яҳдил-қавмаз-золимина.»

«Эй касоне ки имон овардаед! Яҳуд ва насороро валӣ (ва дӯсту такагоҳи худ) интиҳоб накунад! Онҳо авлиёи якдигаранд ва касоне, ки аз шумо бо онҳо дӯстӣ кунанд, аз (зумраи) онҳо ҳастанд. Худованд ҷамъияти ситамкорро ҳидоят намекунад».

(Сураи Моида, ояти 51)

Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул, чунки ӯ бо аҳли қабилаи Қайнуқоъ дӯстӣ дошт ва вақте онҳо бо Паёмбари Ислому (с) душман шуданд, Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул бо эшон дӯстӣ кард ва онҳоро ёрӣ кард ва дар канорашон истод ва пеши Расули акрам (с) рафт ва барои онҳо супориш кард. Аммо Убода ибни Сомит (р) аз онҳо безорӣ кард ва эшонро тарк намуд, бинобар ин, Худованди мутаъол ин оятро нозил кард:

«Ё айюҳал-лазина оману ло таттахизул-яхуда ван-насоро авлиёа. Баъзухум авлиёу баъзин ва ман ятаваллахум минкум фа иннаҳу минҳум. Инналлоҳа лояҳдил-қавмаз-золимина.»

Сипас баъд аз он Худованди бузург сифати мӯъминонро, ки Убода ибни Сомит ва ҳар касе аз ӯ пайравӣ кунад, мебошанд, дар сураи Моида, ояти 55 баён кард ва фармуд:

«Иннамо валийюкумуллоҳу ва расулуҳу валлазина оманул-лазина юқимунас-салота ва юътуназ-закота ва ҳум рокиъуна.»

Пас ин оят дар бораи Убода ибни Сомит (р) нозил шудааст.

Ҳафтум, ҳар кас метавонад чунин даъво бикунанд, бинобар ин, дӯстдорони Муъовия метавонанд

бигӯянд, ки ин оят дар бораи Муъовия нозил шуда ва ҳадиси дурӯғе пешкаш кунанд, чунонки дигарон ҳадиси дурӯғе аз Алӣ (р) ривоят мекунанд ва дӯстдорони Усмон (р) метавонанд як ҳадиси дурӯғе биёваранд ва бигӯянд, ки дар бораи Усмон (р) нозил шудааст.

Ҳаштум, ба фарзи ин ки оят дар бораи Алӣ ибни Абутолиб (р) нозил шуда бошад, боз ҳам бар хилофат ва ҷонишинии баъд аз Паёмбари Ислом (с) далолат намекунад ва балки бар ин далолат мекунад, ки мо бояд Алӣ ибни Абутолиб (р)-ро дӯст бидорем ва мо дар ҳақиқат, вайро дӯст медорем.

Нӯҳум, оят ба калимаи ҷамъ омада ва Алӣ (р) як нафар аст, гарчи мо қабул мекунем, ки мумкин аст, ки калима ба сурати ҷамъ биёяд ва манзур аз он воҳид фаҳмида шавад. Аммо асл ин аст, ки ҳар гоҳ калима ба сурати ҷамъ биёяд, манзур аз он ҷамъ аст, магар он ки нишонае бошад ва дар ин ҷо нишонае вучуд надорад.

Даҳум, шиъа мегӯянд: -Дар ояти: **«Иннамо валийкумуллоҳу ва расулуҳу валлазина омануллазина юқимунас-салота ва юътуназ-закота ва ҳум рокиъуна.»**, «Иннамо» ҳарфи ҳаср аст, бинобар ин, хилофати касоне, ки пеш аз Алӣ (р) халифа будаанд (*манзурашон Абубақр (р) ва Умар (р) ва Усмон (р) аст*), ботил аст.

Аввал ин ки мо собит кардем, ки ин оятҳо дар бораи Алӣ (р) нозил нашудаанд ва ба фарзи он, ки **«иннамо»** ҳарфи ҳаср аст ва хилофати Абубақр (р) ва Умар (р) Усмон (р)-ро ботил қарор медиҳад, пас ҳамчунин вақте, ки барои ҳаср (*фақат атрофи як нафарро дар бар гирад*) бошад, ки хилофати Ҳасан (р) ва Ҳусайн (р) ва Алӣ ибни Ҳусайн ва Муҳаммади Боқир ва Ҷаъфар ва ғайраро ботил қарор медиҳад.

Ҳадиси манзалаат

Паёмбар (с) ба ҷанги Табук рафт ва ба ҳеҷ кас иҷозаи мондан дар Мадинаро надод ва фақат шаш гурӯҳ аз мардум дар Мадина боқӣ монданд ва дар ҷанг ширкат накарданд:

Гурӯҳи аввал, касоне, ки Паёмбари Ислому (с) ба онҳо дастур дод, ки дар Мадина бимонанд.

Гурӯҳи дуввум, афроди маъзур, монанди беморон ва калонсолон ва нобиноҳо ва фақирон ва мисли онҳо.

Гурӯҳи саввум, занон.

Гурӯҳи чаҳорум, кӯдакон.

Гурӯҳи панҷум, онон, ки нофармонӣ карданд ва аз дастури Паёмбари Ислому (с) сарпечӣ карданд ва дар ин ҷанг ширкат накарданд, ки иборат буданд аз Каъб ибни Молик ва Мирора ибни Рабиъ ва Ҳилол ибни Умайя ва ҳафт нафари дигар.

Гурӯҳи шашум, мунофиқон.

Ин шаш гурӯҳ дар ҷанги Табук ширкат накарданд ва Алӣ (р) аз гурӯҳи аввал буд ва онҳо касоне буданд, ки Паёмбари Ислому (с) ба онҳо дастур дода буд, ки дар Мадина бинишинанд. Мунофиқон вақте диданд, ки Алӣ (р) дар Мадина мондааст, гуфтанд: - Паёмбар (с) чун Алӣ (р)-ро дӯст намедошта, ӯро дар Мадина гузоштааст³⁰⁷.

Ин сухан ба Алӣ (р) расид ва ӯ аз пайи Паёмбар (с), ки аз Мадина берун рафта буд, ҳаракат кард ва худаширо ба он ҳазрат расонид. Дар ривояте омадааст, ки ӯ гиря мекард³⁰⁸ ва гуфт: -«Эй Паёмбари Худо! Оё маро дар миёни занону кӯдакон мегузори?»

Паёмбар (с) ӯро дилчӯӣ кард ва фармуд:

³⁰⁷ . Мухтасари Таърихи Ибни Асокир 347/17.

³⁰⁸ . Ибни Асокир. Таърих, 345/17.

«Оё дӯст надорӣ, ки барои ман чун Ҳорун нисбат ба Мӯсо бошӣ, чуз он ки баъд аз ман пайгамбаре нест.»³⁰⁹.

Шиъа мегӯянд: - «Паёмбар (с) фармуд:

«Оё дӯст надорӣ, ки барои ман чун Ҳорун нисбат ба Мӯсо бошӣ», далеле аст бар ин ки Алӣ (р) баъд аз Паёмбари Исломи (с) ҷонишини ӯ (с) аст, зеро Мӯсо (а) вақте ба ваъдагоҳи Парвардигораш рафт, Ҳорун (а) ҷонишини ӯ буд, пас Алӣ (р) баъд аз Паёмбар (с) ҷонишини ӯ (с) аст. Аммо истидлоли онҳо ба чанд далел ботил аст:

Аввал, ин, ки Ҳорун ҷонишини Мӯсо (а) набудааст, балки Ҳорун як сол пеш аз Мӯсо вафот кардааст³¹⁰.

Дуввум, вақте Мӯсо (а) барои дидори Парвардигораш рафт, Ҳорун ба ҳамроҳи лашкар дар шаҳр монд ва фақат баъзе аз мардум бо Мӯсо (а) рафтанд, аммо ҳеҷ касе аз лашкар бо Алӣ (р) боқӣ намонд, чуз касоне, ки аз фармони Худо ва Паёмбар (с) сарпечӣ карда буданд, бинобар ин ҷонишини ӯ ва Ҳорун фарқ мекунад.

Саввум, Паёмбар (с) мехост дили Алӣ (р)-ро ором кунад, зеро Алӣ (р) омад ва шикоят кард ва агар Алӣ (р) намеомад, Паёмбар (с) чунин сухане ба ӯ намегуфт. Бинобар ин, вақте Алӣ (р) омад, Паёмбар (с) барои ӯ баён кард, ки он тавр, ки мунофиқон мегӯянд нест ва ман туро ба хоҳири он, ки аз ту хашм дошта бошам дар Мадина нагузоштаам, оё медонӣ, ки вақте Мӯсо (а) барои дидори Парвардигораш рафт, Ҳорунро дар шаҳр гузошт ва бо худ набурд ва ин аз ҷойгоҳ ва мақоми Ҳорун кам намекунад, пас ҳамчунин вақте ман барои ҷиҳод берун рафтаам ва туро дар Мадина гузоштаам, ин аз мақом ва ҷойгоҳи ту кам

³⁰⁹ . Бухорӣ. Китоби «Фазоилус-саҳоба», боби «Маноқиби Алӣ», ҳадиси 3706 ва Муслим. Китоби «Фазоилус-саҳоба», бе тафсили қисса.

³¹⁰ . Табарӣ, 304/1, Ал-бидояту ван- ниҳоя, 297/1.

намекунад. Бинобар ин, агар каси дигар ғайр аз Алӣ (р) мебуд ва назди Паёмбар (с) меомад ва ҳамин шикоятро мекард, имкон дошт, ки Паёмбар (с) ҳамин суханро ба ӯ бигӯяд. Ва аз миёни волиёне, ки Паёмбар (с) дар Мадина мегузошт фақат Алӣ (р) шикоят кард ва он ҳам барои он буд, ки дигаронро фақат бо занон ва кӯдакон намегузошт, балки онҳоро амири мардоне, ки буданд қарор меод ва Паёмбар (с) ҳамаи лашкарро бо худ намебурд. Бинобар ин, Алӣ (р) вақте дид, ки мунофиқон ҳар гуна суханҳои ноҷо гуфтанд, аз пайи Паёмбар (с) ҳаракат кард ва аз ӯ (с) чӯё шуд, ки ба чӣ сабаб ӯро дар Мадина гузоштааст. Он гоҳ Паёмбар (с) гуфт, ки на барои он ки туро дӯст надорам ва чунин нест, ки мунофиқон даъво мекунанд, балки ҳамон тавр, ки Мӯсо Ҳорунро гузошт, ман туро дар байни аҳли байтам ҷонишини худ мегузорам.

Чаҳорум, ин ки Паёмбар (с) дар ин ҷанг Алӣ (р)-ро ба унвони ҷонишини худ барои фармонравии дар Мадина таъин накард, балки ӯро дар миёни аҳли хонаводааш ҷонишини худ намуд, чунон ки сиранигорон, монанди Ибни Ҷарир³¹¹ ва Ибни Касир³¹² ва ғайра гуфтанд, ки воли Мадина дар ин ҷанг Муҳаммад ибни Муслима буд ва Алӣ ибни Абутолиб (р) набуд.

Панҷум, чӣ гуна метавонем мондани Алӣ (р)-ро дар Мадина фазилате барои ӯ бидонем ва бигӯем, ки шоиста нест, ки Паёмбари Ислому (с) берун биравад, магар он ки Алӣ (р) ҷонишини ӯ (с) бошад, сипас Алӣ (р)-ро мебинем, ки гиря мекунад ва аз пайи Паёмбар (с) меравад, оё мо фаҳмидаем ва Алӣ (р) нафаҳмидааст? Агар гузоштани Паёмбар (с) Алӣ (р)-ро дар Мадина як фазилат мебуд, Алӣ (р) аз пайи

³¹¹ . Табарӣ. Таърих, 368/2, вале ӯ мегӯяд: - «Воли Мадина Субоъ ибни Арфата буд».

³¹² . Ал-бидояту ван-ниҳоя, 7/5.

Паёмбар (с) ҳаракат намекард ва медонист, ки ҳазрати Муҳаммад (с) вақте берун меравад, ӯ бояд ба унвони халифааш боқӣ бимонад.

Шашум, ҳазрати Муҳаммад (с) касони дигаре ғайр аз Алиро ҳам ба унвони ҷонишини худ дар Мадина мегузошт. Баъд аз ҷанги Табук Паёмбар (с) ба ҳаҷчи видоъ рафт ва Алӣ (р) дар Яман буд ва дар Мадина набуд.

Аммо ин ки Паёмбар (с) Алиро ба Ҳорун монанд кардааст, мегӯем: - «Паёмбар (с) Абубакр ва Умарро ба касони бузургтаре аз Ҳорун монанд кардааст. Дар ҷанги Бадр вақте масъалаи асирон пеш омад ва Паёмбар (с) бо Абубакр (р) машварат кард, назари Абубакр (р) ин буд, ки Паёмбар (с) онҳоро бибахшад ва қавмашон барояшон фидя бидиҳанд. Назари Умар (р) ин буд, ки Паёмбар (с) онҳоро бикушад. Он гоҳ Паёмбар (с) ба Абубакр (р) гуфт:

«Ту монанди Иброҳим (а) ҳастӣ, ки гуфт»:
«Рабби иннаҳунна азлална касиран минан-носи, фаман табиъанӣ фаиннаҳу миннӣ ва ман ъасонӣ фаиннака ғафурун раҳим».

«Парвардигоро! Ин бутҳо бисёре аз мардумро гумроҳ сохтаанд, пас ҳар ки аз ман пайравӣ кунад, ӯ аз ман аст ва ҳар кас аз ман нофармонӣ кунад, Ту бахшояндаи меҳрубонӣ».

(Сураи Иброҳим, ояти 36)

Ва мисоли ту чун мисоли Исо (а) аст, ки гуфт:

«Ин туъаззибҳум файннаҳум ғибодука ва ин тағфир лаҳум фаиннака антал-азизул-ҳакиму.»

«(Бо ин ҳол) агар онҳоро азоб кунӣ, бандагони Ту ҳастанд (ва қодир ба гурехтан аз азоби Ту нестанд) ва агар эшонро бибахшӣ, тавоно ва ҳалимӣ! (На ҷазои Ту нишонӣ беҳикматӣ аст ва на бахшиши Ту нишонӣ заъф)».

(Сураи Моида, ояти 118)

Сипас рӯ ба Умар (р) кард ва фармуд:
«Эй Умар мисоли ту чун мисоли Нӯҳ (а) аст, ки гуфт»:

«Ва қола Нухур-рабби ло тазар ъалал-арзи минал-кофирина дайёран.»

«Нӯҳ гуфт: Парвардигоро! Ҳеч як аз кофиронро рӯи замин боқӣ нагузор».

(Сураи Нӯҳ, ояти 26)

Ва мисоли ту чун мисоли Мӯсо (а) аст, ки гуфт:

«Ва қола Мусо раббано иннака отайта Фиръавна ва малааху зинатан ва амволан фил-ҳаётид-дунё, раббано лиюзиллу ъан сабилика, раббанатмис ъало амволиҳим вашдуд ъало қулубиҳим фало юьмину ҳатто яравул ъазобал-алийма.»

«Мӯсо гуфт: -Парвардигоро! Ту Фиръавн ва атрофиёнашро зинат ва амволи (*саршоре*) дар зиндагии дунё додай. Парвардигоро! Дар натиҷа (*бандагонатро*) аз роҳи Ту гумроҳ месозанд! Парвардигоро! Амволашонро нобуд кун! Ва (*ба чурми гуноҳонашон*) дилҳояшонро сахт ва сангин соз, ба гунае, ки имон наёваранд, то азоби дарднокро бубинанд».

(Сураи Юнус, ояти 88)

Бинобар ин, Абубакр (р)-ро ба Иброҳим (а) ва Исо (а) монанд кард ва Умар (р)-ро ба Нӯҳ (а) ва Мӯсо (а) монанд кард ва инҳоро аз паёмбарони баланмартабаи Худо ҳастанд ва баъд аз Паёмбари Исломи (с) беҳтарин инсонҳо ба шумор мерванд ва ба маротиб аз Ҳорун (а) бартар ҳастанд. Пас монанд кардани Паёмбар (с) Алӣ (р)-ро ба Ҳорун аз монанд кардани

Паёмбар (с) Абубакр (р) ва Умар (р)-ро ба Иброҳим (а)
ва Исо (а) ва Нӯҳ (а) бузургтар ва бартар нест.

Ояти завилқурбо

Худованди мутаъол дар Қуръони карим мефармояд:

«Золикаллази юбашшируллоҳу ъибодаҳул-лазина оману ва ъамилус-солиҳоти. Қул ло асъалукум ъалайҳи ачран иллал-маваддата фил-қурбо ва ман яқтариф ҳасанатан назид лаҳу фиҳо ҳуснан. Инналлоҳа гафурун шакур.»

«Ин ҳамон чизе ҳаст, ки Худованд бандагони худро ба он навид медиҳад, бандагоне, ки имон овардаанд ва корҳои шоиста кардаанд бигӯ: Дар баробари он подош ва музде намехоҳам, магар он, ки ба хотири хешовандиам маро дӯст дошта бошед (яъне балки аз шумо металабам дӯстӣ дар қаробат ва наздикӣ насабие аст, ки миёни ман ва шумо вучуд дорад, пас фақат сила ва пайвандеро, ки миёни ман ва шумо мавҷудбударо пеши назар оваред ва ҳамонро риъоят кунед ва агар фақат инро дар назар дошта бошед, ки бар ман саросема наметозед ва миёни ман ва мардумро холӣ карда ва иҷоза медиҳед, ки даъватро ба онҳо бирасонам), ҳар кас кори неке анҷом диҳад, бар некии амали ӯ меафзоем. Худованд омурзгори шукргузор аст».

(Сураи Шӯро, ояти 23)

Шиъа мегӯяд: -

«Паёмбар (с) дастур дод, ки хешовандонашро дӯст бидоранд ва баъзе мегӯянд ва ҳама бар ин иҷмоъ доранд, ки аз калимаи «қурбо» дар ин оят мурод «Оли Муҳаммад (с)» аст. Ин дурӯғ аст. Бухорӣ дар «Саҳеҳ»-и худ аз Саъид ибни Ҷубайр

ривоят мекунад, ки гуфт: - «Дар мавриди **«Кул ло асьалукум љалайҳи аҷран иллал-маваддата фил курбо»** пурсида шуд. Ман (Саъид ибни Чубайр) гуфтам: -«Яъне чуз ин ки хешовандонамро дӯст дошта бошад³¹³. Абдуллоҳ ибни Аббос (р) рӯ ба ман кард ва гуфт: -«Шитоб кардӣ, савганд ба Худо ҳеҷ шоҳае аз шоҳаҳои Қурайш нест, магар он, ки Муҳаммад (с) бо онҳо нисбате дорад ва гуфт: - «Яъне чуз ин, ки хешовандие, ки бо шумо дорам, онро риъоят кунед³¹⁴».

Ҳамчунин ончи Худованд дар бораи хумс мегӯяд, бар ҳамин далолат мекунад. Чунонки меформояд:

«Ваъламу аннамо ғанимтум мин шайбин фаанна лиллоҳи хумусаҳу ва лиррасули ва лизилқурбо валятомо валмасокини ва-бнис-сабили ин кунтум омантум биллоҳи ва мо анзално љало љабдино явмал-фурқони, явмал-тақал-ҷамъони, валлоҳу љало кулли шайбин қадирун.»

«Бидонед ҳар гуна ғанимате ба даст оваред, хумси он барои Худо ва барои Паёмбар (с) ва барои зилқурбо ва ятимону мискинон ва мусофирони дар роҳ (аз онҳо) аст, агар ба Худо ва он чӣ бар бандаи худ дар рӯзи ҷудоии ҳақ аз ботил, рӯзи даргирии ду гурӯҳ (-и боимон ва беимон дар рӯзи ҷанги Бадр) нозил кардем, имон овардаед ва Худованд бар ҳар чизе тавоно аст».

(Сураи Анфол, ояти 41)

³¹³. Антоқӣ дар китобаш «Лимозо ахтарту мазҳабаш шиъати» ин ҳадисро зикр карда ва онро буридааст ва сухани Саъидро ба Ибни Аббос (р) нисбат додааст, саҳ 84.

³¹⁴. Бухорӣ. Китобу- т-тафсир, сураи «Шӯро». Боби «Алмаваддату фил-қурбо», ҳадиси 4818.

Ва нагуфт «дар хешовандон» ва балки гуфт: - «хешовандон». Ва Худованд дар бораи Паёмбараш (с) мегӯяд:

«Қул мо асъалукум ъалайҳи мин ачрин ва мо ана минал-мутакаллифина»

«Эй Паёмбар (с)! Бигӯ: -«Ман барои даъвати нубувват ҳеҷ подоше аз шумо наметалабам ва аз мутакаллифин нестам!» (Суханонаш равшан ва ҳамроҳ бо далел аст!).»

(Сураи Сод, ояти 86)

Пас Паёмбар (с) музде наметалабад. Пас онҳо чӣ гуна даъво мекунад, ки гӯё Паёмбари Ислому (с) ба онҳо мегӯяд, ки фақат як музд аз шумо мехоҳам ва он ин ки хешовандонамро дӯст дошта бошед?! Ҳаргиз чунин нест! Паёмбар музд намехоҳад ва балки ҳама паёмбароне, ки Худо онҳоро фиристодааст аз қавми худ музд ва подош нахостанд.

Нӯҳ (а) ба қавмаш мегӯяд:

«Ва мо асъалакум ъалайҳи мин ачрин. Ин ачрия илло ъало Раббилъоламин».

«Ман барои ин даъват ҳеҷ музде аз шумо наметалабам. Ачри ман танҳо бар Парвардигори оламиён аст».

(Сураи Шуъаро, ояти 109)

Ва Ҳуд (а) ба қавмаш гуфт:

«Ва мо асъалукум ъалайҳи мин ачрин. Ин ачрия илло ъало Раббилъоламина».

«Ман дар баробари ин даъват, ҳеҷ аҷр ва подоше аз шумо наметалабам. Аҷр ва подоши ман танҳо бар Парвардигори оламиён аст».

(Сураи Шуъаро, ояти 127)

Ва Солиҳ (а) ба қавмаш гуфт:

«Ва мо асьалукум ѓалайҳи мин аҷрин. Ин аҷрия илло ѓало Раббилъоламина».

«Ман дар баробари ин даъват, ҳеч аҷр ва подоше аз шумо наметалабам. Аҷр ва подоши ман танҳо бар Парвардигори оламиён аст».

(Сураи Шуъаро, ояти 145)

«Ва Лут (а) ба қавмаш гуфт:

«Ва мо асьалукум ѓалайҳи мин аҷрин. Ин аҷрия илло ѓало Раббилъоламина».

«Ман дар баробари ин даъват, ҳеч аҷр ва подоше аз шумо наметалабам. Аҷр ва подоши ман танҳо ба Парвардигори оламиён аст».

(Сураи Шуъаро, ояти 164)

Ва Паёмбари акрам (с) аз ҳамаи паёмбарон (а) бартар аст ва ба нахостани музд аз дигарон авло аст ва мисдоқи **«Иллал-маваддата филқурбо»** ҳамин аст. Ва маънии калимаи **«илло»** дар ин ҷо истисноӣ муттасил аст ва ё истисноӣ мунқатиъ аст, яъне ба маъноӣ **«лекин»** аст ва ба далели оятҳое, ки акнун зикр кардем, истисноӣ мунқатиъ ва ба маънии **«лекин»** аст, яъне Паёмбари Ислом (с) ҳаргиз подоше намехоҳад.

Ва маънии **«иллал-маваддата филқурбо»**, яъне ба хоҳири хешовандие, ки бо шумо дорам, маро дӯст доред ва ман хешованди шумо ҳастам, бигузored мардумро даъват кунам. Ва ривоят шуда, ки Расули акрам (с) аз Қурайш хост, ки ўро бигузоранд, то мардумро ба сўйи Худо даъват кунад, агар Ў (с) муваффақ ва пирӯз шуд, ба фоидаи онҳост ва агар мардум вайро куштанд, онҳоро ниёзе нест, ки қасди хуни вайро бигиранд. Пас Паёмбари Ислом (с) ҳаргиз ба хоҳири хешовандиаш подоше намехост, вагарна

мегуфт: **«лизилқурбо»** ё **«лизавилқурбо»**, аммо вақте меғӯяд: **«Филқурбо»** он маънӣ ба даст намеояд. Баъд аз ин бояд бигӯям, ки ин оят маккӣ аст ва дар он вақт Алӣ (р) хурдсол буд ва Ҳасану Ҳусайн аслан вучуде надоштанд.

Шайхулислом Ибни Таймия меғӯяд:

«Ҳамаи оёте, ки ба риъояти ҳуқуқи хешовандони Расули акрам (с) ва ё хешовандони худии инсон омадаанд дар он калимаи «завилқурбо» гуфта шуда ва «филқурбо»³¹⁵ гуфта нашудааст». Ҳамчунин барои Паёмбари бузурги Ислом (с) шоиста нест, ки музд бихоҳад ва бигӯяд: **«Музди ман ин аст, ки хешовандонамро дӯст бидоред»**, зеро чунин чизе аз хислатҳо ва одатҳои талабқунандагони дунё аст ва чунин сухан таҳвин ва тӯҳмат ба Расули акрам (с) аст.

Ҳадиси «Сақалайн»

Ҳадиси набавӣ: - **«Ду чизи гаронбаҳоро дар миёни шумо гузоштаам, агар ба он чанг занед, ҳаргиз пас аз ман гумроҳ нахоҳед шуд ва он ду чиз: - Китоби Худо ва итрати (хонадони) ман мебошад»³¹⁶.**

Шиъа аз ин ҳадис истидлол мекунад, ки мӯъмин бояд ба итрати (хонадони) Паёмбари Ислом (с) чанг бизанад ва баъд аз ин меғӯяд: **«Чанг задан ба итрат воҷиб аст ва пас онҳо баъд аз Паёмбари акрам (с) валийи амр ва халифа ҳастанд».**

Посух ба ин истидлол:

Аввал, дар мавриди саҳеҳ ва субути ин ҳадис баҳс аст. Дар Муслим ривоят шуда, ки Расули акрам (с) ба

³¹⁵ . Минҳочу-с-суннатин-набавийяти, 101/7.

³¹⁶ . Тирмизӣ. Китоби маноқиб, боби «Маноқиб аҳли байт», , ҳадиси 3786. Яке аз ровиёни он Зайди Анмотӣ аст, ки ҳадиси ӯ мункар аст ва ин ҳадис тариқҳои зиёде дорад, ки ҳама заъфдоранд.

тамассук ба китоби Худо фармон дод ва дар мавриди аҳли байт супориш ва тавсия кард. Чунонки қаблан дар ривояти Зайд ибни Арқам, ки дар «Саҳеҳ»-и Муслим омада, баён шуд, ки ҳазрати Муҳаммад (с) ба тамассук ба китоби Худо ташвиқ кард ва сипас фармуд:

«Дар мавриди аҳли байтам шуморо супориш мекунам» ва онро се бор такрор кард. Пас он чизе, ки Паёмбар (с) ба чанг задан ба он фармон додаст, китоби Худост, аммо дар мавриди аҳли байт тавсия кард, ки мавриди муроҷот қарор бигиранд ва ҳуқуқе, ки Худо ба онҳо додаст, ба эшон дода шавад.

Дар «Саҳеҳ»-и Муслим аз Ҷобир ривоят шуда Паёмбари Ислом (с) дар ҳаҷҷулвадоъ фармуд:

«Дар миёни шумо чизе гузоштаам, ки агар ба он чанг бизанед ҳаргиз гумроҳ нахоҳед шуд³¹⁷ ва он китоби Худост». Пас китоби Худо ҳамон аст, ки агар инсон ба он рӯй оварад, ҳаргиз гумроҳ намешавад ва дар ин маврид \bar{u} аҳли байташро ёд накард.

Дуввум, хонадони Расули акрам (с) чӣ касоне будаанд?

Итрат, яъне аҳли байт ва итрати Расули акрам (с) ҳамаи касоне ҳастанд, ки закот барои онҳо ҳаром шудааст, яъне бани Ҳошим, инҳо итрати Паёмбар (с) ҳастанд ва бояд нигоҳ кунем, ки шиъа ё аҳли суннат ба инҳо наздиктар ҳастанд?

Шиъа дар ривоятҳои худ асноде надорад, ки ривоятҳоро ба Паёмбари Ислом (с) бирасонад ва худашон иқрор мекунад, ки санад надоранд ва фақат ривоятҳояшон дар китобҳояшон ёфт шуда ва гуфтаанд, ки инҳо ҳақ ҳастанд ва онҳоро ривоят кунед³¹⁸. Чунонки яке аз марҷаъҳои маъруфи шиъа

³¹⁷ . Муслим. Китобу-л-ҳаҷ, ҳадиси 1218.

³¹⁸ . Кулайнӣ аз Муҳаммад ибни Ҳасан ривоят мекунад, ки гуфт: - *Ба Абуҷаъфари Сонӣ гуфтам: - «Фидоят шавам, машоих ва*

Шайх Ҳуррии Омулӣ ва дигар пешвоёни онҳо мегӯянд, эшон аслан санад надоранд ва ба санад³¹⁹ муроҷиат намекунанд. Пас чӣ гуна онҳо метавонанд даъво кунанд, ки ривоятҳои онҳо аз аҳли байт саҳеҳ ва собит аст? Балки дар ҳақиқат, мо пайравони итрат ва аҳли байти Паёмбари Исломи (с) ҳастем, ки мо ҳаққи аҳли байтро ба ҷо овардаем ва на дар мавриди онҳо ифрот карда ва на дар мавриди онҳо кӯтоҳӣ варзидаем. Чунонки Расули акрам (с) фармуд:

«Дар мавриди ман муболиға ва зиёдаравӣ накунад, чунонки насоро дар мавриди Исо писари Марям зиёдаравӣ карданд ва балки бигӯед, ки бандаи Худо ва Паёмбараш (с)»³²⁰.

Саввум, имоми итрат ва олими он Алӣ ибни Абутолиб (р) аст ва баъд аз ӯ аз назари илм ва дониш Абдуллоҳ ибни Аббос (р) донишманди ин уммат қарор дорад. Абдуллоҳ ибни Аббос (р) бовараш ин буд, ки пеш аз Алӣ (р) Абубакр (р) ва Умар (р) имоми барҳақ будаанд, балки аз худи Алӣ (р) ба такрор собит шудаат, ки гуфт: -

«Беҳтарин ва бартарини мардум баъд аз Паёмбар (с), Абубакр (р) ва Умар (р) аст»³²¹.

Ва дар китобҳои шиъаён аз ӯ ривоят шуд, ки гуфт: **-«Ман агар вазири шумо бошам, беҳтар аз он аст, ки амир шумо бошам»³²².** Пас Алӣ (р), ки имоми итрат

уламои мо аз Абуҷаъфар ва Абуабдуллоҳ ривоят кардаанд ва он вақт ба шиддат таъя мешуд ва китобхояшонро аз мо пинҳон карданд, вақте мурданд, ин китобҳо ба мо расид? Ӯ гуфт: - Аз он китобҳо ривоят кунед, он ҳақ аст. Ал- Кофӣ 53/1.

³¹⁹. Хотимату-л-васоил, ки дар он баён шуда, ки исноъашария асноде надоранд, ки бар асоси он ривоятҳо тасҳеҳ гарданд ва масъалаи аснод баъдан ба вуҷуд омадааст. Алфоидатут-тосиъаҳ.

³²⁰. Бухорӣ, Китобу аҳодису-л-анбиёи, боби «Қавлуллоҳи вазкур фил-китоби Маряма.

³²¹. Бухорӣ. Фазоилу- с- саҳоба, боби «Қавлун-набийи», «Лав қунту муттахизан халилан», ҳадиси 3671.

³²². Наҳҷу-л-балоға, саҳ. 95, хутбаи 92.

аст ба фазилати Шайхайн (**Абубакр (р) ва Умар (р)**) иқрор мекунад.

Чаҳорум, ин, ки ин ҳадис мисли фармудаи Паёмбари Худо (с), ки фармуд:

«*Ду чизро дар миёни шумо мегузорам, ки агар ба он ду чанг бизанед, ҳаргиз гумроҳ намешавед ва он ду китоби Худо ва суннати ман аст*»³²³.

Ва ҳазрати Муҳаммад (с) фармуд:

«**Ба суннати ман ва суннати хулафои рошидини баъд аз ман тамассук чӯед, бо дандон ба он чанг бизанед**»³²⁴.

Ва фармуд:

«**Баъд аз ман ба Абубакр ва Умар иқтидо кунед**»³²⁵.

Ва фармуд:

«**Аз раҳнамуди Аммор пайравӣ кунед ва ба ончи Ибни Масъуд мегӯяд, тамассук бичӯед**»³²⁶.

Ва ин ҳаргиз бар имомат далолат намекунад ва балки бар он далолат менамояд, ки инҳо бар раҳнамуди Паёмбари Ислому (с) ҳастанд ва мо мегӯем:

- «*Ҳаргиз итрати (аҳли байти) Паёмбари Ислому (с) бар гумроҳӣ иҷмоъ намекунанд, вале пайравони воқеъии итрати ҳазрати Муҳаммад (с) чӣ касоне ҳастанд, мо инро дар боло баён кардем.*

Панҷум, ин ки шиъа ба Аббос³²⁷ ва фарзандаш Абдуллоҳ³²⁸ таъна мезананд ва фарзандони Ҳасанро

³²³ . Ҳоким. Мустадрок , 93/1.

³²⁴ . Абудовуд. Китобус-суннат, боби «Лузумуссуннати», ҳадиси 4607 ва Тирмизӣ, Китоби илм, боби «Мо ҷоъа фил-ахзи бис-суннати», ҳадиси 2676.

³²⁵ . Тирмизӣ. Китоби маноқиб, боби «Маноқиб Абубакр ва Умар», ҳадиси 3663, Ибни Моҷа. Ал- Муқадима, боби «Фазоилу асҳобун-набӣ», 86.

³²⁶ . Тирмизӣ. Китоби маноқиб, боби «Маноқиб Абдуллоҳ ибни Масъуд», ҳадиси 3805.

³²⁷ . Кишй. Риҷол, саҳ. 52.

³²⁸ . Наҷошй. Риҷол, 52, Ал-Кофй, 247/1.

таъна мезананд ва мегӯянд, ки онҳо нисбат ба фарзанди³²⁹ Ҳусайн ҳасад доштанд ва ҳамчунин фарзандони Ҳусайнро таъна мезананд, чунонки ба Зайд ибни Алӣ³³⁰ таъна мезананд ва Иброҳим бародари Ҳасани Аскариро³³¹ айбҷӯӣ мекунанд. Пас инҳо дӯстдорони Паёмбар (с) ва итрати он ҳазрати Муҳаммад (с) нестанд, балки дӯстдорони ҳазрати Муҳаммад (с) ва итраташ касоне ҳастанд, ки онҳоро сутуда ва бузург доштаанд ва ҳаққашонро адо кардаанд ва дар мавриди онҳо кӯтоҳӣ накардаанд.

Шашум, дидгоҳи аҳли бидъат дидгоҳе нест, ки хостгоҳи он табаъият ва пайравӣ кардан бошад ва балки як эҳсоси миллигароёнаи форсӣ аст. Бинобар ин, онҳо ба Ислом ва куфр нигоҳ намекунанд ва балки бо ин дидгоҳ менигаранд, ки мо форс ҳастем ва онҳо араб. Ва умури зерин далеле бар ин воқеъият ҳастанд:

- Онҳо Салмони Форсиро *гиромӣ медоранд ва таъзим мекунанд ва чунон гулӯв мекунанд, ки гуфтаанд, ки гӯё бар ӯ ваҳй мешавад*³³² ва дигар саҳобагонро *гиромӣ намедоранд ва фақат вайро таъзим мекунанд, ки ӯ аз аҳли форс аст.*

- Фарзандони Ҳусайнро *таъзим мекунанд ва гиромӣ медоранд, зеро зани Ҳусайн - Шаҳрбону духтари Яздигирд модари Алӣ ибни Ҳусайн буд, бинобар ин, мӯътақиданд, ки насл ва нажоди хуб ва неки Сосонӣ бо нажоди Ҳошимӣ пайванд хӯрдааст ва фарзандони Ҳасанро гиромӣ намедоранд*³³³.

³²⁹ . Ал-Кофӣ, 155/2.

³³⁰ . Биҳору- л- анвор, 194/46, ӯро муттаҳам кардаанд, ки шароб менӯшидааст.

³³¹ . Ал-Кофӣ, 405/1, ӯро муттаҳам кардаанд, ки фосиқ ва шаробхӯр будааст.

³³² . Кишӣ. Риҷол , саҳ 21.

³³³ . Биҳору-л-анвор, 329/45.

- Мегӯянд: - **«Кисро дар ҷаҳаннам аст ва оташ бар ӯ ҳаром аст³³⁴»**, Чаро?! Зеро ӯ форс ва эрониҷаҳод аст. Кисро таъзим мекунад ва ҳатто бо он, ки Кисро дар ҳоли куфр мурдааст, мегӯянд, ки оташ бар ӯ ҳаром аст.

- Ва яке аз таърихнигорони эронӣ бо номи Аҳқоқи Хоирӣ дар бораи саҳобагони Паёмбар (с), ки сарзамини Форсро фатҳ кардаанд, мегӯяд: -**«Инҳо арабҳои бодиянишин ва авбошу шаҳватпараст буданд, ки ташнаи иффат ва номуси занони форс буданд³³⁵»**.

Саҳобагони Паёмбари Ислому (с)-ро ин гуна тавсиф мекунад ва занони форсро, ки маҷусӣ будаанд, чунон васф мекунад ва мегӯяд, ки он занон бо иффат ва пок будаанд ва дар мавриди саҳобагони Расули акрам (с) мегӯяд, ки онҳо ташнаи иффат ва номуси занони форсӣ буданд. Пас масъалаи онҳо масъалаи Ислому ва куфр ва имомати Алӣ (р) ё каси дигаре нест, балки дидгоҳи онҳо як дидгоҳи миллигароёнаи маҳз аст.

«Алӣ аз ман аст ва ман аз Алӣ ҳастам»

Мегӯяд, ки Паёмбари Ислому (с) фармуд:

«Алӣ аз ман аст ва ман аз Алӣ ҳастам», пас ин ҳадис далеле аст, бар ин ки баъд аз ҳазрати Муҳаммад (с) Алӣ (р) халифа ва имом аст. Мо чунин ақида дорем :

- «Алӣ (р) аз Паёмбар (р) аст ва ҳазрати Муҳаммад (с) аз Алӣ (р) аст, яъне Алӣ аз Паёмбари Ислому (с) пайравӣ мекунад ва ўро ёрӣ менамояд. Бинобар ин, вақте дар ҷанги Уҳуд Паёмбар (с) Ҷулайбиро наёфт, фармуд: **«Нигоҳ кунед, ӯ дар қучост?»**, гуфтанд: -**«Мо ўро намебинем»**, фармуд:

³³⁴ . Биҳору- л- анвор, 214/41.

³³⁵ . Рисолату- л-имон, 323.

- «Дар миёни кушташудагон ба ҷустуҷӯи ӯ бипардозед». Он гоҳ диданд, ки вай кушта шуда ва ҳафт нафар аз кофирони атрофи ӯ кушта шудаанд. Пас ҳазрати Муҳаммад (с) фармуд: «**Ҳафт нафар аз кофиронро кушта, сипас ӯро куштаанд, Ҷулайбӣ аз ман аст ва ман аз Ҷулайбӣ ҳастам**»³³⁶. Ва вақте Паёмбар (с) ашъариҳоро ёд кард, фармуд: «**Ман аз онҳо ҳастам ва онҳо аз ман ҳастанд**»³³⁷.

Пас аз ин, ки Паёмбар (с) дар бораи Алӣ (р) фармуд: -«**Ӯ аз ман аст ва ман аз ӯ ҳастам**» лозим намешавад, ки Алӣ (р) баъд аз Паёмбар (с) ҷонишини ӯст, балки яъне роҳи Паёмбар (с) ва роҳи Алӣ (р) яке аст ва Алӣ (р) аз ҳазрати Муҳаммад (с) итоъат мекунад ва ҳешованд ва домоди ӯст ва Паёмбар (с)-ро ёрӣ менамояд ва ҳаққи Худовандро адо мекунад ва бинобар ин, Расли акрам (с) дар ин маврид фармудааст: «**Алӣ аз ман аст ва ман аз Алӣ ҳастам**».

Ҳадиси «Исноъашар»

Ба ҳадиси «Исноъашар» («Дувоздаҳгона») зиёд истидлол мекунад. Ин ҳадис дар «Саҳеҳайн» ва ғайра бо лафзҳо ва калимаҳои мухталифе ривоят шудааст:

- «**Дувоздаҳ амир хоҳад буд, ки ҳама аз Қурайш ҳастанд**»³³⁸.

- «**То дувоздаҳ халифа, ки ҳама аз Қурайш ҳастанд, Ислому қудратманд хоҳад буд**»³³⁹.

- «**Ин дин ҳамеша бо қудрат ва устувор хоҳад буд, то он, ки дувоздаҳ халифа биёянд**»³⁴⁰.

³³⁶ . Муслим. Китоби «Фазоилу-с-саҳоба», ҳадиси 2472.

³³⁷ . Муслим. Китоби «Фазоилу-с-саҳоба», ҳадиси 2500.

³³⁸ . Бухорӣ. Китоби аҳком, ҳадиси 7222 ва Муслим, китоби иморат, ҳадиси 1821.

³³⁹ . Муслим. Китоби иморат, ҳадиси 1821.

- «То вақте, ки дувоздаҳ нафар хилофат кунанд, кори мардум пеш меравад³⁴¹».

- «Ин дин ҳамеша барпо хоҳад буд, то он, ки дувоздаҳ халифа бар шумо ҳукумронӣ мекунад ва бар ҳамаи уммат иттифоқ доранд³⁴²».

Ва инак, далелҳоеро зикр мекунем, ки нишонгари ин аст, ки шиъаи исноъашарӣ (*дувоздаҳимомии ҷаъфарӣ*) дар канори партгоҳи ҳалокат қарор доранд ва ба биное така мекунад, ки аз ҷӯби гугирд сохта шудааст.

- Дар ҳадиси мазкур баён шудааст, ки дин дар даврони хилофати онҳо бо қудрат хоҳад буд, сипас ин қудрат аз байн меравад. Пас чӣ замоне дин бо қудрат будааст ва чӣ замоне дин хор ва заъиф будааст?

Шиъа мегӯянд, ки дин ҳаргиз дар хилофати халифаҳои гузашта бо қудрат набуда, балки аймаи (*имомон, пешвоёни*) онҳо аз тарс пинҳон будаанд ва бо тақия рафтор мекардаанд ва балки мегӯянд, ки дар даврони Абубакр (р) ва Умар (р) ва Усмон (р) фасод будааст ва аз дидгоҳи онҳо ҳатто худи Алӣ (р) натавониста дини воқеъиро ошкор кунад ва ӯ бар тақия амал кардааст, пас натавонист, ки Қуръони воқеъиро берун биёварад ва натавонист аз намози таровеҳ пешгирӣ кунад ва ҳамчунин натавонист издивоҷи муваққатро ривоч диҳад.

- Дар ҳадис баён нашуда, ки айма (имомон) дувоздаҳ нафар ҳастанд, балки ҳадис хабар медиҳад, ки дин дар даврони ҳукумати ин дувоздаҳ нафар пурқудрат хоҳад буд.

- Имоми мунтазир - Маҳдӣ то қиёмат ҳукумат мекунад, пас чӣ замоне қудрат ҳаст ва чӣ вақте заъф аст?

³⁴⁰ . Ҳамон манбаъ.

³⁴¹ . Ҳамон манбаъ.

³⁴² . Абудовуд. Китобу-л-Маҳдӣ, ҳадиси 4279.

- Паёмбар (с) фармуд: «Ҳама аз Қурайш ҳастанд» ва ба назар намерасад, ки манзури ӯ Алӣ (р) ва фарзандонаш будааст, вале агар ҳатто мегуфт:

- «Онҳо аз фарзандони Исмоил ҳастанд, шиъа иддаъо мекарданд, ки манзури ӯ (с) аимаи (имомони) онҳост, зеро аима аз авлоди Исмоил ибни Иброҳим мебошан»д.

- Дар «Саҳеҳ»-и Муслим омада: - «Дар уммати ман дувоздаҳ мунофиқ ҳаст», бинобар ин шумора низ эътиборе надорад.

- Қуръон дар мавриди Паёмбарон (а) ва рисолатҳояшон сухан гуфта, аммо ишорае ба имомон накарда бо ин, ки аз дидгоҳи шиъа аз Паёмбарон (а) бартар ва муҳимтар ҳастанд.

- Чаро ҳазрати Алӣ (р) Шӯроро қабул кард ва чаро Ҳасан (р) ба Ҷоиди Муъовия аз хилофат даст кашид ва чаро Ҳамаи аимашон (имомонашон) бо халифаҳо байъат кардаанд ва Ҳусайн (р) ба Муъовия байъат кард.

- Шумо мегӯед, ки дар мавриди хилофати Алӣ (р) насс омада, аммо суханони ҳуди ҳазрати Алӣ (р) бо ин муҳолиф аст, чунонки дар «**Наҳчу-л-балоға**» омадааст, ки Алӣ (р) гуфт: «**Агар вазиратон бошам, беҳтар аз он аст, ки амиратон бошам**», оё шуморо баъд аз он, ки мусалмон ҳастед, ба куфр фармон медиҳад³⁴³.

- Вақте Алӣ (р) хилофатро ба ӯҳда гирифт, даъво накард, ки нассе дар бораи хилофати ӯ вучуд дорад, балки гуфт, ки хилофатро ба ӯ таҳмил кардаанд.

- Шӯро аз они муҳочирон ва ансор аст, агар Ҳама бар касе иттифоқ карданд ва ӯро имом номиданд ва Худованд онро писандидааст³⁴⁴.

³⁴³ . Наҳчул-балоға, саҳ. 136.

³⁴⁴ . Наҳчул-балоға, саҳ. 367.

- Ал- Баёзӣ мегӯяд: -Алӣ (р) барои саҳобагон насси хилофатро баён накард. (Ниг. «Ас-Сиротул мустақим»).

- Вақте Муҳаммад ибни Абдуллоҳ ибни Ҳасан ибни Ҳасан (Ан- Нафсуз-закияҳ) қиём кард, Имом Содиқ (р) ба фарзандонаш Мӯсо ва Абдуллоҳ иҷоза дод, ки ба ӯ бипайванданд³⁴⁵.

- Маъқул нест, ки бо ин ҳама ривоятҳое, ки шиъа дар бораи аима (имомҳо) ривоят мекунад, ин ҳама ривоятҳо аз бузургони шиъа пинҳон бошад. Ва шиъа баъд аз вафоти ҳар имоме дучори ихтилоф шудаанд, ки ин ба таври қатъӣ бар ин далолат мекунад, ки ин ҳадисҳо баъдҳо сохтаву бофта шудаанд.

- Вилояти имомон (*аймаи атҳор*) аз дидгоҳи шиъа сирри пинҳонӣ ва махфист. Ризо мегӯяд:

- **«Вилояти Худост, ки онро ба таври махфӣ ба Ҷабраил (а) додаст ва Ҷабраил (а) онро пинҳонӣ ба Муҳаммад (с) ва Муҳаммад (с) онро ба сурати пинҳонӣ ба Алӣ ва Алӣ ба ҳар кас, ки хоста додааст ва шумо онро пахш ва ошкор мекунад. Чӣ касе суханеро, ки шунида назди худ нигоҳ доштааст (Ниг. «Ал- Кофӣ»).**

- Сифатҳои дувоздаҳто ва замони онҳо:

- *Онҳо хилофатро ба ӯҳда мегиранд.*

- *Ислом дар даврони онҳо қудратманд аст.*

- *Мардум бар онҳо иттифоқ доранд.*

Аз ин сифатҳо ҳеҷ чиз бар имомони шиъа мутобиқат намекунад ва ҷуз шумораву адад ва боз даъвое ҳаст, ки Ҳасани Аскарӣ бе фарзанд мурдааст ва имомҳо ёздаҳ нафаранд, на дувоздаҳ.

Инҳо тақрибан муҳимтарин далелҳои ҳастанд, ки аҳли шиъа ба он истидлол мекунад, ки Алӣ (р) бояд пеш аз Абубакр (р) ва Умар (р) Усмон (р) ба имомат ва хилофат мерасид ва далелҳои дигаре ҳаст, ки ман

³⁴⁵ . Мақотилу-т-толибин, саҳ. 244.

ба онҳо напардохтам, зеро бар он чӣ мехоҳанд,
ақалан аз дидгоҳи ман далолат надоранд.

Аз ин ҷо маълум мегардад, ки дувоздаҳ нафар
амир ё халифае, ки дар ҳадиси **«Исноъашар»** зикр
гардидаанд, ҳеҷ робита ва алоқамандие ба **«аймаи
атҳор»**-и шиъа надоранд ва ба қавли донишманд ва
мутафаккири бузурги исломӣ ва шоъири машҳури
форсизабон Мирзо Абдулқодири Бедили Деҳлавӣ:

*Исноъашар офтоби маънӣ буданд,
Фориғ зи кусуфу нуқси даъвӣ буданд.
Дар ҷодаи суннати набишон раҳ буд,
Бе кизбу нифоқ ҷумла суннӣ буданд.*

Пурсишҳо ва посухҳо

1. **Мавқеъгирии Алӣ (р) дар баробари байъат бо Абубакр (р) чӣ гуна буд? Ва оё дуруст аст, ки ӯ худашро аз Абубакр (р) ба хилофат авлотар медонист?**

Бояд гуфт, ки пас аз он ки воқеъаи Сақифа пеш омад ва бо Абубакр (р) байъат шуд ва ҳамон тавр, ки Умар (р) гуфт, ки бе омодагӣ анҷом шуд, Алӣ ибни Абутолиб (р) ранҷид, зеро ӯ дар Шӯро ҳузур надошт ва ё ин ки мӯътақид буд, ки ӯ ба хилофат сазовортар аст.

Ин ду эҳтимол ҳастанд. Аввал ин ки назари Алӣ бини Абутолиб (р) ин буд, ки ӯ аз Абубакр (р) ба хилофат сазовортар аст. Дуввум, ин ки ӯ назараш ин буд, ки ӯ бояд дар Шӯро ҳузур медошт. Бояд бубинем, ки кадом эҳтимол дурустар аст. Он чӣ саҳеҳтар маълум мешавад ин аст, ки Алӣ (р) мехост ҳангоми машварат барои таъйини халифа ӯ ҳузур медошт, на ин ки ӯ мехост халифа бошад. Ва ба ду далел мо инро бартарӣ медиҳем:

Аввал, яке ин ки онҳо бар хилофати Абубакр (р) гӯё иттифоқ карда буданд ва онро қабул карда буданд, зеро Паёмбари Ислом (с) ба ҳангоми бемориаш Абубакр (р)-ро ба унвони имоми намоз мусалмонон муқаррар кард ва дар он замон фақат имом ва ҳокими мусалмонон пешнамоз мешуд. Вақте ҳазрати Муҳаммад (с) фармуд:

«Ба Абубакр бигӯед, ки имоми намози мардум шавад», ба ӯ (с) гуфтанд: -« Ӯ марди нармдил аст». Паёмбар (с) дуввумбора гуфт:

- **«Ба Абубакр бигӯед, то имоми намози мардум шавад³⁴⁶».**

Ва дар ривояте аз Оиша (р) ривоят шуда, ки вақте зане пеши Паёмбари Ислом (с) омад ва аз ӯ масъалае пурсид ва ба он ҳазрат (с) гуфт:

- *«Агар дар соли оянда омадам ва Шуморо наёфтам»*, фармуд:

«Пеши Абубакр (р) бирав»³⁴⁷.

Ва дар Бухорӣ ва Муслим ривоят шуда, ки Паёмбари Ислом (с) ба Оиша (р) фармуд:

«Қаламу коғазе биёвар, то барои падарат бинависам, метарсам, ки орзукунандае тамаъи онро бикунад ва Худо ва Паёмбараш ва мӯъминон чуз Абубакр касеро қабул намекунанд»³⁴⁸.

Инҳо баъзе аз ҳадисҳо ҳастанд, ки ошкоро баён медоранд, ки Абубакр (р) аз дигарон ба хилофат авлотар будааст.

Дуввум, ин, ки Алӣ (р) худааш айёми хилофати худ мегуфт: -

«Ҳар кас маро бар Абубакр (р) ва Умар (р) бартар қарор диҳад, ӯро ба ҷазои ифтиро шаллоқ мезанам».

Пас Алӣ (р) худаширо аз Абубакр (р) ва Умар (р) бартар наредонист. Ҳамчунин дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ аз ӯ ривоят шуда, ки вақте писараш Муҳаммад ибни Ҳанафия аз вай пурсид, ки баъд аз Паёмбари Ислом (с) беҳтарини мардум чӣ касест? Гуфт: - «Абубакр (р)». Муҳаммад гуфт: -«Баъд шумо?». Гуфт: - «Баъд аз ӯ Умар (р)». Гуфт:- Баъд аз ӯ шумо ҳастед?» Меғӯяд, ки тарсидам бигӯяд: - «Усмон (р)» ва ӯ фармуд: -**«Ман марде аз мусалмонон ҳастам».**

³⁴⁶ . Таҳриҷи он дар саҳифаҳои пеш гузашт.

³⁴⁷ . Таҳриҷи он дар саҳифаҳои пеш гузашт.

³⁴⁸ . Таҳриҷи он дар саҳифаҳои пеш гузашт.

Пас Алӣ (р) худаширо аз Абубакр (р) ва Умар (р) бартар намедонист. Бинобар ин, вақте Абубакр (р) Умар (р)-ро ба унвони ҷонишини худ таъйин кард, Алӣ (р) наранҷид, балки қабул кард. Ҳамчунин вақте Умар (р) баъд аз худ Шӯрое ташкил дод, Алӣ (р) нагуфт, ки ман аз ҳама ба хилофат авлотар ҳастам, балки пазируфт.

Пас ранҷидани Алӣ дар бораи байъати Абубакр ба хоҳири хилофат набуд, балки чун дар Шӯро ҳузур наёфта буд, ранҷид, яъне мегуфт:

- **«Чӣ гуна набояд дар Шӯро ҳузур дошта бошам»** ва ҳол он, ки ӯ ҳақ дошт. Аммо чунон ки гуфтем, байъати Абубакр (р) ба таври ногаҳонӣ анҷом шуд, чунонки Умар (р) гуфт: -«Он ба сурати ногаҳонӣ анҷом шуд». Пас танҳо Алӣ (р) набуд, ки дар таъйини халифаи баъд аз Паёмбари Ислом (с) ҳузур надошт, балки Зубайр (р) ва Талҳа (р) ва Саъд ибни Абуваққос (р) ва бузургони асҳоб (саҳобагон) низ ҳузур надоштанд ва аз муҳочирон фақат Умар (р), Абубакр (р) ва Абуубайда ҳузур доштанд. Аз ансор фақат баъзеҳо, монанди Ҳабоб ибни Мунзар ва Саъд ибни Убода ва касони дигаре ҳузур доштанд.

Ва ҳадиси дигаре ҳаст, ки масъаларо бештар равшан мекунад. Бухорӣ дар **«Саҳеҳ»**-и худ аз Оиша (р) ривоят мекунад, ки Фотима (р) духтари Паёмбар (с) касеро пеши Абубакр (р) фиристод ва мероси ба ҷоймонда аз Паёмбар (с)-ро хостор шуд ва ғаниматҳое, ки дар Мадина ба Расули акрам (с) расида буд ва замини мавзеъи Фадак ва боқимондаҳои хумси ҷанги Хайбарро ба унвони мероси падараш талаб кард. Абубакр (р) гуфт:

- Паёмбари Худо (с) мефармуд:

- **«Аз мо мерос бурда намешавад, он чӣ мо аз худ ба ҷо гузоштаем, садақа аст»**. Оли Муҳаммад аз ин мол мехӯрад ва савганд ба Худо, ки ман чизе аз садақаи Паёмбар (с)-ро тағйир намедихам ва онро ба

ҳамон ҳолат, ки дар замони Расули акрам (с) буда, боқӣ мегузoram».

Бинобар ин, Абубакр (р) чизе аз он ба Фотима надод. Фотима (р) аз Абубакр (р) ранҷид ва бо ӯ қатъи робита кард ва то вақте вафот кард, бо Абубакр (р) сухан нагуфт. Ва Фотима (р) баъд аз падари бузурвораш фақат шаш моҳ зинда буд ва вақте вафот кард, шавҳараш Алӣ (р) ӯро шабона дафн кард ва Абубакр (р)-ро аз марги Фотима хабар накард ва худаш ба ӯ намози ҷаноза хонд. Алӣ (р) дар даврони ҳаёти Фотима (р) пеши мардум ҷойгоҳи хоссе дошт ва баъд аз вафоти ӯ дар ин амр тағйирот омад. Бинобар ин, ӯ бо Абубакр (р) мусолиҳа намуд ва байъат кард ва пас аз ба шаҳодат расонидани Умар (р) чанд моҳ аз байъат кардан бо Усмон (р) саркашӣ мекард. Бинобар ин, баъд аз вафоти Фотима касеро пеши Абубакр (р) фиристод ва гуфт: -«Пеши мо биё ва касе ҳамроҳи ту набошад». Алӣ (р) дӯст намедошт, ки Умар (р) ҳузур дошта бошад. Умар гуфт: «Не, савганд ба Худо, танҳо пеши онҳо нарав».

Абубакр (р) гуфт:

-«**Онҳо бо ман чӣ кор мекунанд, савганд ба Худо, ки пеши онҳо меравам**» ва Абубакр (р) бар назди эшон рафт. Алӣ (р) баъд аз ҳамду ситоиш гуфт:

-«**Мо фазл ва мақоми туро медонем ва хайреро, ки Худо ба ту дода ба хотири он бо ту ҳасудӣ намекунем, вале ту бе машварати мо корро анҷом додӣ ва мо ба хотири хешовандӣ ва наздикиамон ба Паёмбар (с) барои худ ҳаққе медидем**».

Он гоҳ чашмони Абубакр (р) пур аз ашк шуданд ва вақте Абубакр (р) забон ба сухан кушод ва гуфт:

-«**Савганд ба Худо, хешовандии Паёмбар (с) бароям писандидатар ва муҳимтар аз он аст, ки хешовандони худамро риъоят карда бошам, аммо ихтилофе, ки дар бораи амвол миёни ману шумо**

афтодааст, ман дар он аз хайр пойро фаротар нагузоштаам ва ҳар коре, ки Паёмбари Ислому (с) дар мавриди ин амвол анҷом меод, ман онро анҷом медиҳам».

Он гоҳ Алӣ (р) ба Абубакр (р) гуфт: **-«Шомгоҳ биё, то бо ту байъат кунам».**

Баъд аз он вақте Абубакр (р) намози пешинро хонд, болои минбар рафт ва ҷойгоҳи Алӣ (р)-ро баён кард ва узри ӯро ба хотири дер кардан дар байъат кардан баён кард. Сипас Алӣ (р) аз Худованди бузург ва баландмартаба талаби омурзиш намуд ва ба ягонагии Аллоҳ таъоло шаҳодат дод ва ҳатто Абубакр (р)-ро бузург шуморид ва гуфт, ки дер кардани ман дар байъат ба хотири он набуда, ки нисбат ба Абубакр (р) ҳасад дошта бошам ва на ба хотири инкори он чӣ Худо ба ӯ додааст, вале мо барои худ дар ин амр ҳаққе мебинем ва ӯ бе назари мо ин корро кард ва бинобар ин, ранҷидем. Он гоҳ мусалмонон аз он кори ҳазрати Алӣ (р) хушҳол шуданд ва гуфтанд, ки ба ҳақ раҳнамуд шудӣ ва мусалмонон ба ӯ наздику қарин гардиданд³⁴⁹.

Ва ривояти дигаре ба равшанӣ гувоҳӣ медиҳад, ки Алӣ (р) дар ҳамон оғози кор бо Абубакр (р) байъат кард. Абусаъиди Худрӣ дар ин бора мегӯяд:

-«Паёмбари Худо (с) вафот кард ва мардум дар хонаи Саъд ибни Убода ҷамъ шуданд ва Абубакр (р) ва Умар (р) ҳам дар миёни мардум буданд. Он гоҳ суханрони ансор бархост ва гуфт:

-«Оё медонед, ки мо ёварони Паёмбари акрам (с) ҳастем, пас ҳамон тавр ёварони халифаи Паёмбар (с) ҳастем». Он гоҳ Умар ибни Хаттоб (р) бархост ва гуфт:

³⁴⁹ . Бухорӣ. Китобу-л-мағозӣ, боби «Ғазваи Хайбар», ҳадиси 4240-4241.

-Гӯяндаи шумо рост мегӯяд ва агар ғайр аз инро мегуфтед, мо бо шумо байъат мекардем ва дасти Абубакр (р)-ро гирифт ва гуфт:

-«Ин ёр ва ҳамроҳи шумост, бо ӯ байъат кунед».

Он гоҳ Умар (р) бо Абубакр (р) байъат кард ва муҳочирон ва ансор бо ӯ байъат карданд. Ва мегӯяд, ки Абубакр (р) болои минбар рафт ва ба мардум нигоҳ кард ва Зубайрро надид. Мегӯяд:

-«Пас ӯ Зубайрро садо кард ва Зубайр омад. Абубакр (р) гуфт: **«Эй писари аммаи Паёмбари Худо (с), оё хостӣ, ки мусалмононро пароканда кунӣ?».**

Гуфт: **-«Сарзанише нест, эй халифаи Паёмбари Худо (с)!»** ва бархост ва бо Абубакр (р) байъат кард.

Он гоҳ Абубакр (р) ба чеҳраҳои мардум нигоҳ кард ва Алӣ (р)-ро надид. Бинобар ин, Алӣ ибни Абутолиб (р)-ро ба наздаш даъват кард. Вақте Алӣ (р) омад, Абубакр (р) ба ӯ гуфт:

-«Эй писари амаки Паёмбар ва домодаш! Оё мехоҳӣ мусалмононро пароканда кунӣ?»

Гуфт: **-« Чойи сарзанише нест»** ва бо Абубакр (р) байъат кард³⁵⁰. Ва ин ҳадис ба ривояти Оиша (р) зиддияте надорад, зеро Оиша (р) он чӣ медонист, гуфтааст ва Абусаъид тибқи огоҳии худааш сухан мегӯяд ва ҳар кас огоҳиаш бештар бошад, ривояташ ба ривояти дигарӣ бартарӣ дорад.

2. Оё хилофати Абубакр (р) бо насс буда ё ба василаи Шӯро?

Се қавл дар бораи Абубакр (р) ҳаст:

³⁵⁰ . Ибни Касир дар «Албидоятун ван—ниҳоя», 306/6 ин ривоятро зикр карда ва онро ба Байҳақӣ нисбат додаст ва аз Ҳофиз ибни Али и Нишопурӣ ривоят шуда, ки гуфт: «Аз Ибни Ҳузайма шунидам, ки мегуфт: -Муслим Ибни Ҳаҷҷоҷ пеши ман омад ва маро аз ин ҳадис пурсид, ман онро барои ӯ навиштам ва барои ӯ хондам. Гуфт: -«Ин ҳадис баробар бо арзиши як шутур аст». Гуфтам: - «Бо арзиши як шутур баробар нест, балки бо арзиши як ҷуволӣ тилло баробар аст».

Қавли аввал: -«Бо насси равшан аз Паёмбар (с) собит шуда, ки халифаи баъд аз ӯ (с) Абубакр (р) аст».

Қавли дуввум: -«Бо насси ғайри сареҳ ба хилофати Абубакр (р) ишора шудааст, чунон ки Паёмбар (с) дар посухи зане, ки ба ӯ (с) гуфт, ки «агар омадам ва Шуморо наёфтам», фармуд: - *«Пеши Абубакр (р) бирав»*.

Қавли саввум: - «Бо Шӯро Абубакр (р) ба хилофат расид».

Ба назари муаллифи ин сатрҳо бо насси ғайри сареҳ ба хилофати Абубакр (р) ишора шудааст.

3. Оё китоби равшан ва сареҳ дар бораи таърихи Ислом ҳаст?

Дар мавриди ин даврон аз таърихи Ислом китоби **«Ал-ғавосиму минал-қавосими»** асари Абубакр ибни Арабӣ китоби хубест ва ин китоб ривоятҳои саҳеҳро интиҳоб карда ва заъфи баъзе аз ривоятҳоро баён намудааст. Аммо китобе бошад, ки ин масъалаҳоро таҳқиқ кунад, вучуд надорад, вале Ибни Касир ва Заҳабӣ гоҳе дар мавриди баъзе аз ривоятҳо сухан мегӯянд ва заъифи онро баён мекунанд. Вале Имом Табарӣ бисёр кам дар мавриди ривояте сухан мегӯяд, балки ӯ фақат нақл карда ва чамъоварӣ кардааст ва китоби Имом Табарӣ таҳқиқ нашуда ва ҳадисҳои он таҳриҷ нашудаанд. Аммо китобе ҳаст, ки ривоятҳои Абумихнафро аз **«Таърихи Табарӣ»** хулоса карда, ки Яҳё ибни Яҳё аст ва китоби дигаре ба номи **«Таҳқику мавоқифу-с-саҳбиҳи минал-фитани мин «Таърихи- т-Табарийи»** аз Муҳаммади Маҳзун аст. Ва аз китобҳои хуб дар ин мавзӯ метавон ба китоби **«Ал-Хилофату-р-рошида»** аз Яҳё ибни Яҳё ва китоби **«Минҳочу-с-суннатун-набавияти»** аз Шайхулислом ибни Таймия ишора кард.

4. Маънии ин ки Паёмбари Ислом (с) ба Оиша (р) фармуд: «Шумо ҳамроҳони Юсуф ҳастед», чист?

Вақте Паёмбар (с) фармуд: «Ба Абубакр (р) бигӯед: «То имоми намози мардум шавад», Оиша (р) гуфт: -«Абубакр (р) марди нармдиле ҳаст, вақте қироъат бикунад, мардум азбаски ӯ гиря мекунад, садояшро намешунаванд. Паёмбар (с) фармуд: - **«Шумо ҳамроҳони Юсуф (а) ҳастед»** ба Абубакр (р) бигӯед, ки имоми намозҳои мардум шавад», ишора намуд ба он чӣ зани подшоҳи Миср кард. Худованди мутаъол дар Қуръони карим мефармояд:

«Фаламмо самиъат бимақриҳинна арсалат ʔалайҳинна ва аътадат лаҳунна муттакаан ва отат кулла воҳидатим минҳунна сиккинан ва қолатихруҷ ʔалайҳинна, фаламмо раанаҳу акбарнаҳу ва қаттаъна айдияҳунна ва қулна ҳоша лиллоҳи мо ҳозо башаран. ин ҳозо илло малкун каримун».

«Ҳангоме, ки (ҳамсари Азиз, яъне Зулайхо) аз фикри онҳо боҳабар шуд, ба суроғашон фиристод (ва онҳоро ба хона даъват кард) ва барои онҳо болишти (гаронбаҳо ва маҷлиси бошукӯҳе) фароҳам сохт ва ба дасти ҳар кадом корде (барои буридани мева) дод ва дар ин вақт (ба Юсуф) гуфт: «Вориди маҷлиси онҳо шав». Ҳангоме ки чашмашон ба ӯ афтод, ӯро бисёр бузург (ва зебо) шумурданд ва (бе ихтиёӣ) дастҳои худро буриданд ва гуфтанд:

-«Поку муназаҳ аст Худо! Ин башар нест, ин як фариштаи бузургвор аст».

(Сураи Юсуф, ояти 31)

Зоҳири ин кор ин буд, ки меҳост онҳоро икром кунад, ки барояшон мева, корд ва болишт фароҳам кард, аммо ҳақиқат ин буд, ки ӯ меҳост Юсуф (а)-ро ба онҳо нишон диҳад. Ҳамин дostonро ба назар гирифта, Паёмбари Ислом (с) ба Оиша (р) мегӯяд:

-«Ту мегӯӣ Абубакр (р) марди нармдил аст ва манзурат ин нест, ки ӯ нармдил аст, балки ту чизи дигаре мехоҳӣ».

Пас Паёмбар (с) эҳсос кард, ки Оиша (р) фақат манзураш ин нест, ки Абубакр (р) нармдил аст ва Оиша (р) худааш мегӯяд, ки метарсидам, ки мардум падарамро фоли бад (*бетолеъқадам*) бигиранд ва ба сабаби ӯ гунаҳкор шавам³⁵¹. Пас маънии ҳақиқии суханони модари мӯъминон – Оиша (р)-ро ҳазрати Муҳаммад (с) фаҳмид, бинобар ин, ба тариқи талмеҳ гуфт: - **«Шумо ҳамроҳони Юсуф ҳастед».**

5- Оё дуруст аст, ки Паёмбари Ислом (с) Абубакр (р) - ро бо сураи Бароат фиристод ва вайро амири мардум дар ҳаҷ кард, сипас ӯро баргардонид ва Алӣ (р)-ро дар ҷойи ӯ қарор дод?

Аввалан, Расули акрам (с) Алӣ (р)-ро ба унвони амири ҳаҷ нафиристод, балки дар соли нӯҳуми ҳиҷрӣ амири мардум дар ҳаҷ Абубакр (р) буд ва вақте Алӣ (р) пеши Абубакр (р) омад, Абубакр (р) аз ӯ пурсид, ки пайравӣ мекунӣ ё амир ҳастӣ? Гуфт: -**«Пайравӣ мекунам».**

Ҳамаи қазия ин аст, ки Расули акрам (с) бо кофирони Макка аҳду паймон дошт ва Худованди мутаъол ба ӯ фармон дод, ки аҳди онҳоро барояшон боз гардонад ва аз онҳо изҳори безорӣ кунад. Худованди мутаъол мефармояд:

«Бароатун миналлоҳи ва расулиҳи илаллазина ӯҳадтум минал-мушрикина, фасиху фил-арзи арбаъата ашҳурин ваъламу аннакум ғайру муъҷизиллоҳи ва анналлоҳа муҳзил-кофирина. Ва азонум минналлоҳи ва расулиҳи илан-носи явмал-ҳаҷчил-акбари анналлоҳа бариун минал-мушрикина ва расулуху, фаин тубтум фаҳува хайрун лакум ва ин таваллайтум фаъламу

³⁵¹ . Бухорӣ. Китобу-л-мағози, боби «Маразун-набийи ва вафотуху», ҳадиси 4445 ва Муслим. Китобу-с-салот, ҳадиси 418.

аннакум ғайру муъчизиллоҳи. Ва башширил-лазина кафару биъазобин алимин».

«(Ин эълони) безории Худованд ва Паёмбараш аз мушриконе ҳаст, ки шумо бо онҳо паймон бастаед, пас (Эй мӯъминон, ба кофирон бигӯед) озодона чаҳор моҳ дар замин бигардед ва бидонед, ки шумо ҳаргиз наметавонед Худоро дармонда кунед ва бегумон Худованд кофиронро хору расво месозад. Ин эълоне ҳаст аз сӯйи Худо ва Паёмбараш ба ҳамаи мардум дар рӯзи бузургтарин ҳаҷ, ки Худо ва Паёмбараш аз мушрикон безоранд ва агар тавба кардед ин барои шумо беҳтар аст ва агар сарпечӣ кардед бидонед, ки шумо наметавонед Худоро дармонда доред ва кофиронро ба азоби азим ва саҳти дардноке мужда бидеҳ».

(Сураи Тавба, оёти 1-3)

Одати арабҳо дар ин буд, ки вақте байни онҳо ва касе аҳду паймон мебуд, бояд он аҳду паймонро худи он шахс ё фарде аз хонаводааш лағв (*бекор*) мекард ва Абубакр (р) дар мавсими ҳаҷ амири мардум буд ва дар Арафот барои онҳо суханронӣ кард³⁵².

6. Оё дар ҳақиқат миёни хешовандони Расули акрам (с) ва саҳобагонаш (*асҳобаш*) адоват ва душманӣ будааст?

Ин сухани ботиле аст, балки дар ҳақиқат, онҳо бо ҳамдигар равобити хуби дӯстиву бародарӣ доштанд ва ҳам дӯст буданд ва ба якдигар зан меоданд ва аз ҳамдигар зан мегирифтанд. Ва арӯсу домодшавии зиёде миёни аҳли байти Паёмбари Ислому (с) ва саҳобагон (р) будааст. Паёмбари акрам (с) ду

³⁵² . Бухорӣ, Китобут-тафсир, сураи Бароат ва ниг. Сухани Ҳофиз ибни Хаҷар дар «**Фатҳул-борӣ**», дар шарҳи ин ҳадис, ки муфид аст.

духтараш: Умми Кулсум ва Руқияро яке паси дигар ба издивочи Усмон (р) даровард ва Ос ибни Рабиъ бо Зайнаб издивоҷ кард ва Алӣ (р) духтараш Умми Кулсумро ба издивочи Умар (р) даровард³⁵³ ва Алӣ (р) баъд аз вафоти Абубакр (р) ба Асмо бинти Умайс, зани Абубакр (р) издивоҷ кард ва Алӣ (р) ба Амома духтари Ос ибни Рабиъ издивоҷ кард ва Муҳаммад ибни Абубакр (р)-ро Алӣ (р) ба воя расонид ва тарбия кард³⁵⁴. Муҳаммад ибни Алӣ ибни Ҳусайн бо Умми Фарва, духтари Қосим ибни Муҳаммад ибни Абубакри Сиддиқ (р) издивоҷ кард. Бинобар ин, Ҷаъфар ибни Муҳаммад ибни Алӣ ибни Ҳусайн, ки лақабаш Имом Ҷаъфари Содиқ (р) аст, мегуфт: **«Абубакр ду бор маро зодааст»**³⁵⁵, зеро модараш Умми Фарва духтари Қосим ибни Муҳаммад ибни Абубакри Сиддиқ (р) буд ва модари Умми Фарва - Асмо духтари Абдурраҳмон ибни Абубакри Сиддиқ (р) буд.

Ва Абон ибни Усмон ибни Аффон (р) бо Умми Кулсум духтари Абдуллоҳ ибни Ҷаъфар ибни Абутолиб³⁵⁶ издивоҷ карда буд ва Сакина духтари Ҳусайн ибни Алӣ ибни Абутолиб (р) ҳамсари Мусъаб ибни Зубайр ибни Авом буд³⁵⁷. Ва зану шавҳарии зиёди дигар миёни онҳо сурат гирифтааст ва эшон бо якдигар хешу табори наздик ва бисёр самимӣ буданд. Аз ҳамин ҷо буд, ки Алӣ ибни Абутолиб (р) фарзандонашро Абубакр ва Умар ва Усмон ном кард³⁵⁸ ва ҳамчунин Ҳасан ибни Алӣ (р) номи

³⁵³ . Таъриху-л-ислом ӯаҳдул-хулафоу-р-рошидин, 275 ва Ал-Қофӣ, 346/5.

³⁵⁴ . Рабиб, писари ҳамсар ва шавҳари дигар, ки ўро талоқ дода ё он шавҳар мурдааст.

³⁵⁵ . Сияри иълумун-нубало, 255/6.

³⁵⁶ . Аш-шиъа ва аҳлул-байт, 141.

³⁵⁷ . Табақотул-кубро, 183/5.

³⁵⁸ . Маърифатус-саҳоба, 309/1.

фарзандашро Абубакр гузошт³⁵⁹ ва Алӣ ибни Ҳусайн ибни Алӣ (р) писарашро Умар номид, Мӯсо ибни Қаъфар номҳои Умар ва Оишаро бар фарзандонаш гузошт. Ҳамаи ин далелҳо аз он гувоҳӣ медиҳад, ки аҳли байти Расулуллоҳ (с) ва саҳобагони Паёмбари Исломи (с) ҳамдигарро ҳурмату эҳтиром мекарданд ва дар байни онҳо бадбинӣ ва душманӣ набуд. Яке аз беҳтарин асарҳо дар ин мавзӯ китоби «**Аш-шиъа ва аҳлу-л-байт**»-и Эҳсони Илоҳии Заҳир аст³⁶⁰, ки метавонед барои гирифтани маълумоти бештар ба он муроҷиат кунед. Валлоҳу аълам.

Ва саллаллоҳу ʼало набийино Муҳаммадин ва ало олиҳи ва асҳобиҳи аҷмаъин.

³⁵⁹ . Сияри иълумун-нубало, 279/3.

³⁶⁰ . Аш-шиъа ва аҳлул-байт, 140-144.

Мундариҷа

Сарсухани мутарҷим ва ношир	2
Муқаддима	11
Даромади сухан	19

ФАСЛИ АВВАЛ

Таърихро чӣ гуна бояд омӯхт?	22
Китобҳои чӣ касонеро бихонем?	24
Пас китобҳои чӣ касонеро бихонем?	24
Он чи, ки бояд аз он дурӣ ҷӯем	25
Равиши Имом Табарӣ дар таърихнигорӣ	30
Ноқилони ахбор чӣ гуна таърихро таҳриф мекунад?	33
Аҳли суннат барои касби итминон аз чӣ замоне оғоз карданд?	35

ФАСЛИ ДУВВУМ

Биъсати Расулulloҳ (с)	36
Хилофати Абубакри Сиддиқ (р) (аз соли 11-ҳиҷрӣ то соли 13-ҳиҷрӣ)	40
Сақифаи бани Соъида	41
Абубакри Сиддиқ (р)	46
Мусалмон шудани Абубакр (р)	47
Ҳиҷрат	48
Фазилатҳои Абубакр (р)	48
Илм ва дониши Абубакр (р)	50
Ишораҳои Паёмбар (с) ба хилофати Абубакр (р)	51

Ҷанг бо муртадон ва мункирони закот	52
Асвади Алъансӣ (Абҳала ибни Каъб).....	59
Тулайҳаи Асадӣ	60
Асад ва Ғитфон.....	61
Сиҷоҳ ва бани Тамим	61
Ҷанги Ямома	62
Муртад шудани аҳли Баҳрайн	64
Фиристодаи Холид ба Ироқ (Ҷанги Зотуссалосил)	66
Ҷанги Шом.....	67
Ҷанги Ярмук.....	68
Корзор ва қаҳрамониҳо	70
Вафоти Абубакр (р)	71
Хилофати Умар ибни Хаттоб (р) (аз соли 13 то 23 ҳиҷрӣ).....	72
Насаби Умар (р).....	74
Исломи пазируфтани Умар (р)	74
Ҷамсафар бо Паёмбари Иломи (с).....	75
Ҷазилатҳои Умар (с).....	75

МУҲИМТАРИН КОРҲОИ АНҶОМДОДАИ УМАР (Р)

Ҷатҳи Қодисия (дар муҳаррами соли 14-ҳиҷрӣ).....	77
Ҷанги Аҷнодайн	80
Ҷатҳи Байтулмақаддас.....	81
Ҷатҳи Тустар ва Алсус ва асир шудани Ҳурмузон (соли 17-ҳиҷрӣ)	83
Омуррамода (соли 18-ҳиҷрӣ).....	86
Ҷанги Наҳованд	87

Вафоти Холид ибни Валид (соли 21-ҳиҷрӣ)	89
Шаҳид шудани Умар (р)	89
Хилофати Усмон ибни Аффон (р) (аз соли 23 то 35 ҳиҷрӣ)	90
Шӯро	90
Бозгашт ба ривояти саҳеҳ	97
Ном ва насаби Усмон (р)	98
Фазилатҳои Усмон (р)	99
Ҷанги Африқо (соли 27-ҳиҷрӣ)	101
Ҷанги Зотуссавори (соли 31-ҳиҷрӣ)	102
Ҳодисаи Ҷирҷир ва барбарҳо бо мусалмонон	103
Муҳимтарин қорҳои Усмон ибни Аффон (р)	104
Оғози фитна	104
Сабабҳои фитна	105
Эътирозҳои, ки бар Усмон (р) шудааст	111
Ба шаҳодат расидани Усмон (р)	135
Усмонро чӣ касе кушт?	137
Хилофати Алӣ ибни Абутолиб (р) (аз соли 35 то 40 ҳиҷрӣ) ..	141
Ҷанги Ҷамал (соли 36-и ҳиҷрӣ)	143
Чаро Алӣ қотилони Усмонро ҷазо надод?	149
Ҷанги Сиффин (соли 37-ҳиҷрӣ)	151
Оё Муъовия ба хотири хилофат бо Алӣ ҷангид?	152
Аз саҳобагон дар ин ҷангҳо киҳо ширкат карданд?	156
Достони таҳким	156
Ҷанги Наҳравон (соли 38-ҳиҷрӣ)	158
Ба шаҳодат расидани Алӣ ибни Абутолиб (р) (соли 40-ҳиҷрӣ)	164
Сабаби ихтилоф миёни саҳобагон	166

Назари саҳобагон ба ин ҷанғо	167
Дидгоҳи аҳли суннат дар бораи Абдурраҳмон ибни Мулҷам ва қотилони Усмон (р) ва қотилони Зубайр (р) ва қотилони Хусейн (р) ва монанди онҳо	169
Дар ихтилофи саҳобагон ҳақ бо ҷониби кист?	169
Хилофати Ҳасан ибни Алӣ (р)	170
(соли 40-ҳиҷрӣ)	170
Фазилатҳои Ҳасан (р)	172
Хилофати Муъовия ибни Абусуфён (аз 41 то 60-ҳиҷрӣ).....	172
Ҷойгоҳи Муъовия	173
Муҳимтарин корҳои, ки дар замони Муъовия (р) анҷом шуд.	174
Аз хилофат ба подшоҳӣ	174
Байъат гирифтани Муъовия барои Язид	177
Назари аҳли суннат ва ҷамоат дар бораи байъат гирифтани Муъовия барои Язид	178
Оё Язид шоистаи хилофат буд ё не?	179
Хилофати Язид ибни Муъовия (аз соли 60 то 64-ҳиҷрӣ)	180
Аҳли Ироқ ба Ҳусайн (р) нома менависанд	180
Хуруҷи Ҳусайн (р) аз Макка ба Куфа	182
Мухолифати саҳобагон бо хуруҷи Ҳусайн (р)	184
Расидани Ҳусайн (р) ба Карбало	187
Воқеаи Алтиф (соли 61-ҳиҷрӣ)	190
Чӣ касоне дар он ҷо бо Ҳусайн (р) кушта шуданд?	192
Ҳукми хуруҷи Ҳусайн (р)	195
Мавқеъгирии мардум дар масъалаи кушта шудани Ҳусайн (р)	197
Язид ва кушта шудани Ҳусайн (р)	198

Мавқеъи аҳли суннат дар бораи Язид ибни Муъовия 199

ФАСЛИ САВВУМ

Адолати саҳобгон (р)..... 201

Чӣ касоне адолати саҳобгонро мавриди айбҷуӣ қарор
медиханд?..... 209

Шубҳаҳое перомуни саҳобгон ва радди онҳо..... 212

Чаро Муъовия Ҳичр ибни Адйро кушт? 230

ФАСЛИ ЧАҲОРУМ

Халифаи баъд аз Паёмбари Худо (с) кист? 260

Ҳадиси Ғадири Хум 261

Сабаби ин сухани Паёмбар (с) ба Алӣ (р) чӣ буд? 263

Далолати ҳукми мавло 267

Ҳадиси Кисо (чодар)..... 270

Ояти вилоят 280

Ҳадиси манзалат 287

Ояти завилқурбо..... 292

Ҳадиси «Сақалайн»..... 296

«Алӣ аз ман аст ва ман аз Алӣ ҳастам» 301

Ҳадиси «Исноъашар»..... 302

Пурсишҳо ва посухҳо 307

Мундариҷа 319

حقة من التاريخ

ما بين وفاة النبي صلي الله عليه و سلم إلى
مقتل الحسين رضي الله عنه سنة (61) هجرية

تأليف

الشيخ الدكتور عثمان بن محمد الخميس

ترجمة

فرهند أميرشاهي

دوشنبه - 2008